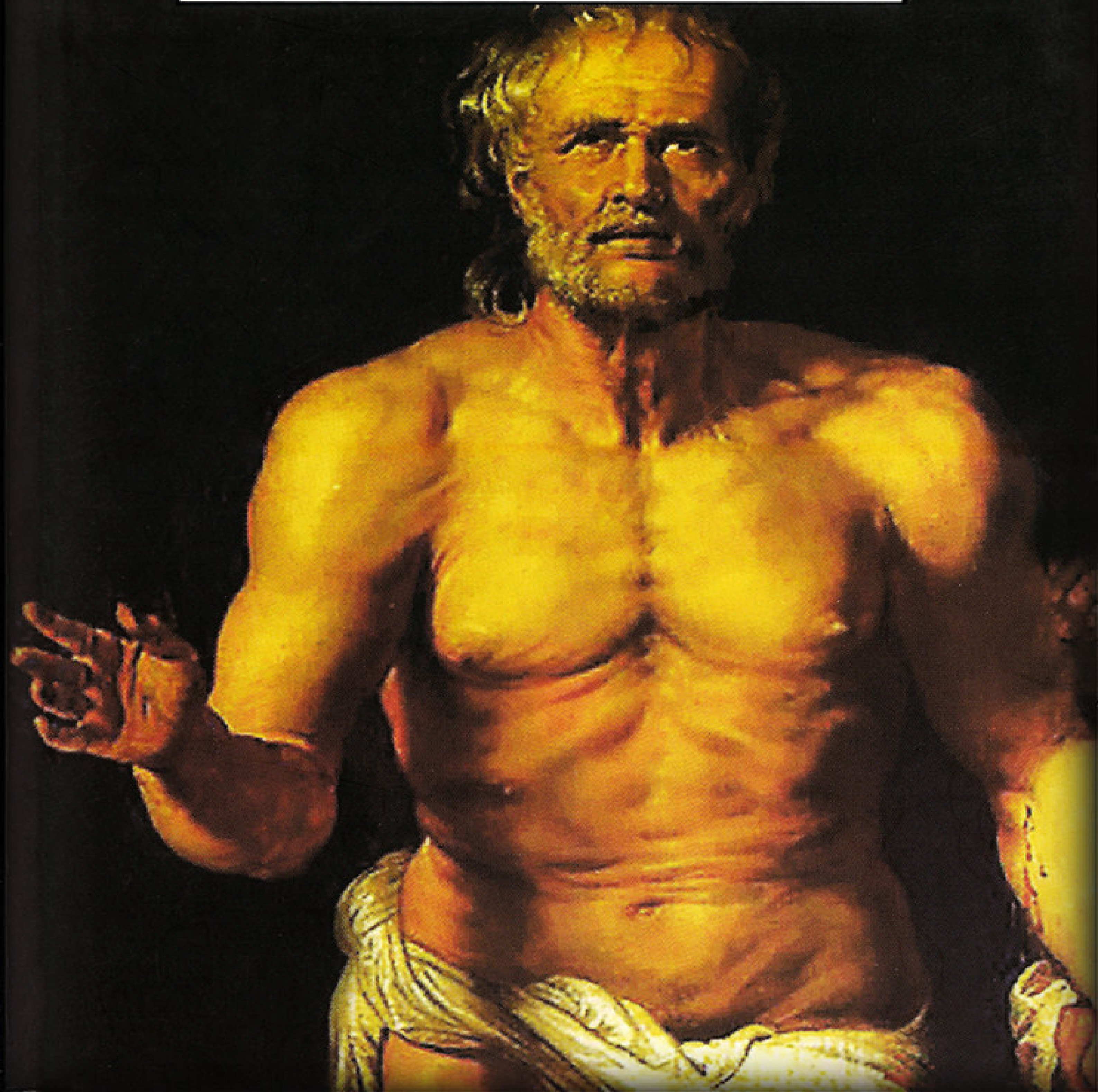
ROMAN ISTORIC

TESTAMENTUL LUI SENECA

PEDRO GÁLVEZ

Pedro Gálvez

TESTAMENTUL LUI SENECA

El Maestro Del Emperador (2006)

Traducere de Coman Lupu

Editura ALLFA (2009)

În memoria celor șaptezeci și trei de scriitori care au ars de vii, pe data de 2 iulie 1993, în timp ce participau la un congres în orașul turc Siva.

Nu există sclavie mai demnă de defăimare decât cea voluntară.

SENECA

Prima parte

PE VREMEA CONSULATULUI LUI PUBLIUS MARIUS ȘI LUCIUS AFINIUS

(62 e.n.)

I

Priveghiul de la calendele din februarie (31 ianuarie)

Senatorul Lucius Annaeus Seneca, fost consul roman și prim sfetnic imperial, se uita cu tristețe la chipul mortului. Era din nou pus în situația de a se înfrunta cu dispariția unei ființe dragi, ca în atâtea alte rânduri, în zbuciumata sa viață care, în acele clipe, i se părea prea lungă și apăsătoare. Prietenul său murise cu trei zile în urmă și tot nu-i venea să creadă. Trei zile îl priveghease în atriumul cazărmii ce adăpostea cohortele pretoriene. Legionarii au refuzat să depună mortul într-un alt loc, deoarece au vrut să păstreze trupul șefului lor până în ultima clipă, pentru ca ei, și nu altcineva, să-i poată aduce ultimul omagiu. Tocmai de aceea, defilarea cortegiului funebru fusese atât de scurtă. Doar două sute douăzeci de pași, de la camera mortuară până în mijlocul curții din cazarma pretoriană, unde fusese ridicat rugul.

Și cortegiul fusese auster. Patru tribuni militari, îmbrăcați cu platoșe și tunici scurte, fără manta care să-i ferească de frigul iernii, duseseră pe umeri sicriul din lemn de măslin în care fusese depus cadavrul, după ce l-au luat de pe catafalcul de marmură unde fusese expus. Iar în urma lor – reprezentând întregul cortegiu escortate de douăzeci de centurioni care purtau torțe aprinse, mergeau cele două fiice ale defunctului, însoțite de Seneca, sub privirile celor peste șapte mii de legionari, care formau cele douăsprezece cohorte pretoriene, și ale celorlalți participanți la înhumare. Aceasta fusese ultima dorință a mortului, care – cu limbă de moarte – dispusese să se renunțe la obișnuitul alai, alcătuit din prieteni și rude.

Tot în conformitate cu voința defunctului, s-a renunțat și la interminabila paradă a muzicanților,

dansatorilor și mimilor, a purtătorilor de torțe și de lumânări groase, a sclavilor ce țineau în mâini tăblițele cu faptele de vitejie ale defunctului și ale glorioșilor lui strămoși; n-au mai fost nici bocitoare, nici gladiatori care să se lupte pe viață și pe moarte lângă rug, nici fecioare care să danseze în jurul flăcărilor. În fața sicriului mersese doar histrionul Paris, cu fața acoperită de o mască de bronz, turnată după tiparul de ceară al chipului defunctului tată. Iar după el, actorul Ternus, îmbrăcat în uniforma militară a decedatului, imitându-i toate gesturile și exagerând grotesc lipsa unui braț. Sobrietatea acelei înhumări îi făcuse pe mulți să simtă cum le îngheață sângele în vine de spaima morții.

Seneca a coborât cele opt trepte ale estradei improvizate; acolo își rostise elogiul funebru, iar acum stătea în picioare lângă sicriu. În acele clipe, tuturor celor prezenți li s-a părut că oratorul este mai înalt, așa cum se întâmpla de fiecare dată când își încheia discursul. Pe platformă se urcase un bărbat scund și luase cuvântul, pentru ca după aceea să coboare pe scară un ins înălțat de efluviile personalității sale. Respectul și venerația pe care le insufla sporeau cu fiecare dintre frazele rostite, dar totodată creștea și ura pe care o stârnea. A vorbit despre prietenul său, calificându-l drept unic, și revendicase pentru defunct privilegiul de a fi fost încarnarea tuturor virtuților romane. Roma nu avea să mai vadă vreodată un bărbat la fel de remarcabil ca el. Romanii știau după cine plângeau și de ce.

În vreme ce Seneca cerceta chipul prietenului său, tăcerea își așternea apăsătorul său covor peste imensa suprafață a curții pretoriene. Sicriul se afla la picioarele lui, lângă altarul cu pereți de alabastru, umplut cu frunze și cu ramuri de pin, cu bucăți de lemn de stejar și mici trunchiuri de măslin sălbatic din Sicilia. Întregul altar fusese stropit cu rășină de cedru și apoi cu parfumuri din ținuturile exotice. Acum inspira aromele

balsamului de Ierihon, ale smirnei de Arabia și ale tămâiei de India; îl învăluiau emanațiile de la cardamomul din Cilicia și de la scorțișoara din Saba.

Nefiind obișnuit cu mirosurile puternice, a avut senzația că i se golește tot creierul de sânge. Preț de câteva clipe, a crezut că se va prăbuși peste coșciug. A îngenuncheat lângă sicriu, ca să mascheze acel început de leșin. Oricum, asta și era de fapt datoria lui. Mai avea de îndeplinit un ultim ritual. Însă înainte de a-l duce la bun sfârșit, o misterioasă forță interioară l-a silit să facă un gest neobișnuit în rigida succesiune după care se desfășura întreaga ceremonie. Nu s-a putut abține. A fost cuprins de o neliniște îngrijorătoare. Îl măcina o stare de nesiguranță, tot ceea ce îl înconjura îl făcuse să devină neîncrezător. Și-a ridicat poalele togii, a acoperit fața prietenului său, i-a băgat în gura întredeschisă degetul arătător de la mâna dreaptă și a căutat sub limbă, ca să se asigure că teama lui era neîntemeiată. Obolul pentru Charon era acolo, asul de bronz ce avea să-i permită defunctului să-și plătească traversarea cu luntrea spre infern. Timp de câteva clipe, fusese îngrozit la gândul că femeile care îl înfășuraseră în giulgiu ar fi putut, pur și simplu, să uite de acest detaliu.

Când și-a scos degetul din gura prietenului său, a simțit cum îi năvălește sângele în obraji. S-a uitat speriat în toate părțile și s-a îmbujorat ca un copil descoperit că greșește. L-a copleșit senzația că făcuse o năzbâtie, însă n-a putut să-și stăpânească pornirea. Parcă un fel de glas lăuntric îi poruncise să facă acel gest. Sau poate chiar mai rău, un glas care îl obliga să facă un asemenea lucru. I s-a părut că retrăiește anii de școală, când se uita și se tot uita la locul de pe pupitru unde își ținea condeiul, ca să vadă dacă nu cumva căzuse pe jos, și când împingea, apuca sau aranja călimara de bronz ce aparținuse tatălui său, cu teamă că s-ar putea

răsturna și atunci ar fi acoperit cu pete negre și mari întreaga suprafață albă a foii lui de papirus. Pentru câteva clipe, și-a adus aminte cât îl chinuiseră în copilărie faptele involuntare, care îi scăpau de sub control. Îi era teamă ca nu cumva acum, la bătrânețe, să se repete asemenea gesturi. A dat din cap, s-a îndreptat de spate, și-a pus mâinile pe fața mortului și i-a deschis ochii cu grijă, ca să vadă cerul pentru ultima oară.

Și-a ridicat și el capul. Voia să împartă cu răposatul ultima lui imagine din această viață. Dar decedatul putea să vadă prea puține. Cerul era acoperit de nori negri, în înălțimi se pornise o furtună. Dinspre nord, de departe, se auzeau zvonuri de tunete, iar când și când se zărea câte un fulger. Pe bolta cerească, la primele ore ale dimineții, întunericul se încăpățâna să nu cedeze pasul luminii. Însă pământul se lumina tot mai mult. Legionarii din cele douăzeci și patru de centurii și călăreții din cele treizeci de escadroane ale cavaleriei țineau în sus torțele aprinse. Pretutindeni erau așezate suporturi pentru lumânări groase, din care se ridicau flăcări agitate de vântul dinspre est. Făcliile aminteau de epoca republicană, când înmormântările se țineau noaptea, ca să nu fie folosite ca pretext pentru cine știe ce manifestare ostentativă. Acele scântei trecătoare erau tot ceea ce părea să mai fi rămas din vechea Republică, de pe vremea când niciun cetățean nu putea să fie înmormântat în oraș, nici nu erau trupe încartiruite în perimetrul său urban.

Seneca i-a închis din nou ochii mortului și s-a ridicat în picioare. Și-a plimbat privirea peste mulțimea de oșteni, și-a ridicat brațele și a rostit de trei ori, tare, numele defunctului, nume care apoi a fost strigat în cor de mii de glasuri. Ca un ecou al cuvintelor sale, un strigăt răgușit s-a revărsat atunci deasupra întregii Rome:

— Sextus Afranius Burrus! Sextus Afranius Burrus! Sextus Afranius Burrus!

Când aclamațiile au luat sfârșit, Seneca s-a aplecat, a îngenuncheat, și-a îmbrățișat prietenul pentru ultima oară și i-a spus adio! Înainte de a se ridica, a luat o mână de pământ și a aruncat-o pe pieptul defunctului, conștient că repeta un gest ritualizat încă de pe vremea când ființele dragi erau încredințate mamei Terra, și nu puterii devoratoare a flăcărilor.

După aceea, tribunii au ridicat sicriul și l-au depus pe altar. Un pretor din cavalerie s-a apropiat călare pe un armăsar negru de Asturias și i-a înmânat o torță. Seneca a învârtit-o deasupra capului și apoi a aruncat-o pe rug. Focul a mușcat din lemne și în curând a fost întețit de vânt. Când flăcările s-au ridicat și a simțit că-i dogoresc fața, Seneca a făcut câțiva pași înapoi, s-a răsucit pe călcâie și s-a îndepărtat de altar. Nu voia să vadă cum focul îi devora prietenul.

S-a îndreptat spre numerosul grup de magistrați care îl înconjurau pe împărat. Scena i-a adus aminte de o sesiune plenară a Senatului, în care se dezbătea problema unei perioade de doliu. Senatorii erau îmbrăcați cu togă neagră, pe care strălucea o panglică lată, de purpură, proprie rangului fiecăruia dintre ei. Însă, în mod deosebit, i-a atras atenția încălțămintea senatorilor, ca și când până atunci nu ar fi băgat de seamă încălțările de piele roșie, pe care, de altfel, le purta și el. I s-a părut că toți colegii săi stau într-o enormă baltă de sânge. În acel moment, avea impresia că asistă la propria lui înmormântare.

Pentru a se apăra de frigul care îl chinuia de mai mulți ani în toate lunile anului, cu excepția celor de vară, își pusese pe sub togă două tunici de bumbac cu mânecă lungă, un ilic de lână și niște izmene de in, însă căldura care venea de la rug a pătruns prin țesături și i-a ajuns până la piele.

Un val de căldură dogoritoare i-a străbătut șira spinării; s-a cutremurat la gândul că prietenul său se pârjolea la spatele lui. Încă mai păstra vie pe

retină imaginea lui Burrus îmbrăcat în ținută militară, cu o platoșă de fier cu incrustații de argint și cu pantaloni mulați, ce aminteau de originea lui galică. Prietenul său nu se împăcase niciodată cu fustanela romană. Îi mai vedea încă trupul lung și slab, vânos, și chipul cu trăsături aspre și bine conturate, de parcă ar fi fost cioplite în piatră. Vedea expresia acestui bărbat care fusese poate modelat de un zeu, cu intenția să rămână veșnic credincios față de sine însuși. La fel de credincios cum fusese și față de ceilalți. Integritatea lui morală l-a ferit de calomnii, de conjurațiile și de intrigile ce se urzeau la curte. Pe vremea divinului Augustus, îndeplinise funcția de intendent militar. Sub Tiberius fusese ridicat la rangul de pretor, iar Claudius a avut atâta încredere în el, încât l-a numit prefect unic al forțelor pretoriene, sprijinul absolut al puterii imperiale.

Înălțarea în rang a fost sărbătorită în timpul celui de al cincilea consulat al lui Tiberius Claudius, dar și pe vremea lui Servius Cornelius Orfitus, cu unsprezece ani în urmă. Se împliniseră unsprezece ani de atunci chiar la data morții prietenului, petrecută în cea de a șasea zi a calendelor de februarie. Adică tocmai când cohortele se pregăteau să sărbătorească a unsprezecea aniversare a preturii sale. Însă în loc să petreacă, au trebuit să-i plângă moartea. În loc de râsete, lacrimi. Unul dintre multele capricii ale zeițelor ce hotărăsc destinele oamenilor.

În acele clipe și-a adus aminte, de parcă ar fi fost ieri, de ziua însorită de iarnă când a asistat la ceremonia în care împăratul Claudius l-a proclamat pe Burrus prefect al cohortelor pretoriene. Puterea pe care i-o conferea această demnitate era enormă. Viața împăratului însuși era în mâinile sale. Întreaga Romă a fost surprinsă de faptul că se acorda atâta încredere unui singur om, fără a-l obliga să împartă această sarcină cu vreun alt coleg, înalții comandanți militari s-au pus pe

șușotit și s-au încumetat să spună pe la spate că principele se înșelase în alegerea sa. Tiberius comisese aceeași greșeală de două ori: prima era cât pe ce să-l coste viața, iar cea de a doua i-a adus moartea. Întreaga suflare a Romei bârfea și era convinsă că bătrânul împărat dăduse în mintea copiilor și că asculta de capriciile tinerei lui soții. Se știa prea bine că Burrus se număra printre protejații trufașei și frumoasei Agrippina. Era un secret rostit cu glas tare faptul că Burrus era omul ei de încredere, cel ce trăsese sforile ca Senatul să schimbe rigidele legi romane privitoare la incest, astfel încât principele să se poată însura cu propria lui nepoată. Așa a ajuns Agrippina împărăteasă.

În timpul ceremoniei ce avusese loc tot acolo, cu unsprezece ani în urmă, băgaseră cu toții de seamă strălucirea ciudată din ochii împărătesei. Până și copiii știau că acea ambițioasă femeie mai făcuse astfel un pas spre încoronarea propriului ei fiu. Nu Britannicus, întâiul născut al lui Claudius, avea să fie moștenitorul tronului, ci Nero, singurul fiu al Agrippinei, a cărei privire avea, în acele clipe, un licăr sfidător, specific celor care își savurează triumful.

Ca și cum acele clipe din trecut ar fi reînviat, Seneca și-a adus aminte, cu o uimitoare precizie, de privirea ciudată a vechii sale prietene, cu care îi scruta pe militari și pe magistrați. Aroganța și gestul ei tipic, de dispreț, când își strângea buzele într-o grimasă de supărare, o făceau să pară și mai frumoasă. Și-a mai amintit și cât de profund îl impresionase chipul Agrippinei, ca și când ar fi văzut pentru prima oară acea expresie de pe o față pe care o privise în nenumărate rânduri și pe care, de-a lungul atâtor ani de amărăciuni, nu o putuse uita.

Pe neașteptate, i-a apărut în fața ochilor, ca o realitate chinuitoare, fermecătorul zâmbet de complicitate pe care i-l adresa de fiecare dată când li se încrucișau privirile în timpul ceremoniei. În

acel zâmbet îi proiecta în prezent viitorul, pe care îl desfășura în fața lui cu clarviziunea unei profetese. „Acum ești – părea ea să-i spună – preceptorul băiatului meu. Ție ți-am încredințat educația lui. Nu peste mult timp vei deveni, la curte, sfetnicul unui principe. Pentru că pupilul tău va conduce destinele Romei mult mai curând decât ți-ai putea închipui. Va ajunge împărat, chiar dacă este încă un copil, incapabil să guverneze. Greutatea răspunderii de a conduce imperiul va cădea pe umerii mei, iar tu și Burrus veți fi sprijinul meu. Încrederea pe care o am în voi este nemărginită. Să nu-mi înșelați așteptările."

Planurile Agrippinei s-au împlinit. Trei ani mai târziu, în timpul consulatului lui Marcus Asinius și Manius Acilius, discipolul său a fost proclamat împărat, iar el a ajuns principalul său sfetnic. Și astfel a devenit eminența cenușie a imperiului, un adevărat mânuitor de destine, pentru că Agrippina, deși a știut să prezică viitorul celorlalți, n-a fost în stare să-l prevadă și pe al ei. Avea să moară de mâna propriului său fiu, cu complicitatea lui Seneca și a lui Burrus. Foștii favoriți ai Agrippinei au devenit adevărații conducători ai Romei. Nu a mai existat cineva cu o putere mai mare decât a lor, nicăieri în lume. După dispariția prietenului, oare cât timp avea să-și mai exercite puterea?

Amintindu-și de moartea Agrippinei, s-a înfiorat. I-a apărut brusc în minte, trântită pe pardoseala de marmură din biblioteca vilei din Baiae, întinzându-se într-o baltă de sânge, cu capul despicat și cu fața desfigurată de o strâmbătură de ură. Înfățișarea ei era îngrozitoare, arăta de parcă ar fi fost însăși Medusa. Și totuși, acel chip sângerând mai păstra încă urme ale frumuseții trecute, iar buzele se strânseseră într-un rictus ironic. Atunci a crezut că, moartă fiind, îi bătea obrazul pentru încrederea pe care o avusese în el.

S-a oprit din mers și a rămas nemișcat timp de câteva clipe, străduindu-se să-și păstreze cumpătul,

fiindcă era cât pe ce să-și ducă mâinile la ochi și să-și frece pleoapele, ca să șteargă imaginea împărătesei moarte, al cărei chip îi apărea acum, enorm și strălucitor, decupându-se pe un fundal de întuneric beznă, deși luminat de mii de torțe. „Potolește-te, și-a zis el. Ce ușor ar fi de trăit dacă un simplu masaj la ochi ar fi tot ceea ce ne-ar trebui ca să alungăm fantomele trecutului. Viața tot adună munți de balast, de care nu putem scăpa. Nu ne este dat să aruncăm trecutul peste bord, ca pe un balot.”

A grăbit pasul. Privirea lui rătăcea pe deasupra capetelor senatorilor, iar în depărtare a zărit un fulger căzând. După câteva clipe, i-a răsunat în timpane o bubuitură înspăimântătoare. Cerul s-a mâniat și atunci, în cea de a treia zi a idelor lui octombrie, când îl însoțise pe pupilul său la cazarma pretoriană, ca să fie aclamat ca împărat.

De atunci, trecuseră opt ani de zile. Tunetele și fulgerele au fost martorii ascensiunii pupilului. Oare acum prevestesc căderea sfetnicului și a preceptorului? Când și-a pus această întrebare, n-a știut să spună dacă realmente îi pasă că va cădea.

Viețile lor se împletiseră cu paisprezece ani în urmă. Însă de trei ani mergeau pe căi diferite, într-un ritm implacabil. Dar în ultimii trei ani începuseră să-l părăsească și puterile. Ceea ce pierdea el ca vitalitate câștiga ex-pupilul în neascultare. Dacă a fost greu să-l educe pe copil, a fost și mai greu să-l aducă pe calea cea bună pe tinerelul ajuns stăpân al imperiului, iar pentru a conduce cu o adevărată iscusință timp de cinci ani a fost nevoie de sprijinul lui Burrus. Însă în ultimii trei ani, el și Burrus au avut destul de furcă cu Nero și s-au străduit să strunească ființa care semăna tot mai mult cu un mânz dezlănțuit. Ce se va alege acum de el, când Burrus nu mai era? Nu se simțea în stare să ducă singur o asemenea povară. Nu era decât un biet bătrân pe care îl lăsaseră puterile. Se împliniseră deja trei ani de

când trecuse pragul senectuții. La cei șaizeci și trei de ani împliniți, ar fi fost firesc să se bucure de retragere încă de acum trei ani. Era poate cazul să se odihnească. Fiecare pas pe care îl făcea în acele clipe însemna pentru el un mare efort, de parcă pământul l-ar fi atras cu o forță misterioasă, încercând să-l absoarbă în străfundurile lui.

A tresărit pe neașteptate. A avut iarăși impresia că până și cel mai mic mușchi devenise la fel de greu ca o stâncă uriașă. Cunoștea foarte bine această senzație, când întregul lui trup ar fi fost tras parcă spre infern de niște sfori invizibile, în timp ce demonii încercau să-l conducă spre tărâmurile lor. A simțit deodată că se înăbușă. Degeaba a deschis larg gura, încercând să aducă în plămâni aerul dătător de viață; atmosfera înconjurătoare părea însă că se transformase într-o masă solidă, într-un obiect greoi și țeapăn. Avea nevoie de aer și cu toate că s-a străduit să-l inspire, n-a izbutit să-l tragă în plămâni.

A început să gâfâie. Respirația lui devenise intermitentă și a fost cuprins de un acces de tuse, care a catalizat și mai puternic senzația de sufocare. Și-a privit mâinile și a observat că unghiile i se făcuseră albastre. Atunci și-a dat seama că buzele îi deveniseră și ele vineții și că fața lui dădea să ia culorile cerului. Știa că pielea i se făcuse purpurie, ca și panglica lată care îi împodobea toga.

Chinuit de tuse și de spasme, s-a înverșunat să respire, însă efortul i-a golit creierul de sânge. Ar fi leșinat, dacă nu i-ar fi sărit în ajutor cele două fiice ale defunctului. Acestea l-au prins fiecare de câte o parte. Cei patru tribuni militari s-au apropiat în fugă și au format împreună cu centurionii un cerc mare, ca să-i împiedice pe cei ce asistaseră la înmormântare să se apropie și să-și bage nasul, privându-l astfel pe primul sfetnic imperial de aerul de care avea atâta nevoie.

Dincolo de zidul format de centurioni, Seneca mai degrabă ghicea decât vedea o puzderie de chipuri, agitate și cu ochii ațintiți asupra lui. Ca simplu exercițiu, el și-a impus să aleagă și să individualizeze câteva dintre fețele din acea mulțime de trăsături, anonime la prima vedere. De fiecare dată când avea crize de astm, trebuia să se concentreze asupra unei activități concrete, ca să combată senzația că următoarea încercare de a respira o să fie ultimul lucru pe care avea să-l mai facă în viață. Experiența morții iminente, presentimentul că în curând avea să părăsească lumea celor vii fără să mai poată să respire măcar o dată nu îl făceau să se resemneze, ci îl îmboldeau să se agațe și mai tare de viață, pentru că îl dezgusta ideea că moartea s-ar putea înfățișa pe neașteptate, într-un mod caraghios, trivial, străin de voința lui.

Voia să fie actorul propriei sale existențe și mai ales să scrie cu propria lui mână actul final al piesei de teatru în care îi fusese sortit să joace în această viață. Alegerea clipei în care protagonistul propriei sale comedii părăsește scena era ceva care îl obseda.

În timpul efortului de a continua să trăiască, a început să distingă câteva chipuri. Undeva, departe, a zărit-o pe Poppeea, noua amantă a lui Nero, și i s-a părut că întrezărește un zâmbet pe fața ei. A mai crezut că a surprins o grimasă ironică pe chipul bărbatului de lângă ea. Nu l-a recunoscut din primul moment. Și-a încordat privirea și atunci a simțit în stomac o stare difuză de indispoziție. Era oare posibil să nu ia seama la acel chip? Se pare că-l urmărea din trista perioadă a exilului său în Corsica. Era fața inconfundabilă a lui Ofronius Tigellinus, curtean înnăscut, despre care aflase că-și folosește farmecul personal ca să urce cu orice preț. Un seducător sicilian care a știut să se bage pe sub pielea Agrippinei și apoi a vlăstarului ei și care nu avea să se mulțumească

doar cu postul de prefect al vigiliilor, paznicii de noapte, și de șef al corpului de pompieri. Cu toate că izbutise să facă din paznicii de noapte cea mai eficientă forță represivă din întreaga Romă, creând în sânul ei o poliție secretă privată, acest bărbat năzuia la mult mai mult. La urechile lui Seneca ajunsese zvonul că Tigellinus se zbătea să ajungă succesorul lui Burrus. Când i s-a spus acest lucru, s-a înfiorat.

În marea de chipuri, unele neclintite, altele în mișcare, a observat expresii de îngrijorare și de milă, dar și manifestări de satisfacție și rânjete de bucurie. Brusc, toate acele chipuri au izbucnit în râs, iar el s-a pomenit înconjurat de o grămadă de oameni care îl luau peste picior și își băteau joc de nefericirea lui. A auzit vuietul infernal al hohotelor lor.

Însă halucinația n-a durat decât câteva clipe. A ieșit din această stare la vederea ochilor soției lui, care încerca să ajungă la el croindu-și drum prin mulțime. Nu ar fi putut să treacă cu vederea peste acei ochi nici măcar în bezna vreunei grote, fiindcă aveau capacitatea de a degaja o lumină proprie. Obișnuia să spună că sunt niște ochi care te scoală din morți. Era convins că singurul lucru care îl mai ținea în viață erau tandrețea și bucuria debordantă pe care le iradiau ochii soției lui, Pompeia Paulina.

Revenindu-și oarecum după ce și-a văzut soția, a băgat de seamă atunci că se apropie de el, cu pași mari, cineva în fața căruia se dădeau cu toții la o parte. Era Nero, precedat de lictori – purtătorii de fascii – și escortat de efective din garda germanică. S-a bucurat văzând că se îndreaptă spre el acea siluetă mlădioasă, cu un chip frumos și cu o expresie de sinceritate, mângâiat de niște încântătoare bucle aurii vopsite într-un roșu aprins. Atitudinea principelui l-a înduioșat și i-a reamintit, ca în multe alte rânduri, o scenă care nu i se va șterge niciodată din minte. A retrăit-o cu o asemenea intensitate, încât i s-a părut că îl vede

realmente pe copilul de unsprezece ani care da buzna zâmbind ca să-l îmbrățișeze. Acea îmbrățișare fusese singurul lucru plăcut pentru o lungă perioadă din viața sa. Îl despăgubea astfel pentru cei nouă ani de surghiun. 1-1 restituia totodată pe primul său născut, pe care îl pierduse cu câteva zile înainte de a o lua pe drumul exilului. Dacă acel copil nu ar fi murit la trei ani, ar fi avut acum aceeași vârsta cu puștiul care, în acele clipe, se prinsese de brâul lui și îl scruta cu privirea inocentă a frumoșilor săi ochi albaștri. Vechea sa prietenă Agrippina, proaspăt devenită împărăteasă, l-a scăpat de deportare și l-a numit preceptor al întâiului ei născut. Însă Agrippina i-a dăruit astfel mai curând un fiu decât un discipol.

În acele momente, Seneca trăia bucuria tatălui care-și vede fiul venind degrabă în ajutorul lui. Uneori îl vedea așa cum este, ca adult, un tânăr care împlinise deja douăzeci și cinci de ani, însă de cele mai multe ori îl vedea pe copilul care s-a repezit la el, trecând peste rigidul protocol al casei imperiale, s-a prins de trupul lui și i-a spus că se bucură că poate să învețe de la un om vestit pentru înțelepciunea lui.

Când Nero s-a apropiat de el în mare grabă și l-a strâns în brațe, lui Seneca era cât pe ce să-i dea lacrimile.

— Am trimis deja după Andromacus, i-a spus Nero, gâfâind. Te așteaptă. Voi porunci să fii condus la el. Dac-ai ști cât sunt de îngrijorat! Cum te simți?

— Nu trebuia să-l deranjezi pe medicul tău personal, i-a răspuns Seneca, simțindu-se vizibil mai bine. Și nu ai de ce să fii îngrijorat. Știi că lucrul acesta nu este altceva decât unul dintre obișnuitele mele exerciții prin care mă antrenez pentru moarte. Așa cum un atlet se pregătește ca să concureze cu iscusință, tot așa și eu exersez arta de a muri cum se cuvine.

— Ești incorigibil! Faci haz până și de tine însuți, și de sănătatea ta. Însă acum chiar că voi avea grijă să te faci bine. O să mă ocup personal de treaba asta. Trebuie să știi că pe viitor o să am mai mult timp liber, nu numai să mă dedic artelor și literaturii, ci și să am grijă de bătrânul meu maestru.

— Oh, iubitul meu principe, faci progrese mari pe drumul anevoios al înțelepciunii, a exclamat Seneca, în timp ce ochii îi străluceau de bucurie. Descoperi că viața nu este chiar așa de scurtă, dacă știm cum să ne-o rânduim. Dar spune-mi cum o să reușești minunea de a înmulți numărul de ore?

— Am de gând să-l numesc prefect al pretoriului pe Tigellinus, un bărbat înzestrat cu neobișnuita pricepere de a lua pe umerii lui multe dintre sarcinile care apasă pe ai mei. Mă va mai scăpa de unele sarcini plicticoase care țin de exercitarea puterii. Cred că astfel o să am mai mult timp liber.

Numai obiceiul de a-și ascunde sentimentele de fiecare dată când era vorba despre treburile statului l-a împiedicat pe Seneca să tresară. Din obișnuință, a adoptat o expresie hieratică, ceea ce nu lăsa să transpară nici cea mai măruntă emoție. Însă, pe dinăuntru, spaima a pus stăpânire pe cele mai intime fibre ale ființei lui. Un val de căldură i-a străbătut trupul și i-a accelerat bătăile inimii. Nu putea îngădui ca țângăul nerușinat de altădată, care se distingea doar prin înfățișarea lui plăcută și care și-a început cariera ascendentă încălzind patul unor patriciene romane, să ajungă acum al doilea bărbat ca putere din întregul imperiu roman. Era un afront istoric ca tocmai acel tânăr cu un caracter complicat, despre care crezuse că a ajuns la apogeul carierei sale când a devenit geambaș, să fie numit acum *varo eminentissimus*, numai pentru că dintr-un capriciu al împăratului fusese propulsat în rândul senatorilor și împodobit cu panglica purpurie. De-acum încolo va trebui să-l suporte

lângă el nu numai la sesiunile senatului, ci și la adunările consiliului imperial.

Nu putea permite ca o ființă atât de vicleană să aibă aceeași mare putere ca prietenul său Burrus. Era o putere enormă, nemăsurată. Era nevoie să vorbească neapărat cu Nero. Trebuia să-i solicite o întrevedere chiar în acea zi. Trebuia musai să-l convingă de absurditatea planului său.

A încercat să vorbească, dar s-a sufocat din nou, tusea l-a mai chinuit o dată, iar iritarea i-a paralizat gâtul. Cu cât se străduia mai mult să vorbească, cu atât iritarea devenea mai mare.

Speriat, împăratul a început să împartă ordine strigând. După câteva clipe, în fața lui s-a oprit caleașca imperială, la care erau înhămați patru armăsari albi. Doi centurioni vânjoși l-au luat pe Seneca, l-au suit în căleașcă și l-au culcat pe un divan. Când erau gata să tragă ușile, a sosit în fugă Pompeia Paulina, care s-a urcat și s-a așezat lângă soțul ei. Trăsura s-a pus în mișcare, escortată de un detașament al gărzii imperiale și precedată de doisprezece lictori călare, care mai aveau încă în mâini fasciile de la înmormântare.

Pompeia Paulina i-a ridicat imediat capul soțului ei și i-a pus dedesubt o pernă mare. Apoi i-a luat dreapta între mâini, i-a strâns-o cu afecțiune și a dus-o la inima ei. Zâmbetul soției îl mai înviorase parcă.

Seneca a vrut să-i spună câteva cuvinte, însă tusea persistentă l-a împiedicat să vorbească. A încercat să-și ocupe mintea cu una dintre chestiunile de filosofie care îl preocupau în mod deosebit, dar singurul lucru la care a putut să se gândească a fost brațul lipsă al prietenului său defunct. Burrus îi povestise nu o dată cât de ciudat este să-i fie frig sau cald ori să simtă mâncărime și durere tocmai la mâna care îi lipsea. Uneori vorbea despre ea ca despre o *mână fantomă.* „Iarăși îmi dă bătăi de cap mâna mea fantomă”, obișnuia el să-i spună.

Atunci a început să mediteze asupra ciudatului fenomen al lipsei brațului prietenului său. Și-a adus aminte de câteva situații grotești, ba chiar nostime, prin care au trecut împreună, ca de pildă atunci când Burrus, grăbit să semneze un document, a vrut să apuce condeiul taman cu mâna ce-i lipsea. Printr-o uimitoare asociere de idei, i s-a părut că-l identifică pe Nero cu mâna fantomă a prietenului Burrus. Atunci s-a străduit să dea o altă direcție gândurilor sale, însă mintea lui era obsedată de această identitate neobișnuită între persoana împăratului și brațul lipsă al lui Burrus.

Tenacitatea acelei fantezii l-a revoltat. Creierul îi era rebel. A încercat să-și impună voința, însă toată strădania i-a fost în zadar. În cele din urmă, s-a lăsat în voia capriciilor minții, pentru că știa din experiență că este inutil să se opună făgașului pe care i se năpusteau uneori ideile, și atunci a încercat să înțeleagă relația posibilă între cele două fenomene foarte diferite: o mână care nu mai exista și o ființă care îi era deosebit de apropiată.

Făcând eforturi să pătrundă misterul acelei uluitoare înlănțuiri de idei și totodată străduindu-se să respire, în timp ce o tuse stăruitoare îl sufoca, și-a pierdut cunoștința.

În vreme ce Pompeia Pauli se ștergea cu o batistă broboanele de sudoare de pe fruntea și de pe fața soțului ci, a observat, uitându-se pe unul dintre geamuri, că lictorii duceau fasciile cu torțele îndreptate în jos. Atunci ei i s-a părut că aceștia croiau drum caleștii care transporta resturile pământești ale unui împărat mort.

II

A treia zi de la idele lui martie (13 martie)

În marea Sală a Constelațiilor din reședința lui Onofrius Tigellinus, întins în tricliniu pe un pat pe care îl împărțea cu soția și cu prietenul său Demetrius, senatorul Lucius Annaeus Seneca schimba priviri și zâmbete cu amfitrionul. Acesta îi făcea semne de departe, ținându-și paharul cu vin în sus și agitându-l, ca să-i dea de înțeles că dorește să închine în sănătatea primului sfetnic împărătesc și a distinșilor săi însoțitori.

„În ce dezgustătoare mocirlă de ipocrizie ne tăvălim uneori noi, oamenii!" se gândea Seneca, în timp ce-și ridica paharul. „De ce-o fi trebuind oare să-l salut eu pe porcul ăsta?"

Chiar în acea clipă, Seneca a tresărit, ceea ce nu i-a scăpat nici soției, nici prietenului său. I s-a părut neobișnuit să-și pună o asemenea întrebare, care avea ceva nou în ea. Nu-și aducea aminte ca în ultimii ani să fi avut vreo îndoială în legătură cu sarcinile pe care le îndeplinea.

„Bineînțeles că sunt obligat să fac ceea ce fac, și-a spus el, doar de aceea bărbatul pe care îl salut este noul prefect al pretoriului, iar eu continuu să fiu eminența cenușie a imperiului. Împăratul fără purpură."

Întrebarea era infantilă, ca multe altele pe care și le punea în mod obișnuit, în ultima vreme. Tigellinus oferea un banchet la care asista însuși împăratul, iar el nu putea să strălucească prin absență. Relațiile cu noul favorit al împăratului erau prea încordate încât să-și permită să le înrăutățească și mai mult. Nu se putea ca Tigellinus să nu fie la curent cu faptul că din cauza lui trebuia să împartă conducerea pretoratului cu Fenius Rufus, despre care știau toți că făcea parte din cercul de prieteni ai soților Seneca.

Cunoscându-l așa cum îl cunoștea pe Tigellinus, putea să fie sigur că acesta nu avea să-l ierte vreodată.

Nu i-a fost ușor să-l disuadeze pe Nero. Principele se lăsase orbit de farmecul seducător al sicilianului. Și cât de ușor era să cadă cineva în plasa unui om care nu spunea decât ceea ce-i făcea plăcere interlocutorului să audă! A trebuit să recurgă la întregul său arsenal retoric pentru a-l convinge. Serile pe care le-a petrecut aducându-i critici lui Tigellinus n-au folosit la nimic, nu l-a putut speria pe principe cu fantoma unui nou Seianus, bărbatul care era cât pe ce să-l înlăture de la putere pe împăratul Tiberius, după ce acesta i-a trimis fiul la moarte. N-au fost de niciun folos exemplele luate din istorie, nici raționamentele politice, n-a servit la nimic nici logica sau bunul simț. În cele din urmă, a izbutit să-l convingă pe Nero când i-a arătat cât de popular devenise Fenius Rufus ca pretor la aprovizionare, fiindcă în timpul mandatului său, n-a lipsit niciodată grâul pentru popor. Cetățenii ar vedea cu ochi buni faptul că iubitul lor prefect de la provizii ajunge unul dintre cei doi prefecți ai pretoratului. Și astfel ar contribui la consolidarea imaginii adoratului lor împărat. Oamenii l-ar îndrăgi și mai mult.

Acest ultim argument fusese hotărâtor. Cunoștea prea bine dorința exagerat de mare a discipolului său de a fi admirat și proslăvit. Ba chiar i-a fost rușine că recursese la vechiul său truc, din anii când era preceptor și obținea de la Nero, elogiindu-l, ceea ce nu obținea prin dojană. Și astfel și-a atins scopul, ca Tigellinus să nu dobândească o putere nemăsurată și să-l plaseze pe prietenul său Fenius Rufus – care fusese, ca și Seneca, de altfel, protejatul Agrippinei – în poziția de a tempera nerușinatele ambiții ale fostului geambaș.

Însă tocmai acest lucru fostul geambaș nu avea să i-l ierte vreodată. Îl cunoștea de mai bine de

douăzeci și cinci de ani, de pe vremea când s-au împrietenit amândoi cu Livilla și cu Agrippina, nepoatele marelui Germanicus, cel mai faimos general din câți au existat după luliu Cezar. S-au cunoscut tocmai când scăpaseră amândoi ca prin urechile acului de mânia lui Caligula, care se mai potolise probabil după ce le-a surghiunit pe cele două surori și le-a decapitat iubiții.

Atunci fusese salvat de soția unui înalt demnitar, pe care Caligula o luase ca țiitoare și care a reușit să-l convingă pe tiran că acel provincial arogant, prieten cu surorile lui, este atât de bolnav, încât nu merită să se mai ostenească luând-o înaintea naturii, trimițându-l la moarte. O curtezană îi salvase viața. Iar altă curtezană îl salvase pe Tigellinus. Destinele lor păreau legate.

După aceea, s-au mai văzut când și când, ca să-și aducă aminte de clipele fericite pe care le-au petrecut în compania celor două exilate. Dar s-au mai întâlnit și pentru a sărbători moartea lui Caligula și ceea ce credeau ei că avea să fie restaurarea Republicii.

După tiranicidul comis de câțiva ofițeri din garda imperială, Senatul s-a întrunit la Capitoliu, ca să nu o facă nici la bazilică, nici la curia lui Cezar, și a hotărât să dărâme toate templele care aminteau de guvernarea celor din dinastia lulio-Claudiană. Senatorii au proclamat Republica.

Însă după momentele de euforie, unchiul împăratului decedat, singurul dintre frații marelui Germanicus rămas în viață, trădând chiar și idealurile fratelui mort, a dat o lovitură de stat cu sprijinul gărzii pretoriene și s-a proclamat principe.

Seneca a intuit imediat că noul vânt care bătea prevestea furtună, însă nu a ghicit că, după cum își spunea sie însuși mai târziu, de fapt „ceea ce se apropia era un uragan."

Claudius, noul despot care purta mantia purpurie și adoptase ipocritul titlu de „principe",

„primus inter pares”, primul între egali, devenise cel mai puternic om din lume. O adusese cu sine și pe cea de a treia soție a lui, foarte tânăra Messalina, care era gravidă în luna a opta.

Odrasla împărătesei, care s-a născut la trei săptămâni după aceea și care, peste ani, avea să fie supranumit „Britannicus”, a devenit astfel posibilul moștenitor al tronului, dar un moștenitor de drept era și feciorul Agrippinei. Înfruntarea dintre cele două femei era doar o chestiune de timp.

El și Tigellinus, din nou, au frecventat locuințele Agrippinei și Iuliei Livilla, au petrecut iarăși la banchete și au purtat discuții însuflețite și s-au văzut implicați din nou într-un scandal de adulter. El a fost acuzat că a avut relații carnale cu Iulia Livilla; iar Tigellinus, cu Agrippina. Însă de data aceasta, acuzația a fost oficială.

La insistențele Messalinei, juriștii, în mare grabă, au scuturat praful de pe o veche lege privitoare la delictul de adulter de pe vremea lui Augustus, teribila *Lege Iulia*, care i-a permis tiranului să-l exileze pe Ovidiu și să le izoleze pe viață, în insule, pe propria sa fiică și pe singura sa nepoată. Acuzatorii au cerut pedeapsa cu moartea pentru Seneca.

A fost condamnat după un proces sumar, în regim de urgență, în timpul unei reuniuni extraordinare a Senatului. Claudius a intervenit și i-a salvat viața, făcându-i favoarea de a-l surghiuni.

Însoțit de patru sclavi și de opt cufere pline de cărți, a pornit-o spre Corsica, unde a închiriat o casă modestă în colonia militară din Aleria, pe coasta orientală a insulei.

Nu va uita niciodată ziua când a sosit în acel loc; în amintirile lui, un loc blestemat de mii de ori. Corabia tocmai acostase în portul Diana, când s-a iscat un vânt ce se întețise într-atâta, încât de-abia mai putea să meargă. Văzduhul vuia,

slobozind tunete și fulgere. O ploaie torențială s-a năpustit asupra insulei, amenințând să o afunde în adâncurile mării. I s-a părut că zeii protestează împotriva prezenței lui acolo. La Roma era persona non grata, iar în Cetatea Eternă fusese umilit de oameni și exilat pe o insulă pe care nici zeii cei nemuritori nu puteau să o sufere.

Încă se mai înfiora, de fiecare dată când își aducea aminte de durerea profundă în care se pomenise cufundat. Cu douăzeci de zile înainte de a pleca în pribegie, a murit micuțul său Marcus, care nu împlinise încă trei anișori. Iar cu numai două zile înainte, plecase mamă-sa la Corduba, fără să bănuiască măcar că fiul ei fusese condamnat la exil. Într-un interval de timp care lui i s-a părut că a ținut doar o clipă, viața lui fusese complet răvășită. Se simțea de parcă ar fi fost închis într-o temniță.

Pe când era mic copil, să fi avut cinci sau șase ani, rămăsese închis în pivnița gospodăriei pe care bunicul dinspre mamă o avea în împrejurimile Cordubei, la poalele unui deal în fața căruia se întindea o vale împădurită, ce ajungea până la malurile râului Betis. În acel loc paradiziac, unde după aceea i-a fost mereu teamă să revină, s-a trezit îngropat între unelte gospodărești și amfore pline cu ulei și cu vin.

A dat cu pumnii în ușă, a strigat până a răgușit și a plâns pradă deznădejdii. Însă ceea ce l-a îngrozit cel mai tare a fost propria lui disperare. Voia să iasă de acolo, să iasă neapărat. Simțea că nu mai poate îndura acea situație nicio clipă în plus, că o să-și iasă din minți.

Acea senzație a fost mult mai cumplită decât însuși faptul de a fi fost închis. Pe moment, a crezut că o să se țicnească și că o să bântuie pe străzile din Corduba ca demenții care umblau de colo până colo scoțând niște urlete îngrozitoare.

Exact la fel s-a simțit și în Corsica. A crezut că-și pierde mințile dacă nu scapă de acolo imediat. A

fost pentru prima oară în viața lui când l-a năpădit, cu îngrijorare, senzația că este la un pas de nebunie. Însă nu avea să fie nici pentru ultima oară când avea să se sperie de o asemenea teamă. Dar nici nu a trăit această experiență ca pe ceva ciudat, pentru că semăna oarecum cu momentele când avea crize de astm, când credea că este pe punctul de a face marele salt spre moarte.

Ca să scape de spaime, s-a refugiat în știință. Și-a adus aminte de perioada lui alexandrină și și-a reluat studiile de științe naturale. A conceput câteva tratate de geologie și de climatologie a insulei Corsica. A adunat și a catalogat plante, a scris biografia tatălui său, s-a angrenat în redactarea unui amplu tratat de psihologie, despre îngrozitoarea boală a mâniei și despre consecințele ei nefaste.

Într-o mohorâtă zi de toamnă, când înota prin noroaiele uneia dintre străzile din Aleria, cu gândul la tratatul lui, cu care încerca să-și ajute semenii să evite un asemenea rău funest, s-a ciocnit cu Ofronius Tigellinus.

Faptul că în singurătatea îngrozitoare de pe acea insulă, pe care o detesta enorm, a dat peste un chip cunoscut a fost pentru el ca și cum și-ar fi revăzut pe neașteptate un vechi și dorit prieten.

S-au îmbrățișat cu afecțiune și au intrat într-o cârciumă, unde au petrecut ceasuri întregi, la un taifas stropit cu vin.

Tigellinus fusese acuzat de adulter cu Agrippina, care a putut să scape de un nou exil grație căsătoriei ei cu influentul Crispus Pasenius. Iulia Livilla fusese deportată pe una dintre insulele Pontine și după aceea ucisă din ordinul Messalinei, care era geloasă din pricina privirilor pe care i le adresa Claudius. I se părea că în relația dintre unchi și nepoată e ceva mai mult decât tandrețe. Iar lui îi fusese comutată condamnarea la moarte în surghiun pe insulă, unde trăia deja de doi ani de

zile la Mariana, cealaltă colonie militară din Corsica.

Începând din acea zi, Seneca și Tigellinus au continuat să se vadă. Tânărul sicilian fusese pentru el o distracție pe cinste, chiar și când sesiza la acesta un invizibil fundal diabolic. Prezența lui îl supăra de fiecare dată. Simțea că în sufletul acelui tânăr se cuibărise răutatea.

Și totuși, uneori era atât de încântător, încât era greu să reziști puterii lui de persuasiune.

La trei ani de când se aflau pe insulă, a ajuns la ei vestea morții unui frate al puternicului ministru Polibius, unul dintre liberții împăratului, probabil singurul care nu apăra cu orice preț perechea imperială și care nutrea o simpatie secretă pentru Agrippina și pentru tot ceea ce reprezenta ea ca fiică a marelui Germanicus.

Tigellinus s-a dus la el și l-a convins să-i scrie ministrului, adresându-i cuvinte de consolare și totodată să profite de ocazie pentru a-l face să intervină în favoarea lui pe lângă împărat.

— Nu fi prost, i-a zis Tigellinus, cu obișnuita-i sinceritate. Vrei să-ți irosești harul de scriitor? La ce-ți servește să fii prințul elocinței, la ce bun să fii cel mai grozav orator de pe tot cuprinsul Romei? Folosește-ți acest dar divin pentru a săpa tunelul care te va scăpa din această închisoare. Te somez să te apuci de treabă chiar acum!

A fost de parcă ar fi primit un ordin de la tatăl său, căruia i-a dat întotdeauna ascultare. Și-a chemat copistul, care a venit în grabă cu uneltele de scris, și a început să-i dicteze scrisoarea care, spre marea lui nefericire, avea să devină faimoasă sub titlul de *Consolarea lui Polibius.* În vreme ce secretarul mâzgălea cu condeiul pe sulul de papirus, notând stenografic cuvintele ce-i erau dictate, iar Tigellinus, teatral, aproba zgomotos, Seneca făcea paradă de extraordinara lui înzestrare oratorică, declamând ceea ce se presupunea a avea drept scop alinarea durerii ministrului. Însă de fapt

singurul scop pe care îl urmărea era să-l emoționeze pe destinatar și să-l determine să ceară îndurare pentru surghiunit, în acele clipe nu se gândea decât să plece din adâncurile pivniței. Și astfel a și rostit cuvintele dictate de groază și de disperare, cuvinte ce au țâșnit din străfundurile ființei sale, și nu din intelect, pentru că în acel moment redevenise copilul care țipa și lovea în ușă, implorând să fie scăpat de supliciul claustrării.

După aceea, tare mult avea să regrete că a scris acel pamflet! Nu putea să-și aducă aminte de acest lucru fără să roșească de rușine. În acel îngrozitor pamflet, l-a numit pe Claudius „salvatorul speciei umane", calificându-l drept „restaurator a tot ceea ce a nimicit furia predecesorului său." Fiind convins că Polibius avea să-i arate scrisoarea lui Claudius și că îi va da să citească elogiile ce se refereau la el, a mai adăugat: „Mă voi strădui în așa fel încât principele să nu trebuiască să se rușineze că și-a coborât privirea până la mine."

Simțea cum un fior îl străbate prin șira spinării ori de câte ori își amintea acele cuvinte. Și, invariabil, fiorul venea după ce-i apărea în minte chipul lui Tigellinus.

Reamintindu-și de chipul lui Tigellinus, a simțit în acele clipe că îl cuprinde un val de furie. În numai câteva zile, acel personaj sinistru năruise tot ceea ce el construise în treisprezece ani de strădanie. Opt ani a condus destinele Romei împreună cu Burrus, ambiționându-se să facă obiceiurile și legile mai omenești, iar acum, într-o clipită doar, geambașul a reînviat sperietoarea cu turnătorii și a amenințat din nou cu temuta lege a delictului de lezmajestate. Și astfel a reușit să-i arate că este în stare să transforme în cenușă cei treisprezece ani de când încearcă să-l modeleze pe Nero. Din cauza lui Tigellinus, Senatul pierdea din putere în marș forțat, iar armonia care domnea între principe și Senat – obținută printr-un mare efort – se convertise în declarație de război.

Adâncit în asemenea gânduri negre, privirea lui s-a încrucișat cu cea a lui Tigellinus, care i-a zâmbit de departe, ridicându-și paharul. Fiind absorbit de amintiri, Seneca nu și-a dat seama că de fapt se uita chiar la imaginea lui reală, și nu la cea din memorie. Tocmai de aceea i-a aruncat, instinctiv, a privire plină de furie. Lui Tigellinus i-a înghețat zâmbetul pe buze. A coborât paharul și și-a îndepărtat privirea.

Speriat de neplăcutul incident, Seneca a căutat privirea lui Tigellinus ca să-i înapoieze zâmbetul, însă amfitrionul își reluase discuția cu Poppeea Sabina, despre care toată lumea știa că este noua amantă a împăratului. Stătea însă lângă prefectul pretorian fiindcă în acea scară Nero venise la banchet în compania soției.

Seneca a căzut pe gânduri, amintindu-și de urmările scrisorii adresate lui Polibius. Au fost nefaste, cum era tot ceea ce avea legătură cu Tigellinus.

Scrisoarea a ajuns în mâinile împărătesei, care și-a convins soțul că filosoful uneltește pe insulă și l-a sfătuit să-i dea o lecție care să-i fie învățătură de minte.

Seneca a fost surghiunit la Lurinum, un cătun amărât, situat în extremitatea septentrională a insulei, pe o limbă de pământ abruptă, cunoscută sub numele de Capul Corsica. De data aceasta, locuința lui a fost o colibă. Hăurile și urzicile i-au conturat peisajul. N-o să înțeleagă niciodată cum de grecii au putut să numească insula aia *Kalliste*, adică „Frumoasa.” Pe culmea unui promontoriu, la două mii de picioare înălțime față de nivelul mării, stând pe o stâncă, petrecea ceasuri întregi privind cum marea lovește în rocile micuței insule Gyralia, care avea să devină singura lui companie. Ca să nu înnebunească, s-a apucat de scris tragedii. O lume nouă se întindea la picioarele lui. Timpul încremenit a căpătat astfel aripi.

Seneca s-a răsucit pe divan. Nu se simțea bine. În pofida pernelor, nu știa cum să se sprijine în cot, iar spatele începuse să-l doară. Nu avea să se obișnuiască niciodată cu moda importată din Grecia de a mânca stând tolănit. Bărbătește este să stai la masă când mănânci și să dormi în pat. Cei din vechime mâncau în picioare, iar pământul le servea drept pat. La el acasă se așezau la masă ca să mănânce, fără vreun desfrâu ciudat, care nu era de folos decât pentru a-ți rupe oasele.

Mâncau la o masă lungă, din lemn masiv, unde încăpeau atât sclavii, cât și invitații. Stăteau la masă exact ca în casa din Corduba. O masă neobișnuit de lungă, în jurul căreia alerga întocmai ca un suflet urmărit de duhurile cele rele, fugind de hărțuiala doicii, când aceasta încerca să-l pedepsească pentru vreo greșeală.

N-a reușit niciodată să-l prindă. Sau el era mult prea iute, sau intervenea mamă-sa, iar doica trebuia să se retragă, după ce primea o săpuneală zdravănă și fără ca el să afle dacă, într-adevăr, acea femeie blajină ar fi îndrăznit să ridice mâna la el. Aducându-și aminte acest lucru, a zâmbit.

— După cât se pare, în sfârșit, a răsărit soarele după furtună, i-a spus Demetrius, care nu și-a putut stăpâni un zâmbet ironic, când a observat schimbările bruște de pe chipul lui Seneca. Vă adresați asemenea priviri și în timpul ședințelor consiliului imperial? Atunci pumnalele ar zbura prin încăpere.

— Uneori mai zboară lănci și săbii. Iar dacă am avea darurile lui Jupiter, ne-am arunca și fulgere, a replicat Seneca.

— Ai parte de așa ceva fiindcă nu-mi urmezi sfaturile și cochetezi într-un mod nerușinat cu puterea, dragă prietene. După părerea noastră, a cinicilor, înțeleptul trebuie să evite orice participare la treburile statului. Trebuie să înfiereze năravurile, nu să le alimenteze. Orice politician este un corupător de suflete.

Seneca își privea prietenul. Înalt, subțire, mai degrabă slab, cu un păr negru și des, cu o barbă lungă și bogată, cu ochi vioi și cu privirea pătrunzătoare, părea a fi întruchiparea înțelepciunii, a idealului la care și el dorea să ajungă. Cumpătat la mâncare, folosind o rogojină drept pat, purtând mereu mantia cenușie a filosofilor, țesută dintr-o lână de proastă calitate, nu i-a fost ușor să-i convingă să-și pună tunica de mătase și să-și îmbrace pe deasupra o mantie roșiatică, din cea mai fină lână de Corduba. Acum, fără mantie, îmbrăcat doar cu o cămașă cretană viu colorată, părea un aristocrat rafinat, care își etalează eleganța cu o studiată indiferență.

În orice caz, trebuia să recunoască faptul că prietenul său Demetrius nu era o prezență care să fi fost vreodată dezagreabilă. Nu făcea ca imensa majoritate a filosofilor, care își lăsau barba și părul să crească pentru a da de înțeles că ei sunt deasupra oricărei trivialități omenești și că sunt mult prea ocupați cu gândurile lor, ca să mai acorde atenție și unor asemenea fleacuri. Și astfel, cu cât aveau mai puține idei în cap, cu atât mai murdari și mai zdrențăroși umblau. Înfumurarea se împăca de minune cu împuțiciunea. La filosofi, mirosurile urâte anunță de departe inutilitatea spiritului pe care îl găzduiește trupul. De aici vine și vorba populară că „nu barba îl face pe filosof." Prietenul său Demetrius era cu totul altfel, în capul lui, ideile forfoteau.

Pe neașteptate, casetoanele tavanului au început să se miște, s-au răsucit și s-au înclinat ca niște chepenguri, iar peste comeseni a căzut o ploaie de praf de aur, șofran și violete. În mijlocul sălii, în râsetele invitaților și în hărmălaia generalizată, stârnită de surpriză, ca prin minune, și-a făcut apariția și un grup de dansatoare din Gades[1]. Orchestra, mută până atunci, a interpretat un cântec pasional, punctat de castaniete, pe ale cărui ritmuri au dansat tinerele gaditane.

Tinere de o frumusețe orbitoare au apărut de pretutindeni, fluturându-și cosițele îngrijite și etalându-și cămășile de mătase, brodate cu aur în relief. Duceau tăvile de argint cu o grație neobișnuită, ținându-le în sus ca pe niște stindarde, făcând cu ele cele mai neașteptate piruete și fiind pe punctul de a răsturna peste capetele invitaților conținutul platourilor și al ulcioarelor. În chicotelile damelor, paharnicii turnau vinul și celelalte băuturi și se serveau primele antreuri. Un tânăr brunet, cu gene lungi, le-a pus câteva pahare pe măsuțele din fața divanurilor și le-a turnat o băutură făcută din absint, curmale din Teba, șofran și lemn-dulce. Un altul le-a servit, în niște crăticioare, urechi de mistreț, tăiate mărunt, măsline verzi condimentate cu cimbru și anason-mare, felii mici de pepene galben cu bucăți de șuncă.

Nu terminaseră încă de băut absintul, când un alt paharnic i-a servit cu vermut amestecat cu o infuzie de pelin, iar altul le-a adus un vin roșu de Falern, îndulcit cu miere din Attica și răcit cu zăpadă adusă din Munții Albani. La toate acestea, s-au mai adăugat crăticioare cu stridii din lacul Fucinus și scoici-pieptene din Marea Egee, cu o lungime de cel puțin cinci degete și acoperite cu un sos preparat din gălbenuș de ouă și piper.

Sala cea mare din palatul lui Tigellinus răsuna de glasuri, de râsete și de cântece. Seneca și-a plimbat privirea prin sală și s-a oprit la pieptănăturile extravagante ale femeilor, care păreau că se iau la întrecere în înălțime chiar cu Olimpul. De urechile multora dintre femei atârna echivalentul bunurilor unei familii înstărite. Unele dintre ele, Poppeea, de pildă, se făleau că poartă la gât și pe brațe venitul mai multor provincii. Aurul, argintul, perlele și pietrele prețioase străluceau pe fiecare divan.

Și-a luat privirea de la comeseni și s-a uitat la soția lui. I s-a părut cea mai frumoasă dintre toate

femeile care participau la banchet. Era chiar mai frumoasă și decât Poppeea, pentru că frumusețea acesteia avea ceva de mahala, în vreme ce aceea a Paulinei era cu totul deosebită, aidoma unei divinități olimpiene. Nu avea nevoie ca Poppeea de podoabe, nici de sulemeneli. Nici nu trebuia să-și vopsească părul în roșu, ca ea, sau să și-l acopere cu peruci blonde, făcute din pletele femeilor de neam germanic, după cum procedau cele mai multe dintre ele. Cu mândrie, Paulina și-l prezenta în culoarea lui naturală: negru ca tăciunele. Și-l pieptăna după moda clasică, republicană, cu o cărare pe mijloc și prins la spate într-un coc, lăsând astfel descoperit gâtul lung. În afară de niște cercei mici de aur cu smaralde, singura ei bijuterie, pe care o purta întotdeauna pe degetul inelar de la mâna stângă, era inelul de fier, de femeie căsătorită. Un strat discret de ruj pe buze și un pic de creion negru pe sprâncene erau toată concesia pe care o făcea vanității omenești.

Aveau doisprezece ani de căsnicie și pe zi ce trecea o iubea tot mai mult. Cât despre prima lui soție, pe care i-o impusese tatăl său, de-abia și-o mai aducea aminte.

Paulina fusese de fapt prima femeie din viața lui. Uneori își spunea că singurul lucru bun pe care l-a făcut după întoarcerea din exil a fost căsătoria cu Paulina. Întreaga Romă l-a invidiat din această pricină. Tinerica de cincisprezece ani se distingea nu numai prin frumusețe și prin agerimea minții, ci și prin averea pe care o aducea prin căsătorie și care ar fi putut să stârnească până și lăcomia zeilor.

Era fiica unui nonagenar, Pompeius Paulinus, guvernatorul orașului, fost general de armată și unul dintre prietenii apropiați ai tatălui lui Seneca. Avea drept frate pe prefectul Germaniei Superioare, despre care se spunea că nu pornea în nicio călătorie fără a lua cu el drept mărunțiș cel puțin un milion de sesterți.

Diferența de vârstă dintre ei era de treizeci și cinci de ani, ceea ce uneori îl băga în sperieți. Se temea ca nu cumva să i se întâmple ceva și astfel soția lui să ajungă să trăiască în sărăcie. Ce se va alege de ea, în caz că el moare?

A închis ochii, ca să poată alunga gândurile negre, iar când i-a deschis și s-a uitat din nou la soție, la lumina unor lumânări, i s-a părut că, pe neașteptate, vede chipul Agrippinei, un chip pe care și l-a adus aminte în fiecare zi din cei opt ani de exil.

A avut senzația că-i sare inima din piept când și-a dat seama că Agrippina pe care o lăsase la Roma când a plecat în exil, femeia al cărei chip i-a rămas întipărit în memorie, avea pe atunci aceeași vârstă cu femeia care acum stătea întinsă pe divan lângă el. Dacă nu ar fi fost omorâtă, Agrippina ar fi avut acum doar patruzeci și trei de ani.

Preț de câteva clipe, și-a imaginat-o pe Agrippina întinsă lângă el și, fără să-și dea seama, a dat peste cap mai multe pahare de absint.

— Mănâncă și tu ceva, că altfel o să-ți cadă greu băutura, a insistat Paulina, care i-a întins un platou cu felii de pepene galben, îmbibate într-un sos preparat din piper, busuiocul-cerbului, lichior de vin, garum și oțet. Asta o să-ți mai aline durerile de stomac.

— Știți cumva ce anume am băut când am înghițit absintul acela? a întrebat Demetrius. Probabil un vin roșu de Falern, dres cu vermut de Pont, curmale de Teba, rășină de pin, frunze de dafin, mastic și șofran. Cum își mai complică oamenii viața! Nu puteam oare să bem vin amestecat cu apă sau, și mai bine, fără niciun fel de amestec? Cu toate că în ziua de azi, apă nu mai vor nici măcar peștii! Vă spun că…

Demetrius nu și-a mai putut termina fraza. A amuțit, fiind acoperit de sunetul puternic al trâmbițelor și de răpăitul tobițelor și al darabanelor unei orchestre ce tocmai apăruse pe scenă și

interpreta fragmente și arii din creația lui Nero. Corul intona celebra tânguire a captivelor troiene:

Plângeți, roabelor, în noaptea cea amară.
Vedeți, în depărtare, o tristă licărire?

Invitații au început să fredoneze ușor, apoi s-au entuziasmat, s-au înviorat, și-au învins teama și întreaga sală s-a alăturat corului. Stând în picioare pe divanul lui, Tigellinus cânta acum tare, cât îl țineau puterile.

Când, în sfârșit, orchestra s-a retras, în aplauzele și ovațiile asistenței, și și-au făcut apariția instrumentiștii și dansatoarele etiopiene, în sală au început să alerge de colo până colo servitori cu capetele rase și îmbrăcați cu niște tunici obișnuite, din în, care adunau farfuriile și totodată ofereau invitaților holurile cu apă parfumată, ca să se spele pe mâini.

Și iarăși au apărut paharnicii, eleganți și cu gene lungi, cu părul ondulat și, de data aceasta, cu tăvi de alabastru pe care erau diferite feluri de mâncare, tăiate în bucăți mici, astfel încât invitații să nu facă decât efortul de a le duce la gură. Erau jumări de ouă cu salată de trufe, omletă cu sparanghel și cu cremă de ciuperci, ouă fierte cu sos de midii; pe tăvi mai erau: vulvă de scroafă macerată în saramură de ton, pui de iepure umpluți cu ficat de flamingo, bucățele de struț fript înotând în sos de curmale, somn de Dunăre ce plutea într-un sos preparat din măruntaie de pește, tocmai potrivit pentru a deschide apetitul. Au mai adus, de asemenea, creier de curcan și de fazan, limbi de flamingo și murenă friptă. Nu lipseau nici mreana asezonată cu un sos de ficăței de bar- bun fierți în vin, ouăle de fazan, pateul de ficat de porc – hrănit cu smochine și cu vin –, melcii cu creier de păun și râșii iberici umpluți cu o pastă din cozi de langustă, limbi de privighetoare și trandafiri de Alexandria.

Cineva a lansat zvonul că amfitrionul comandase pentru banchet peste trei mii de pești pe alese și mai bine de opt mii de păsări. Lumea a început să comenteze în șoaptă câți bani cheltuise Tigellinus, suma crescând de la o gură la alta. În cele din urmă, comesenii au stabilit că trebuie să fi costat totul circa patru milioane de sesterți.

Seneca a observat că prietenul său de-abia punea gura pe câte ceva și că evita orice fel de mâncare de origine animală. Nu era de mirare că este atât de slab. Ca de obicei, soția lui mânca însă, cu o poftă de invidiat, și își păstra trupul ca de trestie mlădie. El mânca mult mai puțin și suferea de obezitate. Fie că în natură nu funcționa niciun fel de lege în acest sens, fie că acest lucru se datora diferenței de vârstă. Ori poate constituția fizică a fiecăruia emana de la intelect. O fi făcut burtă oare și spiritul lui?

— Mă tot uit la iubitul meu soț, a spus Paulina, adresându-se lui Demetrius. Iar a plecat de lângă noi. Acum este într-altă parte. Cufundat în gânduri, minunându-se de bucățile de grangur pané. Se amuză la orice, ca un copil. De fiecare dată când mi se spune că ar fi bine dacă aș avea un copil, răspund: „De ce să mai vreau un copil, când am deja unul?”

— Probabil că se gândește la prietenul său Tigellinus, a replicat Demetrius, cu ironie.

— Nu-mi mai amintiți de Afroditul ăla! a exclamat Seneca.

— Afrodit? a întrebat Demetrius, uluit.

— Da, pentru că este un „Țesător de vicleșuguri.” Nu așa îi zicea Zeus fiicei lui? Ei bine, dacă Afrodita este zeița frumuseții și a iubirii, nu este și zeița adevărului.

— Nici nu poate să fie, când iubirea-i oarbă, a spus Paulina.

— La fel de oarbă ca oricare altă pasiune, a spus Demetrius. Pornirile depășesc orice hotar. Luați drept exemplu nesațul. În dorința lor de a

descoperi noi feluri de mâncare, oamenii nu numai că navighează pe toate mările și străbat pământurile lumii cunoscute, dar mai și scotocesc prin măruntaiele ființelor vii. Viermișorii ăia așa de îmbietori, pe care îi vedeți în cratiță, condimentați cu garam de Betica, cu foi de dafin de Sicilia, cu piper de India, cu miere de Arcadia, curmale de Teba și smochine de Siria, au fost extrași din intestinele unei specii de chefal care trăiește în Pontul Euxin. Carnea aia de pasăre, moale ca untul, provine de la găini ținute două zile întregi cufundate în vin până la gât, înainte de a fi sacrificate. Pateul de porc, așa gras cum este, se obține numai printr-o supraalimentare a porcilor cu smochine uscate și cu vin amestecat cu miere, ceea ce produce o degenerare a ficatului și astfel noi ajungem să mâncăm un organ putrezit. Dar, desigur, cum credeți că este ficatul tuturor celor din jurul nostru?

Seneca s-a uitat instinctiv la pântecele lui.

— Puii de iepure care ne-au fost serviți mai adineauri, a continuat Demetrius, și care pluteau într-un sos pregătit pe bază de ouă fierte bine și zdrobite, la care se adaugă piper, chimen, pătrunjel, praz, boabe de mirt, miere, oțet, garum și ulei de măsline, sunt de fapt fetuși scoși din burțile mamelor lor.

— Îmi tai pofta de mâncare, a spus Paulina.

— Nu, pentru că tocmai de aceea avem grijă să le dăm gust și aspect. Falsificăm orice. Chiar și amărâtul de nap stă la baza adevărată a puterii romane. Cu acest tubercul și cu o mână de cereale au fost hrănite legiunile care au cucerit lumea. Eu îl cumpăr de la piață la un sesterț livra, ceea ce este mai mult decât îmi trebuie pentru hrana mea zilnică. Crud, are un gust delicios. Dar așa ar fi mult prea banal pentru mofturile oamenilor. Mai întâi, îl coacem, apoi îl zdrobim, iar după aceea punem sare peste el și-l aruncăm într-o tigaie cu ulei de măsline încins. În acest moment, îi

adăugăm un amestec pregătit într-o piuliță, din piper măcinat, chimen, semințe de coriandru, frunze de mentă și câțiva căței de usturoi. Limpezim amestecul cu oțet, mestecăm bine și îngroșăm compoziția cu o pastă – deja pregătită – din curmale pisate și migdale. Mai adăugăm miere, iar oțet, garum, vin dulce muscat și câteva frunzulițe de dafin.

Unii merg mai departe și fac din această masă niște bulgărași pe care îi trec prin ouă băute și-i acoperă cu fărâme de pâine. Bulgărașii se pun la cuptor și astfel se obțin renumitele chiftele de nap. Care se mai prepară și din dovlecei. Dar unde mai este savoarea de nap sau de dovleac?

— Pe Jupiter! a exclamat Paulina. Cum de știi toate lucrurile astea? Nu cumva ne amăgești cu mesele tale frugale?

— Înțeleptul trebuie să fie la curent cu toate slăbiciunile omenești, i-a răspuns Demetrius.

— Trăncănești mai mult decât o precupeață siciliană! a exclamat Paulina, izbucnind în râs. Acum chiar că semeni cu bărbatul meu, care predică ceea ce nu face în practică.

Iar când a rostit aceste cuvinte, și-a dus mâna la gură și s-a uitat la soțul ei, cu expresia unei fetițe care a fost prinsă greșind.

Seneca se străduia să-și înăbușe mânia, fiind cât pe ce să scape pe jos farfuria cu desertul lui favorit, cremă de piersici cu sos de chimen. Într-un punct anume al creierului său, pe care el îl credea plasat chiar în mijloc, un demiurg răutăcios îl zorea să pună în scenă un acces de furie. Era, pur și simplu, înspăimântat. Încerca de ani de zile să-și controleze aceste impulsuri distructive, care uneori tăbărau asupra lui cu o putere neobișnuită. Era mereu surprins de revenirea lor, ca și cum voința lui nu ar fi avut decât o putere pur decorativă. În asemenea momente se simțea neputincios.

Cele mai cumplite crize de furie le-a avut în adolescență, ca apoi, în tinerețe, să izbutească să le

controleze. Nu a scăpat nici ca adult, dar a avut parte de ele mai rar. Datorită propriei experiențe cu crizele de mânie, a putut scrie, în Corsica, un amplu tratat despre furie. Ceea ce mulți au crezut că este rezultatul unor profunde investigații era de fapt rodul unui efort extraordinar de introspecție. Tocmai de aceea neînfrânarea pasională a caracterizat toate personajele sale din tragedii.

Când s-a căsătorit cu Pompeia Paulina, s-a jurat că nu se va mai lăsa pradă necumpătării, cel puțin în prezența ei. Tânăra părea fragilă și delicată ca un vas de murină.

Nu a reușit întotdeauna să-și țină jurământul, însă a descoperit un șiretlic care i-a permis să-și controleze impulsurile: să se uite în ochii soției. De fiecare dată când credea că e pe punctul de a-și pierde controlul, se uita în ochii soției și se destindea grație privirii ei pline de viață și zâmbind întruna lumii întregi.

— Te-am jignit cumva? l-a întrebat Paulina. Nu trebuia să spun așa ceva. Îmi pare nespus de rău.

— Iar mie îmi pare și mai rău, pentru că ceea ce ai spus este adevărat. Dac-ai ști cât de tare mă supără să mi se arunce în față tocmai defectele de care mă învinovățesc eu însumi! Este ca atunci când îți critici patria și vine un străin și o critică și el. Face exact același lucru ca și tine, numai că pe el nu-l poți ierta.

— Așadar, pe mine nu mă ierți?

— Tu și cu mine facem parte din aceeași patrie, care este umanitatea. Dar să lăsăm toate astea acum, când tocmai eram pe cale de a descoperi calitățile culinare ale bunului nostru prieten Demetrius. Ce mai are să ne spună noul Lucullus?

— Așa este, a zis Paulina, să ne mai spună o rețetă, una nouă, ceva cu adevărat exotic.

— Mă predau în fața majorității, a spus Demetrius, sunt un adept al spiritului republican. Ați mâncat vreodată budincă de trandafiri? E ceva foarte gustos, dacă este însoțit de un vin de violete.

Cel puțin așa mi s-a spus. Voi știți deja cum mă hrănesc eu. Înțeleptul…

— Știm, știm asta, l-a întrerupt Paulina, dar spune-ne rețeta aia odată. Nu ne mai ține ca pe jeratic.

— Ei bine, mai întâi trebuie să desfacem trandafirii și să scoatem nervurile albe de pe petale, apoi le zdrobim într-o piuă, cu hamsiile laolaltă. Adăugăm garum și apoi trecem amestecul printr-o strecurătoare. Mai departe, pregătim un terci din creier de vacă, condimentat cu piper, peste care turnăm trandafirii și mestecăm până ce face o spumă deasupra. Batem de asemenea niște ouă cu vin, cu un lichior din struguri tămâioși și cu ulei de măsline și turnăm totul peste piureul de trandafiri. Ungem o formă de metal, unde punem amestecul nostru, pe care îl pudrăm cu brânză rasă, însă brânza trebuie să fie de capră. Îl punem la cuptor, iar când este gata, presărăm pe deasupra piper proaspăt măcinat.

— Pe Hercule! a exclamat Seneca. Demetrius al nostru este de fapt un Apicius. Această fațetă a personalității tale îmi era cu totul necunoscută.

— Păi ar trebui să scrie o carte de bucate. Sunt sigură că l-ar depăși pe Apicius cu rețetele lui.

— Nu, a spus Seneca, ar fi mai bine să nu-l imite. N-am cunoscut în viața mea un prost mai mare ca ăsta. La un moment dat, împreună cu niște prieteni, ne-am hotărât să-i jucăm un renghi. Să tot fi avut la vremea aceea vreo douăzeci și ceva de ani și pe atunci eram foarte pornit să-mi bat joc de semenii mei, mai ales de aceia care păreau că cer în gura mare să fie luați în râs. Ne-am apucat să lăudăm peste măsură o specie unică de raci, care trăiesc pe coastele Numidiei. Gurmandul de Apicius a închiriat o corabie. Când a ajuns în Africa, și-a dat seama imediat că racii de acolo nu se deosebeau cu nimic de cei din largul coastelor noastre. Nici măcar n-a părăsit corabia, n-a vrut să vadă Numidia. Avea obiceiul să se ducă dimineața

devreme la piața de pește și, la un moment dat, a început să supraliciteze ca un orant pentru o mreană, pe care dorea să o cumpere cu orice preț, până când i s-a spus că rivalul său este reprezentantul casei imperiale. Acesta a trebuit să plătească pentru mreană zece mii de sesterți, după ce Apicius a renunțat la luptă, scrâșnind din dinți. Se estimează că ar fi cheltuit circa patru sute de milioane de sesterți pe excentricitățile lui culinare. Iată câteva dintre ele: limbi de privighetoare și de flamingo, carne de struț și placentă plină, de la scroafe tinere. Pe banchetele lui s-au dus și toate darurile enorme pe care i le-a făcut împăratul Tiberius. După o scurtă viață de permanentă risipă, când și-a dat seama că pentru a trăi nu i-au mai rămas decât zece milioane de sesterți, s-a sinucis de teamă să nu se vadă ajuns în sapă de lemn.

— Zece milioane de sesterți! a exclamat Paulina. Dar asta înseamnă averea a zece senatori. Este de ajuns un milion de sesterți pentru a accede la ordinul senatorial, dublu față de ceea ce se cere pentru ordinul ecvestru, îi era teamă că o să moară de foame cu averea a douăzeci de cavaleri? Era oare nebun?

— Nu, a răspuns Seneca, credea realmente că era posibil să moară de foame. Nu era mai nebun decât toți cei care se sperie din cauza unor lucruri ce se pot întâmpla și care, în general, nu au loc niciodată. Cele mai groaznice vise, coșmarurile cele mai înspăimântătoare ne asaltează în timpul zilei. Când suntem treji, ne închipuim cele mai cumplite chinuri și ne vedem viitorul în negru. Ne aducem aminte de trecut ca să ne plângem de propriile noastre fapte, ne e teamă de viitor și uităm că numai prezentul este al nostru.

— Însă pentru ca prezentul să fie al nostru, a intervenit Demetrius, trebuie mai întâi să devenim propriii noștri stăpâni. Cine se lasă dus de patimi sau urmărește lucruri trecătoare ca aurul nu va prețui niciodată clipa. Nici nu va avea vreodată un

somn tihnit, pentru că nălucile zilei îl vor bântui și noaptea.

Chipul lui Seneca s-a adumbrit pe neașteptate. Paulina, căreia nu i-a scăpat schimbarea expresiei soțului ci, i-a zis:

— Dar de ce nu ne spui odată? Te-ai simți mai ușurat dacă te-ai descărca. Știu că te frământă ceva. Toată ziua am remarcat acest lucru. Cred că vreun coșmar este adevărata cauză. De azi-dimineață, de când te-ai sculat, ești cu totul altul.

— Mereu mă faci să mă minunez, a spus Seneca. Da, ai dreptate: am visat urât. E un vis care nu-mi dă pace în ultima vreme și care a devenit un coșmar. Îl văd pe Nero, dar îmi apare chipul lui de copil, așa cum era când l-am cunoscut acum treisprezece ani. Și, brusc, se transformă într-o mână uriașă. Iar apoi îmi apare Burrus, care își întinde mâna ciungă, apucă mâna uriașă și și-o pune. După aceea pleacă, pășind soldățește, ridicându-și brațul ciung care acum se termină cu o mână neobișnuită. Întoarce capul și strigă la mine, de departe: „Nu mă mai doare!” Toate astea mă bagă în sperieți, nu mai înțeleg nimic.

Paulina se uita la el, fără a se hotărî dacă să-i spună sau nu ceea ce gândește. După câteva clipe de șovăială, i-a zis:

— Așa cum pe Burrus îl durea mâna inexistentă, pe tine te doare Nero care nu mai există.

— Gura, clevetitorilor! a spus Demetrius, în șoaptă. Astea nu-s vremuri să spui ceea ce gândești. Pe aici, până și farfuriile au urechi. Nu mai departe de ieri, ginerele lui Tigellinus a acuzat un pretor că a scris cuplete împotriva lui Nero și că le-a răspândit la un banchet. O fi făcut-o la cererea socrului său, așa cum ar face-o și alți senatori aflați în serviciul lui și care s-au grăbit să scuture praful de pe legea delictelor de lezmajestate, la care nu s-a mai recurs de pe vremea lui Claudius. Își tot încearcă puterile. El și Poppeea vor ajunge să conducă Roma. Iar Nero va face tot ceea ce doresc

ei și astfel va păși și el pe calea despoților sângeroși.

— Nu, pe toți zeii nemuritori, nu! a exclamat Seneca, mânios. Vă înșelați! Nimeni nu-l va putea schimba. Este un suflet bun de la natură. Nu vă permit să…

A amuțit brusc și și-a dus o mână la stomac. Chipul i s-a crispat, făcând o grimasă de durere.

— Ce e cu tine? a întrebat Paulina.

— Mi-a căzut greu mâncarea. Am niște arsuri cumplite.

Au chemat pe unul dintre paharnici, care a venit în grabă și i-au spus ce problemă au.

— Probabil că a mâncat prea mult pește și nu a băut lichide suficiente, a spus tânărul. E bine să bei vin, peștele trebuie să înoate.

— Cred că am băut destul cât să înoate în stomacul meu două balene, a replicat Seneca.

— În acest caz, cel mai bun lucru pe care îl poate face domnul este să bea un *oxyporum neronis*. Rețeta este chiar de la împărat. Recurge la această băutură ori de câte ori are vreo indispoziție din cauza excesului de mâncare sau de băutură. Din câte am înțeles eu, pe lângă faptul că alină arsurile, mai este eficient și în cazul bolilor de rinichi și de vezică, pentru că dizolvă calculii.

— Și din ce este făcut? a vrut să afle Seneca.

— Noi îl pregătim aici din pulpă de gutuie, felii de rodie și de pere de scoruș fierte în vin. Se pisează totul bine și se fierbe adăugând mult șofran.

— Păi nu mă miră că dizolvă pietrele, a spus Seneca. Cred că ar putea să mă dizolve și pe mine. Dacă nu ai altceva, cred că ar fi mai bine să cauți un doctor.

— Amestecul ăsta are probabil gust de spurcăciune, a subliniat Paulina.

— Să nu complicăm lucrurile, a zis Demetrius. Adu-ne un *oxigarum* digestiv.

— Dar ăsta ce este? a întrebat paharnicul.

— Ah, tinerețe, tinerețe! a exclamat Demetrius. Tinerii din ziua de azi nu mai cunosc renumitele leacuri de altădată. Du-te la bucătărie și spune-le să-ți macine într-o piuliță piper, cardamom, chimen, levănțică, mentă, pătrunjel și țelină de munte. Să le dea printr-o sită și să dizolve amestecul în oțet și în vin. Și să nu uite să adauge un pic de săricică. Repede, băiete! Pune-ți la călcâie aripile lui Mercur.

— O să zbor ca o săgeată slobozită de Cupidon, a răspuns tânărul, îndepărtându-se cu o mlădiere căutată.

La scurt timp, tânărul a reapărut și i-a adus cupa de alabastru lui Seneca, oferindu-i-o pe o tavă de argint. Seneca a băut amestecul, care i-a alinat arsurile, ca prin minune. Observând că principele plecase, s-a gândit că ar fi momentul potrivit să se retragă și el.

Când a ajuns acasă, în timp ce traversa atriumul s-a împiedicat de o măsuță pe care se afla, ca ornament, o prețioasă vază de murină. Vaza a căzut pe podeaua pietruită și s-a spart într-o puzderie de bucăți.

Când s-a culcat, și-a sărutat soția pe frunte și s-a întins pe spate, cu privirea ațintită în întunericul din tavan, pregătindu-se astfel să înceapă exercițiul spiritual pe care îl făcea în fiecare seară. Paulina s-a ghemuit lângă el, fără să îndrăznească să scoată vreo vorbă, fiindcă știa că în acel moment soțul ei trecea în revistă întâmplările de peste zi și își evalua comportamentul în fiecare dintre ele. Bărbatul ei îi dăduse asigurări că se obișnuise să-și facă o severă autocritică, iar ea își închipuia că nu există acuzator mai inflexibil și mai neîndurător decât soțul ei, când se judeca pe sine însuși.

Ca de obicei, nu era mulțumit de sine, nici nu era de acord cu atitudinea sa de peste zi. Oare fusese realmente tandru cu soția? Se purtase frumos cu sclavii? Nu cumva a fost prea arogant

cu protejații săi, în momentul salutului matinal? Folosise oare timpul după cum se cuvine?

Timpul îi scăpa printre degete și nu știa cum să-l oprească. După cum nu știa cu precizie nici ce complex de împrejurări îl adusese în situația în care se afla.

S-a întors cu gândul la perioada în care s-a înapoiat la Roma din exil. Revenea la acea vreme când și când. Pe atunci, tocmai împlinise cincizeci de ani și se simțea în stare să o ia din nou de la capăt. Tată-su murise în urmă cu un deceniu, la respectabila vârstă de nouăzeci și patru de ani. Exagerase până și cu momentul în care a trebuit să moară. Iar fratele mai mare nu mai făcea parte din familie, pentru că fusese adoptat de un prieten apropiat al tatălui lor, prieten ce nu avea urmași. Așa că el devenise acum *pater familias* și lui se cuvenea să-i dea cu toții ascultare. Nu trebuia să dea socoteală în fața nimănui. Putea să acționeze după propria sa voință.

Pentru prima oară în viața lui știa cu exactitate ce anume vrea. În plus, se afla și în situația de a putea realiza ceea ce-și dorește. Voia să se ducă, în sfârșit, la Atena, să studieze filosofia. Dorea să-și împlinească visul vieții.

Tată-su nu mai era acolo ca să-i spună că filosofia nu este o ocupație potrivită pentru un bărbat și că singura activitate extraordinară și demnă de ființa omenească este retorica. Tată-su avea obiceiul să spună că cine nu este orator face parte din categoria oamenilor dubioși și, moralmente, ușuratici. Pentru tatăl său, cel mai important era Marcus Tullius Cicero și după aceea venea zeul suprem, creator al universului.

Tată-su nu mai trăia, în schimb mai era încă în viață Agrippina. Primul lucru pe care l-a făcut după ce a ajuns împărăteasă a fost să-l aducă la Roma. Dacă nu ar fi fost ea, probabil că ar fi rămas exilat pe viață. Avea o datorie enormă față de vechea sa prietenă.

Când l-a chemat Agrippina la ea, el își pregătea călătoria în Grecia. Aceasta i-a oferit o prefectură, ceea ce îl transforma automat în membru numerar al Senatului, și l-a rugat să se ocupe de educația singurului ei fiu.

Nu i-ar fi îngăduit să se gândească la oferta ei. Trebuia să accepte. Avea să devină pretor, cea mai înaltă funcție de magistrat a consulatului, demnitate pe care, de altfel, a și dobândit-o, nu peste mult timp. Avea să ajungă tutorele moștenitorului tronului și, probabil, al viitorului împărat. Iar el, în calitate de preceptor și de călăuză a lui Nero, avea să devină după aceea principalul său sfetnic. Avea să fie președintele consiliului imperial. Ea era pregătită să facă schimbări în imperiul roman, să-l modernizeze, iar el o putea ajuta. De ce să se ducă la Atena să studieze filosofia, când în locul în care trăia, Cetatea Eternă, avea ocazia de a împlini visul stoicilor, și anume, un guvern condus de înțelepți?

A cedat alunei, așa cum cedase de atâtea ori în viață, la rugămințile mamei lui și la poruncile tatălui său, la sfaturile mătușii și la recomandările fratelui mai mare. A cedat chiar și când era vorba de lucruri cât se poate de personale.

Și-a adus aminte de o întâmplare de pe vremea când avea douăzeci de ani. Încă din copilărie, se simțise atras de științele naturii și de filosofie, datorită mamei și bunicului matern. În tinerețe, studierea filosofiei l-a ajutat să se împace cu constituția lui bolnăvicioasă. Pe atunci, asistase la orele ținute de doi filosofi, care au săpat urme adânci în spiritul lui, pentru totdeauna. Atalus, care recomanda sărăcia, cumpătarea și frugalitatea, l-a învățat să respecte anumite reguli în opțiunile alimentare. Iar pitagoreicul Sotion l-a convertit la vegetarianism.

Ținea minte acea zi de parcă ar fi fost ieri. A ajuns acasă după-amiază, exact la ora a zecea[2], când tatăl trona în capul mesei, cu punctualitatea

lui dintotdeauna. Pe masă, în fața locului unde se așeza de obicei, s-a pomenit cu o farfurie enormă, în care de-abia încăpea un purcel de lapte rumenit la cuptor. Uluit, a cerut să i se ia farfuria și să i se aducă obișnuitele chifle cordobeze, peste care el turna oțet și ulei de măsline.

— Astăzi o să mănânci ceea ce ai acolo! a urlat tatăl. Și o să bei și un pahar de vin ca lumea. Azi o să mănânci ca un bărbat adevărat.

— O să mi se facă rău, a protestat Seneca. De mai multe luni de zile, eu nu mănânc decât fructe și verdețuri. Știi doar că stomacul meu nu suportă vinul. În afară de asta, ar fi împotriva principiilor mele.

— Lasă-l în pace! a intervenit mama. De ce faci din țânțar armăsar?

Tatăl a trântit cu pumnul în masă și a aruncat pe jos farfuria și paharul din fața lui.

— Ce-i asta, o răzvrătire? Vă răsculați acum cu toții? a vociferat el. Ați uitat cine-i stăpânul în casa asta? Păi eu sunt stăpânul! Auzi la el, principii! Așadar, copilul are principii? Astea-s prostii, nu principii! Superstiții! Obiceiuri barbare. Iar cu tine, nevastă neascultătoare, mă socotesc eu! Nu fac armăsar dintr-un țânțar, ci pun lucrurile la punct. Cât despre tine, fiul meu cel țicnit și tâmpit, apucă-te și mănâncă toate astea și să nu cumva să mai crâcnească cineva!

Nu-și aducea aminte să mai fi plâns din fragedă pruncie, însă în acea zi l-au podidit lacrimile. S-a ridicat de la masă în grabă și s-a închis în camera lui.

Tată-su a venit după el și, chiar dacă nu și-a cerut scuze, și-a schimbat totuși tactica. Vremurile erau primejdioase. Împăratul Tiberius, care în urmă cu patru ani reactualizase legea delictelor de lezmajestate, tocmai acum interzisese cultul zeiței Isis și promulgase legi împotriva iudaismului și a altor culte egiptene și asiatice. Deportase deja

patru mii de persoane în Sardinia, iar pe ceilalți îi amenința cu conversiunea sau cu expulzarea.

Aceste culte aveau drept caracteristică restricțiile în obiceiurile alimentare. Vegetarianismul lui putea fi interpretat ca o manifestare a opoziției față de regim. Punea astfel în primejdie întreaga familie.

Și-a șters lacrimile și a fost de acord să se întoarcă alături de ceilalți. Când a intrat în sufragerie însoțit de tatăl său, a observat cum o întreagă adunare de statui de piatră începe să capete viață, să se însuflețească și să mănânce, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic.

A mâncat atunci purcelul fript la cuptor, ba chiar a băut și mai multe pahare de vin, sub privirile mulțumite ale tatălui.

Iar în timp ce înfuleca înghițitură după înghițitură, își tot spunea că tată-su nu reușise să-l păcălească. Știa foarte bine că tatăl lui recursese la acel tertip ca să ascundă astfel adevăratul motiv care îl îndemnase să procedeze așa: ura nemăsurată pe care o nutrea față de filosofie.

Pe atunci făcuse și primii pași lirici, ca apoi să se dedice cu totul poeziei. Tatălui nu i s-a părut o alegere proastă, pentru că el considera că este un bun exercițiu pentru arta oratorică.

Doi ani mai târziu, a fost executat cavalerul Clutorius, pentru că scrisese un poem împotriva lui Drusus, feciorul împăratului Tiberius. A fost executat după un vechi obicei: l-au țintuit la pământ cu o furcă și l-au biciuit până și-a dat duhul.

Când a aflat vestea, nu s-a putut stăpâni și s-a dus glonț la masa de scris a tatălui și l-a întrebat dacă are de gând să-i interzică și să mai scrie poezii.

— Firește că nu, i-a răspuns tatăl. Nu pentru că mi-ar fi pe plac această pasiune a ta, ci pentru că sunt altele și mai rele. Dar de ce mă întrebi?

— Nu crezi că o poezie este la fel de periculoasă ca un măr sau ca un nap? Uită-te la ceea ce s-a întâmplat cu Clutorius.

— Fir-ai afurisit de monstru al infernului! a strigat atunci tată-su, trântind de perete o călimară ce s-a izbit de chipul unei Venus care ieșea din spuma mării. Ce ți-oi fi închipuind tu, că eu sunt ca ăilalți din casa asta? Să-ți folosești istețimea cu mamă-ta sau cu sclavii de la bucătărie, dar nu cu mine! Cine te crezi? Nu ești altceva decât un zănatic!

Tot în acea vreme s-a împrietenit și cu văduva lui Germanicus, care tocmai se întorsese din Siria împreună cu copiii, aducând cu ea și urna cu cenușa bărbatului ei. Pe atunci a văzut-o pentru prima oară și pe Agrippina și pe surorile ei mai mici, Livilla și Drusilla, în vârstă de șase și, respectiv, de patru și de doi ani. Nu și-ar fi putut imagina vreodată că destinele lor aveau să se împletească atât de mult.

Acesta a fost un alt motiv de ceartă cu tatăl său. Într-o zi, pe când se întorcea de la reședința familiei defunctului Germanicus, tatăl l-a întrebat mânios dacă își pusese în gând să ducă la pierzanie întreaga familie. Oare nu știam că văduva căzuse în dizgrație? Toată Roma vorbea despre înfruntările dintre acea cucoană trufașă și împărat. Cu limba ei ascuțită, femeia aia își sapă singură groapa.

Scenele din trecut se succedau, defilau prin fața ochilor lui ca o povestire mileziană, dar încă nu-și examinase purtarea de peste zi. Când făcea acest lucru, ceea ce se întâmpla deseori, alegea ceva petrecut în ultimele ore și începea să-l analizeze. Și astfel trăgea de fire și descurca ițele.

S-a oprit cu gândul la vaza de murină pe care tocmai o spărsese. Își aducea vag aminte că o cumpărase cu trei sute de mii de sesterți. Un ofițer de armată sau un magistrat de categorie medie

câștiga șaizeci de mii de sesterți pe an. Trei sute de mii de sesterți pe an nu câștiga decât un magistrat superior.

S-a apucat să facă socoteli și s-a îngrozit. Un legionar încasa o mie de sesterți anual. Pentru că a mers bălăbănindu-se, el făcuse țăndări, într-o clipită doar, echivalentul soldei anuale a trei sute de legionari. O poticnire de-a lui făcea oare mai mult decât trei sute de legionari? Pe Jupiter, ce puternic era!

Își aducea aminte că pe vremea când era pretor, estimase la patru sute sau cinci sute de sesterți venitul anual minim care ar fi garantat subzistența unei familii. Fixându-l la cinci sute de sesterți, avea să fie de-a dreptul un generos. Dacă se gândea la propria lui avere, care se ridica la vreo șase sute de milioane de sesterți, atunci cât valora el, ca ființă umană? Cam cât douăsprezece milioane de familii modeste? Oare nu predica el ideea cum că toți oamenii sunt egali? Nu îmbrățișase o filosofie ce proclama refuzul bunurilor materiale? Demetrius avea dreptate când spunea: „Deosebirea dintre voi, stoicii, și noi, cinicii, constă în faptul că voi predicați sărăcia, în vreme ce noi o practicăm.”

Chinuit de asemenea gânduri, s-a sculat din pat și s-a dus la baie. S-a postat în fața unei oglinzi ce acoperea un întreg perete și s-a dezbrăcat. Voia să se vadă exact așa cum este, fără veșmintele de mătase și de lână, împodobite cu aur și cu purpură, fără hainele artificiale din casele lui, din grădinile somptuoase, din vilele de la țară, din întinsele lui podgorii și imensele livezi de măslini, din minele de argint și de aur, din enormele venituri pe care i le aducea capitalul dat cu împrumut. Voia să se vadă fără ranguri și demnități.

Ceea ce a văzut în oglindă l-a înspăimântat. Chipul caraghios al unui bondoc, încununat de o chelie strălucitoare. Niște picioare rahitice și un pântece voluminos, ca al unei femei în luna a noua

de sarcină și care așteaptă să aducă pe lume tripleți. O gușă mare și niște ochi mici, înfundați în pungi de grăsime.

— Tu însuți îți creezi propriile obiceiuri, și-a zis el cu glas tare. Iar după aceea ele te creează pe tine. Ceea ce vezi este rezultatul propriei tale alegeri. Pentru ele nu poți învinovăți pe nimeni. Pe toți zeii nemuritori! Cum pot avea pretenția de a-i schimba pe oameni, de a-i face mai buni, când nici măcar nu știu dacă sunt în stare să mă schimb pe mine însumi? Probabil că dintre toți cei pe care vreau să-i schimb eu sunt cel pe care trebuie să-l schimb cel mai mult.

Absorbit de acest dialog cu sine însuși, a băgat de seamă, în timp ce se cerceta în oglindă, că ușa din spatele său se mișcă, iar în prag s-a ivit chipul unuia dintre servitorii care răspundeau de băi. Auzise zgomot și venise degrabă să vadă dacă e nevoie de ceva.

— Intră, nu mai sta proțăpit acolo! i-a zis Seneca, uitându-se la chipul servitorului reflectat în oglindă. Intră și privește imaginea cea mai nedemnă de o ființă umană pe care ți-o poți închipui. Iată, uite-te la șuncile astea care atârnă pe un trup acoperit de straturi puhave. Vezi altceva decât un bețivan nesățios, gras și umflat? Vezi cât sunt de mic? Noi, bărbații iluștri, părem mereu mari. Dar știi de ce? Pentru că este măsurat și piedestalul. Crezi că există pe tot cuprinsul Romei o făptură mai caraghioasă decât mine?

— Cred că exagerați, domnule.

— Care va să zică, exagerez! Știi că dețin peste treizeci de mii de sclavi? Cam tot atâția câți locuitori are un oraș înfloritor din provincie. Lucrează pentru mine pe pământurile scăldate de Nil și de Betis, în minele din Hispania și din Britannia, pe câmpiile din Italia și din Cirenaica. Iar când mi s-a reproșat mărimea averii, știi ce-am răspuns? Că numai înțeleptul este capabil să-și suporte cu demnitate bogățiile. Apelând la

agerimea mea, am susținut că înțeleptul este stăpânul bogățiilor sale, pe care numai el le deține, în vreme ce toți ceilalți sunt posedați de ele. Iar acum, te întreb: când vezi figura asta jalnică din oglindă, ți se pare că sunt stăpânul averii mele? Nu sunt mai degrabă sclavul ei?

Seneca s-a întors în dormitor, fără să mai aștepte răspunsul sclavului.

III

A cincea zi de la calendele de martie (25 februarie)

Senatorul Lucius Annaeus Seneca avea senzația că înțepenise. Era îngrozit. Nu-i venea să-și creadă ochilor. De uluială, rămăsese țintuit pe scaunul lui. În loc de un spectacol cu dansatoare siriene, cu actori napolitani sau cu păpușari egipteni, asista la un măcel drăcesc.

În acea frumoasă zi însorită de iarnă, când s-a trezit, s-a hotărât să se lipsească de salutul matinal al liberților săi și să evite alaiul de adulatori, care îl însoțeau tot timpul pretutindeni. Întocmai ca un proscris, și-a părăsit locuința pe o ușă din spate, doar în tovărășia a doi sclavi. Voia să hoinărească prin Roma și să se simtă ca unul dintre sutele de mii de cetățeni obișnuiți.

A plecat când soarele se ridica la orizont și, ca un copil care trage chiulul de la școală, a coborât vesel pe strada Costa Suburrana, simțind în picioare mângâierea aproape uitată a pietrelor din pavajul urban. A bântuit pe străduțele înguste și întortocheate din cartierul Suburra, spre disperarea servitorilor săi, care se temeau pentru siguranța stăpânului lor prin acele văgăuni unde se concentrase cel mai mare număr de lupanare din întreaga Romă și unde datele indicau cel mai ridicat procent de furturi și de omoruri.

S-a oprit în fața unor prăvălii și a intrat să se uite la rafturile pline de obiecte de artă și de artizanat, care proveneau din Italia și din celelalte provincii ale imperiului. Și astfel, amuzat de spectacolul oferit de micile prăvălii și bântuit de amintiri din tinerețe, a înconjurat colina Capitoliului și a intrat pe Via Lata, cu gândul de a părăsi perimetrul urban, luând-o pe Via Flaminia.

Însă odată ajuns la Via Recta, s-a răzgândit și s-a hotărât să traverseze Câmpul lui Marte și să tragă o bălăceală pe cinste în apele Tibrului, ca să retrăiască cele câteva zile fericite din copilărie, când reușea să-l convingă pe sclavul protector să dea uitării ziua de școală și să-l lase să înoate în apele râului, chiar și pe frigul cumplit al iernii. Dacă se întâmpla să-i lipsească entuziasmul de a se scălda în apa rece, în schimb era mereu gata să facă o plimbare prin parcul minunat de pe malul drept al Tibrului.

Când a trecut pe lângă Thermae Neronianae, băile termale ale lui Nero, s-a oprit să admire fațada impresionantă, de marmură, a acestui edificiu impunător. Tot trupul i-a fost cutremurat de un fior de înflăcărată mândrie. El îl convinsese pe Nero de necesitatea de a construi aceste băi. Încă de la întemeierea Principatului, așa îi spusese, de când dinastia Iulio-Claudiană conducea destinele Romei, adică de peste opt decenii, niciun împărat nu dăruise poporului băi publice construite cu fonduri de la stat. Agrippa construise pentru sine o minunăție de băi, pe care după aceea le-a pus la dispoziția poporului. Iar Mecena, care își dăruise pe timpul vieții niște băi splendide, la moartea lui le-a lăsat moștenire cetățenilor romani. Însă în ambele cazuri era vorba de inițiative private. El avea să fie primul împărat ce urma să dăruiască un asemenea lux poporului. Iar oamenii l-ar fi iubit și mai mult pentru asta.

Băile fuseseră inaugurate cu doi ani mai înainte, dar el se oprea să le admire de fiecare dată când trecea pe acolo. Era vorba de una dintre puținele construcții ce se realizaseră cu fonduri din visteria publică, iar el fusese principalul sfetnic al palatului imperial, pentru că grija lui majoră a fost să preîntâmpine irosirea banului public pe lux și pe ostentații arhitectonice.

Cufundat în reflecții pe marginea celor treisprezece ani de când se afla în fruntea

guvernării imperiului roman, a tresărit când a auzit un fel de urlet sălbatic, produs de un amestec de strigăte și de hohote.

S-a uitat în dreapta și și-a dat seama că glasurile veneau dinspre amfiteatrul pe care Nero îl ridicase cu câțiva ani în urmă. Uluit, l-a întrebat pe unul dintre portarii băilor care este pricina acelui vacarm. Era clar că acolo se afla o mare de oameni, ce se distrau de minune. Dar care era cauza acelei distracții? Din câte știa el, nu era o zi de sărbătoare, iar luptele de gladiatori nu începeau decât în vară.

— Astăzi este o zi deosebită, domnule, i-a răspuns paznicul. Astăzi se împlinesc doisprezece ani de când iubitul nostru principe – fie ca Jupiter să-l ajute să nu-i curme Atropos niciodată firul vieții! — a fost adoptat de divinul Claudius, ocrotească-l zeii din Olimp! Pentru a comemora o dată atât de importantă, astăzi s-au organizat lupte de gladiatori. Fie ca Hercule să vrea să se țină mulți ani de aici încolo! Fie ca Lachesis să facă ghem…

— Lasă Parcele în pace, prietene, l-a întrerupt Seneca. Să hotărască ele înseși ce anume au de tors, de depănat și de tăiat. Să lăsăm soarta în mâinile providenței divine, iar noi pământenii să ne ocupăm de treburile lumești.

— Dar, domnule, dumneavoastră sunteți chiar ilustrul prim sfetnic de la curte, preacinstitul Lucius Annaeus Seneca! a exclamat paznicul. Am citit toate scrierile dvs. filosofice, toate piesele de teatru, ba am chiar și o colecție din discursurile dvs. Cred că, de fapt, nu-mi lipsește niciunul. Roma nu a mai avut vreodată un orator atât de convingător și de remarcabil. Vă admir!

Cuvintele acelui om i-au ridicat moralul. Pentru el, au fost ca ovațiile asurzitoare pe care le primea la teatrul lui Pompei, de fiecare dată când era reprezentată vreuna dintre piesele lui.

Cu sufletul tresăltând de bucurie, a luat-o spre dreapta și s-a oprit să admire amfiteatrul. Construirea lui fusese o adevărată izbândă arhitectonică. Ridicat în întregime din lemn, atingea înălțimea unei clădiri de șase etaje. Materialul folosit în construcție îi dădea un aspect rustic, aproape bucolic.

În primii cinci ani ai guvernării lui Nero, în acel fericit cincinal în care el și prietenul său Afranius Burrus au controlat destinele Romei, au dispărut aproape cu totul luptele de gladiatori. În rarele ocazii când împăratul a oferit astfel de spectacole, s-au luat întotdeauna toate măsurile necesare pentru ca nimeni să nu fie rănit. Chiar și feciorelnicele vestale ar fi putut să se avânte în arenă.

Încetul cu încetul, luptele de gladiatori au reapărut după asasinarea Agrippinei. Iar de când Tigellinus exercita funcția de prim adulator imperial, se înmulțiseră. Ca să urle de plăcere și să uite că de fapt nu este altceva decât un sclav, romanul trebuia să-și șteargă fața de sânge.

Având în vedere disprețul pe care Nero îl manifestase întotdeauna față de tatăl său adoptiv, sărbătorirea aniversării adoptării lui de către Claudius era o ironie. Însă aceasta nu putea să fie decât o acțiune a lui Tigellinus, care folosea momentul ca pretext pentru a abrutiza din nou Roma.

A ridicat capul și s-a uitat la soare. Trebuie să fi fost începutul celei de a șaptea ore. Probabil că în cursul dimineții avusese loc spectacolul cu jivinele, unde cei condamnați la moarte erau aruncați la fiarele sălbatice. Se organizau de asemenea spectacole de vânătoare de o mare cruzime. După-amiaza, luptau bărbații împotriva bărbaților. Conform obiceiului, distracția de la amiază trebuia să fie fără riscuri. Pe timpul pauzei de la prânz, când unii se duceau să mănânce acasă sau la micile birturi din jur, se organiza un

program variat, cu muzică, dansatori și actori, pentru cei care preferau să mănânce chiar pe gradene, fiindcă își aduceau mâncarea de acasă sau și-o cumpărau de la oricare dintre mulții vânzători ambulanți, ce-și ofereau produsele umblând printre șirurile de spectatori.

S-a hotărât să intre. Voia să se mai distreze un pic. Credea că o să se bucure de caraghioslâcuri nostime și de reprezentații comice. Era bine dispus și gata poate chiar și să râdă.

Gândindu-se încă la discuția cu portarul cel simpatic, s-a îndreptat spre rândurile rezervate clasei senatorilor și a luat loc pe primul dintre ele, fără să-și fi aruncat privirea spre arenă, nici măcar cu coada ochiului.

A constatat cu surprindere că, la ora prânzului, gradenele erau pline până la refuz, inclusiv cele rezervate senatorilor. În spatele lui, începând cu cel de al șaptelea rând, se bulucise o mulțime eterogenă: bărbați și femei îmbrăcați în haine scumpe, alături de sclavii aflați la picioarele lor și prost îmbrăcați. Persoane gătite cu podoabe specifice ordinului ecvestru, alături de neguțători, meșteșugari și o mulțime pestriță de ființe care trăiau probabil pe socoteala vistieriei statului. Se estimase că, la un milion de cetățeni, câți adăpostea Roma – marele parazit al imperiului șase sute patruzeci de mii trăiau din distribuirea gratuită a grâului. În ceea ce-i privește pe ceilalți, marea majoritate supraviețuia grație coșulețelor cu merinde pe care le primeau de la protectorii lor. Iar festivitățile ocupau peste o treime din an.

— Zei ai infernului! a exclamat lângă el un senator indignat. Dar ce rost mai au mofturile alea, dacă tot îl va străpunge cu sabia? Pe Hercule, hai odată, termină-l pe lașul ăla! Stârvul lui nu merită efortul să fie trimis în împărăția morților.

De-abia atunci a luat seama la ceea ce se petrecea în arenă. O mulțime de nefericiți condamnați la moarte era anihilată prin cea mai

rapidă metodă, ceea ce-i distra foarte tare pe spectatori. Condamnații erau obligați să lupte în perechi, goi pușcă și fără scut, fără niciun fel de protecție, astfel încât fiecare lovitură trasă cu sabia era sigur o tăietură deschisă în carnea celui atins. Dacă se întâmpla ca vreunul să fie îndemânatic în luptă și își învingea adversarii, îi erau aruncați alți inși în arenă, ca prospătură, până ce pierea. Era important ca arena să rămână goală, fără nicio urmă de viață umană. Dacă se codea careva, paznicii îl obligau să-și vină în fire lovindu-l cu biciul.

Când și când, pentru a încinge spectacolul și ca să se evite astfel sângeroasa monotonie, câte un condamnat era crucificat sau tras în țeapă, ca distracția să fie și mai mare, folosind organul genital în cazul femeilor sau lăsându-l pradă atacurilor vreunui animal feroce, ținut într-un post prelungit. Atunci, sfârtecarea trupurilor devenea mai interesantă, fiindcă ieșeau la vedere și măruntaiele condamnatului. Și tot atunci, medicii, care dădeau târcoale ca niște vulturi în jurul celor supuși supliciului, profitau de prilej pentru a ausculta organele ce mai palpitau încă.

Publicul urla entuziasmat, pentru că spectacolul de la prânz îl transforma în stăpân absolut. Gloata nu mai era obligată să aștepte, arzând de nerăbdare, să se termine o repriză plicticoasă de scrimă, pentru ca unul dintre combatanți să fie rănit sau să cadă mort. Acum, rănile profunde sau loviturile mortale se succedau fără contenire. Spectatorii își puteau exprima dorințele strigând, fiindcă paznicii se grăbeau să le facă pe plac.

— Luați-i sabia idiotului ăluia, să nu se mai poată apăra!

— Dar doborâți-l odată pe fricosul ăla!

— Puneți ursul pe ăla care fuge!

Orice ordin care venea dinspre gradene era executat pe loc.

— Așa, mai da! l-a auzit Seneca spunând pe un senator din spatele lui. Aici, condamnații își dau duhul cât ai zice pește. Ar trebui organizat în fiecare zi un asemenea spectacol. Așa, am scăpa de atâta putregai de omenire.

— Dar cine ești tu, ca să îți judeci astfel semenii? l-a întrebat Seneca furios, întorcându-se spre el. Acești condamnați sunt ființe umane, ca tine și ca mine. Indiferent de ceea ce vor fi comis, delictul trebuie înțeles ca o boală – a sufletului sau a societății –, iar împotriva unei asemenea boli este nevoie de un leac benign, dozat de către un medic care să aibă răbdare cu pacientul lui și care să nu-și piardă niciodată speranța de a-l vindeca.

Ce părere ai avea tu de un doctor care își omoară pacientul pentru că nu-i face plăcere să-i vadă durerile? Justiția nu se poate baza pe răzbunare. Numai barbarii proclamă drept deviză „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.” Pedeapsa cu moartea reprezintă abolirea oricărei justiții, pentru că scopul ei trebuie să fie îndreptarea vinovaților, nu pedepsirea lor.

S-a ridicat atunci de pe locul lui și a părăsit amfiteatrul în grabă, urmat de cei doi slujitori.

— Ați văzut? le-a zis Seneca. Dimineața, făpturile umane sunt aruncate sălbăticiunilor, iar la prânz, spectatorilor!

— Sunteți foarte palid, domnule, i-a zis unul dintre servitori.

Seneca a observat că amândoi se uitau la el temători, cu o expresie de îngrijorare pe chip. Se simțea, într-adevăr, răvășit. Îi tremurau picioarele.

Încă de mic copil, simțise repulsie față de orice formă de schingiuire. La un moment dat, să fi avut vreo unsprezece ani pe atunci, hoinărind prin Forul Roman, a trecut prin fața Templului Concordiei și s-a trezit deodată lângă *Gemoniae*, „scările gemetelor”, după cum le numise poporul, o scară abruptă pe unde erau aruncate trupurile goale ale celor executați în închisoarea din vecinătate. Și

astfel, pe neașteptate, a remarcat cadavrul unui bărbat ce fusese supus unor chinuri îngrozitoare. A rămas expus acolo timp de zile întregi, ca avertisment pentru viitorii delincvenți și pentru distracția plebei.

Era pentru prima oară în viața lui când vedea un mort sau, mai bine zis, un trup omenesc sfârtecat de torturi. Fața era o masă de carne sângerândă, avea răni adânci pe tot trupul și o tăietură profundă la burtă, pe unde îi ieșeau intestinele. Acest lucru l-a tulburat cel mai mult.

A rupt-o la fugă spre casă, lovindu-se de trecătorii de pe străduțele din Suburra, a escaladat ca un nebun coasta ce duce spre Esquilinus, a traversat în goană porticul Liviei și poarta de la vechiul zid ridicat de Servius și a intrat în casă gâfâind, unde a căutat-o pe mamă-sa, a luat-o în brațe și a izbucnit în plâns în poalele ei.

Mama îl alina mângâindu-l, când în încăpere a intrat tată-su, îmbrăcat în costumul de cavaler: mantie albă, cu franjuri. Venea tocmai de la Forul Roman, unde se dusese să consulte un avocat la bazilica Iulia; din porticul acestei clădiri, își văzuse fiul fugind, de parcă ar fi fost urmărit chiar de Medusa[3]. Îngrijorat, își lăsase interlocutorul cu vorba neterminată și o luase pe drumul spre casă.

Când a aflat din ce pricină plânge copilul, a tunat și a fulgerat:

— Pe bună dreptate ești bătaia de joc a colegilor tăi, tâmpitule! a urlat el. Oare tu nu ești în stare să te uiți cu indiferență la ceea ce asistă până și neprihănitele Vestale? O să te învăț eu să te porți ca un adevărat bărbat.

După aceea a ieșit din odaie, dar nu înainte de a fi apucat o vază de alabastru, pe care a trântit-o de podea.

Câteva săptămâni mai târziu, tată-su și-a dus amenințarea la bun sfârșit. N-o să uite vreodată acea zi. Era ziua a doua a nonelor lui septembrie, la revărsatul zorilor, când tată-su l-a dus la

amfiteatrul Taurus, pe Câmpul lui Marte, ca să asiste la jocurile gladiatorilor pe care împăratul Augustus le oferea poporului, cu prilejul inaugurării Jocurilor Romane.

Grație unui bacșiș substanțial, dat unuia dintre plasatori, tată-su obținuse două locuri în primele rânduri ale gradenelor.

— Așa, de aproape, chiar că o să te bucuri de spectacol, i-a spus tatăl.

De-a lungul întregii dimineți, a trebuit să asiste la o lungă serie de execuții și de torturi ingenioase. Prima a fost cea a unei tinere femei condamnate să joace rolul lui Pasiphae, când s-a îndrăgostit nebunește de un taur. Au băgat femeia într-un schelet de cupru îmbrăcat cu o piele de vacă, astfel încât vaginul ei, lipit printr-un tub mare de vulva vacii artificiale, să poată servi drept orificiu pentru intrarea falusului unui taur în călduri.

Nu a putut înțelege bucuria și entuziasmul spectatorilor, când chipul femeii s-a schimonosit, devenind o mască înspăimântătoare, și a scos un urlet de groază, după care a leșinat.

— Asta chiar că a petrecut de minune astăzi, a spus bărbatul care stătea în dreapta lui. Hei, băiete, ai văzut ce s-a mai bucurat?!

Cu următoarea moarte, s-a recreat legenda lui Scaevola, adică Stângaciul, una dintre primele pe care orice copil le învață la școală. Povestea era veche de peste 500 de ani, din zilele când regele etrusc Lars Porsena asediase orașul Roma. Câțiva tineri, printre care și un anume Mucius, au jurat să-și dea viața pentru patrie și să-l omoare pe monarhul vrăjmaș într-un atac sinucigaș. Mucius a dat greș în încercarea lui și a fost prins. Cum a refuzat să-și trădeze tovarășii, regele l-a amenințat că-l va supune chinurilor focului. În acele clipe, Mucius se afla lângă un altar în care ardea un foc sacru. Fără să mai stea pe gânduri, el și-a întins brațul drept și l-a ținut deasupra flăcărilor până l-a văzut complet ars. Chipul lui Mucius nu a fost

tulburat nici măcar de o strâmbătură de durere. Impresionat de curajul lui, regele i-a dăruit libertatea. Atunci a primit porecla de *Scaevola*, „Stângaciul."

Tatăl i-a explicat că un om condamnat la moarte, chiar și în cazul în care ar fi ucis o sută de persoane, putea să fie grațiat și astfel își recăpăta libertatea, dacă se oferea să întruchipeze rolul eroului.

— Uite, i-a zis el, avem noroc! Se va întâmpla chiar în fața noastră.

Când condamnatul și-a pus mâna deasupra focului, pe el l-a apucat amețeala și a leșinat. Însă tatăl l-a făcut să-și vină în fire și l-a obligat să se uite la tot spectacolul matinal, cu măceluri îngrozitoare, având drept protagoniști oameni și fiare sălbatice. Iar după o pauză, făcută la amiază, când s-au dus să ia o gustare într-un han din împrejurimi, a trebuit să asiste și la luptele gladiatorilor. Și-a pierdut cunoștința în mai multe rânduri, de-a lungul acelei zile. De atunci, orice fapt care ar fi avut legătură cu torturile îi provoca o spaimă bolnăvicioasă. Și mai ales o teamă irațională față de moarte. Era de ajuns un simplu gând că ar putea să moară, ca să se afunde într-o stare de panică. Încă de atunci, moartea devenise pentru el o obsesie. Chiar și la vârsta lui de acum se frământa la gândul că este un laș.

În acea noapte, ca în multe alte rânduri mai apoi, ghemuit sub pleduri, a plâns cu lacrimi amare și a rugat-o pe venerata lui zeiță, Minerva, să-l ducă în brațe înapoi la Corduba.

Imaginea orașului său natal îi rămăsese întipărită cu o asemenea claritate, încât uneori simțea că-l doare. Stând în picioare într-o bărcuță, pe un drum de halaj, văzuse pentru ultima oară Colonia Patricia, străvechea Corduba turdetană. Frumosul pod de acces în oraș, silueta clădirilor din For, cu niște temple extraordinare, teatrul și străduțele din jur, pe unde avea obiceiul să

hoinărească și să se destindă uitându-se la mulțimea de mici prăvălii care ofereau cele mai variate obiecte ce se pot imagina, de la marionete din îndepărtata Alexandrie la flautele din trestie din pădurile Lidiei. Sub privirea lui, toate s-au micșorat până au dispărut complet, la un cot al râului. Însă toate acestea rămăseseră vii în memoria lui, ca și cum o zeitate olimpiană i le-ar fi imprimat pe creier cu un fier încins.

La Corduba trăise singurii ani fericiți din copilărie. Ca o ironie a sorții, pentru acei ani trebuia să fie recunoscător constituției lui bolnăvicioase, care l-a făcut să sufere peste poate de-a lungul întregii vieții. Când, din cauza afacerilor negustorești, toată familia s-a mutat la Roma, medicul curant le-a spus insistent că micuțul Lucius nu va rezista la o asemenea călătorie. Era mult prea slăbit. Tată-su a consultat și alți medici și toți i-au spus același lucru.

Au plecat părinții, au plecat și cei doi frați, atât cel mare, cât și cel mic, a plecat și întregul alai de liberți și de sclavi, însă el a rămas în grija uneia dintre surorile mamă-sii, acasă la bunicul matern. Acolo avea să trăiască până la vârsta de nouă ani. Tot acolo a rătăcit prin munți și s-a scăldat în apele pâraielor în verile petrecute la ferma bunicului. Atunci și-a cunoscut orașul, unde a urmat și primii doi ani de școală primară. N-a avut parte decât de afecțiune și de înțelegere. A fost extrem de fericit.

Odată ajuns la Roma, întreaga lui lume s-a prăbușit. S-a bucurat de călătorie, mai întâi până la Ilipa Magna, unde a fost urcat pe un pod plutitor ce l-a dus în josul râului până la Hispalis, oraș unde s-au îmbarcat pe o corabie comercială care a traversat marea până în portul Ostia. La Ostia îl așteptau părinții, pe care practic îi vedea pentru prima oară.

Mai curând din ceea ce i se spusese decât din ceea ce simțea, s-a convins că acesta trebuia să fie

momentul cel mai fericit din viața lui, deoarece își revedea părinții.

Au mers pe Tibru în sus, iar el era extraordinar de entuziasmat. A ajuns la Roma într-o stare de delir febril. Totul i se părea mare și deosebit de frumos. Viitorul îi zâmbea. În acel oraș încăpeau mai multe orașe ca al său. Intrase într-un paradis. Cel puțin așa i s-a părut atunci. Până ce tată-su, începând chiar de a doua zi, l-a trimis la școală.

Primul lucru pe care l-au făcut noii săi colegi a fost să râdă de el. Parcă întreaga lui înfățișare striga cum că vine din provincie. Accentul lui era ciudat. Vorbea rar, mult prea melodios, fără sobrietatea orgolioasă a intonației romane. Folosea arhaisme și uneori lungea vocalele când nu era cazul. Când a fost întrebat în ce cartier locuiește, a pronunțat cuvântul „locuință”, alungindu-l pe „o”, iar în loc să spună „stau în Esquilinus”, a zis „sunt nebun în Esquilinus”, așa că, pe loc, copiii l-au poreclit „nebunul din Esquilinus.”

Luându-l peste picior și făcând bășcălie de el, copiii s-au lansat și în tot felul de supoziții, ca să vadă care dintre ei ghicește primul în ce sat de doi bani văzuse lumina zilei.

— Sunt din Colonia Patricia, a spus el, umflându-se în pene. Sunt un patrician!

Copiii au izbucnit în hohote de râs.

— Măi să fie! Dar acest coate-goale chiar se crede un patrician! a exclamat o namilă de băiat, apucându-l de pieptul cămășii. Aici, la Roma, nimeni nu poate minți când este vorba despre asemenea lucruri. Știm foarte bine că tată-tu nu este altceva decât un domn din provincie, care se ocupă cu vânzarea uleiului și a vinului, ca orice marchidan. Iar aici, în școala asta, suntem cu toții fii de nobili patricieni. Aici, fiecare dintre noi, unii mai mult, alții mai puțin, are printre străbunii săi câte doisprezece consuli și generali biruitori în lupte. Niciunul dintre noi nu este un rahat cu ochi ca tine. Acum te-ai lămurit, provincial mucos ce

ești? Iar dacă ești cam greu de cap, stai liniștit, că te ajut cu să pricepi!

Și, luându-l pe nepregătite, matahala i-a tras o bătaie soră cu moartea. Mai mult decât loviturile l-au durut râsetele și zeflemeaua colegilor, de fiecare dată când se rostogolea pe jos, în noroiul din curtea școlii.

Acasă, tată-su l-a surprins plângând cu capul în poala mamă-sii.

— Viața e dură, i-a zis tatăl. Trebuie să înveți să înfrunți greutățile. Ia exemplu de la mine. Când eram de vârsta ta, nimeni nu-și bătea joc de mine la școală. Iar mai târziu, mi-am câștigat respectul și admirația tuturor colegilor mei când au văzut că sunt în stare să spun pe dinafară, păstrând ordinea, două mii de cuvinte pe care tocmai le auzisem rostite. Puteam să recit două sute de versuri pe care le ascultam pentru prima oară, în ordine inversă, de la ultimul la primul.

Seara, cuibărindu-se sub pătură, și-a spus că, chiar dacă ar putea să repete nu două mii, ci douăzeci de mii de cuvinte și două mii de versuri, nu ar fi în stare să evite pumnii umflatului.

Nu a scăpat de chinurile de la școală. Colegii au continuat să-și bată joc de el din cauza accentului și a arhaismelor numeroase pe care le folosea. Râdeau și de picioroușele lui scheletice și de constituția lui bolnăvicioasă, care lor li se părea că este caracteristică femeilor și homosexualilor. Tot pe atunci a început să aibă probleme cu ochii, iar porecla lui s-a schimbat în „Nebunul Patrician Chior din Esquilinus.”

Acasă, căuta mereu mângâiere și alinare din partea mamei, însă temându-se de fiecare dată de aparițiile neașteptate ale tatălui, de crizele lui de mânie și de pomelnicul de sfaturi și de exemple luate din propria lui viață.

Cu timpul, a deprins modul romanilor de a vorbi, iar glasul i-a devenit mai puternic. Însă afecțiunea lui pulmonară îl împiedica să cânte.

Colegii spuneau că el cântă ca o coțofană urmărită de un șoim. La un moment dat, când corul repeta un cântec pastoral, dintr-o pornire de copil năzdrăvan și poate și pentru a-și ascunde cu obrăznicie lipsa de talent muzical, a scos înadins o notă stridentă.

Profesorul de canto, un bătrânel grec morocănos, s-a îndreptat spre el și i-a tras o palmă cu putere. Când a ajuns acasă, încă îl mai ustura obrazul. Se simțea atât de umilit, încât s-a înarmat cu curaj și și-a înfruntat tatăl.

— Vreau să mă muți la altă școală, i-a spus el. M-am săturat de urmașii consulilor și ai generalilor. Sunt singurul al cărui tată face parte din ordinul ecvestru. Mă jignesc, mă bat, nu mai suport! Vreau să merg la școala lui Portius.

— Ba ai să rabzi! i-a răspuns tatăl, urlând. Faptul că poți să mergi la școala aia este un privilegiu. Nici nu mă gândesc să te trimit la prietenul nostru Portius. Acolo sunt prea mulți copii din Hispania și din Galia. Vreau să devii un adevărat roman. Prietenul nostru drag Portius este o persoană minunată, un om cu o vastă cultură, dar nu a reușit să se debaraseze de defectele specifice nouă, cei din Hispania. Nu izbutește să uite trainicul și totodată mitocănescul nostru obicei de a trăi după împrejurări. Noi, cei din Hispania, avem o înclinație spre improvizație, bazată pe agerime. Ne place să trăim la voia întâmplării. Tocmai de aceea noi nu am ridicat un imperiu și am ajuns să fim dominați. Tu nu vei fi educat într-o lume cu asemenea cusururi. Și nu te mai plânge. Ai privilegiul de a trăi în cel mai mare și cel mai frumos oraș din lume.

— Da, dar nu într-al meu! a strigat el.

După perechea de palme încasate în acea zi, cu toate că tată-su nu-l mai bătuse niciodată, a trebuit să urmeze cele trei cicluri de învățământ în aceeași școală.

Brusc, a început să capete ticuri nervoase ce se manifestau dincolo de voința lui. Își răsucea gâtul, până ce se auzeau vertebrele trosnind surd sau aspira – zgomotos – aerul pe nas, deranjându-i pe toți cei din jurul său. La intervale regulate, fără să se poată stăpâni, își pleca privirea ca să inspecteze sertarul de la bancă și să se asigure că se află la locul ei călimara ce îi aparținuse tatălui său. Și astfel, la bătaia de joc la care îl supuneau colegii, se adăuga acum și umilința de a se vedea incapabil să-și controleze propriile sale gesturi.

Singurele momente fericite erau cele pe care le putea consacra cititului. Avea la dispoziție o bibliotecă fabuloasă, pe care o adunase tată-su de-a lungul vieții și pe care mamă-sa o îmbogățise. Cu excepția unor opere din lectura obligatorie de la școală, devora tot ce-i cădea în mână. Îl pasionau geografia și științele naturii, îl entuziasmau matematica, mecanica și astronomia. Îi adora pe Homer și pe tragicii greci. Se desfăta la fel de mult citind cine știe ce biografie interesantă sau un tratat de mineralogic. Îl fascina poezia și se delecta cu povestirile mileziene.

Chiar și la această vârstă își mai aducea încă aminte, cu o deosebită încântare, de o perioadă din viața lui, care a durat poate vreo trei luni, în care s-a dedicat cu totul cititului. A profitat de una dintre călătoriile pe care, când și când, le făcea tatăl în Betica, cu scopul de a-și inspecta proprietățile. Erau intervale când se putea bucura în voie de tandrețea mamei, pentru care el era fiul preferat, probabil din cauza constituției lui bolnăvicioase și poate și din pricină că știa să o acapareze cu necazurile lui.

Avea vreo doisprezece ani și stătea acasă, neputând să se ducă la școală din cauza unei răceli zdravene, făcută la primele rigori ale iernii. Atunci i-au crescut niște protuberante supărătoare pe fosele nazale. Uneori trăgea de ele cu unghiile,

până le smulgea și-i curgea sânge, dar excrescențele se refăceau la loc.

Pe atunci, era la modă la Roma cancerul, deoarece această boală secerase viața, în scurt timp, a câtorva patricieni iluștri. Medicii îi preveniseră în legătură cu coșurile care ieșeau pe piele și creșteau până se transformau în tumori ce provocau moartea.

A crezut atunci că are cancer și că urma să moară. La început se îngrozise, a vrut să se ducă la mamă-sa să-i spună, dar după aceea, citind câteva paragrafe din cărțile de istorie ale lui Titus Livius, în care se relatau faptele de vitejie ale eroilor romani, s-a hotărât să înfrunte moartea ca un războinic curajos. Era perioada în care tată-su nu-l supusese încă la cura de groază cu spectacolele gladiatorilor și nu fusese cuprins încă de spaima în fața morții, care l-a făcut să sufere foarte tare.

A luat hotărârea să se închidă în camera lui, unde s-a întins pe un divan moale, între perne umplute cu petale de trandafiri. A început să-și aștepte moartea acolo, citind un roman de aventuri după altul.

O aștepta deja de trei săptămâni, fără ca aceasta să aibă de gând să i se înfățișeze, când i-a venit ideea să-și ungă nările dureroase cu o pomadă ce se aplica de obicei pe piept, ca să ușureze respirația. Era un unguent ce provenea de la laboratoarele farmaceutice din Alexandria, preparat din mentol, camfor, esență de eucalipt și untură de gâscă.

Spre marea lui mirare, polipii au dispărut. Descoperise astfel remediul universal contra cancerului. S-a gândit să o zbughească pe stradă și să-și strige descoperirea în toate cele patru zări, dar după aceea și-a spus că n-o să fie crezut. Trebuia să țină secretă invenția sa.

— Ce păcat! și-a zis el. Sunt un mare geniu și nimeni nu are habar de acest lucru.

Aducându-și aminte de acele momente, Seneca a izbucnit în râs în mijlocul străzii. Brusc, i-a revenit buna dispoziție.

Și-a continuat plimbarea pe Via Recta până a ajuns la podul lui Nero, de unde a luat-o pe drumul care înconjoară vechiul zid aurelian. A hoinărit pe malul stâng al Tibrului, oprindu-se când și când să admire ambarcațiunile ce soseau pline de mărfuri provenind din toată lumea.

Fără să ia seama în ce direcție merge, a pătruns pe strada Costa Argentaria și s-a trezit pe neașteptate în centrul Forului Roman. Într-un colț, sub scara monumentală a bazilicii Iulia și la poalele arcului lui Tiberius, a remarcat un foc mare și lume îmbulzindu-se în jurul lui. Ca niște maimuțe, unii se agățaseră de cornișele templului lui Saturn și de marginile tribunei oratorilor, din dorința de a vedea cât mai bine spectacolul. În delirul lor ascensional, nu respectaseră nici smochinul centenar, nici columna lui Augustus.

Împărțind lovituri cu cotul în dreapta și în stânga, în timp ce strigau numele stăpânului lor, cei doi slujitori i-au deschis drum prin mulțime. Atunci s-a pomenit în fața a ceva neobișnuit. A simțit cum îi străbate trupul același val de repulsie care îl năpădise și la amiază, în amfiteatru. L-a chinuit aceeași greață și s-a văzut catapultat în timp, de parcă ar fi retrăit cele mai cumplite momente îndurate pe vremea împăraților Tiberius și Claudius.

În mijlocul unei circumferințe enorme, formată de pretorieni înarmați până-n dinți și protejată de un cerc din pietre, ardea un foc. Lângă foc, țanțoș, se afla călăul de la Tullianus, adică însuși gâdele închisorii de stat. Iar lângă el, pe jos, era o stivă de suluri de papirus, așezate cu grijă. Iar de cealaltă parte a focului, în fața călăului, se afla Consucianus Capito, ginerele lui Tigellinus, îmbrăcat de gală și etalându-și noile embleme de pretor.

Continua să creadă că i se pare, că tot ceea ce vede nu este altceva decât un coșmar, când Consucianus Capito și-a ridicat mâna dreaptă și a spus, cu glas tare și pe un ton patetic:

— Prin acest act solemn, aruncăm pe foc *Testamentele* lui Fabricius Veiento. Ca să se șteargă din memoria oamenilor amintirea acestui trădător blestemat.

La un semn făcut de înfumuratul demnitar de modă nouă, călăul a aruncat pe foc circa douăsprezece cărți. Papirusurile au început să ardă, cu flăcări în tonuri albăstrui, de o rară frumusețe.

Încă nu arseseră primele cărți, când Consucianus Capito a ridicat iarăși brațul și și-a repetat textul vrăjitoresc, schimbând doar numele:

— Prin acest act solemn, aruncăm pe foc poeziile pretorului Antistius. Ca să se șteargă din memoria oamenilor amintirea acestui trădător blestemat.

Seneca privea cum dispar cărțile cuprinse de flăcări, în uralele și strigătele de bucurie ale mulțimii.

Din câte îi povestise tatăl său, pentru prima oară, de la întemeierea Romei, când au fost arse cărți în public, s-a întâmplat în epoca lui Augustus, după înmormântarea Republicii. Atunci, Augustus ordonase să fie aruncate în flăcări cărțile de istorie ale oratorului Titus Labienus, după ce l-a condamnat la moarte. Delictul lui consta în refuzul de a schimba unele paragrafe din *Historia romana*, lucrare în care proslăvea vremurile republicane. Își aducea aminte că tată-su vorbea mereu despre el cu respect și cu o deosebită afecțiune.

La cel de al doilea moment de ardere a cărților, din întreaga istorie romană, Seneca a avut tristul privilegiu de a asista personal. S-a întâmplat pe vremea lui Tiberius, când el nu împlinise încă douăzeci și șase de ani. Aceasta s-a întâmplat cu puțin înainte de a pleca în Egipt, când începea consulatul lui Cornelius Cosus și Asinius Agrippa.

N-o să poată uita vreodată profunda impresie pe care i-a produs-o vederea operelor veneratului său Cremutius Cordus, arzând într-un rug aprins chiar în For.

Totul fusese urmarea unei acuzații insolite, făcută în Senat, pe care a aprobat-o tacit însuși împăratul, limitându-se să-și încrunte sprâncenele. A fost acuzat că i-a vorbit de bine în *Analele* lui pe asasinii lui Cezar. Îl proslăvea pe Brutus și îl considera pe Cassius drept „ultimul dintre romani."

Ca formă de protest împotriva acestei acuzații, prin care era înmormântată pentru totdeauna libertatea de expresie, istoricul și-a pus capăt zilelor prin înfometare, ceea ce a însemnat de fapt anticiparea unei posibile condamnări la moarte.

În acele zile, medicii îl sfătuiseră să se ducă în Egipt să-și îngrijească afecțiunea pulmonară. În graba plecării, abia a mai avut timp să o consoleze pe fiica lui Cremutius Cordus, chiar înainte de a se îmbarca pentru Alexandria.

Iar acum, pentru a treia oară. Dar știa bine de ce. Consucianus Capito, un personaj sinistru, care tocmai primise însemnele senatoriale pentru singurul merit că se căsătorise cu fiica lui Tigellinus, îl acuzase pe pretorul Antistius că a scris poeme defăimătoare la adresa principelui și că le-a citit la un banchet.

La acea sesiune a Senatului – el nu a participat – a fost reactualizată teribila lege a delictului de lezmajestate, ce nu se mai aplica de pe vremea lui Claudius. Pentru Antistius a fost cerută pedeapsa cu moartea.

Când i s-a povestit, a făcut o criză de astm. Nu ar fi putut să se gândească vreodată că se va recurge din nou la astfel de atrocități juridice pe vremea domniei lui Nero.

Iar la câteva zile după aceea, un alt senator de tip nou, prieten cu Capito și protejat de Tigellinus, l-a acuzat pe Fabricius Veiento, o persoana de

sorginte modestă, că i-ar fi ridiculizat pe senatori și pe sacerdoți în niște scrieri intitulate *Testamente*. Judecarea lui a fost prezidată chiar de Nero.

Nimeni nu a fost executat, pedeapsa a fost exilul, însă el asista acum la primul rug din domnia lui Nero. Când va asista și la primele execuții de senatori? Nu trecuseră nici măcar treizeci de zile de la moartea lui Burrus, când noul prefect pretorial își pusese deja amprenta pe noua Romă.

Dacă ar fi asistat la dezbaterile din Senat, el ar fi putut să evite asemenea lucruri. Însă în acele zile fusese bolnav. Totul a început cu o febră ușoară, care a crescut brusc a doua zi dimineața și a tot crescut de-a lungul zilei. Mai întâi, a simțit dureri puternice la un picior și junghiuri în articulații. A crezut că-și scrântise glezna sau c-o fi făcut febră musculară după lunga plimbare din ziua anterioară. Însă pe măsură ce treceau orele, durerea devenea tot mai intensă, concentrându-se la degetul mare al piciorului. Îl mai dureau de asemenea, dar nu la fel de tare, talpa piciorului, călcâiul și glezna. Peste noapte, din cauza durerii, nu a putut să închidă ochii. Durerile pe care le simțise în timpul zilei se convertiseră în senzații de sfâșiere violentă, de parcă i s-ar fi smuls tendoanele din trup. În zori, a putut să adoarmă un pic, pentru că durerile au mai slăbit în intensitate, și a reușit să treacă peste zi fără prea mari chinuri, însă odată cu lăsarea serii, atacurile s-au repetat și au continuat și în cea de a treia zi. În cea de a patra zi au dispărut din piciorul drept și s-au mutat în cel stâng. Această alternanță a durat circa douăsprezece zile.

Dacă nu ar fi suferit aceste atacuri, ar fi putut evita ticăloșia la care era acum de față. Totul s-a întâmplat din vina lui Tigellinus. Acest geambaș și ușuratica de Poppeea încercau să-l corupă pe Nero și să-l împingă spre tiranie. Dar n-aveau să-și atingă scopul. El știa că Nero este bun la suflet și incoruptibil.

„Dacă aș fi fost prezent, își spuse Seneca, aș fi putut interveni. Nu s-ar mai fi întâmplat așa ceva… Dar aș fi putut oare s-o fac? Nu m-oi fi mințind? Am fost prezent anul trecut când s-a deliberat în Senat în legătură cu asasinarea conaționalului meu Pedanius Secundus de către un sclav. Știrea despre moartea prefectului urban a scandalizat orașul. În acea zi a fost scoasă o ediție specială a ziarului oficial, fiindcă *Acta Diaria* fusese deja lipită pe pereții din Roma când a fost descoperit cadavrul. După o lege veche și barbară, se cuvenea să fie executați toți sclavii ce se aflau în aceeași casă în care a avut loc omorul, fiindcă erau suspecți cu toții de complicitate activă sau pasivă, absolut toți, de la copilașul alăptat până la bătrânii care zăceau fără vlagă în paturile lor. Absolut toți! În acel caz, a fost vorba de patru sute de persoane. Dorind să fie evitat măcelul, poporul a ieșit în stradă. Mai mulți senatori am optat pentru clemență, însă majoritatea s-a cramponat de tradiție. Nici principele nu s-a putut opune. A trebuit să scoată trupele în stradă pentru a stăvili mulțimile înfuriate, ce au fost astfel silite să privească neputincioase defilarea celor patru sute de condamnați până la locul de suferință. Eu am fost prezent la dezbateri. Am putut să împiedic acest lucru?”

S-a îndepărtat cu capul plecat și adâncit în gânduri, a traversat Forul și a luat-o pe Argiletum, strada principală din cartierul Suburra, fără să-și dea seama că trece pe lângă Curie, clădirea în care participase la marea majoritate a ședințelor Senatului. S-a mai înviorat oarecum când a văzut primele librării, ba chiar i s-a luminat chipul descoperind un exemplar din *Medeea* lui: cum de fusese în stare să scrie un lucru atât de minunat într-un loc așa de îngrozitor? A scris-o în momentele cele mai cumplite de singurătate, la extremitatea septentrională a insulei Corsica, într-o colibă amărâtă și la pâlpâirea unei luminițe jalnice.

A scris-o într-un acces de euforie creatoare. Iar când a terminat-o, conștient de faptul că a creat o operă nemuritoare, s-a urcat pe vârful unei stânci de pe țărmul abrupt și a citit-o cu glas tare, declamând cu pasiune fiecare vers.

Iar drept fundal, la o mie șapte sute de picioare în jos, marea agitată, lovind necontenit în țărmul stâncos, l-a aplaudat cu entuziasm.

În acele clipe a avut senzația unei ciudate legături spirituale, aproape carnale, cu natura. Convertite în spectatori, valurile l-au ovaționat. Niciodată vreun alt poet nu se mai bucurase de un public la fel de entuziasmat și de recunoscător. Ovațiile din ziua aceea nu au fost depășite, peste ani, de cele pe care le-a primit în teatrele din Roma.

Medeea lui avea să dăinuiască. Dar aveau să dăinuiască și băile, de care se simțise deosebit de mândru dimineață? Timpul și capriciile omenești aveau să le distrugă. Însă nici timpul, nici capriciile umane nu vor putea să șteargă amintirea celor patru sute de ființe umane executate. După cum nu vor șterge nici amintirea flăcărilor hrănite cu cărți.

— Ai putea să te simți mândru de asta! și-a zis el, cu glas tare.

Și-a continuat drumul pe strada Argiletum, printre două șiruri de clădiri monotone, cu fațade de piatră și de cărămidă, cu impresia, ca de fiecare dată când trecea pe acolo, că pătrunsese într-un tunel al timpului, pentru că înălțimea caselor, care ajungea până la șapte etaje, împiedica pătrunderea razelor soarelui.

La capătul străzii, unde aceasta se bifurca, a lăsat în stânga strada din cartierul Patricius și a luat-o la dreapta, pe Costa Suburrana, o stradă îngustă și în pantă.

De teamă să nu alunece pe pavajul neregulat, plin de noroi, a trebuit să se sprijine pe unul dintre servitori. A făcut un popas când a ajuns la porticul

Liviei și a intrat în curtea interioară, unde s-a așezat pe o bancă și s-a uitat la templul Concordiei.

Se spunea că templul fusese ridicat chiar pe locul unde mai înainte se afla piscina în care Vedius Polio, un om lipsit de suflet, își arunca sclavii ca hrană pentru pești. A devenit celebră o frază a acestui sadic parvenit:

— Nu poruncesc să fie aruncați sclavii ca hrană pentru murene fiindcă acești pești nu ar avea ceva mai bun să mănânce, ci pentru că nu cunosc un mod mai eficient de a sfărâma la fel de bine o persoană.

La moartea lui Polio, palatul lui a trecut în proprietatea împăratului Augustus, care a poruncit să fie dărâmat, iar locul să fie netezit, ca să nu mai rămână nicio urmă din amintirea acestui potentat detestat. A poruncit de asemenea ca pe acel loc să se înalțe un portic, căruia i-a dat numele soției lui. La intrare, o inscripție amintea de acest fapt:

RESTITUIT POPORULUI, PE PROPRIII LUI BANI

Dar toate acestea s-au petrecut cu vreo șase ani înainte de venirea lui pe lume.

A părăsit porticul zâmbind, fiindcă l-au amuzat dintotdeauna detaliile care dezvăluiau genialitatea perversă ce îl caracterizase pe bătrânul despot, în tot ce se referea la propaganda imperială.

A continuat să urce pe întortocheata coastă până a ajuns la Poarta Esquilina, unde a răsuflat ușurat. De acolo începea, în sfârșit, o zonă fără urcușuri și coborâșuri. În fața lui se întindeau grădinile lui Mecena. Tot acolo se înălța turnul de unde se putea vedea întregul oraș și chiar mai departe, până la munții Sabini și Albani. Acolo era și casa lui, într-o ambianță de idilă bucolică.

Nu aceasta ar fi fost priveliștea, dacă s-ar fi uitat într-acolo înainte ca Mecena să poruncească să fie

asanat locul. Într-acolo, după vechile ziduri ale orașului, se întindea cimitirul sclavilor și al cerșetorilor: un șir de gropi comune sub cerul liber, unde se aruncau cadavrele dezbrăcate. Duhoarea trebuie să fi fost de nesuportat.

S-a uitat apoi la turn (de câte ori nu se cățărase, în copilărie, până sus, ca să poată vedea orașul la picioarele lui și să cugete la adversitățile vieții de copil!), și-a plimbat privirea pe deasupra parcului vesel și a încercat să și-l imagineze ca o groapă enormă, plină de cadavre în putrefacție. Efortul a fost atât de intens, încât a avut sentimentul că percepe un miros de carne în descompunere.

Acolo, trupurile ființelor omenești erau aruncate de parcă ar fi fost gunoaie. Erau lăsate să putrezească sub cerul liber. Miasmele pe care le emanau atrăgeau lupi și păsări ce se hrănesc cu leșuri, care lăsau peste tot dâre de oase.

Potrivit dreptului privat, sclavul nu era altceva decât un instrument, un obiect prevăzut cu picioare, ca și oamenii, și, prin urmare, cu o uluitoare capacitate de locomoție proprie. După moarte, se convertea într-un lucru nefolositor, de care te debarasai fără a sta cine știe ce pe gânduri. Sclavul mort era o unealtă care nici măcar nu mai putea fi reparată.

Cum ar putea să-i facă pe semenii săi să înțeleagă faptul că și sclavul este o ființă umană, ca oricare altă ființă umană? Ori de câte ori afirma acest lucru, era luat în derâdere. Nu înțelegeau că atât sclavii, cât și stăpânii lor erau la fel de sclavi ai poftelor lor, ai patimilor.

Dacă ar trece în revistă anii dedicați vieții publice și dacă ar fi cu adevărat sincer cu sine însuși, ar trebui să recunoască faptul că singurul lucru pe care îl izbutise în tot acest timp a fost promulgarea a două legi care îndreptau condițiile de viață ale sclavilor. Printr-una dintre ele, se interzicea vânzarea sclavilor pentru a fi aruncați la fiarele sălbatice în arena circului, ceea ce, până

atunci, fusese una dintre metodele aplicate de către anumiți stăpâni pentru a se debarasa de sclavii netrebuincioși și pentru a mai scoate oarece profit. Grație celeilalte legi, sclavul dobândea, pentru prima oară, dreptul de a-și denunța stăpânul în fața pretorului urban dacă este supus la rele tratamente. Era singurul lucru de care se putea simți mândru.

Dar se va încumeta oare vreun sclav să-și denunțe stăpânul?!

A ajuns la reședința lui, o minune de casă, demnă de cineva de neam mare, amplasată într-un splendid parc brăzdat de grădini, a intrat în vestibul și a traversat atriumul.

Prin impluviul din acoperiș a zărit stelele, care se reflectau în bazinul din mijlocul încăperii și care servea pentru a aduna apa de ploaie. Ceea ce cândva fusese un element arhitectonic prin excelență funcțional, devenise un simplu obiect decorativ, de când casele dispuneau de apă curentă. La fel de decorativ ca și cele două piese de mobilier și masa lungă ce amintea de vremurile când se mânca stând la masă, iar viața familială se desfășura în această incintă.

Odată cu cucerirea Greciei, romanii și-au dat seama că peristilul caselor elene, cu bazin și cu o fântână unde apa curge melodios, cu miros de grădină și cu colonade, este mai frumos, mai luminos și mai vesel decât atriumul roman, care a devenit astfel un fel de muzeu și sală de trecere.

S-a uitat la micul său muzeu, iluminat de lumânări mari, și s-a oprit cu privirea la masă. Pe masă, lângă serviciul de ulei și de oțet, se afla, inevitabil, solnița de argint, singurul lux la care aspira și pe care și-l putea permite majoritatea romanilor. A avea o solniță de argint însemna să devii o persoană demnă să facă parte din clasa celor care au reușit ceva în viață. Însă cele pe care le folosea el la masă erau de aur.

Când a traversat unul dintre culoare, a dat peste Harpastis, servitoarea toantă care aparținuse primei

lui soții. Era o pitică prostuță și diformă, care i se părea foarte nostimă soției. El personal nu putea să înțeleagă cum poate cineva să râdă de nenorocirile altora. Harpastis era singurul lucru ce-i aducea aminte de prima sa căsătorie. O considera drept o obligație moștenită.

Nefericita femeie mergea ținându-se de brațul unui servitor care o însoțea peste tot, pentru că rămăsese oarbă. Era uimitor faptul că refuza să-și recunoască orbia și dădea asigurări că este foarte prost luminată casa. Nu înțelegea de ce nu se aprind mai multe lumânări.

Când a trecut pe lângă el, a rămas pe loc și a urmărit-o cu privirea în timp ce se îndepărta pe coridor, împreună cu servitorul.

A tresărit, pe neașteptate. Oare, fără să știe, n-o fi cumva și el orb? Cum de putea să fie sigur că faptele sale nu sunt ale unei persoane lipsite de o dimensiune senzorială? Nu s-o fi născut deja orb la anumite lucruri? Nu l-or fi orbit oare părinții, inculcându-i de mic copil dragostea față de aur și argint și teama de sărăcie? Avea realmente nevoie, pentru a trăi, de mai multe decât prietenul său Demetrius? Ca și toanta, avea nevoie de un servitor. Sau, la orbia lui, ca să poată merge are nevoie de ajutorul unei legiuni de sclavi? Cum ar putea oare să afle adevărul?

A intrat în birou și a scos dintr-o vitrină masca mortuară a tatălui. A ținut-o în mâini și a privit-o îndelung.

Ființa care-i dăduse viață, nu cumva, într-un fel, i-o și luase? Câte spaime nu i-a insuflat, câte false temeri, câte suferințe fără temei, câte grozăvii inutile! Ce mult i-a trebuit până a ajuns să-și dea seama de relația dintre bolile care l-au însoțit de la prima copilărie și blestemele tatălui său!

— Probabil tocmai de aceea, și-a spus el, cu glas tare, ni se par uneori zeii atât de înspăimântători, pentru că sunt reflexul părinților noștri. Of, tată! Până și după ce ai murit a trebuit

să-ți dau ascultare, ba și mai abitir decât înainte! Sfaturile și dorințele tale mi-au dirijat faptele. M-am supus capriciilor tale, în ciuda propriilor mele înclinații. Mi-ai trasat drumul. L-am urmat.

A pus masca la locul ei și s-a dus să se privească într-o oglindă. Chipul – buhăit și durduliu, cu o gușă generoasă – care se uita acum la el cu niște ochi mici, adânciți în grăsime, i s-a părut străin. Nu se vedea pe sine însuși, ci pe altcineva.

Avea uneori această impresie despre sine, când se întorcea acasă după ce a stat, după cum spunea el însuși, „printre oameni." Contactul cu lumea îl făcea și mai ambițios, mai dedat plăcerilor. De fapt, după cum credea el, mai crud, mai inuman. Atunci avea senzația că, pentru sine însuși, este un străin. Însă de această dată, senzația era mult mai profundă, aproape înnebunitoare: avea impresia că persoana care îl privea nu este el, ci un străin, o persoană pe care nici măcar nu o cunoștea.

— Cine ești, Seneca? s-a întrebat el. Ești o ființă care venerează exact ceea ce admonestează, care practică întocmai ceea ce condamnă și apără ceea ce acuză. Ești liber numai când scrii, dar de fapt ești un sclav în exercițiul vieții tale. Ceea ce gândești nu are nicio legătură cu faptele tale. Unde încerci să ajungi? Ce vârf vrei să escaladezi? Nesăbuitule! Dincolo de fiecare culme se înalță un pisc și mai înalt. La anii tăi, ar fi trebuit să-ți dai seama că orice culme nu este altceva decât o treaptă.

A doua parte

URMEAZĂ ANUL CONSULATULUI LUI PUBLIUS MARIUS ȘI LUCIUS AFINIUS

(62 e.n.)

IV

Idele lui aprilie (13 aprilie)

Când a coborât din lectică, Seneca a simțit pe chip mângâierea zefirului, care i-a adus aminte de sosirea primăverii. Tălpile sandalelor de piele au scârțâit când a călcat pe dalele de travertin ale pavajului din piața Forului Roman. A ocolit Piatra Neagră, lespedea sub care se presupunea că se află mormântul lui Romulus, miticul fondator al orașului, și s-a îndreptat spre Curia ilustrului Iulius. O construcție austeră, care atingea înălțimea unei clădiri cu șapte etaje, cu fațada de marmură și cu porți mari, din bronz masiv. O construcție ce îl copleșea uneori cu sobrietatea ei demodată.

Urmând dispozițiile date de Augustus, fondatorul imperiului, Senatul trebuia să se reunească cel puțin de două ori pe lună, de none și de ide, și, în general, o făcea în această clădire, în memoria senatorilor ale căror vechi prerogative republicane fuseseră știrbite, pentru că au fost obligați să-și țină adunările în clădirea emblematică pentru groparul Republicii.

Când a pus piciorul pe prima treaptă a scării monumentale care ducea la Curie, a simțit inconfundabila netezime alunecoasă a marmurei. La școală fusese învățat că a călca pe marmură înseamnă a fi roman. Probabil că dascălii săi credeau că din acest material sunt capetele locuitorilor din provinciile imperiului. A ajuns să deteste imperiul. La vârsta lui, mai simțea încă o strângere de inimă când vedea harta imperiului roman, pentru că își aducea aminte mereu de harta care atârna pe unul dintre pereții oricărei săli de clasă din școală și pe care colegii o foloseau ca să-și dea seama „cât de neînsemnat este cătunul” în care se născuse.

A urcat scara, înconjurat de mulțimea de colegi care veniseră ca și el, la prima oră a dimineții, când cerul începuse să se lumineze, a traversat vestibulul pe ai cărui pereți atârnau tablouri ale celor mai faimoși pictori romani și greci, și a intrat în sala unde se țineau de obicei ședințele Senatului.

Orice străin care ar fi fost invitat să asiste la vreuna dintre sesiunile Senatului s-ar fi simțit probabil copleșit de puterea romană. Ar fi trebuit să-și ridice bine privirea ca să poată admira bogatul tavan casetat, ce se afla la o înălțime de peste șaptezeci de picioare. Iar de acolo, de sus, de la o înălțime de circa șaizeci de picioare, venea lumina ce intra din belșug pe ferestrele mari, din cristal de alabastru.

Un lung coridor central, cu mozaicuri, ducea spre podiumul unde se așeza președintele Senatului. Iar de o parte și de cealaltă a culoarului, rânduri – dispuse în trepte – de bănci de lemn, unde se așezau senatorii, al căror număr tot crescuse de la dispariția Republicii și de la consolidarea puterii imperiale. De la trei sute s-a ajuns la o mie, de aceea mulți senatori, cei tineri și cei de neam modest, trebuiau să stea în picioare, după ultimele rânduri de bănci.

În spatele locului rezervat președintelui Senatului, dincolo de un altar în care ardea un foc sacru, se înălța o superbă statuie a zeiței Victoria, cu aripile întinse, sprijinindu-se de un scut și de o lance, ridicată deasupra unui enorm glob pământesc. Rod al jafului de la Tarent și împodobită cu ceea ce a furat din Egipt, Augustus poruncise să fie amplasată acolo, în urmă cu nouăzeci și unu de ani, pentru a-și comemora victoria asupra lui Antonius și ca simbol al puterii romane asupra întregii lumi.

În fața altarului era pus scaunul curul unde se așeza senatorul desemnat să prezideze adunarea. Era un taburet simplu, pliant, făcut din piele și din

fildeș, una dintre puținele reminiscențe care mai rămăseseră de la vechii regi. Acel scaun curul simplu era versiunea republicană a tronurilor de aur pe care le-au ocupat monarhii din vechea Romă. În plus, era un obiect sacru. Furtul lui sau distrugerea voluntară erau pedepsite cu moartea.

Seneca s-a apropiat de altar și i-a adus zeiței tămâie și vin, drept ofrandă. După aceea s-a așezat pe primul loc din rândul întâi, situat la dreapta podiumului prezidențial, pe care în acea zi îl ocupa cel mai în vârstă membru al Senatului, ex-consulul Valerius Messala, nepot al celebrului orator Valerius Messala Corvinus, consul pe vremea lui Augustus și membru al unei vechi familii, ale cărei origini se pierdeau în începuturile Romei.

După libațiile și ofrandele aduse zeiței și după ce Valerius Messala a izbutit să facă liniște, răcnind de mai multe ori, cu glasul lui ascuțit, în falset, au început dezbaterile pe teme privitoare la cult.

Potrivit unei vechi tradiții, la orice sesiune a Senatului trebuia ca o mare parte din timp să fie dedicată problemelor privitoare la divinități, lăsându-le pe un plan secundar pe cele lumești. Nu degeaba se credea orbește că superioritatea romană se datorește exclusiv faptului că romanii erau cel mai credincios dintre toate popoarele.

Discuțiile interminabile despre cultul unor zei în care nu prea credeau mulți dintre ei îl plictiseau peste măsură. Îi aminteau de orele anoste petrecute la școală, când își recita pasaje întregi din *lliada*, ca să nu moară de plictiseală. Și îl trimiteau cu gândul la ceasurile, ce i se păreau eterne, când era silit să asculte în liniște discursurile sau admonestările tatălui său. Gândindu-se la timpul irosit din viața sa, ascultând lucruri ce nu l-au interesat, s-a simțit cuprins de groază.

Locul preferențial pe care se așeza era un privilegiu pe care i-l acordase Nero, după cum și demnitatea de consul o datora unei favori din

partea împăratului. Era pentru prima oară, în istoria Senatului, când cineva devenea consul nu prin votul senatorilor, ci fiind desemnat cu degetul de către împărat, care astfel mai smulgea un privilegiu Senatului.

Mai simțea încă în ceafă privirea încărcată de ură pe care i-au aruncat-o colegii în acea zi. De atunci, se scurseseră patru ani de zile, dar nu ar fi de ajuns nici patru sute de ani pentru ca urmașii nobililor patricieni să-l poată ierta.

Îi vedea stând în fața lui, hieratici, rigizi, conștienți că sunt superiori prin naștere în raport cu restul speciei umane. Se aflau acolo bărbații din familia Lentulus, Sillanus, Piso și Ahenobarbus, urmași ai celor care vreme de cinci sute de ani nu au acceptat nicio nouă integrare în Senat. Numele familiilor ilustre care au făcut parte din el nu au suferit schimbări de la întemeierea Republicii până la abolirea acestui principiu de către Iuliu Cezar, în urmă cu un secol și ceva.

Își aducea aminte că sunt doar paisprezece ani de când nobilii patricieni s-au scandalizat când nume notabile din Gallia Comata au cerut dreptul de a ocupa posturi publice în orașul Roma. Atunci le-au zis tot ce se putea spune, l-au acuzat că l-au asediat în Alesia pe ilustrul Iulius și că au prădat Roma în urmă cu patru sute treizeci și opt de ani. Însă de atunci încoace, lucrurile s-au schimbat: hispanii și galii au ajuns pe cele mai înalte trepte în magistratură. Socrul său, fratele mai mare, cumnatul și el însuși erau un exemplu în acest sens. Însă aveau să-l considere întotdeauna un parvenit, un *homo novus*, un om fără statui ale strămoșilor în atriumul casei, un nobil de tip nou, primul din familie care a ocupat un post în magistratura curulă. Oricâte bogății și onoruri ar aduna, nu va fi niciodată considerat drept unul de-al lor.

S-a uitat la ei și i s-au părut la fel ca de obicei, îmbrăcați cu aceleași togi cu bordură de purpură,

cu același inel de aur pe degetul cel mic, cu aceleași sandale roșii legate pe picior, la jumătatea gambei, cu curele ce se prindeau într-o lunulă de fildeș.

Un lucru se schimbase totuși: pe vremea lui Augustus și Tiberius, ca și în epoca lui Caligula și Claudius, senatorii își pieptănau părul în față, lăsându-și bretonul să cadă pe frunte. Acum, cu Nero, își lăsau părul pe spate.

A zâmbit la gândul că dacă acești patricieni etalau atâta demnitate era tocmai fiindcă duceau lipsă de așa ceva. Numai o singură dată, în urmă cu douăzeci și unu de ani, pe data de 9 a calendelor lui februarie, în ziua când l-au ucis pe Caligula, i-a văzut recuperându-și demnitatea pierdută. S-au strâns cu toții în Capitoliu, ca să nu fie în apropiere de vreuna dintre clădirile ridicate de dinastia Iulio-Claudiană, și au proclamat restaurarea Republicii.

Între timp însă, Claudius, unchiul împăratului detronat, se întâlnise cu pretorienii și a dat o lovitură de stat, inaugurând astfel o nouă modalitate de a desemna împăratul. Patricienii s-au supus. Unii dintre ei, cei câțiva care și-au păstrat demnitatea, au fost executați, iar cei care din demnitate au păstrat doar aparența și-au menținut și viața, și averea.

În anul anterior, regina Boadicea a britanilor, după ce a cucerit Camulodunum, unde a distrus templul ilustrului Claudius, și după ce a pus stăpânire pe Londinium și pe încă un oraș, după ce a exterminat două legiuni romane, i-a insultat pe cetățenii romani, numindu-i „sclavi ai unui măscărici de bâlci."

Cu toate că se referea și la el, nu a putut să nu zâmbească, aducându-și aminte de acest epitet. Însă zâmbetul i-a înghețat pe buze când l-a văzut pe Consucianus Capito, ginerele lui Tigellinus, înaintând pe culoar și oprindu-se în fața podiumului președintelui Senatului.

Capito a adoptat atitudinea proprie unui orator: a întins brațul drept, a deschis palma, ținând lipit degetul mic de cel inelar. Și-a îndreptat celelalte degete și a arătat înspre Seneca, cu degetul mare. S-a încruntat și, cu un glas de stentor, a spus:

— Acum, că ne-am făcut datoria față de zei, cred, domnilor senatori, că a venit momentul să acordăm atenție și chestiunilor lumești. Adică de a ne face datoria față de concetățenii noștri.

Seneca putea să pipăie vălul de tăcere profundă ce se așternuse peste întreaga adunare, cu mult mai apăsătoare decât dacă s-ar fi prăbușit peste ei tavanul în casete.

Simplul fapt că Seneca fusese arătat cu degetul mare de către Capito a captat atenția tuturor. Senatorii au amuțit, ca să nu le scape niciun cuvânt din discurs.

„Ce-o fi punând la cale paiața asta intrigantă? s-a întrebat Seneca. Cum eu nu sap pe nimeni, ei cred că mă pot săpa pe mine. Ai grijă, nesăbuitule, că mai am încă destulă putere ca să pun capăt scurtei tale cariere și să te trimit în exil. Vrei oare să ajungi un al doilea Suillius?”

O reacție de repulsie i-a străbătut trupul când și-a adus aminte de acuzațiile pe care acel sinistru personaj i le adusese cu patru ani mai înainte, în același loc. Era în anul celui de al treilea consulat al lui Nero și al consulatului lui Valerius Messala, care pe atunci, ca și în această zi, prezida Senatul.

Paulus Suillius era un om îngrozitor și lipsit de scrupule. Cu toate că venise pe lume într-o familie de viță veche, avea o predispoziție înnăscută pentru calomnie. Tiberius a fost silit să-l exileze pe una dintre insulele Pontiae, ca să-i stăvilească setea de a se remarca prin calomniere. După moartea lui Tiberius și întoarcerea din exil, Suillius a devenit prieten apropiat al lui Claudius, devenind delatorul lui principal. Se spune că dintre cei treizeci și cinci de senatori și peste două sute de cavaleri executați la porunca lui Claudius,

majoritatea căzuseră în dizgrație din pricina mașinațiilor lui Suillius.

Cu fiecare execuție, însoțită invariabil de sechestrarea bunurilor celui condamnat, creștea și averea lui Suillius, care se alegea cu jumătate din ceea ce era confiscat. După moartea lui Claudius, spiritul lui de reclamagiu l-a făcut să dorească și doborârea lui Seneca, visând probabil să ia în stăpânire jumătate din imensa lui avere.

Seneca a închis ochii și l-a văzut pe acuzatorul lui de altădată în fața aceluiași Valerius Messala, care acum, ca și atunci, prezida adunarea. În acea situație, ca să nu se mai apuce să descâlcească noianul de acuzații pe care i le adusese Publius Suillius, a recurs la un vicleșug juridic. A cerut să se aplice legea Cincia, care interzicea senatorilor să încaseze onorarii pentru participarea lor ca apărători în procese. Suillius a fost surghiunit pe una dintre insulele Baleare. Se spune, că de atunci, duce o viață lipsită de griji, de dulce desfrâu, pe idilica insulă Ebussus[4].

Seneca și-a deschis ochii și a observat că acuzatorul său arăta în acele clipe înspre podiumul prezidențial, în vreme ce, pe un ton patetic, spunea:

— Domnilor senatori, acum patru ani a trebuit să cereți iubitului nostru împărat un ajutor pentru a-l scăpa de sărăcie pe ilustrul bărbat care astăzi prezidează această sală și care pe atunci era consul ales, coleg cu împăratul. Cinci sute de mii de sesterți pe an i-a acordat atunci, în nesfârșita lui mărinimie, prea iubitul nostru împărat Nero Cezar VI. Domnilor senatori, știți cât a plătit în aceste zile Seneca pentru un sclav grămătic, de origine greacă? Opt sute de mii de sesterți, domnilor senatori! Un fleac, firește, pentru un om din a cărui vină am pierdut două legiuni și am fost pe punctul de a rămâne fără o întreagă provincie.

„Ce mai fiu de cățea! s-a gândit Seneca. Acum o să-mi pună în cârcă răscoala britanilor?”

A rămas pe locul lui, impasibil, a schițat un zâmbet de dispreț și s-a pregătit să suporte puhoiul de calomnii ce se apropia. Deocamdată, nici nu putea să facă nimic altceva. Atâta timp cât celălalt își ținea discursul, el își păstra dreptul la replică și nimeni nu i-l putea lua. Dacă ar avea chef pentru așa ceva, și-ar putea petrece tot restul zilei vorbind.

Venind ca de foarte departe, așa i se părea că aude glasul lui Capito:

— Optzeci de milioane de sesterți le-a împrumutat Seneca britanilor, încasând o dobândă cămătărească. Când le-a cerut restituirea imediată a datoriei, britanii n-au văzut altă ieșire decât să se răzvrătească. Este o minune că mai păstrăm încă Britannia. Dacă îi îngăduim lui Seneca să acționeze în continuare ca și când imperiul ar fi al lui, în curând Roma se va trezi că este redusă la hotarele așezării ei urbane.

În vreme ce asculta atacurile lui Capito, i se părea că trebuie să suporte din nou cine știe ce diatribă interminabilă de-a tatălui său, când acesta îl insulta, îl umilea și îi prezenta cu lux de amănunte motivele pentru care îl prefera pe Novatus, fratele său mai mic, un tânăr cu picioarele bine înfipte în pământ și care nu-și irosea timpul cu filosofia sau cu alte farafastâcuri, așa cum fac alții care nu simt nevoia să-și câștige existența muncind cinstit.

— Un adevărat păstor, a continuat să spună Capito, își tunde oile, dar nu le jupoaie.

„Cum de-și permite să mă atace în halul acesta?” s-a întrebat Seneca. „Execută oare ordinele lui Tigellinus? De ce nu i-o fi fiind teamă de reacția lui Nero?”

Ca și cum ar veni de pe îndepărtatul Munte Albani, așa ajungea până la el trăncăneala acuzatorului său:

— Prin ce fel de înțelepciune, pe baza cărei doctrine filosofice a câștigat, în opt ani de

prietenie cu împăratul, trei sute de milioane de sesterți? Bogățiile lui Seneca, domnilor senatori, depășesc limitele proprii unei persoane. Ba chiar continuă să le sporească, ca și cum s-ar teme ca nu cumva să ajungă să trăiască în sărăcie. Însă el se jură – și jură strâmb – că averea lui este modestă și că a fost câștigată prin muncă cinstită. Cât despre mine, domnilor senatori, eu aș părăsi chiar astăzi Senatul și m-aș dedica onestei meserii de brutar, ca să văd dacă pot agonisi o avere comparabilă cu aceea a lui Seneca.

Hohotele senatorilor au răsunat între pereții Senatului, producând ecouri de râsete distorsionate.

— El este cel mai bun în toate. Nu există un dramaturg mai bun, nici vreun orator mai bun decât el, nici filosofi ca el. Când se va putea vedea un lucru anume la Roma, despre care să nu se mai spună că a fost inventat sau descoperit de Seneca? Vrea să acapareze numai pentru el gloria oratoriei. Prin luxul lor, grădinile și palatele lui depășesc grădinile și palatele împăratului. Și-a câștigat simpatia poporului, de parcă el ar fi împăratul. Se dedică poeziei numai pentru a se băga pe sub pielea împăratului.

Auzind tripla referire la împărat, senatorii s-au scandalizat. Un murmur de îngrijorare a străbătut sala Senatului. Oare ce încerca de fapt să facă ginerele lui Tigellinus? Voia, într-adevăr, să-i aducă puternicului Seneca o acuzație formală. Dacă acuzația lui nu se adeverea, putea să-l coste viața. Senatorii stăteau cu sufletele la gură, să vadă ce anume urmează să se întâmple.

— Cinstiți senatori, în fața zeiței Victoria, fiică a Curajului și a Puterii, întinzând mâna dreaptă spre ea, am jurat cu toții fidelitate împăratului – a continuat Capito, fără nicio teamă. Ce face Seneca? Nu se sfiește să exprime deschis dezacordul său față de distracțiile împăratului. Îi disprețuiește îndemânarea de conducător de car și

îl ia peste picior ori de câte ori începe să cânte. Copilăria împăratului s-a terminat cu mult timp în urmă. Acum se află în deplina vigoare a tinereții. A sosit vremea să-și scuture magistrul de pe umeri. Printre cei mai mari decât el, împăratul are preceptori de o mai aleasă calitate.

Toată sala era în așteptare. Se întrebau cu toții dacă sunt martori la unul dintre momentele remarcabile, când cei puternici sunt detronați. Oratorul, care părea că a vorbit într-o stare de transă, a tăcut brusc.

— Senator Consucianus Capito, l-a interpelat președintele Senatului, dorești să aduci o acuzație formală la adresa senatorului Lucius Annaeus Seneca? Insist să-mi răspunzi.

Cel interpelat a șovăit, dar a rămas mut. Senatorul care stătea în dreapta lui Seneca s-a adresat în șoaptă colegului de lângă el, dar nu destul de încet încât să nu poată auzi și Seneca ceea ce-i spunea:

— Junele ăsta a prins lupul de urechi, însă acum nu știe cum să-l apuce mai bine, nici cum să-l lase să scape. Nu mi-ar plăcea să fiu în pielea lui.

— Te invit stăruitor să-mi răspunzi, a repetat Valerius Messala.

Pe chipul lui Consucianus Capito se reflecta lăcomia, dar și teama. Dacă și-ar fi traversat Rubiconul, nu ar mai fi avut nicio posibilitate de scăpare.

În acel moment, Seneca s-a ridicat în picioare, a făcut doi pași în față, și-a ridicat brațul și a cerut cuvântul.

— În cazul în care Consucianus Capito este dispus să-și retragă cuvintele, a zis el, eu o să mă fac că nu le-am auzit. Ca și cum totul a fost doar o furtună într-un pahar cu apă.

— Ești de acord cu această propunere? l-a întrebat Valerius Messala.

— Sunt de acord, a răspuns Consucianus Capito, în grabă și ușurat, luând-o la fugă spre

ultimele rânduri de senatori, unde s-a ascuns.

Valerius Messala, căruia i-a displăcut toată această întâmplare, n-a rezistat tentației de a pune punct acestui jenant incident cu o notă umoristică și și-a ridicat ostentativ degetul arătător de la mâna dreaptă, făcând astfel gestul prin care este lăsat în viață gladiatorul învins.

Mai mulți senatori au izbucnit în râs, alții și-au lipit vârful de la degetul mare cu cel de la degetul arătător și le-au dus la buze, în semn de admirație.

— Dacă ar ridica degetul mare în locul celui salvator, l-ar condamna la moarte pe idiotul ăsta, i-a spus colegului său senatorul care ocupa locul de lângă Seneca.

— La urma urmei, trebuie să-i recunoaștem o oarece inteligență, a zis Seneca, după ce și-a reluat locul. Ca și gladiatorul, a luat decizia în arenă.

— Iar tu ai aplicat proverbul „dușmanului care fuge, pod de piatră", prietene Seneca, a replicat celălalt. Sper să nu ai insomnii din cauza acestei neplăcute trivialități. Știi prea bine că marea majoritate dintre noi suntem alături de tine.

— Atât timp cât este și împăratul… a subliniat colegul. Însă văd că există și ticăloși care vor să vă despartă.

— Nu vor reuși niciodată! a exclamat Seneca.

— Speranța este dintotdeauna de partea noastră, a răspuns celălalt, însă doar zeii sunt cei care hotărăsc ce anume se va întâmpla. Fie ca ei să-ți fie favorabili!

Cuvintele celor doi colegi l-au alinat, însă de aici și până la a crede că majoritatea este de partea lui era o cale lungă. Fără doar și poate, acest lucru nu era altceva decât o minciună din milă. Majoritatea n-a fost niciodată de partea lui. Oricât de mult ar scrie despre valoarea prieteniei și oricât de mult i-ar proslăvi virtuțile, în realitate își putea număra prietenii apropiați pe degetele de la o mână.

S-a simțit umilit. S-a hotărât să nu se mai gândească la cuvintele lui Capito, însă acestea nu-i dădeau pace. Avea din nou senzația că un punct misterios din centrul creierului său zvâcnește ciudat, amenințând să se transforme într-un acces de mânie. Stând pe locul lui, nemișcat, ca majoritatea senatorilor, știa că dacă i s-ar fi declanșat o criză de furie, aceasta i-ar fi cuprins tot trupul.

A încercat să se gândească la cu totul altceva, dar nu-i veneau în minte decât scene trecătoare cu umilințe îndurate în trecut. Când a ajuns la majorat și s-au încheiat anii de școală și de studiu academic, a crezut că aveau să ia sfârșit și bășcălia și glumele la adresa lui.

La terminarea studiilor de Drept la bazilica lulia, și-a pus toga virilă și s-a apucat să lucreze ca avocat. Și-a dat seama repede că exercitarea profesiei de orator supunea trupul la un efort nemaipomenit. Unii nu suportau asemenea eforturi. Însuși Cicero a trebuit să se retragă la țară, ca să-și refacă sănătatea zdruncinată. Iar el a trebuit să facă un efort extraordinar ca să-și poată controla trupul bolnăvicios. Trei ani mai târziu a început să chelească. Fruntea i se tot lățea și dădea semne că se va întinde până la ceafa. La un moment dat, în vâltoarea unui proces foarte delicat, avocatul părții adverse i-a trântit-o în față:

— Cezar n-a fost doar un mare soldat, un mare om de stat și un mare scriitor. A fost și un mare orator. Dar nu prin toate acestea te asemeni tu cu divinul Iuliu.

Singura ta asemănare cu el este chelia. Pentru mine, tu vei fi mereu ilustrul pleșuv care nu știe să grăiască.

Și așa a rămas, „Ilustrul cel Pleșuv”, care apoi a devenit „Ilustrul cel Pleșuv din Esquilinus”… Tocmai când crezuse că vremurile în care era „Patricianul cel Nebun de pe colina Esquilinus” intraseră în istorie.

După șase ani de muncă, în calitate de avocat, a căzut bolnav la pat. Și-a cumpărat o casă din economiile lui, în împrejurimile orașului Pompei, și s-a retras ca să-și refacă sănătatea. Devenise un schelet ambulant, care de-abia mai putea respira sub povara cheliei. Și-a petrecut doi ani citind și luptându-se cu afecțiunea pulmonară de care suferea, până ce medicul Aulus Cornelius Celsus i-a recomandat să se ducă în Egipt, în ținuturi mai calde și mai uscate, pentru a-și trata astmul și bronșita cronică.

S-a întors la Roma, ca să se pregătească de drum. Era pe vremea consulatului lui Cornelius Cosus și Asinius Agrippa. Tiberius era deja la putere de unsprezece ani. Iar el tocmai împlinise douăzeci și șase de ani. S-a întâlnit cu foștii săi colegi și s-au dus la un han, la o petrecere de rămas bun.

Într-o încăpere rezervată numai pentru ei, în jurul unei mese ce se întindea de-a lungul întregii camere, li s-au servit vin, lichioruri și diferite gustări. Când au ajuns la toasturi, s-a ridicat în picioare un tânăr deșirat și cu tenul plin de coșuri.

— Acum vreau să ridic paharul, a zis el, cu un glas strident, pentru hispanici: să se mai civilizeze și ei odată și să nu ne mai vină din ținuturile lor vești funeste! Pentru sfârșitul barbariei în Hispania!

— Uitați-vă la Seneca! a răcnit altul. Parc-ar fi o domnișorică. S-a făcut roșu ca racul la față.

Acesta a fost dintotdeauna unul dintre defectele lui. Chipul îl trăda cu totul, nu-și putea ascunde emoțiile. Se înroșise de mânie, dar și de rușinea celorlalți. Cine s-or fi crezând filfizonii ăștia? În ochii lui, erau niște barbari parveniți. Barbari ce se încumetau să-l insulte, fiindcă se înșelau cu privire la propria lor condiție.

În acele zile, sosise din Peninsula Iberică o știre cumplită. Un țăran tremestin s-a ascuns la o cotitură de drum, pândind momentul în care urma

să treacă pe acolo alaiul lui Lucius Piso, pretor al provinciei Tarraconensis. Apoi a ieșit din ascunzătoare pe neașteptate și l-a rănit mortal pe pretor dintr-o singură lovitură, trasă cu o piatră. După aceea a fugit mâncând pământul. Și-a părăsit calul și s-a strecurat prin locuri accidentate și de nepătruns. A fost descoperit datorită calului, pe care l-au dus să-l arate din sat în sat. A fost torturat cu sălbăticie, dar nu și-a trădat complicii. A doua zi, când îl duceau în sala de tortură, ca să-l interogheze din nou, a reușit să scape din mâinile paznicilor săi, a luat o piatră și și-a pus capăt zilelor lovindu-se în cap cu ea. La Roma, se spunea că toți hispanii sunt niște barbari.

Dar ce are el a face cu acele ținuturi din străvechea Celtiberia, scăldate de apele râului Turia? Dinspre mamă, făcea parte dintr-o nobilă familie turdetană, ale cărei origini trebuiau căutate în civilizația tartesiană, când strămoșii patricienilor romani nici măcar nu învățaseră să cultive pământul. Acolo, departe, undeva între Numantia și Serguntia, probabil într-un sat din apropiere de localitatea Termes, unde probabil vor fi învățat să scrie și să citească odată cu venirea romanilor. Însă în Turdetania lui natală exista o literatură ce data cu mult înainte de întemeierea Romei.

Indignat, s-a ridicat în picioare și le-a făcut reproșuri colegilor:

— Sunteți niște ignoranți! În Turdetania, unde m-am născut, există orașe ce au fost ctitorite cu o mie de ani înaintea Romei. În Corduba mea natală înflorise deja o civilizație când voi rătăceați prin munți, luptându-vă pentru hrană cu lupii.

— Tu ești ignorantul, i-a replicat lunganul. Orașul tău a fost întemeiat de generalul Marcus Claudius Marcellus, de-abia acum vreo două sule de ani.

— L-a întemeiat? a răcnit el, ca scos din minți. Casapul ăla l-a întemeiat? Taman ăla care are conștiința încărcată cu uciderea lui Arhimede?

Pentru voi, „a întemeia” înseamnă a pune stăpânire pe orașe ca să le schimbați numele. În străvechea Corduba, ăla a instalat o colonie de veterani și a rebotezat-o Colonia Patricia. V-ați priceput bine dintotdeauna să cuceriți civilizații cu mult superioare față de a voastră. Ați făcut-o în Grecia, în Asia, în Egipt și în Iberia mea natală. Cât despre popoarele realmente barbare, la fel de sălbatice ca și voi, n-o să ajungeți niciodată să le dominați cu adevărat. Legiunile voastre s-au ciocnit mereu de cantabri, asturi și germanici. Un barbar ca Arminius Cheruscus v-a exterminat trei legiuni cât ai bate din palme.

— Prin urmare, te bucuri de înfrângerile suferite de romani? i-a zis lunganul.

— Da, mă bucur!

— Ești un nenorocit de trădător.

— Iar tu, un idiot!

S-a ridicat de pe locul lui și a ieșit grăbii în stradă. Simțea cum îl podidesc lacrimile. Probabil și din cauză că retrăia o scenă petrecută cu paisprezece ani în urmă. Nu trecuse cine știe cât de când venise de la Corduba, iar de două luni de zile se ducea la școală. Atunci a ajuns la Roma vestea nimicirii legiunilor lui Varus în pădurea de la Teuteburg. Au fost decretate zile de doliu și nu a mai trebuit să se ducă la școală, ceea ce l-a bucurat, dar și mai mult l-a bucurat înfrângerea pe care le-a aplicat-o romanilor tribul germanic al cheruscilor. Când se gândea la acest lucru, se simțea satisfăcut pe deplin.

Acasă era o atmosferă de doliu, iar tată-su nu făcea nimic altceva decât să se miște de colo până colo, vorbind întruna despre această tragedie. La cină, tatăl devenise patetic.

— Trei legiuni pierdute! Trei escadroane călări! Șase cohorte! Peste douăzeci și cinci de mii de soldați răpuși! Iar trupurile lor, îngropate în noroi! Of, zei nemuritori! Mai bine să nu mă fi născut

decât să aud de o asemenea tragedie! a declamat el, ridicându-și brațele înspre cer.

— Așa ar trebui să sfârșească toți cei care cuceresc și subjugă alte popoare, spusese el, pe un ton categoric, cu vocea subțire, în falset, așa cum era la vârsta de doisprezece ani.

S-au uitat cu toții la el, îngroziți. Tatălui îi ieșeau ochii din orbite. În liniștea mormântală ce se așternuse după aceea, tată-su s-a dus spre el și i-a ars o palmă de s-a rostogolit pe jos.

Cum l-a lovit cu dosul palmei de la mâna dreaptă, la care își purta inelul mare, de fier, care îi servea ca să-și pună pecetea pe scrisori și documente, rana pe care i-a făcut-o în obraz s-a vindecat cu totul după două luni de zile. Cicatricea era încă vizibilă. Este adevărat că rana se vindecase, chiar dacă rămăsese o urmă, însă mai bine de jumătate de veac, cât trecuse de atunci, nu a fost de ajuns ca să-i ostoiască mânia pacifistă pe care i-o insuflase tată-su. În vreme ce copiii se entuziasmau la școală de faptele de vitejie ale lui Alexandru cel Mare și ale lui Iuliu Cezar, el nu simțea decât dispreț pentru acești asasini, care nu stătuseră pe gânduri când au secerat viața a milioane de ființe, numai cu scopul de a-și spori faima și bogățiile.

Ca să treacă cât mai repede la un alt subiect, Valerius Messala a dat citire cererii prezentate de orașul tripolitan Sabratha, ai cărui magistrați solicitau să le fie acordată onoarea de a ridica un templu în cinstea ilustrului Nero.

În acele clipe, Seneca asculta o lungă perorație a unui senator în legătură cu utilitatea de a permite altor popoare să-i venereze pe timpul vieții pe aceia pe care romanii îi divinizau numai după moarte.

„Am scris atâtea despre viață și despre timp, și-a spus el, și cum anume am ajuns să-l irosesc! Câte ore, câte zile, câți ani din viața mea voi fi pierdut

cu asemenea adunări, cu ședințele consiliului imperial, cu procesele și cu discuții inutile, despre subiecte care de fapt nu mă interesează?"

De ce oare, întotdeauna în viața mea, am făcut numai ceea ce nu voiam să fac? Nu puteam să urmez exemplul lui Quintius Sextius, căruia însuși Cezar îi oferise demnitatea de senator și o funcție în magistratură? A refuzat oferta, ca să se poată consacra filosofiei. A întemeiat o școală filosofică, iar fiul său s-a afirmat ca medic și ca botanist. A fost vegetarian, a practicat ascetismul și și-a dedicat viața înțelepciunii. De ce el n-o fi făcut la fel?

S-a gândit că dacă Quintius Sextius a respins oferta lui Cezar a făcut-o pentru că și-a dat seama la timp că tot ceea ce ți se oferă poate la fel de bine să-ți fie luat.

Însă nimeni nu-ți poate lua cu forța ceea ce-ți oferi ție însuți pe drumul spre cunoaștere.

Se gândea la o idee despre care citise cu o zi înainte în scrierile lui Sextius. „Înțeleptul – scria acesta ca și un general de armată, trebuie să fie pregătit în orice clipă să-și adune forțele, să le concentreze și să le lanseze în direcția în care se ivește inamicul."

Sextius a fost pregătit. Inamicul a fost Cezar, cu tentația lui. Și-a adunat forțele și l-a biruit. Așa ar fi trebuit să procedeze și el. Însă chiar atunci l-a încolțit îndoiala: dar dacă dușmanul este chiar el însuși? Nu s-ar putea cumva ca tocmai el să fie cel mai înverșunat inamic?

Atunci ar trebui să-și îndrepte propriile forțe chiar împotriva sa.

Când, în fine, spre sfârșitul după-amiezii, a ieșit în piața din For, conștient că mai pierduse un răstimp din viață, a respirat adânc și s-a bucurat gândindu-se la ceea ce urma să facă a doua zi.

Îl aștepta o mare aventură. Va avea parte de zile de meditație și de ucenicie. Prietenul său Cesonius Maximus l-o fi așteptând deja la el acasă, unde

avea să-și petreacă noaptea, fiindcă se hotărâseră să plece la prima oră a dimineții.

A ajuns târziu acasă, după ce trecuse de ora a zecea, și a poruncit să se servească imediat cina. Prietenul său îl aștepta. S-au așezat la masă împreună, împreună cu Pompeia Paulina și cu cei șase sclavi ce aveau să-i însoțească a doua zi.

Ca de obicei, au sărbătorit ajunul aventurii lor cu o masă pe cinste. Au băut vermut și vin din belșug, au mâncat gustări dintre cele mai variate, patru feluri de mâncare și un desert bogat. Știau că nu aveau cum să mai mănânce așa timp de mai multe zile.

Cei doi prieteni au stat de vorbă cu însuflețire (Paulina le-a zis că au o locvacitate ca de negustători sirieni), discutând despre detaliile proiectatei lor întreprinderi.

După cină, Seneca a cerut să i se pregătească o baie și și-a invitat prietenul să facă Ia fel. Începând cu a doua zi, aveau să adopte vechiul obicei de a se îmbăia din nouă în nouă zile.

Temperatura din baie era plăcută. În cada din marmură de Tassos, apa caldă curgea dintr-un robinet de argint cu un șuvoi limpede. I-o umpluseră numai până la jumătate, pentru că știau că-i place să-și regleze singur temperatura apei.

Și-a scos halatul de baie și s-a strecurat în cadă, simțind pe trup mângâierea apei. L-a cuprins imediat toropeala.

S-a uitat, nu fără melancolie, la întinderea grădinii sale. Aveau să treacă mai multe zile fără să o mai vadă, fără să se mai bucure de plăcerile vieții urbane.

S-a dovedit grozavă ideea de a dărâma peretele dinspre grădină și de a-l înlocui cu o fereastră enormă. Avea astfel impresia că face baie în aer liber. Minunată a fost și ideea de a da jos tavanul și de a pune în locul lui o cupolă care imita cerul înstelat din nopțile de primăvară.

Stând întins în baie, cu capul sprijinit de o pernă umplută cu petale de trandafiri, Seneca privea spre cer. Nu se încheiase încă a douăsprezecea oră a zilei, iar soarele mai strălucea încă pe boltă, dându-i tente roșiatice și de un violet albăstrui. A chemat un sclav și i-a cerut să-i frece bine trupul cu o perie din păr de animal. Voia să scape de mizeria care i se așternuse peste zi.

După aceea, întins pe burtă pe un pat, în vreme ce un sclav etiopian îi masa fiecare mușchi al trupului, s-a gândit la acuzațiile făcute la adresa lui și mai ales la reproșurile în legătură cu bogățiile sale și i-au venit în minte câteva idei referitoare la acest lucru, l-a poruncit sclavului care, între timp, îi ștersese trupul, să se ducă degrabă să-l aducă pe copist. După câteva clipe, a venit copistul, cu condeiul și cu tăblițe de ceară gata pregătite, și a luat loc lângă el, pe un taburet.

— Scrie, i-a zis Seneca. Este ceva caracteristic unui spirit lipsit de curaj să nu poată suporta bogățiile. Cel ce folosește veselă de lut ca și cum ar fi de argint este un suflet nobil. Dar nu mai puțin nobil este acela care o folosește pe cea de argint ca și cum ar fi făcută din argilă. Sărăcia trebuie să fie voluntară. Este un dar spiritual. Trebuie să vină dinăuntru. Este măreț cel ce rămâne sărac printre bogățiile sale.

Seara, culcându-se alături de soție, a încercat să treacă în revistă întâmplările de peste zi, însă gândurile i s-au îndreptat cu hotărâre spre aventura care îl aștepta a doua zi. Era emoționat, ca un copil în ajun de Saturnalii, care nu reușea să împace somnul gândindu-se la toate darurile pe care le va găsi lângă pat, când se va trezi.

După o noapte cam agitată, în care după răgazuri de nesomn au urmat cele cu somn ușor și apoi cele de toropeală deplină, s-a sculat înainte de revărsatul zorilor și s-a îmbrăcat în mare grabă, cu hainele unui om obișnuit.

Peste tunica din piele de capră, mulată pe trup, și-a pus o manta cu glugă, croită dintr-o pânză de lână de proastă calitate. S-a privit în oglindă și a zâmbit mulțumit. În picioare nu mai avea încălțămintea specifică patricianului, făcută dintr-o piele de bivol, foarte fină, ci niște încălțări ordinare, din piele de bou. A mai luat o manta, la fel cu aceea cu care se îmbrăcase, și-a aruncat o traistă pe umăr, unde pusese tăblițele de scris și condeiele, și a ieșit din încăpere după ce și-a sărutat soția pe frunte.

Prietenul îl aștepta în atrium, îmbrăcat întocmai ca și el. Portarul le-a deschis ușa cea mare a casei. Afară îi aștepta o lectică pentru două persoane, fabricată din lemn de cedru aromatic și de pici de cerb-lopătar din Arabia Felix. S-au rezemat de pernele mari și moi, umplute cu puf de lebădă, și s-au îmbrățișat ca doi puștani care sărbătoresc începutul vacanței. Doisprezece sclavi traci au ridicat lectica și au pornit-o, la pas, spre poarta Capena.

De-a lungul traseului n-au prea putut să stea de vorbă. Zgomotul din jur era asurzitor. În ultimul ceas din noapte, înainte de a se lumina de ziuă, părăseau Roma în mare grabă căruțe trase de boi, care intraseră în oraș încărcate cu mari blocuri de marmură, căruțe la care erau înhămați catâri și care aduseseră amfore pline cu vin și cu ulei și tot felul de mărfuri, rădvane trase de cai iuți ale celor care o porniseră în călătorie și n-au vrut să fie duși în lectică până la porțile orașului. Cu toții se grăbeau să iasă din Roma înainte de a se crăpa de ziuă, ca să nu încalce vechea *Lege municipală lulia*, care interzicea traficul pe roți prin oraș, în timpul zilei.

La acea oră se înghesuiau pe străzi și mase mari de cetățeni săraci, care se duceau să-și salute stăpânii cu speranța de a primi de la aceștia un coșuleț cu merinde sau câțiva bănuți. La aceștia se adăugau cei care se duceau la lucru, copiii ce se îndreptau spre școli și cei care plecaseră de acasă

ca să vadă ce anume le hărăzise ziua. La zgomotul făcut pe pavajul străzilor de copitele animalelor de tracțiune și de roțile vehiculelor, se adăugau strigătele și blestemele celor ce erau împinși în tindele caselor sau care primiseră vreo lovitură cu cotul în rinichi de la careva ce-și croia astfel drum. Uneori se mai auzeau și serii întregi de înjurături dintre cele mai vulgare, slobozite de cetățenii indignați că cineva de la etajul al patrulea aruncase în stradă conținutul vreunui țucal. Iar în toată această harababură, răcneau și împărțeau lovituri cei douăzeci de sclavi vânjoși de origine etiopiană, care mergeau în față ca să permită înaintarea lecticii în care călătoreau ilustrisimul senator Lucius Annaeus Seneca și prietenul lui Cesonius Maximus.

Alaiul de sclavi a ajuns la Via Appia prin poarta Capena, iar purtătorii etiopieni ai lecticii s-au oprit lângă o căruță mare și oarecare, trasă de doi măgari.

Când cei doi prieteni s-au dat jos din lectică și au văzut căruța și pe simpaticul catârgiu, care i-a salutat cu fața strălucind de bucurie și cu un zâmbet larg, nu și-au putut stăpâni entuziasmul și s-au îmbrățișat fericiți.

— În sfârșit, săraci, prietene Seneca! a exclamat Maximus.

— Așadar, să ne bucurăm de frugalitate! a răspuns Seneca.

Căruța aparținea unei mari exploatări viticole, pe care Seneca o deținea în Nomentum. Era folosită pentru transportul strugurilor. Pentru această ocazie, în căruță fuseseră puse două bănci, iar deasupra, un coviltir dintr-o prelată.

S-au urcat în căruță împreună cu opt sclavi (câți au mai încăput alături de ei) și au purces la drum, înspre sud. Căruțașul îi călăuzea, mergând desculț pe lângă măgarii lui.

În stânga lor, au lăsat în urmă templul închinat zeiței Fortuna, în al cărei altar aduceau ofrande de

fiecare dată când se întorceau la Roma din peregrinările lor spre sărăcie, au coborât pe Via Appia și au văzut în dreapta valea unde se întindea idilicul crâng închinat Muzelor.

Crângul devenise sălașul obișnuit al cerșetorilor evrei, fiind situat într-un punct strategic, chiar lângă locul unde căruțele trebuiau să aștepte căderea serii ca să poată intra în oraș și pe unde treceau obligatoriu cei care părăseau Roma în zori, în pas de melc, din cauza obstacolelor ce se iveau în trafic.

— Ăștia chiar că sunt cu adevărat săraci, prietene Seneca, a spus Maximus, arătând cu degetul înspre ei.

— Or fi săraci, a replicat Seneca, dar nu se bucură de sărăcie. Numai înțeleptul se poate bucura de ea.

— Păi nu prea par să o ducă chiar așa de rău, a subliniat prietenul.

— Duc o viață fără griji, în care nu contează decât prezentul. Sunt mult mai fericiți decât noi, a recunoscut Seneca.

Căruța înainta hurducăindu-se pe lespezile poligonale din bazalt, producând un zumzăit monoton, însoțit de trapul ritmic al catârilor și de cântecul fredonat de catârgiu. De o parte și de cealaltă a drumului, rămâneau în urmă șiruri de morminte și de mausolee ale celor ce cunoscuseră în viață nevoile și, respectiv, opulența. Mausoleul Scipionilor era alături de cel al unei biete matroane despre care pe lespede nu s-a putut scrie decât că „a știut să gătească și să toarcă lâna foarte bine."

După o oră de drum și după ce au trecut de piatra de hotar care indica începutul celei de a cincea mile, au văzut în stânga un frumos templu închinat lui Jupiter. În dreapta templului, se deschidea un drumeag șerpuitor printr-o pădure de chiparoși. După o cotitură a acestuia, au putut zări și intrarea în vila de la țară a lui Seneca.

Absorbit de gânduri, era cât pe ce să-i propună prietenului său să se ducă să ia micul dejun în casa lui, dar s-a abținut când și-a adus aminte că își propuseseră să petreacă cincisprezece sau douăzeci de zile ducând o viață modestă. Stabiliseră să nu ia decât ceea ce aveau pe ei și să mănânce și să doarmă sub cerul liber.

Atunci, Seneca a poruncit să facă un popas lângă drum. Cei doi prieteni s-au așezat la umbra unui castan, în vreme ce sclavii pregăteau micul dejun.

Un sclav a măcinat grâul într-o râșniță de piatră, iar alți doi au improvizat un cuptor, săpând o gaură în pământ, acoperind partea de jos și pereții cu pietre. Ceilalți s-au dus în pădure să caute vreascuri pentru foc.

După o oră, au așternut pe jos o față de masă, pe care au pus un coșuleț cu smochine uscate și un coș cu chifle proaspăt scoase din cuptor. O bucată de brânză de vacă și o carafă cu vin completau micul dejun. Soarele strălucea cu putere, pe un cer de un albastru intens, vestindu-i astfel pe cei ce călătoreau că aveau să se bucure de o frumoasă zi de primăvară.

— Ce încântare, prietene Maximus! a exclamat Seneca, ducând o smochină la gură. Așa or fi trăit oamenii înainte ca plugul de fier să-și afunde ghearele în Terra mamă, înainte de a se fi inventat lăcomia și înainte să spună cineva: „Asta-i a mea!"

Încântat de propriul său discurs, și-a îndepărtat smochina de la gură și a ținut-o în sus, între degetul mare și cel arătător.

— Ce nebunie cumplită o fi împins ființa omenească să pună bazele societății în care să fim nefericiți cu toții? De ce nu s-o fi mulțumit omul cu ceea ce-i dăruia natura? Lăcomia ne orbește, patimile ne omoară, iar bogățiile ne sufocă. Câți nu vor fi murit asfixiați de propriile lor averi? Uite, prietene Maximus, doar două smochine ca asta ne trebuie ca să trăim. Odinioară, omul mânca pentru

a-și ostoi foamea, iar astăzi mănâncă pentru a-și deschide apetitul, bea ca să-i fie și mai sete. Oare de ce nu renunțăm la toate bogățiile noastre, ca să urmăm calea înțelepciunii?

— Chiar tu ai spus, a răspuns prietenul, că înțeleptul nu iubește bogăția, dar o preferă.

În acele clipe, a trecut pe șosea o caleașcă de argint, trasă de patru armăsari sicilieni deosebit de vioi. Ocupanții trăsurii s-au uitat la cei doi.

— Prietene Seneca, dar te-ai făcut la față mai roșu decât un mac rătăcit într-un lan de grâu.

Privind cu coada ochiului, Seneca a observat că servitorii își duseseră mâna la gură ca să-și stăpânească râsul. Atunci a avut senzația că un al doilea val de căldură îi va năvăli în obraji.

— Asta arată, a spus Seneca, după ce s-a mai liniștit un pic, că principiile pe care le promovez nu sunt înrădăcinate înlăuntrul meu. Preamăresc un lucru cu mintea, însă o reneg cu trupul. Calea spre înțelepciune este anevoioasă. Nu cred să-i ating culmile vreodată.

Și-au continuat călătoria spre sud pe Via Appia, au trecut prin fața unor case sărăcăcioase și a unor case de odihnă luxoase, au făcut popas pentru a prânzi în împrejurimile orașului Aritca, iar spre seară s-au oprit lângă un crâng din apropiere de Ad Sponses pentru a-și petrece noaptea acolo.

Sclavii au așternut pe jos câte o saltea pentru fiecare, iar cei doi prieteni s-au culcat, folosind câte o pătură drept cearșaf, și o alta pentru a se înveli. Regula a fost să nu ia decât ceea ce au pe ei.

A doua zi au prânzit nu departe de Tres Tabernae, fără a se putea stăpâni să nu se uite cu jind la o superbă casă de odihnă ce se ridica în apropiere de ei. S-au dus să-și petreacă noaptea aproape de Forum Appii.

Au dormit în poiana unei păduri; pe jos, crescuse un covor moale de iarbă, apărată de razele soarelui de frunzișul des al copacilor.

Asaltul necontenit al tăunilor i-a făcut să ducă dorul confortului oferit de civilizație.

La începutul celei de a patra zile, zorii i-au surprins la marginea uneia dintre plajele golfului de lângă promontoriul unde se înalță orașul Terracina. Au hotărât să ia micul dejun chiar acolo, înainte de a părăsi ținutul Latiumului și de a intra în Campania. Obiectivul lor era să meargă pe Via Appia până la Sinuesa, iar de acolo, pe Via Domilia, ca să ajungă la Pompei, unde să trăiască exact ca la țară, pe latura orientală a Vezuviului.

Stând pe un covor întins pe jos și gustând din obișnuitul lor mic dejun - pâine proaspăt scoasă din cuptor, brânză de capră și vin au văzut apropiindu-se pe malul mării un grup de tineri, băieți și fete, care își vor fi petrecut noaptea la vreun zaiafet, iar acum se duceau să-și ia micul dejun la una dintre micile taverne risipite de-a lungul plajei. Când au ajuns în dreptul lor, tinerii s-au uitat curioși la ei. O fată i-a arătat cu degetul și a izbucnit în râs.

— Din nou te-ai făcut la față ca racul, a zis Maximus.

— Dar n-am făcut altceva decât asta, de când am ieșit din Roma! a exclamat Seneca. Îți dai seama că am naufragiat înainte de a mă fi îmbarcat?

Privea apele Mării Tireniene. Se gândea că acestea aveau să scalde coastele Italiei și când el nu va mai exista, când frământările și iluziile lui nu vor mai fi nici măcar ca urme de amintiri. Cugeta la strania scurtime a vieții și la faptul că oamenii o limitează și mai mult cu indeciziile și compromisurile lor. Se simțea mic și ridicol, însă simțea totodată și că putea să fie mare.

— Toate acestea nu sunt altceva decât o joacă de copii! a exclamat el. Haide, să ne urcăm în căruță. Ne întoarcem la Roma!

— Dar ce-i cu tine? l-a întrebat prietenul, îngrijorat. Parc-ai fi făcut febră. Ți-e bine?

— Firește că mi-e bine! Niciodată în viață nu m-am simțit mai bine ca acum. Nu doresc decât să mă întorc, să mă întorc la Roma cât mai repede cu putință.

— Să ne întoarcem? Ai înnebunit?

— Am fost nebun până acum. Tocmai mi-am descoperit adevăratul drum. Mă duc în Grecia. La Atena, să studiez filosofia!

Emoționat, prietenul l-a îmbrățișat.

— Iar eu vin cu tine, i-a zis el. Dar nu te minți singur. Nu acum ai descoperit această adevărată chemare. Cunoșteai acest drum încă de mic copil, dar nu l-ai urmat. N-ai cum să descoperi ceva ce n-ai cunoscut. Adevărul este că tocmai ai luat prima ta decizie chibzuită.

V

A noua zi de la calendele lui mai (23 aprilie)

Stând în picioare, în fața ferestrei unuia dintre saloanele reședinței imperiale, Seneca se uita gânditor la marele complex arhitectonic ce își avea originile în vechile locuințe ale Liviei, ale lui Augustus și Tiberius. La acestea, s-au tot adăugat clădiri, una mai impunătoare decât alta, coborând spre poalele Palatinului, și care acum traversau valea care le separa de Esquilinus și apoi urcau pe pantele acestei din urmă coline, cu singurul scop de a integra splendidele grădini ale lui Mecena. O cale de șase sute optzeci de pași, aproape două treimi dintr-o milă, pentru un palat ce amenința să împartă orașul în două. Principele numea acest vast complex *Domus Transitoria*, pentru că îi servea drept punte între cele două coline.

S-a uitat în jos și a observat că pe străzile de pe lângă Circul Maximus defilau grupuri grupuri de persoane bine îmbrăcate, care păreau că se grăbesc să ajungă într-un loc anume. De departe putea să vadă mult mai bine decât de aproape, așa că a zărit sau a crezut că zărește cete de fete îmbrăcate cu bluze în culori vesele și purtând pe cap ghirlande de flori. Se îndreptau probabil spre Forul divinului lulius ca să lase drept ofrandă ramuri de mirt, iar la altarul mamei Venus să depună frunze de mentă. Iar de acolo, urmau să urce până la Capitoliu și să facă libații cu vin în fața templului lui Jupiter Capitolinul.

Ziua a noua din calendele lui mai îi aducea mereu în memorie amintiri plăcute din copilărie. Pentru el, Vinalia era una dintre cele mai vesele sărbători din Roma. Oamenii serbau noua recoltă de vin și aduceau mulțumiri zeilor dansând și cântând. Întregul oraș era cuprins de bucurie.

S-a gândit atunci la cât ar da să fie iarăși tânăr, să fi avut alți părinți, să se fi născut într-o familie modestă și să fi putut să danseze acum pe străzile Romei, făcând poate curte vreunei fete. A reflectat la cât de mult i-ar fi plăcut să nu fi fost ceea ce era în acele clipe.

Se simțea ofensat. Cei de la reședința imperială știau foarte bine că principele îi acordase o audiență la cea de a patra oră a acelei zile. Era sigur că i-a luat pe nepregătite. L-au tratat ca pe un vizitator oarecare, ca pe orice adulator care năvălea la salutul de dimineață pe care îl oferea împăratul și l-au umilit aplicându-i o dispoziție de pe vremea împăratului Claudius, pe care el o crezuse abolită. Un uriaș cu înfățișare de gladiator germanic îl pipăise cu mâinile lui mari pe tot trupul, ca să vadă dacă nu avea vreo armă ascunsă. Înainte de Claudius, niciun alt împărat nu se încumetase să poruncească să fie percheziționați cei care veneau la palat. După cât se pare, Nero impusese din nou această măsură de precauție.

Totul fusese atât de brusc, atât de neașteptat și de surprinzător, încât nu a fost în stare să reacționeze și, lăsându-i să-l pipăie, l-au umilit. S-a făcut roșu ca racul la față și, de mânie, a început să tremure. Avea senzația că este despuiat de demnitate.

În situații imprevizibile, cum era și aceasta, rămânea mereu ca paralizat. În asemenea clipe redevenea copilul care se refugia în pasivitate, pentru a face față furtunii pe care tatăl o dezlănțuia asupra lui. Îngrozit de ceea ce avea să vină, se ghemuia ca un animal speriat și făcea pe mortul.

Se străduia să-și scoată din minte amintirea umilinței îndurate, când a ajuns la el mirosul puternic al unui parfum în care predominau șofranul și levănțica. S-a răsucit pe călcâie și s-a trezit față în față cu Nero, care intrase tiptil în încăpere. În spatele lui, încă se mai ondulau

draperiile enorme prin care se strecurase împăratul.

— Ca întotdeauna, e o mare bucurie să te văd, dragul meu maestru! a exclamat Nero. Hai, vino și îmbrățișează-mă!

Când l-a îmbrățișat, lui Seneca era cât pe ce să-i dea lacrimile. În fața lui apăruse, pe neașteptate, un tânăr vânjos, de douăzeci și cinci de ani, cu plete roșcate și ondulate, pieptănat pe spate, cu niște ochi mari, de un albastru intens, care străluceau pe o față lată, cu o expresie de sinceritate. Dar de fapt, înlăuntrul lui, îl văzuse pe copilul de unsprezece ani care, la prima lor întâlnire, i-a ieșit în întâmpinare alergând și l-a cuprins cu brațele, de parcă, în acele clipe, l-ar fi adoptat drept tatăl pe care de-abia îl cunoscuse. Iar pentru el, care trăise ani de zile într-un exil îngrozitor, acel copil a devenit brusc, în brațele lui, fiul ce, dacă nu ar fi murit, ar fi avut cam aceeași vârstă cu Nero.

Încă își mai aducea aminte, cu claritate, cuvintele acelui copil, ca și când nu ar fi trecut treisprezece ani de atunci:

— Mi s-a spus că ești cel mai mare înțelept din imperiu și că o să fii preceptorul meu. Îți promit că mă voi strădui să nu-ți înșel așteptările.

Atunci chiar că i-au dat lacrimile. Au stat îndelung îmbrățișați, creându-se instinctiv o legătură ce depășea cu mult relația discipol–maestru.

Când a avut loc înfruntarea dintre Nero și mamă-sa, Seneca a trecut de partea celui pe care îl considera drept fiul său, trădându-și astfel prietena și persoana căreia îi datora cel mai mult în viață.

De la moartea Agrippinei, cu mai bine de trei ani în urmă, relația dintre cei doi nu a mai fost niciodată la fel. Se pare că Nero se răzvrătea și împotriva lui. Când îl asaltau clipele lui de pesimism macabru, își spunea că Nero va adăuga la matricid, probabil, și paricidul.

— Ce e cu graba asta de a mă vedea? a întrebat Nero. De unde nu aveam, a trebuit să-mi fac timp să te primesc. Muncesc zi și noapte la compunerea unei tragedii despre Atlis. Sunt entuziasmat. Ba chiar simt cum Marea Mamă a Zeilor, îndemnându-mă să mă afund în nebunie, mă obligă să mă castrez. Jur că am simțit dureri până și la testicule. Mă văd devenind un pin[5]. Sunt posedat de o furie poetică! Muzele m-au luat în stăpânire și-mi conduc mâna. După fiecare răbufnire de mânie, urmează entuziasmul. Sunt uimit de mine însumi! Cred că-l întrec chiar pe Virgiliu, poate și pe Homer! Când o s-o termin, ți-o voi citi!

— Pe Jupiter, chiar că mă bucură o asemenea veste! Dar nu-ți neglijezi astfel responsabilitățile față de stat?

— Da' de unde! Doar pentru asta am miniștri! Pentru așa ceva, îl am pe Tigellinus. Habar n-ai de câte corvezi mă scutește el! Acum am mult mai mult timp să scriu, să cânt, să conduc care trase de cai și să supraveghez lucrările de construcție a noii mele reședințe. În sfârșit, o să trăiesc și eu ca un adevărat principe și o să mă pot dedica muncii specifice unui artist. Încep să fiu fericit. Dar spune-mi de ce voiai să mă vezi!

— Și eu vreau să-mi urmez propriul meu drum. Vreau să fac, în sfârșit, ceea ce am visat dintotdeauna să fac în viața asta. Vreau să mă duc la Atena să studiez filosofia. Da, nu te mira și nu te mai uita așa la mine, la vârsta mea doresc să mă duc din nou la școală.

— Iar pentru asta, ai nevoie de permisiunea mea, a spus Nero, făcând doi pași înapoi.

— Da, mă simt bătrân și istovit. De opt ani de zile împart cu tine povara misiunii de a ține frâiele imperiului. Tu ești tânăr și puternic. Poți să mergi mai departe și singur. Nu mai ai nevoie de mine.

— Vino, să luăm loc, i-a zis Nero, luându-l de un braț. O asemenea decizie nu se poate lua stând în picioare, de parcă am lua micul dejun.

Nero s-a întins pe o banchetă din piele roșie și cu picioare înalte și i-a făcut semn lui Seneca să se așeze pe un vechi pat etrusc, care de-abia se înălța cu două palme de la podea.

— Și aș vrea să te mai rog ceva, a continuat Seneca. Bogățiile mă copleșesc. În plus, lumea a început să clevetească. Se vorbește despre darurile enorme pe care le-am primit de la tine. Aș vrea să-ți înapoiez imensele daruri pe care mi le-ai făcut de-a lungul acestor opt ani. Nu mai am putere să le administrez.

— Pe Hades! a urlat Nero. Dar ce vrei de la mine? Să mă umilești în fața poporului Romei? Ce s-ar crede despre mine în imperiu? Îmi înapoiezi darurile, te îndepărtezi de mine, iar eu cum o să fiu văzut? Mă jignești!

— Jur că nu m-am gândit la așa ceva. Nu am avut de gând să te rănesc. Am fost poate prea egoist, nu m-am gândit decât la mine. Dar, te implor, scapă-mă de această povară.

— Pe Hercules, nu! Nici n-o să-mi înapoiezi darurile, nici n-o să te duci în Grecia. Nu-ți dau voie.

— Să dăm uitării povestea cu darurile. A fost o idee absurdă. Dar lasă-mă să mă duc în Grecia.

— Nu obișnuiesc să iau o hotărâre ca apoi s-o revoc imediat. Am zis că nu!

— Atunci, nu voi putea pleca din Italia?

— Nu, îți interzic acest lucru categoric!

— Prin urmare, îmi interzici, a întrebat Seneca, pe un ton sarcastic, să mă îndepărtez mai mult de șapte mile de Roma, fără acordul tău?

— Vrei să mă ofensezi și mai tare? Această lege dată de Claudius n-a fost niciodată valabilă în cazul tău, doar pentru ceilalți senatori. Nu trebuie să-mi ceri voie ca să te duci la Neapole sau la Pompei. Îți poți vizita proprietățile pe unde le ai, numai dacă sunt între hotarele Italiei.

— Nu mă pot duce să inspectez nici măcar patrimoniul familial?

— Nu. Îți interzic să te duci și la Corduba.

Seneca a amuțit brusc, iar între cei doi bărbați s-a așternut o tăcere stânjenitoare. Vălul de încordare dintre ei era atât de dens, încât îl puteai tăia cu cuțitul. Nero și-a îndepărtat privirea de la el, dar Seneca a rămas cu privirea ațintită asupra împăratului. A trebuit să facă un efort ca să nu izbucnească.

Avea în fața lui un tânăr robust, debordând de vitalitate, cu o înfățișare mai degrabă de vizitiu decât de poet, asemănător mai curând cu un țăran decât cu un nobil patrician; era, de fapt, un coșcogeamite flăcăiandru, fără minte și înfumurat, dar căruia i se supuneau orbește cele douăzeci și două de legiuni din imperiu. Un cuvânt de-al lui era de ajuns să-l nimicească. Acel tinerel narcisiac ținea în mâinile lui fulgerele lui Jupiter și puterea de a le folosi.

Ironia acelei situații era faptul că puterea pe care o avea i-o datora în mare parte lui. În vreme ce-l străpungea pe Nero cu privirea, și-a adus aminte de evenimentele care au dus la proclamarea lui ca împărat.

În noaptea zilei de douăzeci și unu, anterioară calendelor lui noiembrie, în timpul consulatului lui Marcus Asinius și Marius Acilius, a murit Claudius, tiranul cel bătrân, după ce s-a îmbuibat bine cu ciuperci. Limbile ascuțite susțineau că fusese înveninat de soția lui Agrippina, nerăbdătoare să-și vadă fiul pe tron. Medicul curant a apreciat că a murit de indigestie, provocată de veșnica lui lăcomie. El înclinase pentru o explicație ceva mai logică: ciupercile pe care le mâncase fuseseră veninoase. Ba chiar îl văzuse murind pe cel mai bun prieten al său, Annaeus Serenus, compatriot și prefect al corpului de vigili, împreună cu jumătate dintre ofițerii acestuia, la un banchet la care participase și el.

Însă în acele momente, cauza morții lui Claudius era absolut irelevantă. Singurul lucru

care conta atunci era faptul că murise. Imperiul rămăsese fără împărat. Nu exista nicio procedură juridică prin care să se reglementeze succesiunea.

Cum nu existau norme stabilite privitoare la succesiune, s-a presupus că Senatul este singura instituție autorizată să desemneze un nou principe. Nimeni nu s-a gândit la o posibilă restaurare a Republicii, dar nici nu a crezut careva că s-ar putea repeta lovitura de stat prin care Claudius, cu sprijinul trupelor pretoriene, se proclamase împărat.

Nero avea șaisprezece ani și de-abia pricepea ceea ce se petrece. O vedea pe Octavia, soția lui, plângând din cauza morții tatălui ei, îl vedea plângând și pe fratele său vitreg, iar singurul lucru care îl îngrijora era ca lumea lui, acum stabilă și ordonată, să nu se afunde în haos. Ținea minte momentul morții tatălui lui, dispariția mamei când a fost trimisă în exil, trambalarea dintr-o casă într-alta, în grija rudelor, nesiguranța zilei de mâine și se simțea neliniștit și temător în fața necunoscutului.

Agrippina a poruncit să se închidă porțile palatului și l-a chemat la ea, împreună cu Burrus. Cei trei și-au petrecut întreaga noapte într-o activitate febrilă. Nu puteau să lase pe seama Senatului desemnarea unui succesor. Ei trebuiau să-l numească. Chiar cu riscul vieții. Singurul lor atu era Nero, copilul plângăcios care tremura de frică în fața necunoscutului.

În sfârșit, după ce a trecut de amiaza celei de a doua zile, între ora a șaptea și cea de a opta, au poruncit să se deschidă porțile palatului. Burrus își petrecuse o bună parte din noapte și întreaga dimineață negociind cu ofițerii de sub comanda lui și cu cei de la unitățile pe care flota din Misenum le avea la Ostia și la Roma.

Când, în cele din urmă, au fost deschise porțile palatului, a apărut Burrus, însoțit de tânărul Nero,

care purta hainele de gală ale unui general victorios.

Când și-a adus aminte de momentul în care au pus pe umerii lui Nero mantia purpurie, pe care căpeteniile militare obișnuiau să o poarte cu prilejul paradelor triumfale, Seneca a zâmbit. Cum boiangiii foloseau urină pentru a dizolva purpura cu care vopseau pânza, aceste mantii răspândeau mereu o duhoare pătrunzătoare, ca de hazna publică. Nero a strâmbat din nas și a exclamat:

— Ce urât miroase puterea!

El i-a netezit mantia pe umeri, l-a asigurat că totul avea să dureze doar o clipă și a rămas tot timpul lângă el, dându-i ultimele instrucțiuni.

Nu avea să uite niciodată acel moment când, stând în spatele lui, la capătul de sus al scării monumentale a palatului, a scrutat fețele soldaților ce făceau parte din garda imperială. La un moment dat, a avut impresia că aceștia șovăie.

În cele din urmă, după câteva secunde ce i s-au părut nesfârșite, soldații și ofițerii, la un semnal al lui Burrus, și-au lovit scuturile cu cnemidele de bronz, în semn de aprobare, și au strigat Ia unison:

— Viață lungă împăratului nostru!

Atunci a răsuflat ușurat: făcuseră primul pas! Imediat după aceea, l-au pus pe Nero repede într-o lectică, iar el a luat loc alături, au tras perdelușele și au avut senzația că zboară pe străzile întortocheate ale Romei. Drumul li s-a părut lung, cu toate că purtătorii lecticii au făcut mai puțin de jumătate de oră până la cazarma cohortelor pretoriene. Urma proba de foc. Sosise momentul adevărului. Cum aveau să reacționeze pretorienii?

Singurul lucru care îl liniștea era zgomotul surd și ritmat al pașilor soldaților din garda imperială care îi escortau.

La cazarma pretoriului, Burrus i-a adunat pe ofițeri și trupa și le-a ordonat să amenajeze o estradă pe care să se urce Nero să-și rostească discursul. El îl pusese să-l învețe peste noapte.

Nu a fost greu să-i convingă pe pretorieni. În discurs, a făcut elogiul valorilor militare, a vorbit despre faptele de vitejie ale ostașilor, despre onoare și despre apărarea patriei și a promis noi privilegii pentru armată și donații în natură și în bani. Pretorienii aveau să fie cei mai avantajați: urma să li se reducă numărul de ani de serviciu, să le crească leafa și să primească drept răsplată echivalentul soldei anuale pe zece ani. Donațiile făcute ofițerilor erau regești.

Soldații și ofițerii au izbucnit în urale și l-au proclamat împărat pe Nero. Apoi, ofițerii au oferit un banchet în cinstea lui Nero. Noul principe a câștigat loialitatea pretorienilor cu toasturi și cu noi promisiuni, stropite cu vin. În timpul zilei, au început să sosească detașamente de sprijin de la marina de război.

În cele din urmă, în jurul celei de a douăsprezecea ore, la lăsarea serii și pe o ploaie torențială, au plecat spre For, escortați de patru cohorte pretoriene și de o mie de infanteriști de la marină.

Reunit în plen, Senatul i-a așteptat la curia ilustrului Iulius. Senatorii se strânseseră de la primele ore ale după-amiezii, iar singurul lucru pe care l-au putut face între timp a fost să comenteze zvonurile care ajungeau încontinuu la ei. Niciunui senator nu i-a scăpat faptul că, pentru a doua oară, un membru al familiei Iulio-Claudiene ajungea la putere printr-o lovitură de stat. Nu-i îngrijora decât ca nu cumva să se repete și măcelurile lui Claudius.

Chiar și când își trecuseră Rubiconul și nimeni nu era atât de tâmpit încât să se înfrunte cu cinci mii de războinici înarmați până-n dinți și știind că în spatele lor mai erau alte opt mii, lui Seneca nu-i scăpa faptul că îi aștepta ceea ce era mai greu: legitimarea unui act evident ilegal, întrucât nu respectaseră nici măcar o aparență de legalitate

care să justifice ridicarea lui Nero la demnitatea de principe.

După ce a adus ofrande de tămâie și de vin la altarul zeiței Victoria, Nero, cu o aureolă de cucernicie pe care o căpătase de la ceremonie, s-a dus la tribuna rezervată oratorilor și și-a plimbat privirea peste rândurile de senatori. Liniștea era apăsătoare. Nu se auzea nici măcar foșnetul faldurilor togilor.

Adolescentul, proaspăt proclamat împărat de douăsprezece cohorte pretoriene, cu sprijinul marinei, a vorbit, cu un glas sigur și modulat, ținând un discurs ce putea servi drept model la orice curs avansat de oratorie. Știau cu toții că Seneca se exprima prin vocea noului împărat, prin a cărui gură erau rostite propriile lui discursuri. Stilul lui inimitabil era bine cunoscut. Mai târziu, i s-a reproșat că s-a folosit de Nero ca să remarce cu toții cât este el de cult și de ager la minte.

Când l-a auzit vorbind, s-a simțit mândru de discipolul său. Îi confirma astfel că avea să fie un mare principe și că arbitrariul avea să dispară pentru totdeauna din guvernarea Romei. Grație pupilului său, în istoria imperiului începea o eră nouă. Își amintea uneori, cu emoție, de ovațiile cu care a fost întâmpinat discipolul său, când a spus, pe un ton ferm:

— Vă asigur, domnilor senatori, că veți redeveni adevărații conducători ai imperiului și că Senatul Romei își va recăpăta întreaga sa autoritate și toată importanța, întreaga sa veche strălucire. Nu vreau să fiu altceva decât unul dintre voi, primul între egali, adică principele vostru.

Sesiunea s-a prelungit până în zori, însă nu pentru că senatorii ar fi dezbătut problema legalității proclamării lui Nero ca împărat, pe baza spadelor, ci fiindcă fiecare senator făcea efortul de a-și depăși colegii în propuneri privitoare la onorurile ce se cuvenea să-i fie acordate principelui. General suprem al tuturor armatelor,

pontifice maxim, autoritate tribuniciară ce-i conferea imunitate în fața legii și-l convertea într-o persoană sacrosanctă; să se înalțe temple și să se Iacă statui în cinstea lui, mai curând de aur decât de argint, ba chiar și să i se atribuie titlurile de *Augustus*, de *Cezar* și de *Părinte al Patriei.* Seneca s-a gândit în acele clipe că așa cum trebuie să dai mai multe straturi de var și de pământ pentru a asana o groapă plină de cadavre în putrefacție, tot așa senatorii se străduiau să ascundă delictul sub un văl de legalitate. Nu au existat onoruri care să nu-i fie acordate lui Nero.

Ținea minte că în momentul când au început dezbaterile, nu s-a putut stăpâni și a răsuflat de ușurare. Și-a dat seama imediat că, pentru senatori, existența aparentă a Republicii era mult mai importantă decât existența ei reală.

În acea stare de luciditate nefirească, produsă de două nopți de nesomn, în sufletul lui s-au cuibărit emoții de tot felul: dispreț pentru condiția umană, satisfacție pentru a-și fi atins obiectivul, mândrie pentru acel tinerel pe care îl iubea ca pe un fiu.

Un gând nu-i dădea pace și-l umplea de mândrie: el nu fusese singurul conspirator, însă noul principe, care se impunea cu o totală dezinvoltură în fața a o mie de patricieni, împăratul aclamat de trupe, un orator înflăcărat și convingător, acest nou conducător al imperiului era – înainte de orice altceva – opera sa.

Iar acum, în aceste clipe, la numai opt ani de atunci, opera sa se interpunea între el și libertatea lui.

— Te implor încă o dată, a spus Seneca, pe un ton de om obosit, scapă-mă de aceste legături și lasă-mă să-mi petrec în tihnă puținii ani de viață ce mi-au mai rămas de trăit.

— Mă jignești! Vrei ca un principe să-și schimbe deciziile, ca un nechibzuit? Soarele nu poate hotărî de capul lui dacă se ascunde seara și reapare odată cu dimineața.

— Aici, singurul ofensat sunt eu, a replicat Seneca, fără a-și putea ascunde cu totul furia ce-l cuprinsese. Un măscărici se încumetă să mă insulte în Senat, iar în casa ta orice servitor își permite să mă controleze.

— Te referi la percheziție? Am aflat și eu de incident. Acel om îndeplinea ordinele lui Tigellinus. Probabil că s-a strecurat o greșeală în lanțul de transmitere a poruncii. O să-l trag de urechi pe vinovat, chiar dacă este vorba de Tigellinus. Îmi pare tare rău, crede-mă.

— Te cred.

— Și mie mi-ar plăcea să te cred, i-a zis Nero, dregându-și glasul. Însă… ai unele opinii care nu-mi sunt pe plac. Lumea vorbește, se spun fel de fel de lucruri, se zice că-mi cenzurezi activitatea.

— Nu m-aș încumeta s-o fac vreodată. Chiar dacă mi-ar trece prin gând. Aș ține acest lucru numai pentru mine.

— Zău? Atunci de ce ai spus că *oxyporum neronis*, făcut deci de mine, ar putea să te nimicească? Cum de mă critici pe față la un banchet? Ba ai făcut-o chiar în fața sclavilor. Cum rămâne cu autoritatea mea de împărat? Mă umilești. Ba ai mai și insinuat că încerc să te otrăvesc. Eu, să-mi otrăvesc maestrul! Care este pentru mine ca un tată!

Glasul lui Nero devenise tot mai strident, iar Seneca se simțea tot mai dezorientat. Despre ce-o fi vorbind țângăul acesta înfumurat? Brusc, și-a adus aminte de banchetul din casa lui Tigellinus și de arsurile lui la stomac.

— N-a fost decât o glumă, a spus Seneca, pe un ton fără vlagă.

— O glumă? a răcnit Nero. Pe seama zeilor nu se fac glume!

— Cred că este mai bine să punem punct acestei discuții.

— Bineînțeles că este mai bine!

Nero s-a ridicat în picioare și s-a îndreptat spre fereastră, de unde a privit orașul ce se întindea la picioarele lui, așteptând ca Seneca să părăsească salonul. Seneca a ridicat din umeri și a ieșit din încăpere. Era pentru prima oară când se despărțeau astfel.

Nu a apucat să facă cincizeci de pași pe coridor, când s-a deschis o ușă și i-a ieșit în întâmpinare amanta lui Nero. L-a salutat mieroasă și l-a invitat să intre într-o încăpere primitoare, cu podeaua acoperită de covoare și cu pereții îmbrăcați în carpete. L-a condus foarte binevoitoare până la un pat, iar apoi s-a trântit și ea într-un jilț, lângă el.

Au stat de vorbă o vreme despre tot felul de fleacuri, l-a întrebat de soție, au discutat chiar și despre cât de frumoasă este vremea în acea zi când se sărbătorea Vinalia, i-a spus că în ultimele zile citise câteva dintre tragediile lui și că a fost fascinată, ca de obicei, de *Medeea* și de *Fedra.*

Cum era obișnuit să pătrundă până în ascunzișurile sufletului omenesc, știa că persoanele violente prin fire își ascund instinctiv adevăratul caracter, adoptând o mască de efuzivă cordialitate. De-a lungul vieții sale, a putut să constate că tocmai femeile și bărbații care iradiază o excesivă amabilitate sunt de obicei cele mai înclinate ființe spre răutate. Conștiente de perversitatea lor, simt nevoia să o mascheze tot timpul.

Așa stând lucrurile, de fiecare dală când se afla lângă Poppeea, îi era greu să nu se lase sedus de farmecul ei. Era una dintre cele mai frumoase femei pe care le cunoscuse în viața lui, de o frumusețe ce te lăsa fără grai și pe care o sporea simulând modestia. La extraordinara ci frumusețe, se mai adăugau o inteligență neobișnuită și o vastă cultură. Conversația cu ea devenea un adevărat amuzament intelectual.

Fusese căsătorită la vârsta de paisprezece ani cu un cavaler roman, Rufius Crispinus, care mergea

pe șaizeci de ani. La nouăsprezece ani, după câțiva ani de infidelități conjugale, l-a părăsit, pentru a se căsători cu Marcus Salvius Otho, un tânăr chipeș și de aceeași vârstă cu ea, pe care Claudius I-a făcut patrician.

Otho, prieten apropiat cu Nero și tovarăș de petreceri și de zaiafeturi nocturne, în neghiobia lui, a tot proslăvit frumusețea soției în discuțiile cu Nero. Ca să scape de el și să-i poate lua nevasta, Nero l-a numit guvernator al Lusitaniei.

Poppeea pătrunsese în viața palatului imperial în urmă cu patru ani, în calitate de noua concubină. Și a intrat ca un uragan. Femeia de douăzeci și șapte de ani a știut să-l îmbrobodească pe tânărul principe, care de-abia împlinise douăzeci și unu de ani. L-a obligat să se debaraseze de Acte, amanta lui din Misia, un loc de departe, pe care o iubea mai presus de orice, ba chiar plănuise să se însoare cu ea, să renunțe la imperiu și să plece într-una dintre provinciile din Asia, ca să trăiască făcând-o pe chitaristul ambulant.

După ce și-a biruit rivala de pat, și-a concentrat toată energia pentru a o scoate din joc pe singura femeie cu care își mai putea disputa influența asupra lui Nero. Întreaga Romă știa că această femeie îl împinsese pe principe să comită matricidul.

Acum se afla în fața lui, ca un adevărat lup în piele de miel, lingușindu-l întruna. Ce-o fi crezând oare, că-l poate păcăli? Știa bine că această femeie îl urăște de moarte. El a fost unul dintre cei care au dus la căderea în dizgrație a primului ei bărbat.

De teamă că s-ar fi putut repeta primejdiile ce s-au abătut asupra lui Tiberius, cu cei doi prefecți succesivi ai pretoriului (unul a fost pe punctul de a-i lua puterea, după ce i-a omorât fiul, iar celălalt l-a asfixiat pe când zăcea în pat, bolnav), Claudius a impus la această magistratură sistemul parității. Lusius Geta și Rufius Crispinus, soțul Poppeei, împărțeau de ani buni prefectura, când noua

împărătească, Agrippina, l-a convins pe soțul ei să-i destituie și să-i înlocuiască doar cu unul singur: Sextus Afranius Burrus, o persoană de mare încredere și prieten apropiat al lui Seneca. Știa bine că niciodată Poppeea nu avea să-l ierte pentru acest lucru.

— Am nevoie de ajutorul tău, l-a implorat ea, pe neașteptate, luându-i o mână într-ale ei. Vreau să-mi promiți ceva.

Seneca s-a cutremurat. Era greu să rămâi indiferent în fața acestei femei. La cei treizeci și unu de ani, își păstra nealterată vitalitatea tinereții. Pielea ei era la fel de întinsă ca aceea a unui copil.

Deși el nu avea încredere în niciun fel de pomadă, nici în unguente, pentru că, aidoma lui Hipocrate, după părerea lui, sănătatea trebuie să vină dinăuntru, uneori se gândea totuși, când o vedea, că băile zilnice pe care le făcea Poppeea, în lapte de măgăriță, cel mai dens concentrat dintre felurile de lapte, o fi contribuind poate la menținerea intactă a prospețimii tenului ei. Pe chip nu i se vedea niciun rid, niciun rictus de amărăciune nu-l urâțea, nu se observa nici măcar faptul că, în urmă cu mai puțin de două luni, băiețelul ei de cinci ani murise strivit de dărâmăturile din casa de la Pompei, când întregul oraș a fost distrus de un cutremur.

L-a țintuit cu privirea ei pătrunzătoare și seducătoare, de parcă ar fi vrut să-l hipnotizeze cu ochii ei enormi și negri ca tăciunele.

— Îmi promiți? a insistat ea, strângându-și șmecherește buzele.

— Ce anume? a întrebat Seneca, zăpăcit de-a bine- lea.

— Știi deja că am trecut prin momente grele de când l-am cunoscut pe Nero. Toți au fost împotriva mea. Agrippina mă ura. Liberții ei mi-au făcut viața imposibilă. Nu știu cum de am putut suporta atâtea. Numai dragostea mi-a dat putere. Agrippina avea o slăbiciune aparte pentru Octavia. O iubea

ca pe o fiică. Nu ar fi fost niciodată de acord ca Nero să se despartă de ea. La fel era și Burrus. Cu încăpățânarea lui de catâr galic, s-a opus tot timpul căsătoriei mele cu Nero. Știu că tu ești pentru Nero ca un tată. Te rog să nu te opui relației dintre noi.

— Știi doar că n-am ridicat niciodată vreo obiecție privitoare la viața de alcov a împăratului. M-am manifestat întotdeauna cu îngăduință. Ba chiar mai mult, am favorizat-o. Când m-a rugat să-l ajut să o ascundă pe Acte de furia mamă-sii, am vorbit cu un prieten apropiat, Annacus Serenus, fie ca resturile lui pământești să se odihnească în pace, să-i pună întreaga lui casă la dispoziție. Însă de aici până la a favoriza divorțul lui Nero de Octavia este o cale lungă. Știi bine cât de mult ține poporul la ea. Este vorba de o problemă de stat, de o chestiune de înaltă politică, principele nu este liber să se poarte ca imensa majoritate a muritorilor.

— Care va să zică, te opui? l-a întrebat Poppeea, al cărei chip a căpătat imediat o expresie de duritate.

— Nu mă opun, dar nici nu sunt de acord.

— Atunci va trebui să-ți mărturisesc ceva, i-a spus ca, ducându-și mâinile la pântece. Sunt însărcinată. Tocmai am primit confirmarea de la mamoș.

— Cine s-ar putea pune împotriva naturii?

— Mulțumesc, dragul meu Seneca! a exclamat Poppeea, care s-a ridicat, i-a cuprins gâtul cu brațele și i-a acoperit obrajii cu sărutări. Dar… pe săgețile lui Cupidon! Te-ai îmbujorat ca un puștan!

— Și cum crezi că o să duci la bun sfârșit despărțirea de Octavia? s-a grăbit Seneca să întrebe, cu un glas răgușit. Va trebui să convingi poporul, să-i explici, cu argumente. În orice caz, bănuiesc că sarcina ta o să fie un motiv suficient.

— Nu! a urlat Poppeea, înroșindu-se de mânie. Nu va fi de ajuns. Nero trebuie să o repudieze.

— Ca să o repudieze, trebuie să o găsească vinovată de ceva, a argumentat Seneca.

— De adulter, de pildă, a replicat Poppeea, cu răceală.

Brusc, pe Seneca l-a cuprins teama. Această femeie o fi urzind ceva, astfel încât să o ducă pe Octavia cea dulce la eșafod? Nu cumva acționează în acest scop de ani de zile, după un diabolic plan de răzbunare? Pune oare la cale o conspirație, pentru a-i lua viața Octaviei?

Atunci și-a dat seama că, de fapt, nu o cunoaște pe această femeie. O considerase doar o simplă parvenită, care-și folosea toate farmecele ca să urce pe scara socială. A divorțat de un domn ca să se mărite cu un patrician. L-a părăsit pe patrician ca să-l cucerească pe principe. Totul era evident, era cât se poate de simplu și de clar. Ba chiar și trivial.

Și totuși, lucrurile sunt, într-adevăr, chiar atât de triviale și de limpezi? Se potrivea oare această traiectorie, atipică, dar frecventă, cu personalitatea unei femei enorm de bogată, extraordinar de cultă, extrem de frumoasă, de o inteligență și cu o strălucire ieșite din comun?!

Despre mamă-sa, se spunea că nu era o femeie mai frumoasă decât ea în întreaga Romă. Fiică a patricianului Poppeus Sabinus, consul și guvernator a trei provincii, fusese în centrul atenției în toate saloanele ținute de *optimates*[6]. Artiștii și scriitorii își disputau onoarea de a participa Ia banchetele ei. Orașul nu mai cunoscuse niciodată un asemenea rafinament.

Gândindu-se la Poppeea Sabina ca la o arivistă, era lesne de înțeles că adoptase, în ciuda tradiției, numele bunicului dinspre mamă, ca să se poată înveșmânta cu aureola unui om căruia principele îi acordase toate emblemele triumfului. Și totuși, aceasta să fie oare explicația? Nu era cumva posibilă și altă explicație?

Înfiorat, Seneca s-a făcut alb ca varul. Ceea ce era la început o simplă intuiție a devenit apoi certitudine. Poppeea Sabina nu și-a luat numele bunicului matern ca să-și apropie gloriile apuse. L-a adoptat ca să poarte același nume ca și mamă-sa, ca să se identifice cu ea, ca toată lumea să afle că îi cinstește și îi venerează memoria. Nu divorțase de Rufius Crispinus și nu se măritase cu Otho pentru că acesta ar fi fost mai tânăr și mai frumos decât primul ei bărbat, nici pentru că provenea dintr-o familie mai nobilă. Se măritase cu el, fiindcă era prieten apropiat al lui Nero! Nu l-a sedus pe Nero pentru că acesta era stăpânul imperiului, ci pentru că era însurat cu Octavia, fiica Messalinei, care era răspunzătoare de moartea mamă-sii. Messalina, împărăteasa intrigantă, care atâta a tot hărțuit-o pe mamă-sa, pe frumoasa Poppeea Sabina, încât a silit-o să se sinucidă. Iar pentru așa ceva, nu era de ajuns să ajungă împărăteasă: avea nevoie și de sângele Octaviei.

Când a devenit conștient de acest plan diabolic, s-a gândit că făceau parte din el până și cele cinci sute de măgărițe de la care provenea laptele cu care se îmbăia.

A bâiguit câteva cuvinte de scuză, și-a luat rămas bun în grabă și a ieșit buimac din încăpere. Trebuia neapărat să stea de vorbă cu Octavia.

A găsit-o la locuința ei, care acum era într-una dintre clădirile noi, ce ajunseseră până pe culmea colinei Esquilinus, cât mai departe posibil de construcțiile anexe ale lui Nero. L-a primit într-o grădină înconjurată de niște arcade splendide, din marmură de Numidia. Stătea pe o bancă din lemn sculptat, lângă o fântână cântătoare, cu un sul de papirus în mâini. A renunțat să mai citească în momentul în care îi fusese anunțată sosirea lui Seneca, pe care îl aștepta cu nerăbdare.

— Tare mă bucur să te revăd! a exclamat Octavia. Am impresia că a trecut un veac de când nu ne-am mai văzut!

Împărăteasa s-a ridicat în picioare, s-a dus în întâmpinarea lui, l-a îmbrățișat cu afecțiune și l-a sărutat pe buze, ceea ce făcea întotdeauna, întrucât îl considera ca făcând parte din familie.

— Bucuria mea este și mai mare, a răspuns Seneca. Pentru mine, vei fi întotdeauna soarele strălucitor care luminează tot ceea ce se află de jur-împrejur.

— Păi se pare că nu prea ți-a fost dor să fii luminat, în schimb eu chiar că am primit lumina ta, pentru că ai strălucit prin absență.

— Treburile statului nu mi-au lăsat niciun răgaz liber. Nu am timp nici măcar pentru mine. Dar lasă-mă să te văd ca lumea.

A luat-o ușor de umeri, a făcut un pas înapoi și a privit-o îndelung. La cei douăzeci și unu de ani, era încă o copilă, de parcă natura se împotrivea să o transforme în femeie. Spre deosebire de Poppeea, Octavia era de o frumusețe ce iradia seninătate. Chipul ei era perfect și delicat.

Pe neașteptate, a avut impresia că o vede pe copila de opt ani pe care o cunoscuse la întoarcerea din exil. Era o fetiță melancolică, pe al cărei chip se oglindea suferința provocată de pierderea mamei. Când Claudius a dat-o în adopție, ca să o poată făgădui lui Nero, pe care îl adoptase deja ca fiu, Seneca a început să o considere cu timpul drept propria sa fiică. După moartea lui Claudius, micuța orfană l-a adoptat ca tată.

Octavia l-a luat de mână și l-a condus la banca de lemn sculptat, lângă fântână.

— Stai aici, lângă mine, i-a spus ea. Mi-era tare dor să te văd, să mă bucur de compania ta. Spune-mi ce-ai mai făcut.

— Ce ar putea să-ți spună un bătrân sătul de viață? Ar fi tare plicticos. În schimb tu ai tot focul tinereții.

Fericiți acei ce se pot bucura de căldura ta zi de zi. Prefer ca tu să-mi povestești despre viața ta.

Ești fericită?

Octavia s-a uitat la el deschizându-și larg ochii, apoi s-a prins cu brațele de gâtul lui, și-a proptit capul de pieptul lui Seneca și a izbucnit în plâns.

— Sunt tare nefericită, i-a spus ea, bâiguind. Mă simt ca o proscrisă în propria mea casă. Nu ai băgat de seamă că am fost surghiunită chiar în propriul meu palat? Până și sclavii se uită la mine ca la o străină.

Seneca a îmbrățișat-o și au tăcut amândoi. După câteva clipe, Octavia s-a retras de lângă el și și-a șters lacrimile cu o batistă.

— În plus, mi-e frică, i-a zis ea.

— Ți-e teamă pentru viața ta?

— Încă nu, dar mă tem pentru viața vărului meu Rubelius Plautus. Știi bine că mi-e tare drag. Când eram copii, ne jucam tot timpul împreună.

Seneca s-a afundat în gânduri. Și el nutrea o deosebită afecțiune pentru tânărul Rubelius. Îl considera una dintre marile promisiuni ale Romei. Rareori văzuse un bărbat atât de tânăr înzestrat cu o asemenea inteligență și cu o vastă cultură. Singurul lui cusur era că este, ca și Nero, descendent direct al ilustrului Augustus, pe linie maternă. Ba chiar, în urmă cu șapte ani, s-a spus că Agrippina încerca să se mărite cu el ca astfel să-i răpească tronul propriului ei fiu. Acea calomnie fără temei a dus la exilarea acuzatorilor. Rubelius Plautus, sobru în deprinderi, prin însăși firea lui, a dus o viață retrasă, de teamă să nu se mai trezească iar amestecat în alte scandaluri. Însă două fenomene naturale au determinat pieirea lui.

În urmă cu doi ani, pe vremea celui de al patrulea consulat al lui Nero Caesar IV și al lui Cornelius Cosus, la scurtă vreme după Jocurile Cincinale introduse de împărat, ca să vadă dacă s-ar putea ca Roma să fie elenizată, când, cu mari eforturi, el și Burrus au izbutit să-l facă pe Nero să renunțe la ideea de a cânta în public, deci în acele

zile cu bârfe și cu zvonuri pe seama principelui, a apărut pe cer o cometă strălucitoare.

În superstiția populară, acest fenomen era asociat cu schimbarea împăratului. Imediat s-a răspândit zvonul că următorul împărat avea să fie Rubelius Plautus, care, ferindu-se de faimă, o dobândise prin austeritatea obiceiurilor lui.

În acea atmosferă de zvonuri și de cleveteli, pe când Nero se afla la casa lui de odihnă din Sublaqueum, participând la un banchet în aer liber pe malurile iazurilor Simbruine, s-a dezlănțuit, pe neașteptate, o furtună. Iar când principele și curtenii fugeau să se adăpostească de ploaia torențială, chiar pe locul unde stăteau mai înainte să mănânce, a căzut un trăsnet care a carbonizat masa și felurile de mâncare.

Poporul a interpretat întâmplarea drept un semn fără echivoc de renegare trimis de zei. La această circumstanță se adăuga faptul că între aceste pământuri udate de râul Anius și localitatea Tibur, orașul natal al lui Rubelius Plautus, nu erau decât cincisprezece mile.

Speriat de șușotelile oamenilor, împăratul i-a scris vărului său, aducându-i aminte că deține proprietăți în Caria asiatică, unde ar putea să ducă o viață liniștită și lipsită de primejdii.

După această invitație la un surghiun voluntar, Rubelius Plautus a plecat spre provincia din Asia însoțit de nevastă și de câțiva prieteni. Se afla deja în exil de doi ani de zile.

— Și de ce te mai temi acum pentru viața lui Rubelius? a întrebat Seneca, rupând tăcerea.

— Cu toate că au fost îndepărtați mulți dintre comandanții militari, adepți ai Agrippinei, am totuși informatorii mei. Întreaga armată păstrează încă vie memoria lui Germanicus și nu uită câtă dragoste a avut acesta pentru fiica lui. Pentru cei mai mulți dintre ei, în străfundurile sufletului poporului, Agrippina rămâne împărăteasa pe care au respectat-o cu toții și strănepoată a ilustrului

Augustus. Într-o bună zi, amintirea ei va fi recuperată. Îți mărturisesc că ajunsesem să o urăsc, însă cu trecerea timpului, am învățat să o iubesc și să o admir. Câtă dreptate avea în tot ceea ce spunea despre Nero! Îi cunoștea bine defectele, dorința nemăsurată de a fi ovaționat și… și cruzimea lui.

— Octavia, te rog, nu te mai chinui atâta cu îndoielile! Ce anume ți-au transmis oamenii tăi de încredere?

— Nu are niciun rost să mă ascund de tine: confidentul meu a fost chiar Fenius Rufus. Știu că este prieten cu tine. Datorită ție, împarte cu Tigellinus prefectura pretoratului. Fără el, totul ar fi mult mai cumplit. Așa că, îți dai seama, informațiile mele provin dintr-o sursă sigură. Să nu crezi cumva că exagerez, că este vorba despre frământările unei biete femei atacate de toată lumea.

— N-am pus niciodată la îndoială vorbele tale. Dar spune-mi odată ce anume ți-a zis.

— Că Tigellinus a propus să fie anihilat vărul meu. Îi vorbește întruna lui Nero despre el. Încearcă să-l convingă de faptul că nemulțumirea este în creștere la legiunile din Asia. Tulburarea se explică prin prezența acolo a lui Rubelius Plautus, aceasta le îndeamnă la acțiune. Susține că se prea poate să se ridice cu arma în mână și să-l proclame împărat pe Rubelius.

— Dar totul este o absurditate! Eu îl cunosc foarte bine. Este un om interesat mai degrabă de lumea cărților decât de politică. Nu are ambiția puterii.

— Nu contează! Nu înțelegi că asta este ceea ce afirmă de fapt Tigellinus? Din cauza lui se aplică iarăși legea delictului de lezmajestate. Și tot din îndemnul lui au fost arse cărți în For. Acum vrea să-l facă și complice la crimă, ca să depindă și mai tare de el.

— Nu va reuși! a exclamat Seneca. Îi cunosc defectele, dar Nero nu este crud.

— Te înșeli. Eu îl cunosc mai bine decât tine. Cu puțin înainte de moartea lui Burrus, Nero m-a obligat să asist la un nou tip de spectacol. A avut loc într-un amfiteatru privat. Se distrau aducând un taur în arenă, pe care mai apoi îl chinuiau. Să nu crezi cumva că acest spectacol are ceva din cel al fetelor și al băieților cretani care se urcă pe tauri și fac tot felul de piruete pe spinarea lor. Nu, de data aceasta nu era vorba despre acrobații și dansuri pe melodii cântate la fluier. Nu despre asta era vorba, ci despre ceva îngrozitor. Înfigeau în taur săgeți aprinse. Sulițași călări îl încolțeau, iar la sfârșit îi rezervau o moarte cumplită, după ce l-au torturat. Și astfel omorau un taur, apoi altul și iar altul… Omorau fără să se mai sature. Spectacolul era nu numai sordid, ci și monoton. O distracție pe măsura ființelor vulgare și setoase de sânge. Înnebuniți de chinuri, taurii atacau caii și le străpungeau burțile cu coamele. Bidiviii nechezau de durere și alergau prin arenă târându-și intestinele.

— Mă sperie ceea ce-mi spui. Cunosc bine aceste animale, pentru că am mai multe turme la ferma mea din Ardea și știu cât de blânzi pot să fie. Taurii se luptă între ei doar când sunt în călduri. Nu atacă oamenii, dar nici alte animale. Nu se năpustesc asupra ta cu una, cu două. Ca să o facă, trebuie să fie întărâtați bine.

— Păi tocmai asta au și făcut. Însă ceea ce m-a îngrozit cel mai mult a fost să văd expresia de încântare de pe chipul soțului meu. Idiotul chiar că se bucura de spectacol. M-am revoltat. Era pentru prima oară când am băgat de seamă că îi face plăcere să vadă suferință. I-am zis.

— Și ce a răspuns?

— Că un asemenea spectacol este demn de un rege.

Au stat de vorbă până la ora cinei, care le-a fost servită într-un tricliniu chiar din galeria unde se aflau, iar după ce au mâncat, și-au continuat discuția până la al doilea schimb al gărzii.

La miezul nopții se afla din noua la el acasă, întins alături de soție, care se ghemuise lângă el, tăcută. Cu privirea ațintită în bezna de pe tavan, Seneca încerca să treacă în revistă evenimentele de peste zi. Cu toate că se străduia din răsputeri, nu izbutea să atingă starea de izolare spirituală de care avea nevoie ca să poată să-și analizeze comportamentul și să descopere greșelile pe care le comisese. Se simțea neliniștit. Era tulburat de-a binelea.

— Pe Jupiter! a exclamat pe neașteptate Seneca, în întunericul din încăpere. Nu vreau, n-am niciun chef!

Speriată, Paulina s-a ridicat în capul oaselor și și-a chemat servitorii în ajutor, să aprindă câteva lumini. După aceea s-a uitat îngrijorată la chipul soțului, luminat acum de lumânări și de oberliht.

Seneca s-a dat jos din pat și a început să se învârtească prin dormitor, pe care îl măsura cu pași mari. Îmbrăcat într-o cămașă de noapte, lungă, părea o fantomă pitică scăpată din cimitir.

— Ce-i cu tine? l-a întrebat Paulina. Ce anume nu vrei?

— Nu vreau să mai fac pe imbecilul în această viață. Nu mai vreau să fiu sclavul altora, nici al meu.

— De ce nu-mi spui totul, începând cu începutul? N-ai vrut să-mi spui nimic din ceea ce ți s-a întâmplat la palat. Te-am mai întrebat, dar n-am vrut să insist. Și totuși am văzut în ochii tăi că ți s-a întâmplat ceva groaznic.

— Vizitiul ăla la atelajele trase de măgari și totodată cântăreț de bâlci mi-a interzis să mă duc în Grecia. Ne interzice să ieșim din Italia. În schimb îmi face onoarea de a mă lăsa să merg până la Pompei, fără să mai trebuiască să-i cer voie.

Pentru prima oară în viața mea, nu mai sunt dispus să mă supun capriciilor nimănui.

— Trebuie să existe o soluție.

— Sigur că există! Am depășit deja granița celor șaizeci de ani. Sunt la vârsta senectuții. Nimeni nu mă poate obliga să mai particip la întrunirile Senatului, nici la cele ale consiliului imperial. O să mă prefac bolnav. Chiar de mâine o să anulez salutul de dimineață. Pentru totdeauna. Nimeni n-o să mai calce pe aici ca să-mi fure din timpul meu. O să ducem o viață retrasă. O să ne mutăm la casa noastră de la periferie. O să am, în sfârșit, timp să stau cu tine.

— O să ai timp și pentru tine, fiindcă ai nevoie.

Ochii Paulinei străluceau de bucurie. Când i-a văzut, Seneca a simțit că toate necazurile de peste zi se risipesc ca prin minune.

„Pe Hercule! s-a gândit el. O singură privire de-a soției face mai mult decât o sută de ore de reflecții nocturne. Iar eu, ca un prostănac și un mare caraghios, nu fac decât să sting lumina. De-abia îmi dau seama de ce comoară am lângă mine. Ce s-ar alege de mine dacă n-aș avea-o alături? Pe bună dreptate, poporul spune: «Fără Iunona lângă el, până și Jupiter suferă de frig.»"

— Însă mai înainte trebuie să fac ceva.

— Ce anume?

— Trebuie să intervin în favoarea lui Rubelius Plautus și să obțin promisiunea ca Octavia să nu fie repudiată. După aceea, o să mă retrag pentru totdeauna.

— Dar ce tot spui tu acolo? l-a întrebat Paulina, speriată.

Atunci i-a povestit tot ceea ce i se întâmplase în cursul zilei și au stat de vorbă până în zori. Fiind prea îngrijorați ca să se mai poată gândi la somn, s-au hotărât să se îmbrace și să se ducă să facă o plimbare prin parc, înainte de a lua micul dejun.

VI

A doua zi de la idele lui iunie (12 iunie)

În biblioteca din locuința sa de la periferie, situată în dreptul celei de a cincea mile a Viei Appia, tolănit într-un jilț din piele roșie, Seneca își acoperise ochii cu mâinile și îl asculta tăcut pe prietenul lui Fenius Rufus, care măsura, de la un capăt la celălalt, acest salon încăpător, dând din mâini ca un actor de atelane, în timp ce vorbea repezit, fără să-și mai controleze indignarea.

— A trebuit să-i ducem Poppeei capul Octaviei… ca să se bucure la vederea lui. Centurionul care a asistat la această scenă mi-a spus că harpia l-a luat în mâini și a izbucnit în râs.

— Prezentarea capetelor la palat a devenit un obicei, a spus Seneca, ieșind din mutismul lui. Mă îngrozește tot ceea ce-mi povestești. Sunt terminat!

— Știu cum te simți.

— Nu, n-ai de unde să știi. Pentru mine, era ca o fiică. Nu mi-aș fi putut închipui vreodată că Nero o să poruncească să fie ucisă. Totul s-a făcut la repezeală. Evenimentele se precipită într-un ritm demențial.

Mai întâi, a murit Cornelius Silla, ultimul descendent al celebrului dictator. Era surghiunit în Gallia Narbonensis de cinci ani de zile, ca urmare a unei acuzații ridicole. Lui Tigellinus i-a trecut prin minte să-i spună lui Nero că Silla reprezintă un mare pericol pentru securitatea imperiului, dat fiind faptul că provinciile din Gallia se agită numai la auzul numelui dictatorului. Pentru Tigellinus nu a contat că pe Cornelius Silla îl despărțea aproape un veac și jumătate de ilustrul său strămoș. Au trimis un comando la Marsilia să-l execute. Cornelius Silla a fost surprins în momentul în care se pregătea să se așeze la masa de prânz. A fost decapitat în fața familiei și a servitorilor. Câteva

zile mai târziu, Nero se uita la capul lui Cornelius Silla și râdea de părul lui încărunțit înainte de vreme.

Nu a trecut prea mult timp, și a primit, din îndepărtata Asie, păstrat la gheață, și capul lui Rubelius Plautus, de care și-a bătut joc numindu-l „Nas Borcănat.” Un detașament format din șaizeci de pretorieni, sub comanda eunucului preferat al lui Nero, s-a dus până în provincia din Asia ca să-l omoare. Cu toate că fusese prevenit, nu a vrut să fugă, nici să se apere, ca nu cumva mânia împăratului să se reverse asupra nevestei și a copiilor lui. S-a mulțumit să-și aștepte moartea cu seninătate.

Ca și când i-ar fi citit gândurile în acele clipe, Fenius Rufus a spus:

— Tigellinus l-a convins pe Nero că Legiunile din Asia ar putea să se răscoale și să-l proclame împărat pe Rubelius. Dar știi ce argumente a folosit, printre multe altele? I-a zis că Rubelius Plautus a îmbrățișat secta aroganților de stoici, care îi face pe oameni subversivi și însetați de putere. Este o aluzie evident îndreptată împotriva ta. Ferește-te de acest om!

— Și tu trebuie să ai grijă. Văd că treci printr-o perioadă dificilă. Îmi închipui că întâmpini multe greutăți. Altfel, nu ai mai fi venit clandestin în vizită la mine. În loc de uniformă, tu și ofițerii tăi purtați îmbrăcăminte de călători.

— Ai dreptate. Cu toate că împart prefectura pretoratului cu Tigellinus, cu fiecare zi mă ține tot mai departe de putere. Țese intrigi încontinuu împotriva mea. Printre multe alte lucruri, mi-a aruncat în față că am fost unul dintre oamenii de încredere ai Agrippinei. Mă simt de parcă mi-ar săpa pământul de sub picioare. Într-o bună zi, o să mă afund.

— Într-o bună zi, o să ne afunde pe toți. Dar mai spune-mi o dată cum a fost cu moartea Octaviei. Adineauri, când mi-ai dat detalii, eram mult prea

amețit. Cred că nici nu te-am auzit prea bine. Vreau să aflu totul.

În timp ce Fenius Rufus își repeta relatarea despre ultimele clipe din viața Octaviei, Seneca asculta și totodată trecea în revistă evenimentele petrecute în ultimele cincizeci de zile. I se păreau amețitoare.

Efortul pe care l-a făcut pentru a-l convinge pe Nero să divorțeze amiabil de Octavia a fost ceva comparabil cu oricare dintre muncile lui Hercule. Însă Octavia, cu o încăpățânare pe care el nu i-o cunoștea, s-a opus categoric.

— Nici gând! i-a spus ea lui Nero, urlând. Ca să te căsătorești cu o prostituată, după ce ai încredințat cârma imperiului unui asasin? Va trebui să adaugi la sângele vărului Rubelius Plautus și pe al meu!

A trebuit să intervină din nou și a obținut ca Nero să o repudieze invocând drept argument doar sterilitatea. Pusă sub pază militară, Octavia a fost surghiunită în Campania, unde a obligat-o să trăiască într-una dintre casele ce aparținuseră vărului ei Rubelius Plautus și unde își petrecuse verile împreună cu el. Între timp, la Roma, Nero se însura cu Poppeea.

Câteva zile mai târziu, în timpul desfășurării Jocurilor Florale, care se țineau între calende și a treia zi de dinainte de nonele lui mai, cineva a răspândit zvonul că principele își repudiase proaspăta soție și dăduse poruncă să fie adusă înapoi Octavia. Știrea a circulat din gură în gură, pentru că nimic nu are mai mult credit decât ceea ce vrei să auzi, iar poporul, ațâțat, a ieșit în stradă, a urcat spre Capitoliu ca să aducă mulțumiri zeilor, a distrus efigiile Poppeei, a scos din ascunzători statuile Octaviei, le-a expus în For și în temple și le-a împodobit cu ghirlande de flori. Tigellinus a intervenit cu trupe pentru a înăbuși răscoala populară. Capitoliul și Forul erau semănate cu cadavre.

Poppeea și Tigellinus l-au convins pe Nero că Octavia ar putea să conducă o revoltă populară și militară și să-l detroneze, argumentând că ea, ca fiică a ilustrului Claudius, este adevărata moștenitoare a imperiului. Nero a poruncit să fie deportată pe minuscula insulă Pandateria.

În acel loc abrupt și pustiit, ale cărui țărmuri puteau fi străbătute în mai puțin de o jumătate de oră, a trebuit să trăiască în casa în care muriseră Iulia, fiica lui Augustus, Agrippina, bunica lui Nero, și Iulia Livilla, fiica acesteia, acuzată de adulter cu Seneca.

S-a înfiorat gândindu-se cât de mult trebuie să fi suferit în exilul ei, claustrată printre fantome și amintiri dureroase. Zilele anterioare morții trebuie să fi fost mult mai cumplite decât moartea însăși.

De atunci, nu a mai putut să doarmă nici măcar o noapte fără coșmaruri. De când a aflat că Octavia fusese mutată pe insula Pandateria, se trezea deseori tresărind speriat. Iar acum, tocmai primise vestea despre moartea ei, petrecută cu numai trei zile în urmă.

— Tiranul acesta, spunea Fenius Rufus, nu a avut nici măcar curajul de a o surghiuni în mod public. Nu, a trebuit ca mai întâi să recurgă la minciuni. Nu există calomnie pe care să nu o fi născocit împotriva ei. A lansat zvon după zvon, bazându-se pe vorba populară „nu iese fum fără foc.” Știi ce i-a zis lui Tigellinus una dintre servitoarele Octaviei, în timp ce o torturau ca s-o oblige să mărturisească faptul că aceasta a comis adulter cu unul dintre sclavi? I-a aruncat în față, strigând: „Vulva stăpânei mele este mai castă și mai curată decât gura ta spurcată!”

S-a cutremurat aducându-și aminte de veștile care ajungeau la vila lui de la periferie în perioada procesului care a dus la căderea în dizgrație a Octaviei.

După ce a fost repudiată pe motiv de sterilitate, a fost acuzată că se culcase cu sclavul ei Eucerus,

un flautist din Alexandria, cu care se presupunea că rămăsese gravidă. La aceasta s-a adăugat acuzația de infanticid, pentru că, așa s-a spus, Octavia strangulase cu propriile ei mâini fructul păcatului comis. În edictul lui Nero, la adulter și infanticid, cu circumstanța agravantă de a fi avut relații carnale cu un sclav, se mai adăuga și faptul că îl sedusese pe amiralul flotei din Marea Tireniană, care își avea baza în portul Misenus, în ale cărui împrejurimi se afla casa ce-i fusese desemnată drept locuință.

A fost acuzată atunci și de delictul de înaltă trădare, fiindcă s-a pretins că încerca astfel să-l dea jos pe principe, cu ajutorul marinei de război. Iar toate capetele de acuzare, de la faptul că rămăsese gravidă cu un sclav până la avort, infanticid și seducerea amiralului unei flote, fuseseră înfăptuite de Octavia în numai cincizeci de zile. Nero îl întrecuse cu minciunile până și pe Augustus, minciuni pentru care era aplaudat în Senat, ai cărui membri votau manifestări de recunoștință față de zei, decretau zile de rugăciune în temple și ordonau ridicarea de statui din argint și din aur, cu efigia lui Nero și a Poppeei. De la dispariția Republicii, toate crimele erau recompensate cu onoruri.

— Cum a poruncit Nero să fie omorâtă? a întrebat Seneca, cu un glas răgușit.

— Nu el a dat porunca. Lașul! S-a făcut că habar n-are! S-a închis în saloanele lui private și s-a apucat să cânte ca o muierușcă oarecare. Cred că el nici măcar nu știe că e moartă. Poppeea a poruncit centurionului care i-a adus capul Octaviei să se ducă degrabă să-l arunce în apele Tibrului.

— A fost omorâtă acum trei zile, nu-i așa?

— Da, în ziua a cincea de dinainte de idele lui iunie, chiar în ziua în care a fost sărbătorită Vestalia.

— Aceasta era una dintre sărbătorile preferate de Octavia. Când era mică, mă ruga să o duc pe

străzile Romei să vadă procesiunile cu măgari împodobiți cu ghirlande de flori și cu harnașamente viu colorate.

— Poppeea a fost cu ideea de a fi executată chiar în ziua dedicată zeiței protectoare a tihnei din cămine.

Se vor întoarce oare, din nou, anii negri? Fulgerător, i s-au perindat prin fața ochilor momentele cruciale din viața sa. I se părea că după fiecare nenorocire urma o alta. O durere era stinsă de o altă durere. Fusese oare vreodată fericit? Poate doar în copilăria petrecută la Corduba, acasă la bunicul matern, când părinții lui erau deja la Roma. După aceea a venit exilul într-un oraș ciudat. S-a simțit ca un copac smuls din rădăcină, iar mai apoi au urmat școala, cu umilințele ei, și tatăl omnipotent, precum și o mamă supusă cu totul autorității conjugale. Avea senzația că este strivit sub niște dale de piatră uriașe. Iar după aceea, cu chiu, cu vai, studiile, în timp ce se lupta cu boala, bătăliile duse ca tânăr avocat, succesele obținute în procese, iluzia că, încetul cu încetul, este învăluit de faimă, ca pe urmă, brusc, de azi pe mâine, să aibă senzația că Alropos se pregătește să-i taie firul vieții. A urmat lunga convalescență din casa din Pompei. Cunoscuse oare vreun moment de fericire?

A zâmbit, aducându-și aminte de epoca petrecută în Alexandria. Probabil că acolo a trăit cele mai deosebite momente din viața sa. Când a plecat în Egipt, avea douăzeci și șase de ani. Iar când s-a întors la Roma, treizeci și trei. Șapte ani, în cea mai fascinantă țară de pe pământ, în orașul cel mai cult, cel mai amuzant și cel mai animat din întregul imperiu. Adevărata sa formație o datora Alexandriei.

În acei ani nu a trăit ca un cetățean oarecare. Gaius Galerius, prefectul Egiptului, divinizat de întreaga populație încă de pe când era în viață, pentru că îl considera o încarnare a vechilor

faraoni, era soțul surorii mamei sale. În calitate de nepot al autorității supreme din acea provincie interzisă, persoana lui devenise sacrosanctă. Orice capriciu al lui se transforma repede în realitate.

Au fost ani cu distracții, cu femei ce i se dăruiau, cu drumeții pe meleagurile cele mai exotice, dar și de strădanii și de învățătură. A studiat științele naturale și a publicat câteva monografii despre geografia și etnografia Egiptului și a Indiei. Un tratat de-al lui despre cutremure, foarte lăudat în mediile academice, i-a adus o oarece faimă. De ce oare în tinerețe putuse să realizeze ceea ce acum era incapabil să creeze?

Apoi a trebuit să plece din Egipt, în urmă cu aproape treizeci de ani, când unchiul lui a fost înlocuit din funcția pe care o ocupase timp de mai bine de trei lustri. I s-a părut că părăsește Vârsta de Aur a Omenirii și se năpustește spre Vârsta de Fier. De atunci încoace, mai avusese oare vreo clipă de fericire?

O furtună i-a surprins în largul mării, tocmai când începuseră să zărească țărmurile Italiei. Au fost cât pe ce să naufragieze. În acel haos și-a găsit sfârșitul unchiul său, strivit de un catarg. Vlăguit cu totul de răul de mare, de-abia a mai găsit puteri ca să se prindă de arborele artimon. Însă nu a fost în stare și să o ajute pe mătușă, în eforturile ei disperate de a nu lăsa valurile mânioase să arunce trupul soțului în mare. Totul a fost ca un mare semn prevestitor. Sosirea lui la Roma s-a petrecut sub auspicii funeste.

Nu va uita niciodată reîntâlnirea cu orașul. A avut loc în zilele când împăratul Tiberiu tocmai ordonase execuția tuturor prietenilor lui Seianus, favoritul căzut în dizgrație. Cadavrele se îngrămădeau pe treptele abrupte ale „scărilor gemetelor”, *Gemoniae*-le, de unde apoi se împrăștiau prin oraș și rămâneau agățate pe malurile Tibrului. Mirosul de putreziciune se răspândise prin toată Roma și se impregna în

zidurile caselor. A trebuit să treacă mai multe luni de zile până când străzile și-au recăpătat mirosul natural de resturi, de excremente și de urină.

Duhoarea îi prevestea ceea ce avea să întâmpine. Este curios însă faptul că piatra care dezlănțuise măcelul, rostogolindu-se în prăpastie până ce a devenit o cumplită avalanșă, nu avea nicio legătură cu Seianus.

Copleșit de lipsa banilor, mai ales din cauza războaielor ruinătoare împotriva frizonilor și a altor triburi germanice, împăratul Tiberius, prieten dintotdeauna cu bunurile altora, a dat poruncă să fie acuzat de incest cu propria-i fiică unul dintre cei mai bogați oameni ai epocii, turdetanul Sextus Marius, al cărui nume desemna întreaga zonă muntoasă ce se întindea la nord de Corduba, de la Iporca până la Ilugo. Acuzatul a fost aruncat de pe vârful stâncii Tarpeia. După ce a fost executat, Munții Mariani, cu toate minele lor de aur și de argint, au alimentat visteria personală a împăratului, care a căpătat astfel o poftă insațiabilă de sânge și de bogății.

Și, așa cum se întâmpla de obicei, de la venirea lui la Roma, cunoscuții săi au profitat de acel moment ca să-l supună discriminării. L-au întrebat dacă este un obicei hispan ca tații să se culce cu fiicele, iar mamele cu fiii. Tată-su s-a înspăimântat și s-a grăbit să-i dăruiască lui Tiberius minele lui de cupru și de plumb argintifer.

După ce au trecut anii de teroare din epoca lui Tiberius, a crezut că poate respira mai liber sub Caligula, care a fost pe punctul de a-l condamna la moarte. Când prietenele lui Agrippina și lulia Livilla, surorile împăratului, au fost trimise în exil, s-a văzut obligat să abandoneze orice activitate publică și să se ascundă ca o nevăstuică.

A petrecut doi ani închis în casă, așteptând în fiecare zi venirea comandoului morții. Doi ani, în care s-a trezit în fiecare dimineață ud leoarcă. Dar, pe neașteptate, a apărut un licăr de speranță: ziua a

noua a calendelor lui februarie, când poporul a ieșit pe stradă delirând de bucurie, când s-a răspândit vestea despre asasinarea împăratului. Tiranul fusese omorât. El tocmai împlinise patruzeci și doi de ani și se gândea că aveau să vină vremuri mai bune. Însă nu se terminase încă anul, iar el se afla din nou în Corsica, surghiunit poate pentru totdeauna, după ce a scăpat, ca prin minune, de o condamnare la moarte.

După șapte ani de exil, grație prieteniei lui cu Agrippina, a ajuns în funcția de pretor, a fost preceptorul lui Nero și a trăit cinci ani în onoruri. Provincialul care făcea parte, pe scara socială, din categoria ecveștrilor, de care s-a tot făcut bășcălie în școală, pătrunsese pe poarta larg deschisă a saloanelor aristocratice și devenise unul dintre bărbații iluștri ai statului. Micuțul *Patrician Nebun din Esquilinus* devenise realmente unul dintre patricienii care locuiau pe acea colină.

Dar ce făcuse de fapt în acei cinci ani? A tot țesut intrigi, până ce a izbutit să-și convertească discipolul în adevăratul stăpân al imperiului. Nu a avut nicio clipă de odihnă.

Iar de atunci încoace? Ce făcuse oare, începând de atunci? Ce făcuse în ultimii opt ani, în care toată lumea îl invidia? Ce era de fapt de invidiat? Plictiseala unei vieți absurde, umplute cu nimicuri? Nu era nimic de invidiat!

— E vremea să plec, i-a spus Fenius Rufus. Tigellinus este în stare să ceară să fie cercetate cauzele absenței mele. E mult mai greu de suportat decât äia din Lagunele din insulele Pontiae, nu e chip să scăpăm de el. Cred că nu are încredere nici măcar în propria sa umbră.

— Așa a fost dintotdeauna, a recunoscut Seneca. Este aceeași lichea pe care am cunoscut-o acum un sfert de veac. Pe atunci era geambaș, nici măcar nu purta mantia de cavaler. Iar astăzi își etalează

uniforma de militar și în curând o să poarte și însemnele consulare.

O să poarte toga cu bordură lată și purpurie. Însă este ca un lup: își schimbă părul, dar nu și năravurile.

Se înserase deja când și-a văzut prietenul plecând însoțit de un grup de ofițeri. A avut impresia că sunt niște fantome ce se topesc în noapte.

S-a băgat în pat în jurul orei la care intră de gardă schimbul al doilea, dar a adormit cu greu. A doua zi, când soarele își începea marșul ascendent pe bolta cerească, a dat poruncă să fie dus la oraș, într-o caleașcă trasă de patru bidivii. A coborât la intrarea pe poarta Capena, iar purtătorii lui l-au dus într-o lectică până la reședința imperială.

A intrat în palat de parcă el ar fi fost împăratul, împingându-i cu gesturi de om grăbit pe toți cei care îi ieșeau în cale. Când cineva încerca să-l întrebe ce anume dorește, îl îndepărta cu o frază magică:

— Mă așteaptă principele!

După aceea, mai adăuga:

— Dă-te la o parte, că sunt grăbit!

Și astfel a izbutit să-și croiască drum până la încăperile private ale împăratului. A năvălit în salonul în care se afla Nero, în timp ce acesta stătea rezemat pe un pat, ținând într-o mână o tăbliță cerată, iar în cealaltă un condei. Probabil că scria vreunul dintre poemele lui.

— Cum de ai poruncit să fie omorâtă Octavia? i-a zis Seneca, luându-l din scurt.

— Eu?

— Era ceva mai mult decât soața ta! Era sora ta!

— Nu am nicio legătură cu moartea ei. Eu n-am făcut nimic altceva decât să o repudiez, că era stearpă. Nu putea să-mi dăruiască urmași.

— Firește că nu-ți putea dărui urmași! Chiar Octavia mi-a spus acest lucru. Simțeați unul pentru celălalt o dragoste frățească și tocmai de aceea v-a

îngrozit ideea de incest. Ați dormit împreună, ca să salvați aparențele, dar știu că n-ați avut niciodată relații carnale.

— Dar de ce mă deranjezi pe mine cu toate astea? Am lucruri mult mai de soi de care să mă ocup. Tocmai acum ajunsesem cu descrierea la momentul în care Attis învie, urcă la ceruri și se așază de-a dreapta Zeiței Mame, alături de care va străbate bolta cerească într-o caleașcă trasă de lei. Eram inspirat și mi-ai alungat muza. Eu nu pot să pierd vremea cu toate fleacurile.

— Cu fleacuri? a vociferat Seneca. Pentru tine este un fleac uciderea Octaviei, a lui Rubelius Plautus și a lui Cornelius Silla? Toate aceste asasinate sunt fleacuri pentru tine? Tot fleacuri vor fi fiind și arderea cărților în For și actualizarea proceselor de lezmajestate! E bine să aflu și eu acum că opt ani de guvernare chibzuită nu este altceva decât un fleac!

— Guvernare chibzuită! Nu știu din al cui punct de vedere. După mine, nu, bineînțeles. N-am fost decât un sclav. De-abia acum, în sfârșit, încep și eu să trăiesc ca un împărat. În fine, încep și eu să duc o viață demnă de Nero. Iar toate celelalte, da, sunt niște nimicuri.

— Nimicuri sunt și chinurile pe care a trebuit să le îndure Octavia înainte de a muri?

— Habar n-am despre ce anume vorbești. Eu nu știu nimic despre treaba asta. Am lăsat totul pe mâinile Poppeei și ale lui Tigellinus. În care am încredere, desigur, nu ca în cazul altor persoane.

— Au pus-o în cătușe și în fiare. I-au zdrobit gleznele și încheieturile.

— Taci, nu vreau să știu nimic!

— I-au deschis venele de la brațe și de la picioare. Dar nici măcar n-au avut răbdare să i se scurgă sângele. Se grăbeau să-i prezinte Poppeei capul!

— Minți!

— Au umplut o cadă cu apă clocotită și au opărit-o înainte de a o îneca acolo. Sper că i-ai tras de urechi cum se cuvine pe Poppeea și pe Tigellinus… Să-ți mai spun un lucru: n-aș vrea ca, într-o bună zi, și eu să am parte de o asemenea moarte. Probabil că mi-am salvat viața sub Caligula și Claudius tocmai ca să fiu asasinat de cel pe care îl țin drept propriul meu fiu!

— Mă jignești! a zbierat Nero. Știi bine că nu sunt în stare să-ți fac nici cel mai mic rău. Jur pe ce am mai sfânt că toate bănuielile tale sunt lipsite de temei. Mai degrabă mi-aș da viața decât să-ți pricinuiesc vreo durere.

— Mi-ar face plăcere să cred acest lucru.

— Lucius, te rog! Cum de îndrăznești să spui așa ceva? Știi foarte bine că te iubesc ca pe un tată!

Cei doi bărbați s-au îmbrățișat fără a-și putea stăpâni lacrimile. Apoi au rămas muți o vreme, iar după aceea au început să stea de vorbă, cu o locvacitate delirantă, caracteristică celor cuprinși de febră. După aceea au analizat ultimele versuri scrise de principe la *Attis și Sagaritis* și și-au luat rămas bun, cu manifestări de o mare afecțiune.

Seneca a ajuns la locuința lui de la periferie pe la lăsarea serii. Împreună cu soția, au avut parte de o cină frugală: supă de dovleac și verdețuri prăjite înăbușit. După mai bine de patruzeci de ani, se străduia să se întoarcă la un regim vegetarian.

Au mâncat într-unul dintre porticurile reședinței, lângă un smochin uriaș, printre ale cărui ramuri se zăreau frânturi din cerul înstelat. Când le-a fost adus desertul, au început, cu cumpătare, să stea de vorbă, cu gândul de a prelungi cât mai mult posibil clipele de după terminarea cinei. Doreau să se bucure de acea seară magică de la jumătatea lui iunie.

— Dar, în fine, cum a fost întâlnirea cu discipolul tău? Că nu mi-ai povestit încă nimic, a

spus Paulina. Aştept sa-mi spui. Ai plecat de-acasă azi-dimineaţă de parcă ai fi fost urmărit de Parce.

— Este îngrozitor tot ceea ce se întâmplă. Ne-am aruncat într-un puţ care pare să nu mai aibă fund. Perversitatea ia imperiul în stăpânire. Dar nu cred că Nero este pervers. Fac ce vor din el. Sunt convins că şuieră la fel de mult ca şi mine. Lacrimile lui nu erau ale unui prefăcut.

— Halal surpriză-mi mai faci! Care va să zică, a plâns acest comediant viclean? Te orbeşte dragostea pe care i-o porţi lui Nero. Trebuie să recunoşti că a devenit un adevărat tiran. Iar pe deasupra, s-a şi ţicnit. Nu mai face decât prostii.

— A suferit enorm în copilărie. Are un suflet de artist. Nu-i bun pentru treburile statului. A rămas marcat de cele petrecute în copilărie. N-a fost uşor să fii băiatul Agrippinei. Ea era o fire autoritară, îi plăcea să poruncească. Părea mai degrabă un sergent de cavalerie decât femeie. N-am mai cunoscut în viaţa mea pe nimeni altcineva care să semene într-atât de mult cu tatăl meu. Erau ca două aşchii din acelaşi trunchi.

— Nu este oare cam simplist modul în care îl justifici?

— Nu este vorba de modul de a-l justifica, ci de cel de a-l înţelege. Tu ai avut în Arelate o copilărie fericită. Tată-tu este o întruchipare a seninătăţii, mamă-ta iradiază tandreţe, iar fratele tău te-a protejat dintotdeauna. Ai fost înconjurată mereu doar de armonie, nu poţi înţelege ce înseamnă să fii martirizat de mic copil. Sunt sigur că toate relele noastre îşi au rădăcinile în copilărie. Eu am crescut însoţit de imprecaţiile părinţilor.

Au tăcut amândoi, afundaţi în gânduri, până când Seneca a reînnodat firul conversaţiei.

— Sunt multe lucrurile pe care ţi le-am spus despre tata, dar mai este ceva ce nu ţi-am povestit niciodată.

— Ce anume?

— Mi l-a dezvăluit mama la un moment dat, când plângeam în poala ei, după una dintre interminabilele filipice ale tatii. S-a întâmplat la câțiva ani după venirea mea la Roma.

După o îndelungă tăcere, Seneca a continuat:

— Știi poate că faimosul orator Porcius Latro, cordobez prin naștere, a fost un prieten apropiat al tatii. În tinerețe, au făcut împreună prima lor călătorie la Roma. Latro a fost preceptorul lui Ovidiu, al lui Florus și al lui Fulvius Sparsus. Discipolii lui îl admirau atât de mult, încât pentru a-i imita paloarea de pe chip, beau infuzii de chimen sălbatic. Tata îl venera până la adorație.

— Și ce legătură are asta cu tine? Nici măcar nu te născuseși pe atunci.

— Porcius Latro s-a sinucis la Corduba chiar în ziua în care m-am născut eu, ba chiar și la aceeași oră. Tata nu mi-a iertat niciodată acest lucru. Într-un fel, credea că eu eram de vină.

— Dar este absurd de-a binelea!

— Și câte lucruri și mai absurde nu se ascund în sufletul omenesc!

— Dar nu crezi că guvernul unei națiuni, ca să nu mai vorbim de conducerea unui imperiu, ar trebui să fie la adăpost de veleitățile și de slăbiciunile unei singure persoane?

— Ai pus degetul pe rană! De când am plecat de la palat, numai la asta mă gândesc. Mă frământă și mă face să-mi fie rușine. Este ceva ce nu-mi pot ierta.

— Ce anume? Să nu-mi spui că te mai gândești încă la scrisoarea ta către Polibius.

— Au trecut mulți ani de atunci. Eram disperat și am avut un moment de slăbiciune. Dar nu despre asta este vorba, am și uitat de acel incident. Când veneam pe Via Appia în caleașcă, m-am gândit la cât de tare m-a revoltat faptul că mi-a fost atribuită paternitatea acelui pamflet defăimător la adresa lui Claudius. Îți mai aduci aminte? Era descrisă divinizarea lui Claudius, apoteoza lui, ascensiunea

în Olimp, ca apoi să se transforme într-un dovleac, în înțelesul pe care o are această legumă, acela de „cap sec” și folosirea lui drept țucal.

— Sigur că mi-aduc aminte! Erai ca o fiară. Te-a ofensat faptul că unii au putut să creadă că ai fi fost în stare să folosești un vocabular așa de vulgar și un stil de duzină, și, în plus, să mai faci și atâtea afirmații prostești. Ai spus că numai un imbecil ar putea crede că acel pamflet este al tău.

— M-a revoltat că mi s-a atribuit ceva pe care nu l-am scris eu, ba chiar mi-a fost rușine, însă nu m-am rușinat și de ceva ce a ieșit din propriul meu condei. Tata avea multe defecte. Era arogant și cu vederi cam înguste. Un bărbat de modă veche. Detesta cultura grecească și susținea că oratoria luase sfârșit odată cu moartea lui Cicero. Adică odată cu Republica. Tata a fost republican și adept al lui Pompei, familia mea nu l-a sprijinit niciodată pe Cezar. Tata obișnuia să spună că, odată cu dispariția libertăților publice, arta oratoriei nu mai avea nicio noimă. Spunea despre oratori că nu sunt altceva decât niște lingușitori cu o înaltă calificare. Și avea mare dreptate în această privință. Așa devenisem și eu: un adulator cu o înaltă calificare. Nu întâmplător Nero m-a numit consul tocmai în perioada când publicasem acel pamflet de care, într-adevăr, trebuie să mă rușinez, de care-mi va fi rușine întreaga mea viață.

— Te referi la tratatul tău despre clemență.

— Mă refer Ia rușinea care s-a abătut asupra familiei mele. Aş putea să mă mândresc cu faptul că sunt primul monarhist din familie. *De clementia!* L-am scris într-un ceas rău!

— Dragul meu soț, trebuie să recunosc că ai întrecut un piculeț măsura cu adulatul!

— Un piculeț? L-am numit „cel mai uman dintre toate ființele omenești”, iar pe deasupra, am mai și subliniat aceste cuvinte. Nu există elogiu pe care să-l fi precupețit. M-am târât ca o viperă din deșertul Libiei.

— Nu sări peste cal! Pe atunci credeam că începe o nouă eră cu Nero, că legea va domni din nou în imperiu, întregul popor era entuziasmat, atât cei săraci, cât și bogații, atât patricienii, cât și aristocrații. Adevărul este că, de când a fost îngropată republica, în istoria imperiului nu au fost ani mai buni decât primii cinci din epoca neroniană. Cel puțin așa spune toată lumea.

— Pe atunci mai trăia încă Agrippina, care știa să-l țină în frâu. Iar eu și Burrus țineam bine în mâini frâiele statului. Or tocmai aici am greșit. M-am înșelat apărând această formă de guvernare. Pentru specia umană, nu există nimic mai rău decât monarhia. Iar eu m-am convertit în apărătorul ei, în purtător de cuvânt. Ba chiar mai rău de atât: eu i-am dat o bază teoretică. Am contrasemnat cu condeiul ceea ce Cezar și Augustus au impus cu sabia. Înainte de mine, monarhia a fost apărată de armate și de sacerdoți. Împreună cu mine, au apărat-o filosofii.

Extrem de tulburat, Seneca s-a ridicat de la masă și s-a întors după câteva clipe cu un sul de papirus în mână.

— Ascultă! O să-ți citesc câteva idei mai ingenioase pe care le-am scris atunci: „Natura a inventat monarhia, după cum se poale observa în multe societăți de animale și de asemenea în aceea a albinelor.” Prin aceasta, încercam să demonstrez că absolutismul face parte integrantă din armonia cosmică. Ascultă: „Puterea absolută se justifică prin faptul că împăratul îndeplinește pe pământ funcția pe care au zeii în cer.” Aplic aici, referindu-mă la imperiul roman, aceeași concepție pe care despoții orientali o au despre putere. Iar acum, fii atentă la asta, că nu are niciun cusur: „Împăratul (înțelept și, tocmai de aceea, clement) va sări în ajutorul celor care plâng, dar fără să plângă împreună cu ei.”

— Trebuie să mă corectez: nu ai depășit măsura doar un picuț. Adevărul este că ai exagerat mai

mult decât o călăuză greacă explicând istoria Troiei unui grup de călători romani.

— Mai ții minte cât de mult îmi plăcea să recurg la exemplul lui Sarpedon?

— Oho, cum să nu! Te tot auzeam spunând: „Așa cum Zeus n-a putut să salveze viața propriului său fiu, nici principele nu poate să acționeze după voia lui, fiindcă el se supune legilor pământești aidoma zeilor care se supun legilor cosmice.” Nu astea sunt vorbele tale?

— Uneori memoria ta este diabolică. Așa este: Zeus nu l-a putut feri de moarte pe fiul său, nu l-a putut scăpa din mâinile lui Patrocle, pentru că a trebuit să respecte cele stabilite în sfatul zeilor. M-am înșelat totuși, într-o privință anume: probabil că Zeus nu poate încălca legile divine, însă istoria ne arată până la sațietate că orice guvernant poate nesocoti legile date de oameni.

— Crezi că e posibilă o reinstaurare a Republicii? Astăzi ai susține o altă formă de guvernare?!

— Nu. Dar cred că nu asta este problema. Ceea ce susțin astăzi este o formă distinctă de a ne guverna propriile noastre vieți. Ieri, în timp ce îl ascultam pe Fenius Rufus, mă întrebam dacă se vor mai întoarce anii negri, însă nu există ani negri sau ani albi. Obscuritatea este în noi înșine. Noi suntem cei care trebuie să facem lumină înlăuntrul nostru. Numai individul este capabil de a se ilumina pe sine însuși. Mi-am pus întrebări legate și de fericire, de momentele de fericire pe care le-am avut în viața mea. Firește că n-am avut așa ceva. Și nu am avut, deoarece n-am înțeles că fericirea ia naștere în suflet și că numai noi putem să jucăm rolul de moașă. M-am mai întrebat și de ce acum nu mai pot să realizez lucrurile pe care le-am realizat în tinerețe. M-am tot întrebat, fără să-mi dau seama că, la vârsta mea, am prilejul, ca vârstnic, să-mi depășesc operele din tinerețe. Am înțeles aceste patru lucruri, însă ca să le realizez ar

trebui să domin o întreagă generație, lucrul cel mai greu de înfăptuit, de care depind toate celelalte.

— Adică?

— Să învăț să fiu propriul meu stăpân. Să merg pe drumul înțelepciunii, care înseamnă să ne conducem viața cu puterea minții, nu să ne lăsăm târâți de patimi. Acesta ar fi idealul meu, pe care însă nu-l voi atinge niciodată.

— Îl vei atinge, sunt sigură de acest lucru. Nu-ți rămâne decât să te hotărăști. Ai încredere în tine.

— Mi-ar plăcea să mă apuc iar de scris. N-am mai făcut-o de multă vreme. Mi se pare că au trecut secole de când am scris ultimul rând. Mă gândesc să scriu un amplu tratat despre natură, care să reflecte stadiul actual al cunoștințelor noastre științifice. Mă gândesc să-l intitulez *Chestiuni despre natură.* Și mi-ar mai plăcea să pătrund în adâncurile sufletului omenesc, să dezvălui umanității propriile sale mistere. Ar fi ceva asemănător cu o lungă și riguroasă prezentare filosofică, sub formă poate de epistole, nu am structurat-o încă foarte bine. Însă știu deja un lucru foarte limpede: nu mă mai interesează prezentul, vreau să muncesc pentru posteritate. A munci în folosul posterității este ca și cum aș trudi pentru întreaga omenire. Vreau să arăt celorlalți greșelile pe care le-am comis de-a lungul vieții mele. Însă ca să pot duce această operă la bun sfârșit, se cuvine să mă înțeleg mai întâi pe mine însumi.

— Repet: vei izbândi, altfel ar fi pentru prima oară când nu ai ajunge unde ți-ai propus.

— Eu nu-ți împărtășesc optimismul. Am fost învățați multe lucruri, însă nimeni nu ne-a arătat ce anume este cu adevărat important în această viață. În zilele noastre, totul poate fi calculat. Orice figură, oricât de neregulată ar fi, se poate converti într-un pătrat. Munții sunt străpunși cu o precizie uluitoare. Echipele de muncitori care își încep lucrul de pe ambele laturi ale muntelui, săpând tuneluri, ajung să se întâlnească chiar la jumătate.

Matematicienii calculează traiectoria proiectilelor, iar fizicienii construiesc mașini capabile să șteargă orașe întregi de pe suprafața pământului. Agrimensorii mă învață să-mi măsor cu exactitate tarlaua, dar cine mă învață să o împart cu vecinii? Știm ce este o linie dreaptă, dar știm oare în ce constă rectitudinea sufletului?

— Este foarte frumos ceea ce spui, dar nu bănuiam că te frămânți în asemenea hal.

— Trăim într-o lume de nebuni. Pentru un delict lipsit de însemnătate, condamnăm un amărât să moară pe eșafod. Dacă cineva omoară pe altcineva în nume propriu, îl etichetăm drept criminal. Însă dacă un măcelar cu însemne de general anihilează milioane de ființe umane, îl elogiem, îl ridicăm în slăvi, ba mai și organizăm o paradă triumfală în onoarea lui. Genocidul aduce glorie. Dacă, într-o scriere, eu mi-aș exprima admirația față de un asasin, m-ar condamna toată lumea. Ca istoric, mă pot bucura de suferința altor națiuni și să cânt gloria călăilor lor. Și vom continua astfel secole de-a rândul, până ce ființa omenească va înțelege că adevărata sa patrie este Pământul, iar aproapele său este Umanitatea. Într-o bună zi, va înțelege acest lucru. Poate peste mii de ani. De aceea trebuie să nu-mi mai pese de prezent și să muncesc pentru posteritate.

— Crezi că nu mai are rost să lupți pentru perfecționarea societății în care trăiești?

— Cu Cezar, ne-am pierdut libertatea. Umflându-se în pene că a restaurat Republica, ipocritul de Augustus n-a făcut de fapt nimic altceva decât să o îngroape pentru totdeauna. Apoi au urmat mulți alții, care au avut grijă să mai arunce câte o lopată de țărână peste mormântul ei. Am crezut că știu mult mai multe decât cei din vechime, decât acei oameni înțelepți care i-au surghiunit pe regi și au creat o societate liberă și democratică. Dar m-am înșelat. Iar acum nu prea văd cum ar mai putea omenirea să-și

redobândească libertatea pierdută. De aceea am ajuns la convingerea că libertatea nu poate veni decât dinlăuntrul nostru.

— Prin această idee te deosebești de stoici.

— Nu m-am încadrat niciodată în vreo școală anume. Înclin spre stoicism, dar nu-i dau sufletul pe mână. Supunerea față de o teorie înseamnă să te transformi în sclav. În foarte multe lucruri mă simt mai aproape de Epicur, în altele îi prefer pe cinici, uneori pe pitagoreici, nu stau pe gânduri când este vorba de a culege ceea ce este mai bun, indiferent de unde ar proveni.

— Orice-ai spune, știu că te identifici mai degrabă cu epicureismul decât cu stoicismul.

— Mi se pare uneori ceva mai uman, mai rațional.

Au tăcut amândoi, admirând îndelung cerul și bucurându-se de acea frumoasă noapte cu stele de la sfârșitul primăverii. O noapte călduroasă, care vestea astfel sosirea iminentă a verii. Pe bolta cerească, aștrii străluceau ca niște licurici în călduri și risipiți prin hățișuri.

Seneca s-a oprit cu privirea la steaua Arcturus, favorita lui, care în acea noapte avea culoarea focului, în urmă cu numai trei ore, cam pe la sfârșitul primului schimb al gărzii, o văzuse deasupra orizontului, chiar pe verticala care împărțea orizontul în două jumătăți, și se ridica spre Steaua Polară. Iar acum își începuse deja drumul de coborâre spre apus, unde avea să se afunde înainte de ivirea zorilor, ținându-se după Steaua Părul-Berenicei. A urmărit cu privirea Calea Lactee, de la intersecția cu Scorpionul până la Cefeu și Casiopea. În fața imensității universului, s-a simțit extraordinar de mic și s-a gândit că, de fapt, în sufletul lui se cuibărise ideea unei posibile apropieri de această măreție, dacă avea să reușească să trezească în el partea adormită, pe care o împărtășea cu divinitatea.

Între Balanță și Fecioară, a zărit micul cerc galben al lui Saturn, a cărui luminozitate nu era fulgurantă ca aceea a stelelor. Superstiția populară îi atribuia un caracter rece și funest. Când se află în constelația Capricornului, Saturn este cel care dezlănțuie ploile torențiale. Când ajunge în Scorpion, produce grindină, care distruge recoltele. Trebuie supravegheat, ca și Mercur, de altfel, fiindcă de câte ori se mai apropie unul de altul, peste oameni nu cad decât năpaste. Dacă, dimpotrivă, Mercur se apropie de Jupiter, acțiunea lui este benefică, dat fiind faptul că s-a implicat în destinul fatal al lui Saturn, când fiul său Jupiter l-a detronat și l-a expulzat din Olimp, pentru că i-a învățat pe oameni cum să cultive pământul. Totul este să contempli cerul și să tremuri, fie de teamă, fie de bucuria generată de speranță. A izbucnit în râs.

— Zi-mi și mie de ce râzi, l-a rugat Paulina. N-o ține numai pentru tine, așa cum faci de obicei.

— Nu am ce să țin pentru mine. Râd de prostia omenească. Cum de pot oamenii să creadă că stelele bântuie pe cer, ocupându-se de trivialitățile lumești?

— Păi din așa ceva trăiește o întreaga legiune de șarlatani. Persoane la care nu m-aș fi gândit vreodată se reped la primul caldeean care le iese în cale ca să le facă horoscopul.

— Bine că știu! Înșelătorii ăștia agonisesc averi enorme. Și totuși, nu ne lăsăm îmbrobodiți chiar și de lucruri pe care le considerăm mai raționale? Mă transform în specialist în călărie, știu să-mi conduc calul și să-i temperez mersul cu frâul. Dar la ce-mi servește oare acest lucru, dacă, în schimb, eu mă las târât de patimi de nestăpânit? Echitația este o artă. Există școli unde o poți învăța. Însă care sunt școlile unde putem învăța să ne stăpânim pe noi înșine?

Au stat la taifas până ce aurora a înroșit, înspre Est, munții Albani, în vreme ce la celălalt capăt al Romei, Boarius se afunda până la brâu în apele Mării Tireniene. Când primele raze ale soarelui au devenit mai intense, iar bogata gamă de tonalități de verde din grădină a smuls scânteieri argintii din petalele crinilor, au cerut să li se aducă afară micul dejun.

Li s-a servit o pâine proaspăt scoasă din cuptor, al cărei aluat fusese frământat cu drojdie de bere, potrivit obiceiului hispan. Le-a fost servită gata tăiată în felii, frecate cu usturoi și apoi unse cu ulei, iar pe deasupra a fost presărată sare. Bucăți de brânză de capră, smochine uscate și o infuzie de cimbru au completat micul dejun.

— Pâinea noastră miroase tot mai frumos, a spus Seneca. E făcută exact ca pe meleagurile mele natale și cu făină adevărată. N-o să mă obișnuiesc niciodată cu pâinea albă.

— Multe familii de patricieni din Roma nu voiau făina noastră nici măcar ca să o dea la câini. Făina trebuie să fie albă ca zăpada.

— Nu-i și asta o nebunie? Macină grâul până obțin o făină de o finețe incredibilă, îl tot sfărâmă până ajunge să semene cu un rumeguș, iar după aceea îl cern cu niște site atât de dese, încât ceea ce obțin este un praf foarte fin și alb. Însă nu le este de ajuns și atunci mai adaugă argilă de Puteoli, care este albă nisipoasă, de calitate superioară, iar unii o mai albesc și cu ipsos. Așa că, în ziua de azi, nu prea mai știm ce anume mâncăm. Totul este contrafăcut, de aceea ne îmbolnăvim. Iar nebunia cea mai mare este că eu cunosc toate aceste lucruri. Știu asta și multe altele, știu că toate boleșnițele noastre sunt provocate de ceea ce mâncăm. Știu încă de pe vremea când m-am ocupat de studiile de dietetică la Alexandria. Cunosc toate aceste lucruri de peste treizeci de ani. La ce mi-a fost de folos? Ce beneficiu mi-au adus aceste cunoștințe? Nu am învățat decât un singur

lucru, și anume că nu sunt în stare să-mi controlez impulsurile, că nu voi putea niciodată să o iau pe urmele înțelepților.

— Te chinuiești întruna cu același lucru. De ce ceri atâtea de la tine?

— Pentru că viața mi se duce, pentru că vreau să las moștenire posterității o operă care este încă în curs de realizare. Și fiindcă n-o voi duce la bun sfârșit decât dacă, mai înainte, voi izbuti să mă înving pe mine însumi.

— Cred că te înșeli. Nu este cazul să învingi pe nimeni. Ai nevoie însă de a încheia o pace cu tine însuți. Trebuie să pui capăt, odată pentru totdeauna, războiului pe care ți l-ai declarat cândva.

Seneca a rămas cu privirea ațintită asupra Turnului lui Mecena. Se gândea de câte ori o fi urcat până sus, ca să povestească întregii Rome amărăciunile lui de copil, a revăzut, o dată în plus, tristele tablouri ale frământatei lui vieți, de parcă s-ar fi succedat de-a lungul unei furtuni interminabile, și a zărit câteva scene iluminate de fulgere. Într-una dintre ele, cea mai strălucitoare, și-a văzut soția. Fericirea lui este oare atât de la îndemână, iar el habar nu are? Era sigur de un singur lucru: numai Paulina era cea care îi bucura existența. Pentru ea, merita efortul de a-și continua viața.

VII

A cincea zi de la calendele lui iulie (27 iunie)

Mai erau două ore până în zori, când Seneca s-a ridicat brusc din pat, a dat alarma printre servitori și a început să împartă ordine în stânga și în dreapta, exprimându-și dorința de a pleca imediat în călătorie. De aceea trebuia să fie pregătit un atelaj. Caii urmau să fie înhămați la o caleașcă. Voia să părăsească Roma pe la porțile Colina și Nomentana, înainte ca razele soarelui să înceapă să mângâie zidurile orașului. N-ar fi îngăduit să mai întârzie nicio clipă. În plus, trebuia sa facă și baie înainte de plecare, pentru că transpirase toată noaptea în pat.

La ordinele stăpânului, agitația a cuprins toată casa. Peste trei sute de persoane s-au dat jos din paturile lor și au dat fuga la locul de muncă. Singurii pe care alarma nu i-a luat prin surprindere au fost brutarul și ajutoarele lui.

În acel vacarm generalizat, printre strigăte care încercau să pară șoapte și printre zgomote de pași, Paulina părea să fie singura persoană adultă din casă care, asemenea celor mici, refuza să-și părăsească culcușul dintre cearșafuri. Se încăpățâna să rămână în starea de toropeală, acoperindu-și capul cu cuvertura. Până când, între un vis și altul, și-a dat seama de gravitatea situației și s-a ridicat din pat, tresărind. Speriată, și-a întrebat soțul:

— Dar ce faci? Ai înnebunit? Bagă-te iar în pat!

— Nici pomeneală! Mă duc la reședința din Nomentum.

— Nu te mai prosti! Ai uitat ce ți-a spus doctorul?

— Că am febră. Ar fi putut să mă scutească, știam deja.

— Ți-a luat pulsul și era speriat. Era accelerat și instabil. Urcă în pat, te rog.

— O să-ți spun același lucru pe care l-a zis cândva și fratele meu mai mare, pe când era guvernator în Achaia și s-a îmbolnăvit: „Boala nu este în mine, ci în acest loc.” Fusese cuprins de friguri rele în Corint și s-a hotărât să se îmbarce imediat și s-a dus la Atena. La fel fac și eu acum.

— Dar Gaius este la fel de nebun ca și tine. Cum să pleci așa, numai ca să fugi de boală? Trebuie să te odihnești ca să te vindeci. Vino-ți în fire, Lucius, nu mai fi căpos!

— Mă duc! Și să nu mai vorbim despre asta, a spus Seneca, ieșind din dormitor ca o furtună.

Se străduia de vreo douăsprezece zile să țină un regim vegetarian și să facă gimnastică în fiecare dimineață, însă nu izbutise să slăbească deloc. Culmea a fost că, în urmă cu o zi, l-au apucat și frigurile, ceea ce a fost preludiul unei cumplite dureri în tâmple. Medicul i-a spus că are simptomele tipice ale celor afectați de febră, care bântuia prin oraș în timpul lunilor de vară.

Stând întins în pat și neputând să doarmă, și-a adus aminte de cuvintele fratelui său: „Boala nu este în mine, ci în acest loc.” Și atunci, brusc, a luat hotărârea să plece la reședința din Nomentum.

Tocmai începuse cea de a douăsprezecea oră a nopții, când au fost terminate pregătirile pentru călătorie. A luat loc în caleașcă și era pe punctul de a da ordinul de plecare, când Paulina a ieșit din casă alergând, a deschis ușița vehiculului și a luat mâinile bărbatului într-ale ei.

— Mai cumpănește, te rog. Nu pleca! Fă-o pentru mine!

— Pentru tine o fac, a răspuns Seneca, sărutând mâinile soției. Numai pentru tine. Trebuie să mă îngrijesc, fiindcă trebuie să am grijă de tine. Nu te mai frământa. O să mă întorc refăcut.

Mai era încă întuneric, când alaiul a ieșit pe poartă și a intrat pe străzile orașului, îndreptându-se spre poarta Colina. Deschideau drumul vreo doisprezece alergători, purtători de făclii, care luminau strada pe unde treceau și îi îndepărtau pe cei care le ieșeau în cale. În spate, doisprezece călăreți numizi, înarmați cu lănci și săbii. Escortau trăsura. La urmă, vreo douăzeci de servitori, împreună cu bagajul, mergeau în două căruțe trase de catâri.

Când au traversat podul de pe Anio, în dreptul muntelui Sacratus, pe linia orizontului au început să pâlpâie zorii. Când a zărit tonalitățile trandafirii ale coroanelor plopilor de pe malul râului, Seneca și-a dat seama că respiră mai bine. A observat că starea sănătății lui se ameliora pe măsură ce se îndepărta de atmosfera apăsătoare din oraș, unde duhoarea de la canalizare și de la gunoaie se amesteca cu aburii pestilențiali care se ridicau în aer din bucătăriile în care se pregătea mâncarea pentru un milion de persoane. A simțit o mare ușurare când s-a văzut scăpat de mirosul pătrunzător ce venea de la hornurile din oraș.

Au ajuns la casa din Nomentum în jurul celei de a cincea ore a zilei. Primul lucru pe care l-au văzut, lângă drum, a fost o statuie din lemn a Zeului Priap, care etala un falus ieșit din comun, îndreptat țanțoș în sus și care fusese dat cu miniu, ca să aibă aceeași strălucire ca și culoarea focului. În mâna dreaptă, ținea o seceră dințată. Acestea îi erau armele cu care își apăra proprietățile de la țară. Intrusul care s-ar fi strecurat în gospodărie sau în fermă cu gândul de a fura sau de a vâna pe ascuns se expunea mâniei acestei divinități, care l-ar fi sodomizat cu imensul său penis, iar după aceea i-ar fi tăiat testiculele cu secera zimțată.

Pe cap, zeul avea o ghirlandă de spice, mărturie a recoltei trecute. Odată cu instalarea toamnei, la culesul viilor, i se va pune o coroană împletită cu ciorchini de struguri. Atunci va primi mai multe

ofrande: o mai mare cantitate de miere, de lapte, de fructe, de prăjituri și de legume. În fiecare zi i se va atârna de falus câte o nouă ghirlandă de flori. Zeul o să fie atunci istovit de atâta treabă. Ferma din Nomentum era considerată cea mai productivă exploatare vinicolă din tot ținutul, poate din întreaga Italie.

Seneca era mândru de ea. Dobândise terenul în urmă cu mai bine de patruzeci de ani, de la un patrician recunoscător, pe care îl apărase cu succes într-un proces complex și complicat legat de o moștenire. Cele peste trei mii de hectare de pădure și de teren arabil reprezentaseră o plată princiară drept onorariu. Au însemnat recunoașterea talentului său ca avocat, dar au fost și prima proprietate dobândită în viața lui. El însuși a pus primele pietre care aveau să stea la temelia unei mari reședințe rurale și a plantat vreo cincizeci de platani pentru a stabili marginea drumului ce urma să servească drept cale de acces. În acele zile de demult se gândise să-și investească toate economiile în această fermă. Însă tocmai atunci s-a întâmplat să se îmbolnăvească și să fie obligat să nu mai întreprindă nimic. În cele din urmă, cu banii aceia, agonisiți cu greu, și-a cumpărat o vilă în apropiere de Pompei, unde a petrecut câțiva ani în convalescență. După aceea, starea sănătății lui l-a obligat să plece în Egipt.

După unsprezece ani de când căpătase acest domeniu, în timp ce exercita la Roma funcția de chestor, a început să-și folosească timpul liber pentru a converti acele pământuri într-o mare exploatare agrozootehnică, specializată în viticultură. Studiile de agronomie pe care le-a făcut în Alexandria l-au ajutat să-și împlinească visul. Astăzi, ferma ajunsese să producă peste șase sute de mii de sesterți pe an.

Când a sosit acolo, i-a ieșit în întâmpinare administratorul fermei, un omuleț, slab și agitat, cu o înfățișare de mucalit, originar din Carbula, un

mic port fluvial situat pe malul drept al râului Betis, la sud-vest de Corduba, la o distanță de circa șaptesprezece mile de orașul natal al lui Seneca. După cum le era obiceiul ori de câte ori se vedeau, au început să vorbească în turdetană.

Seneca stăpânea câteva limbi autohtone din Betica natală și avea o vastă colecție de cărți scrise în turdetana clasică și în tartesiana veche. Cunoașterea acestor idiomuri a fost unul dintre lucrurile care i-au alinat viața în timpul exilului din Corsica, pentru că s-a ocupat de elaborarea unor studii de filologie comparată între limbile vorbite de corsicani și de turdetani. A descoperit numeroase asemănări și astfel a putut să demonstreze că a existat o mișcare de populații dinspre sudul Peninsulei Iberice spre Corsica.

Și-a adus aminte de acele cercetări în timp ce vorbea cu administratorul și s-a gândit că este amuzant să te consideri propriul tău prieten când cineva de lângă line se străduiește să fie o companie agreabilă. A zâmbit malițios reflectând la o situație contrară.

— Ce bine le-ar prinde multora să-și ia o vacanță de la ei înșiși! a spus Seneca, pe neașteptate, trecând de la turdetană la latină.

— Ce-ați spus, domnule?

— Oh! Nu mă lua în seamă! Gândeam cu glas tare. Dar hai cu mine, să dăm o raită prin fermă.

Au vizitat șurile și hambarele, au fost la staule și la șopronul cel mare, plin cu unelte agricole, unde se păstrau, înfășurate în niște prelate unse cu grăsime, coasele și secerile. S-au dus să vadă și podgoria, plină de ciorchini cu mici bobițe verzi, promițând o recoltă bogată, s-au plimbat prin pădure, apoi au străbătut livezile cu pomi fructiferi. Printre smochini și meri, peri și pruni, erau și cireși sau caiși.

La amiază, pe când se plimba cu administratorul printr-o galerie acoperită de iederă, pentru a fi

protejată de razele soarelui, s-a apropiat de ei în fugă un băiat, care le-a înmânat o pară uriașă.

— Trebuie să aibă cam o livră și jumătate, i-a spus administratorul. Este unul dintre pomii plantați chiar de dumneavoastră. Băiatul acesta are grijă de ei.

— Păi, atunci, o s-o mănânc!

A dus para la gură, cu gândul de a o mânca, mușcând câte puțin din ea, însă dinții lipsă și un dinte care se clătina l-au împiedicat. Administratorul a scos un cuțitaș din desaga pe care o purta pe umăr și i l-a oferit.

— Cred că ți-ai dat seama, dragul meu Felicius, că-mi cad dinții, a spus Seneca, tot așa cum se surpă, din câte mi-am dat seama, și zidurile casei de la fermă. Dacă se erodează acești pereți, care sunt cu douăzeci de ani mai tineri decât mine, ce putere aș putea să am eu împotriva timpului, cum să nu mă năruiesc și să nu mă prăbușesc, bucată cu bucată?

— Sunteți încă în vigoare, ca și plopii ăștia, a spus administratorul.

— Ce exemplu îmi dai! Chiar eu i-am sădit. Nu vezi cât de trecuți sunt? Desigur, dacă ar putea vorbi, s-ar plânge de toate beteșugurile lor.

Și-au continuat drumul, în timp ce Seneca tăia tacticos mici felioare din pară și le băga în gură. S-au dus să vadă și o șură, iar Seneca s-a oprit cu privirea la un câine enorm. Un câine de vânătoare, culcat lângă un stâlp de lemn, pe un strat de paie, ghemuit cu lotul, cu o coadă lungă, înfășurată ca un laț în jurul labelor. Capul mare era astfel lipit de pământ, încât nasul lui părea și mai turtit decât era în realitate. Urechile, late și lungi, îi cădeau peste frunte, acoperindu-i ochii.

— Ce-i cu acest laconian? a întrebat Seneca. Parcă ar fi pe moarte. Totuși, din cât se vede, pare tânăr și puternic.

— Ah, ăsta-i drăguțul de Argos! a exclamat administratorul. Are ceea ce merită, pentru că este

lacom. Am preparat o otravă împotriva șobolanilor, din rădăcini de aconit cu miere din Heraclea. Și cum are obiceiul să fure orice lucru dulce care-i iese în cale, a înfulecat vreo doi tuberculi.

— Și a supraviețuit celor doi tuberculi otrăviți? a întrebat Seneca, uluit. Mierea aia are ea însăși un înalt grad de toxicitate.

— Probabil că Priap a fost iertător, fiindcă unii cred că otrăvirea lui s-ar datora zeului, drept pedeapsă că a sustras niște prăjiturele din ofrandă. Fapt este că stă aici întins de vreo șase zile, fără să se urnească din loc. Refuză mâncarea, nu acceptă decât apă, dar foarte puțină.

Seneca a rămas pe gânduri, uitându-se la câine, care îi aducea aminte de ceva, însă nu-și dădea seama de ce anume. A făcut un efort de scotocire prin memorie. La ce amintire tăcea trimitere această scenă? Însă nu a izbutit să vizualizeze în mintea lui decât câteva imagini neclare din templele egiptene.

— Cred că va scăpa, a spus administratorul, întrerupându-i firul gândurilor, pentru că nu este pentru prima oară când constat că un animal refuză să mănânce ca să se lecuiască de o intoxicație sau ca să scape de o rană. Mi-aduc aminte de un motan care…

— Nu numai că scapă, dar se și înzdrăvenește! a exclamat Seneca, foarte tulburat. Fără să-l fi citit, acest câine l-a înțeles mai bine decât mine pe Hipocrate: „Medicul te îngrijește, natura te pune pe picioare.” Acest animal s-a lăsat pe mâna naturii, Argos este mai înțelept decât mine.

Atunci amintirile au început să i se limpezească în minte. S-a întâmplat în timpul unei călătorii pe care a făcut-o pe Nil, cam până la o sută de mile la sud de a Cincea Cascadă, când s-a oprit ca să se odihnească, în orașul Meroe. Acolo, a legat prietenie cu un sacerdot nubian, care i-a dezvăluit secretul longevității și extraordinara sănătate prin

care se deosebeau slujitorii templului lui Amon, care nu numai că mâncau doar o singură dată pe zi, dar se mai și abțineau de a pune gura pe vreun aliment timp de patruzeci de zile, de două ori pe an.

— Când ții post negru, i-a spus sacerdotul, trebuie să ții seama de faptul că în primele două zile îți va fi foame, pentru că spiritul tău stă lipit de pământ, ca și trupul, de altfel. Între cea de a noua și a douăsprezecea zi, spiritul tău va părăsi lumea materială, ducându-ți trupul cu el. Atunci te vei simți deasupra trebuințelor omenești. Nu vei mai ști ce anume înseamnă foamea. Când se vor împlini patruzeci de zile, spiritul tău se va întoarce pe tărâmul lumii materiale, târându-ți trupul după sine, iar acesta îți va cere să-l hrănești. Nu-ți va fi de niciun folos dacă încerci să apelezi atunci la cele spirituale. Materia se va impune asupra spiritului. Foamea va ieși învingătoare.

Îl ascultase atunci pe preot cu atenție deosebită, ba chiar simțea cum îi crește sufletul, plin de bune intenții, însă la numai câteva ore după aceea se afla la masă, acasă la pretorul din oraș, care l-a cinstit cu un ospăț demn doar de despoții orientali.

— Pe Hercule! a exclamat Seneca, scăpând para pe jos și apucându-l pe administrator de umeri, pe care l-a zgâlțâit cu toate puterile lui. Acum am înțeles! După atâția ani! De aceea a refuzat Ahile să mănânce, când i s-a adus la cunoștință că a murit Patrocle! Moartea prietenului îi otrăvise sufletul. Ca să se înzdrăvenească, trebuia să postească!

Atunci, s-a lăsat pe vine lângă laconian, l-a mângâiat cu tandrețe pe spinare și pe cap și i-a spus în șoaptă:

— Fă-te bine, dragul meu Argos, pentru că din această clipă o să postim împreună.

În ciuda uimirii personalului de la bucătărie, care în acea zi își dăduse toată silința să gătească, special pentru el, cele mai rafinate feluri de

mâncare, Seneca a refuzat să pună gura pe ceva. Noaptea a dormit ceva mai bine decât de obicei, iar dimineața, când s-a sculat, a băgat de seamă că scăpase de febră. Și-a petrecut ziua hoinărind prin fermă, odihnindu-se când și când la umbra vreunui copac, gândindu-se întruna la întâmplările care i-au marcat existența și făcând, cu timiditate, planuri legate de viitor.

În cea de a patra zi de post a trebuit să stea în pat. I se făcea rău ori de câte ori încerca să se ridice din pat, îl dureau picioarele și simțea că trupul îi este tot greu, de parcă ar fi fost din granit. A vrut să-și întrerupă postul, însă i s-a făcut greață îndată ce s-a gândit la mâncare.

În a cincea și a șasea zi a vrut să stea tot în pat, însă a trebuit să se scoale în mai multe rânduri ca să se plimbe, să-și abată gândurile și astfel să-și controleze dorința de nestăvilit de a mânca. Dar și-a dat seama, mirat, că această dorință dădea târcoale unor feluri de mâncare exotice, iar vederea unui măr sau a unei piersici nu-i stârnea pofta.

În a șaptea zi a făcut o criză acută de astm, dar de foarte scurtă durată, după care a avut o stare continuă de greață și s-a întins pe un divan, unde a citit până la căderea nopții.

În cea de a opta zi, s-a sculat în zori, foarte senin, cu toate că de-abia dormise trei ore. Simțea în trup o energie debordantă. A citit până s-a luminat bine de ziuă, iar după aceea a ieșit la o plimbare prin fermă. A mers îndelung, până la poalele unui munte, s-a cățărat pe o pantă cu o asemenea ușurință, încât și-a adus aminte de anii tinereții. Când a ajuns în vârf și a văzut valea la picioarele lui, euforia l-a făcut să scoată un strigăt de bucurie.

În acea noapte a dormit tot numai trei ore și s-a trezit simțindu-și mintea extraordinar de limpede. Trupul și intelectul îl îndemnau la treabă. A petrecut câteva ceasuri notându-și experiențele

trăite în ultimele opt zile, iar după aceea a ieșit la plimbare.

În jurul prânzului a intrat în bucătărie, pentru că voia să se asigure dacă încă îi mai este foame sau nu. Într-un ceaun mare, găteau un păsat din boabe de grâu cu cârnați de toate felurile și cu bucăți de carne. Mirosul trăda și o generoasă risipă de condimente. Când a respirat aroma pe care o răspândea ceaunul, a crezut că ar fi în stare să mănânce o porție zdravănă din acea mâncare. Iar când și-a imaginat bucățile de tobă desfăcându-se în contact cu cerul gurii, carnații picanți și felioarele de slănină – care probabil o mai fi și moale ca brânza proaspătă –, i-a lăsat gura apă. Cu cât se gândea mai mult la posibilitatea de a gusta din mâncare, cu atât mai mare era tentația. Nu mai simțea nimic altceva decât dorința de a se ghiftui mâncând din acel ghiveci, realmente doar atât mai voia de la viață.

S-a așezat pe o bancă din lemn de pin, la o masă lungă, de stejar, cu gândul de a cere să i se aducă o farfurie adâncă plină cu păsat, care i se părea tot mai ispititor. Ba chiar s-a înfiorat de plăcere când s-a gândit la plăcerea pe care avea să o încerce când va duce la gură prima lingură. Atunci a luat seama și la un coșuleț plin cu napi.

Uitându-se fix la tuberculii albi, a rămas ca vrăjit. I se păreau că sunt de o frumusețe celestă. Așa trebuie să fie ambrozia zeilor. Așa ceva o fi mâncând Zeus în Olimp, în vreme ce Ganimede îi toarnă nectarul în cupă.

S-a gândit atunci cât de fericit o să fie în momentul în care va putea să mănânce asemenea napi, după ce va pune capăt postului: în acea clipă nu-i era poftă să o facă. Atunci și-a dat seama că ceea ce simțea pentru acele modeste feluri de mâncare, cărora niciodată nu le mai acordase atenție, era de fapt o puternică atracție de natură estetică. A înțeles că nu voia decât să le admire, nu să le și mănânce.

S-a gândit atunci că dorința de a se îmbuiba cu mâncare ascunde poate vreo reacție perversă. S-a sculat brusc de la masă și a ieșit din bucătărie, mergând repede și cu pași mari, în vreme ce una dintre bucătărese alerga după el cu coșulețul de napi în mână.

— Domnule! Domnule! l-a strigat bucătăreasa. Stați un pic, domnule, va rog, că o să vă gătesc napii ăștia așa cum doriți. Am văzut că vă plac.

— Ai mare dreptate, i-a spus Seneca, oprindu-se și întorcându-se spre ea. Firește că-mi plac, dar numai ca să-i admir. Sunt foarte frumoși. Du-i la mine în odaie.

— Vai de mine, domnule! Lăsați-vă de postit, că rămâne numai pielea și osul de dumneavoastră! Suntem tare supărați cu toții!

— Păi ar cam trebui să vă bucurați. Niciodată în viața mea nu m-am simțit atât de bine.

— Și nu vreți să mâncați măcar o supă de legume?!

— Ești o femeie cumsecade, așa că mai bine dă-mi o strachină plină cu apă. Nu te îngrijora, o să ai vreme să mă îngrași după pofta inimii tale.

Femeia i-a adus o strachină plină ochi cu apă, iar el a sorbit de două ori din ea și i-a întins-o. A observat că de fiecare dată trebuia să bea tot mai puțin, ca să-și ostoiască setea.

După-amiază, a hoinărit prin fermă, a stat îndelung la umbra copacilor, cugetând și notându-și gândurile pe tăblițe pe care le lua întotdeauna cu sine, iar la lăsarea întunericului, s-a instalat în bibliotecă, să citească până la cea de a șaptea oră.

A doua zi, cea a nonelor lui iulie și a zecea de când începuse să postească, s-a sculat tot senin, după un somn de numai trei ceasuri. A citit până la revărsatul zorilor, când a ieșit și s-a dus pe plantațiile cu pomi fructiferi. A descoperit că uitându-se la fructe avea aceeași bucurie estetică pe care o simțea și atunci când se plimba printr-o galerie de artă. A mai descoperit că singurul lucru

ce îl îngrozea Ia începutul postului, grețurile neașteptate, își pierdeau din intensitate și dispăreau la fel de brusc dacă se întindea câteva clipe și apoi se scula ușurel în picioare.

La amiază, a repetat experiența din ziua precedentă: a intrat în bucătărie când găteau prânzul. De data aceasta, mirosul de mâncare i-a făcut rău și a trebuit să iasă în grabă afară.

S-a plimbat din nou, pe la poalele muntelui. Și și-a propus să se cațăre până în vârf. Fiecare pas pe care îl tăcea însemna un mare efort pentru el. A fost cât pe ce să se întoarcă de mai multe ori, dar s-a străduit să ajungă până în vârf. Când a atins culmea, s-a prăbușit Ia pământ. A rămas o vreme întins pe spate și contemplând cerul. S-a ridicat în capul oaselor și a rămas așa, admirând peisajul cu terenuri cultivate și cu dealuri unduitoare.

S-a simțit atunci cuprins de un entuziasm extraordinar, de o bucurie debordantă. Și-a dat seama că bucuria țâșnea clocotind din simplul fapt că era conștient că se află pe pământ. Doar faptul că trăiește îi producea o stare de euforie.

Cercetându-se pe sine însuși și reflectând asupra acestor senzații noi, necunoscute până atunci, a devenit brusc conștient de un lucru: tăiase cordonul ombilical care îl ținea legat de lume. Se afla acum deasupra oricărei nevoi materiale. Făcea parte din natură, dar în același timp se situa și în afara ei. I se părea că plutește într-o sferă de cristal. Toate temerile sale dispăruseră. A început să întrevadă drumul spre înțelepciune întinzându-i-se la picioare.

— Pe Jupiter! a exclamat el. Prin asta, chiar că trec înaintea zeului suprem. El nu se teme, datorită privilegiilor pe care i le conferă însăși natura lui, în timp ce cu am rupt-o cu temerile grație propriilor mele eforturi.

Simțea că mintea îi este de o luciditate orbitoare, dar și că are nevoie să vorbească, să-și comunice experiențele cuiva.

S-a ridicat în picioare, a coborât panta cu o viteză ce i s-a părut vertiginoasă, l-a căutat pe administrator, l-a luat de umeri și a început să-i vorbească la repezeală. A avut impresia că din gura lui iese un torent de cuvinte, cu violența unei erupții vulcanice.

— Pe bărbăția lui Jupiter! a exclamat Seneca, văzând că expresiei de uluială ce se reflecta la început pe chipul administratorului îi luau locul îngrijorarea și mai apoi groaza. Am o față de Medusă?

— Nu, domnule, nici pomeneală. Numai că m-am speriat văzând ce greu vorbiți, parcă ați avea nevoie de o eternitate ca să rostiți fiecare silabă în parte. Sincer, este ceva înfiorător. Și vă mișcați ca un melc atins de gută.

— Dar ce prostii îți ies pe gură! a exclamat Seneca, iritat de-a binelea.

Atunci, s-a răsucit pe călcâie și s-a îndepărtat amărât și totodată uluit că mânia a pus stăpânire pe el. A luat-o spre ogoare și s-a așezat la umbra unei sălcii plângătoare, pe malul unui pârâu. A simțit atunci cum este cuprins de o adâncă liniște interioară.

— Ce ciudat! a spus el, vorbind cu sine însuși, cu glas tare. N-am mai simțit niciodată o liniște lăuntrică atât de profundă! Am senzația că am ajuns pe cele mai înalte culmi ale înțelepciunii. Că nimic nu mă mai poate tulbura, că lumea mi-e străină. Și totuși, a fost cât pe ce să mă lase nervii! Aproape că-mi venea să-l pocnesc pe Felicius. Nu înțeleg. Se pare că nu mai suport să aud prostii. Cum de îndrăznește să-mi spună că vorbesc și că mă mișc cu încetineală, când eu vorbesc ca un avocat în For și mă mișc aidoma unui iepure urmărit de ogari?!

A stat o vreme cu privirea ațintită asupra curentului din pârâu și urmărind zborul libelulelor. Apoi s-a ridicat încetișor în picioare, s-a îndepărtat de mal și s-a îndreptat spre un deal, pe ale cărui

coaste fuseseră amenajate terase în trepte, întărite cu ziduri de piatră. S-a urcat pe o cărăruie până la una dintre terase și a început să se plimbe de-a lungul ei.

La un moment dat, a ajuns într-un loc unde, întinzând brațul, aproape că putea să atingă cu mâna ramurile unui măr care creștea pe terasa inferioară. Pe acea porțiune, zidul de sprijin se ruinase, probabil din cauza ploilor, iar pietrele se îngrămădeau fără nicio noimă.

Cu toate că nu avea de gând să-l mănânce, a întins brațul ca să culeagă un măr. Voia să i-l ducă în dar lui Felicius.

Cum nu putea să ajungă până la măr, și-a întins și trupul, aplecându-se peste terasament. Și-a pierdut echilibrul și a căzut peste mormanul de pietre de la o înălțime de șase picioare.

Când a căzut peste pietre, a crezut că o să-și rupă cel puțin câteva coaste și poate chiar și un picior. După cădere, a rămas întins peste pietre, așteptând iminenta manifestare a durerii. Pentru o clipă, a înghețat de spaimă la gândul că ar putea rămâne acolo accidentat și fără putință de a cere ajutor. Cine l-ar auzi? Și când ar porni în căutarea lui? Cât timp avea să dureze până l-ar găsi? Totuși, spre marea lui mirare, s-a simțit de parcă ar fi zăcut pe o saltea de puf. A închis ochii și a hotărât să se odihnească preț de câteva clipe.

Stând întins pe spate și cu ochii închiși, însă percepând printre pleoape luminozitatea acelei zile însorite, a sesizat pe neașteptate că totul se întunecă, ca și când soarele s-ar fi ascuns pe după un nor, iar apoi ceva umed și cărnos care îi mângâia fața.

Când a deschis ochii, a dat peste botul turtit al lui Argos, care îl lingea pe obraji și dădea din coadă, o coadă lungă, pe care o mișca unduitor și cu nervozitate.

S-a prins de câine și s-a sprijinit de el, ca să se ridice. Mirat peste poate, și-a dat seama că nu

simțea nici cea mai mică durere.

— Este nemaipomenit, dragul meu Argos, a spus Seneca, îmbrățișând câinele care stătea pe labele din spate ca să-l salute și amenințându-l astfel cu pierderea echilibrului. Am căzut peste pietrele astea ca un țânc. A fost ca o săritură.

Coastele câinelui – care avea o constituție puternică, robustă – ieșeau bine în evidență, dar era clar că scăpase de intoxicație.

— Trebuie să le aduc mulțumiri zeilor nemuritori că te-au făcut să slăbești într-atât, i-a spus Seneca, eliberându-se de îmbrățișarea câinelui, pentru că altfel m-aș fi rostogolit din nou peste aceste pietre. Mă bucur să te văd, dragul meu prieten. Barem tu n-o să vorbești în dodii.

Începând de atunci, Seneca a luat obiceiul de a face în fiecare zi plimbări lungi, în tovărășia laconianului, care nu se mai despărțea de noul său stăpân nici măcar pentru o clipă și care se obișnuise să doarmă lângă patul lui.

În zilele următoare, Seneca slăbea tot mai mult, în vreme ce Argos se îngrășa văzând cu ochii.

În timpul uneia dintre plimbările lor în comun, pe când traversa un teren arabil sub soarele arzător de la amiază, în ajunul idelor lui iulie, în a șaptesprezecea zi de post, Argos a zbughit-o brusc de lângă stăpânul lui și a rupt-o la fugă, cu toată viteza pe care i-o îngăduiau picioarele.

Seneca a observat că laconianul urmărea un iepure, de mică mărime, probabil un pui, care, după ce a fugit disperat și s-a tot îndepărtat rostogolindu-se și învârtindu-se, acum se îndrepta în fugă spre el, ajungând până aproape de picioarele lui, unde a fost imediat vânat de câine, care i-a rupt gâtul dintr-o mușcătură.

Seneca a privit scena fascinat. I-a fost milă de acea biată ființă lipsită de apărare, dar totodată a fost uluit de expresia din ochii lui Argos. Nu aveau nicio expresie de răutate, nici furie sau ură, ci mai degrabă o scânteiere de blândețe.

— Îmi închipui că a omorî și a mânca o pradă este pentru tine ceea ce înseamnă pentru mine să iau un măr din pom și să-mi înfig dinții în el, a spus Seneca, în vreme ce încerca să-și învingă greața pe care i-o producea puiul de iepure sfâșiat.

Au traversat ogorul și au ajuns la marginea unei păduri. Seneca înainta la pas, obosit, în timp ce Argos mergea foarte repede și i-o lua înainte, apoi se întorcea, se învârtea în jurul stăpânului și iar se îndepărta, repetând unul și același joc.

— Ești de o vitalitate debordantă, dragul meu prieten, i-a zis Seneca, Ia un moment dat, când câinele s-a apropiat de el ca să-l mângâie pe cap. Este uimitor cât de tare te-ai putut îngrășa în numai șapte zile. Te invidiez. Înțelegi ce-ți spun? Că m-am cam săturat să lot umblu plutind prin lume. Mi-ar plăcea să-mi înfig din nou picioarele în pământ. Hai să-l dăm uitării pe sacerdotul nubian și cele patruzeci de zile ale lui. Sunt curios să aflu ce anume o să simt la întoarcerea dintre stele.

Se pregătea să intre în pădure, când s-a oprit brusc, atras de boabele unui scorombar ce se înălța printre niște stejari încărcați cu ghinde. A luat o boabă de scorombar și, ținând-o între degetul mare și cel arătător, a ridicat-o în sus, în bătaia razelor de soare, care au smuls din fruct scânteieri de un negru-albăstrui. S-a uitat îndelung la ea, nehotărât, ca în cele din urmă să o ducă Ia gură.

Când a zdrobit fructul, între limbă și cerul gurii, a auzit un fel de plescăit. A savurat cu plăcere sucul acrișor, care i s-a răspândit prin toată gura. Era conștient că se hotărâse să se apuce iar de mâncat. Chiar în acea clipă a simțit o schimbare profundă în tot organismul. Oboseala care îl însoțise în ultimele zile dispăruse ca prin farmec. Și-a dat seama că tot trupul îi este cuprins de o neobișnuită vitalitate.

— Să mergem, Argos! a exclamat Seneca, dându-i câinelui un ușor bobârnac în cap și

rupând-o la fugă.

Câinele a făcut un salt de bucurie și a luat-o la fugă după stăpân. Seneca a pătruns în pădure, ferindu-se de crengi și de tufișuri, până ce a ajuns într-o poiană înconjurată de muri și de fragi sălbatici. Murele erau încă verzi, însă fragii își etalau maturitatea lansând licăre ispititoare.

Seneca a adunat câteva fragi și s-a așezat pe jos, gata să le mănânce tacticos. A mestecat două dintre ele fără grabă, însă după câteva clipe a simțit o poftă devoratoare. A mâncat la repezeală celelalte fragi culese și s-a sculat în picioare dintr-un salt. **În** ciuda mișcărilor bruște, de data aceasta nu i s-a mai făcut greață. Se simțea amețit de atâta vitalitate, scăpat de debilitate și de starea generală proastă de care suferise în ultimele șaisprezece zile. Însă, în același timp, căzuse pradă unei neliniști în fața căreia puterea voinței sale nu-i era de niciun folos. Dorința de a mânca era de nestăpânit. Atunci a înțeles ce anume înseamnă să pui din nou picioarele pe pământ, își pierduse libertatea pe care i-o conferea absența necesităților trupești, iar acum era liber să-și hotărască propriul destin.

A cules un pumn de fragi, și le-a băgat pe toate în gură și le-a înghițit aproape pe nemestecate. I se părea că ar putea să mănânce un bou întreg. A mai adunat un pumn de fragi, dar când le-a băgat grăbit în gură, și-a adus aminte de ultima recomandare pe care i-a făcut-o sacerdotul nubian, înainte de a se despărți de el:

— Până și cel mai mare idiot poate să postească, însă numai înțeleptului îi este dat să-și întrerupă postul cu chibzuință. Dacă mănânci prea mult după un post îndelung, vei contracta boli fără leac, ba chiar poți să și mori. Postul nu-ți va fi de niciun folos. Dimpotrivă, îți va aduce numai necazuri. Este ca orice alt lucru din viața asta: lipsa de măsură este la îndemâna oricui, oricine poate

îmbrățișa extremele, însă numai câțiva pot urma drumul moderației.

S-a așezat din nou pe iarba, a mâncat fragile una câte una, mestecându-le încet, savurând deliciosul lor suc, și s-a hotărât să nu mai pună gura pe nimic până a doua zi.

A petrecut restul zilei alergând peste câmpuri, împreună cu câinele, a improvizai un gard din două bețe și un retevei, ca să capete îndemânare la săritura în înălțime, apoi s-a dus pe o pășune ca să exerseze săritura în lungime, ca în cele din urmă să ia câte o piatră în fiecare mână, ca să practice ridicarea greutăților. În sfârșit, a început să meargă făcând salturi mari, la fel cum făceau salienii, sacerdoții cultului lui Marte, la procesiuni, spre marea bucurie a lui Argos, care din acea clipă i-a cerut să execute pașii salienilor în fiecare zi.

Spre seară, înainte de a se închide în bibliotecă să citească, i-a cerut vătafului zilerilor angajați la culesul fructelor să trimită doi oameni la Roma, să-i aducă o oglindă în care să se poată vedea în întregime.

În acea noapte a dormit ceva mai mult decât de obicei. În zori, a ieșit la o plimbare cu Argos prin fermă. Câinele s-a pornit să sară în jurul lui, iar Seneca a înțeles că era solicitat să repete pasul salienilor. Și astfel, sub privirile uluite ale sclavilor și ale lucrătorilor de pe câmp, câinele și stăpânul lui s-au îndepărtat spre ogoare, executând un dans grotesc, din salturi și țopăieli.

S-au dus din nou în poiana din pădure unde au găsit fragi sălbatice, dar de data aceasta Seneca a mâncat cu cumpătare, în vreme ce Argos sfârteca un iepure pe care tocmai îl vânase.

La amiază, când a intrat în dormitor, a văzut că îi atârnaseră oglinda de un perete. S-a dezbrăcat iute și s-a cercetat cu privirea.

I s-a părut că vede o cu totul altă persoană. Burta enormă, voluminoasă, care mai înainte i se revărsa peste regiunea inghinală, împiedicându-l

să-și vadă părțile intime, dispăruse cu totul, lăsând în loc un pântece plat ca o scândură, pe care se profilau mușchii abdomenului.

Trupul său, deși scund, căpătase grație și proporții. Încă o lună în compania lui Argos, și atunci va avea înfățișarea unui Faun elen.

Însă ceea ce l-a uluit cel mai tare au fost ochii. Ochii mici, ascunși pe după sferele de grăsime, deveniseră doi ochi mari, iar privirea pătrunzătoare, profundă.

În general, întinerise. Făptura care îl privea din oglindă părea a fi mai curând a prietenului său Demetrius Cinicul decât a lui însuși. Trupul lui suferise o metamorfoză. Ex-consulul roman și primul sfetnic împărătesc dispăruseră, pentru a face loc unui filosof slab, aidoma celor care umblau din sat în sat, înfășurați într-o mantie cenușie și sprijinindu-se într-un toiag, ca să le transmită oamenilor înțelepciunea lor. Avea impresia că trupul la care se uita se potrivea mai bine cu spiritul lui. Corpul de dinainte i se părea acum o contradicție.

Tolănindu-se pe jos, cu labele din față întinse și cu botul lipit de o dală de piatră, Argos își privea stăpânul cu coada ochiului, urmărindu-i fiecare mișcare.

— Ce părere ai, Argos? a întrebat Seneca, continuând să se cerceteze în oglindă. Am dreptate sau mă înșel? Mi se potrivește mai bine acest trup? Îmi seamănă mai mult? Sau eu m-am schimbat pe dinăuntru și de aceea am căpătat acum acest corp? Nu știu, dar parcă acum semăn cu mine însumi.

Ceva mai târziu, pe când străbătea din nou câmpurile împreună cu Argos, îmbrăcat cu o tunică ușoară, prinsă la brâu cu o cingătoare de mătase, și cu sandale de piele în picioare, și-a adus aminte că acea zi este prima dintre idele lui iulie, în care este fixată o adunare obligatorie a Senatului. Gândindu-se la ceasurile de plictiseală pe care ar fi

trebuit să le suporte în acele clipe, l-a cuprins o bucurie debordantă.

Atunci a rupt-o la fugă, cu câinele după el, imitând salturile preoților salieni, până la o alinătură, un ochi de apă liniștită pe care îl forma afluentul lui Anio, care traversa ferma. Aici, s-a dezbrăcat repede și s-a aruncat în apă. A înotat de-a lungul râului, până ce laconianul și-a luat inima în dinți și a intrat după el, în apă. A început atunci a se hârjoni cu câinele, făcându-se că luptă cu el. În cele din urmă, amândoi s-au întins pe piatră, ca să se usuce la căldura soarelui de vară.

— Oh, Argos, Argos! Compania ta este pentru mine mult mai plăcută decât aceea a senatorilor, adunați laolaltă.

După alte opt zile, stând întins pe spate pe aceeași piatră, cu Argos tolănit lângă el și cu picioarele în apă, bălăcindu-se amuzat, s-a apucat să reflecteze asupra puterii destinului.

„Ce săritoare este zeița Fortuna! se gândea el. Ei îi atribuim toate cele bune din existența noastră, dar tot ei îi punem în cârcă și relele din viața noastră. Ni se pare așa de evident câtă putere are, încât nici măcar nu ne dăm seama că poate să fie fals și ceea ce este evident. De câte ori nu obișnuim să spunem că nu a stat în puterile noastre să ne alegem părinții pe care ni i-a dat destinul! Soarta ni i-a oferit. Și totuși, să fie oare acesta adevărul? Nu se ascunde aici o păcăleală?"

A rămas îndelung cufundat în gânduri. Pe neașteptate, s-a sculat năpădit parcă de un atac de euforie febrilă.

— Evrika! a exclamat el. Am găsit, Argos! Am găsit! Nu ne putem alege părinții, dar suntem liberi să ne renaștem în conformitate cu tot ceea ce depinde de noi, după propriul nostru liber-arbitru. Și știi de ce? Pentru că suntem răspunzători față de noi înșine, întrucât noi suntem cei care ne făurim propriul nostru destin. Nu putem da vina pentru

ceea ce ni se întâmplă nici pe zei, nici pe natură. Omul are puterea divină de a se crea pe sine însuși.

Și-a petrecut după-amiaza străbătând câmpul împreună cu Argos. Au urcat amândoi pe culmea unui munte, ca să poată admira apusul soarelui. Când astrul se scufunda pe linia orizontului, într-o risipă de culori, Seneca stătea pe o stâncă și se gândea Ia întreaga lui viață trecută. S-a ridicat brusc în picioare și a exclamat, întinzându-și brațele:

— Argos, omul ar fi un lucru mizerabil și trist, dacă nu ar avea capacitatea de a se înțelege pe sine însuși!

Cinci zile mai târziu, a cincea de la calendele lui august, după o zi de intense exerciții fizice, cu care încercase să lupte împotriva nervozității ce pusese stăpânire pe el încă din momentul în care, dis-de-dimineață, s-a dat jos din pat, stând lângă Argos pe malul unui pârâu, a simțit nevoia imperioasă de a se apuca de scris. A scos tăblițele și condeiul dintr-o desagă și a început să-și transcrie gândurile, ca și cum i le-ar fi dictat un glas lăuntric. După câteva ceasuri, s-a sculat în picioare și a început să meargă în jurul pietrei pe care stătuse, în vreme ce recitea ceea ce scrisese.

— Acum știu, Argos, știu! Nu trebuie să arăt omenirii, așa cum credem, ce anume am greșit, ca să învețe din greșelile mele. Nu! Ceea ce am să le arăt celorlalți este drumul drept al vieții, cel pe care l-am descoperit cam târzior, când m-am săturat de rătăcirile mele. Fii atent la ce-ți spun, Argos, ascultă-mă, prietene Argos! Începutul scrisorilor pe care am de gând să i le trimit lui Lucilius, în prezent procurator în Sicilia. Știu că aceste scrisori despre etică îmi aduc nemurirea care întovărășește faima. Ascultă! După obișnuita introducere, „Seneca îl salută pe prietenul său Lucilius”, pentru că vreau ca orice cititor să simtă că citește o corespondență autentică, scriu:

„Astfel trebuie să acționezi, dragă Lucilius: să revendici, pentru tine însuți, controlul asupra ta, iar timpul care îți este răpit acum, îți este irosit ori îți scapă printre degete, recuperează-l și păstrează-l.”

„Mă înțelegi, Argos? Timpul este singurul lucru care realmente ne aparține și căruia nu-i acordăm niciun fel de însemnătate. Îngăduim să ni-l smulgă orice zevzec. Îl irosim, în vreme ce tezaurizăm bogății care nu ne mai sunt de folos cu nimic atunci când timpul ni se termină.

Dar ce prostii îmi ies din gură! Se pare că te-am inclus printre cei care pierd timpul. Nu, tu nu, Argos, tu ar trebui să te numeri printre cei Șapte înțelepți. Nu cunosc pe nimeni care să știe să-și folosească timpul mai bine decât tine.”

Începând din acea zi, Seneca și-a schimbat ritmul cotidian. A continuat să se trezească înainte de revărsatul zorilor și să consacre o bună parte din dimineață unor lungi plimbări în compania lui Argos, alergărilor și exercițiilor fizice. Iar după aceea se așeza la umbra unui copac și se apuca să-și noteze gândurile. Apoi se închidea în biroul lui, unde rămânea până târziu, scriind cu condeiul și cu cerneală pe foi de papirus. Atunci ieșea din nou la plimbare cu Argos, culegea câteva fructe din pomi și se ducea să le mănânce pe malul râului. Alteori se hrănea exclusiv cu fragi sălbatice și cu mure. Atunci își însemna gândurile la umbra primului copac ce-i ieșea în cale și se întorcea acasă spre seară, după ce se bălăcea în vreo răstoacă a râului, ca pe urmă să se retragă din nou în birou, ca să scrie.

În timp ce redacta scrisorile despre etică, adresate prietenului său Lucilius, a început să elaboreze și un tratat de cosmologie. Se culca întotdeauna înainte de a șaptea oră a nopții și se cufunda imediat într-un somn adânc, de recuperare. Nu-și îngăduia nicio clipă de

inactivitate. Părea posedat de dorința fierbinte de a recupera în acea vară timpul irosit de-a lungul a treisprezece ani în slujba lui Nero. Își spunea sieși că este mai important să-și facă datoria față de întreaga omenire decât să-și respecte obligațiile față de o singură persoană.

În ajunul idelor lui august, într-o după-amiază, în timp ce stătea pe malul râului, iar Argos încerca în zadar să vâneze libelule, se gândea la plicticoasa sesiune a Senatului, ce urma să aibă loc a doua zi la Roma, și la jocurile publice, care se desfășurau în lunile iulie și august și umpleau orașul de urlete și de sânge. Deodată, a auzit în spatele lui niște strigăte ce l-au obligat să-și întoarcă trupul. În depărtare, l-a zărit pe Felicius, care se apropia în fugă, cu brațele ridicate și fluturând într-o mână un sul de papirus.

— Ce-mi aduci așa de grăbit, Felicius? a întrebat Seneca, ridicându-se în picioare.

— O misivă care tocmai a sosit de la Roma. Cel ce a adus-o spune că este ceva foarte urgent.

Seneca a luat sulul, închis și pecetluit, a rupt pecetea, l-a desfăcut și a început să citească. După câteva clipe, l-a înfășurat la loc și i l-a înmânat administratorului.

— Poți să-l arzi sau să-l folosești ca să pui ceva în el, i-a spus Seneca. Nu conține nimic important. Este de la un senator, pe nume Trasea Paetus, care se consideră prietenul meu și care, se pare, dorește să mă țină la curent cu treburile petrecute în lume. Această ființă plină de sine, dar săracă cu duhul, îmi vorbește despre nu știu ce înfrângere suferită de armata noastră prin ținuturile armenești. Este sigur că s-au repetat umilințele îndurate în Caudium și în Numantia. Se pare că legiunile a patra Scitica și a douăsprezecea Fulmínala au fost încălecate. Nu știu ce însemnătate ar putea să aibă toate aceste lucruri.

— Nu vi se pare important, domnule?

— Nu. Este vorba despre aceeași poveste plicticoasă, ce se tot repetă, despre măceluri între oameni. Mai degrabă ar trebui să spun că este vorba despre măceluri între frați, care nu știu că sunt frați. Nu știu dacă ți-am spus vreodată că, la un moment dat, am asistat la o bătălie fioroasă, pe meleagurile egiptene. A fost ceva îngrozitor, înfiorător. S-a dat într-una dintre cele mai frumoase părți ale Deltei Nilului, cea care se numește gura de vărsare Heracleotica. Tocmai trecea pe acolo, când mi-am aruncat eu privirea, o droaie de delfini, care încercau să urce pe râu în sus. Însă o liotă de crocodili le-a tăiat calea. Te asigur că lupta a fost înspăimântătoare, de o ferocitate cutremurătoare.

— Cine a câștigat?

— Delfinii.

— Cum?

— Te va uimi faptul că niște ființe atât de pașnice au putut să învingă niște bestii puternice și feroce. Delfinii au câștigat grație inteligenței lor. Nu le puteau face rău crocodililor prin platoșele tari, însă au recurs la un vicleșug, fiindcă au descoperit care le era călcâiul lui Ahile: au profitat de moliciunea burților lor, pe care le-au străpuns cu aripioarele, strecurându-se pe sub ei.

— Ce minune!

— Văd că te bucură deznodământul acelei bătălii.

— Am văzut crocodili la Roma, la circ. Delfinii mi se par mai simpatici.

— Iar dacă lupta s-ar fi purtat între delfini și delfini, cu ce parte ai fi ținut?

— Dacă bătălia mi-ar fi fost povestită de dumneavoastră, n-aș fi ținut cu nicio parte. Însă dacă eu aș fi fost martor, sunt sigur că m-aș fi bucurat de triumful părții câștigătoare.

— Meriți drept premiu greutatea ta în aur, dragul meu Felicius, a spus Seneca, izbucnind în râs.

— Am zis ceva nostim, domnule?

— Nu, ai spus ceea ce ar spune orice istoric. Iar acest lucru nu are nimic nostim, dimpotrivă. E trist. În cărțile de istorie ni se spune că nu există pe lume nici măcar o palmă de pământ care să nu aibă un mormânt roman. Dar ce-am pierdut noi în acele locuri de departe, încât să trebuiască să ne lăsăm viața pe acolo? Ne-am trimis legiunile în cele mai îndepărtate ținuturi. Am ajuns acolo cu oameni bine înarmați și căliți în mii de bătălii. Am ajuns cu mașinării de asalt și cu niște îngrozitoare piese de artilerie. Pe fluviile lor, am construit corăbii uriașe, pe care apoi le unim cu niște bârne pe care amenajăm platforme de unde lansăm pietre și sulițe cu arbalete și cu catapulte. Și astfel distrugem orașe întregi și le anihilăm oștirile prost echipate, fără a-i pune pe ai noștri în situații primejdioase. De cele mai multe ori, ne înfruntăm cu bărbați fără coifuri și armuri, care se apără cu niște scuturi mari, grele și prost făcute, și care intră în luptă cu lănci mult prea lungi, din lemn trecut prin foc, ca să se întărească. Decimăm popoare întregi, ca după aceea istoricii să ne proslăvească victoriile. Am devenit atât de aroganți, că nu recunoaștem niciun drept străinilor. Considerăm drept norme numai legile noastre, care însă nu sunt aplicabile și celor aparținând altor nații. Pe aceștia, fără a face vreo deosebire, îi considerăm sclavii noștri. Însă, dragul meu Felicius, va veni o zi când ne vom scufunda în propria noastră trufie.

Seneca s-a răsucit pe călcâie și a luat-o peste câmp, urmat de Argos. După ce a străbătut aproape o milă, s-a oprit și s-a aplecat să mângâie urechile lungi ale câinelui.

— Ce părere ai, Argos? Capul acela sec al lui Trasea Paetus crede că sunt îngrijorat că două legiuni au fost înfrânte. Dar așa ar trebui să se întâmple cu toți cei care subjugă alte popoare.

Și-a continuat drumul, cu capul plecat și adâncit în gânduri. Argos îl însoțea, mergând agale, cu

capul lăsat în jos. Seneca s-a oprit brusc, și-a scos din desagă tăblițele pe care scrisese ultimele însemnări, le-a deschis și a recitit:

— Nu știu cum de m-am lăsat tulburat de povestea ăstor două afurisite de legiuni! a exclamat el, adâncit în gânduri. Ce însemnătate o să mai aibă întâmplarea asta peste două veacuri? Dar, ascultă, Argos, ce anume am scris acum câteva clipe: „Binele suprem nu caută ajutor în afară: se cultivă în intimitate și provine din tine însuți.” Iar acest lucru, Argos, îl vor citi oamenii și peste două mii de ani!

Iar ceva mai târziu, când stătea pe o stâncă din vârful unui munte, cu laconianul alături, admira eternul și mereu noul joc al apusului, a zâmbit mulțumit și și-a spus că, în sfârșit, atinsese libertatea absolută, deoarece nu exista pe lume vreo forță umană în stare să-l supună sclaviei. A simțit atunci o liniște infinită și a avut certitudinea categorică de a fi dobândit, în forul său interior, adevărata libertate.

A treia parte

PE VREMEA CONSULATULUI LUI SILIUS NERVA ȘI ATICUS VESTINUS

(62 e.n.)

VIII

În ajunul nonelor lui aprilie (4 aprilie)

Pe masa cu tăblie rotundă, din cedru aromat, și cu picioare de fildeș de India, în jurul căreia erau așezați cei trei, ca niște conspiratori, adică Pompeia Paulina, Lucius Annaeus Seneca și nepotul lui, poetul Marcus Annaeus Lucanus, strălucea – sub soarele care intra din belșug pe una dintre ferestrele bibliotecii – o monedă măruntă, din aramă, în valoare de un as. Avea un diametru de un deget[7], iar greutatea lui, după succesive uzuri, nu atingea nici măcar o jumătate de uncie. Datorită creșterii constante a prețurilor, ceva devenit caracteristic de la incendiul prin care trecuse Roma cu un an mai înainte, această monedă ar fi fost de ajuns doar pentru a putea bea două pahare de poșircă în vreuna dintre cârciumile de mâna a doua din cartierul de pe celălalt mal al Tibrului. Și totuși, toți trei o cercetau cu un interes neobișnuit.

— Să nu-mi spuneți că acesta este un principe! a spus Lucanus, al cărui glas tremura de indignare. Ăsta-i o paiață de bâlci! Dar uitați-vă bine la el, priviți! Și să nu-mi spuneți că nu seamănă cu una dintre târfele din cartierul Suburra! Mi se face greață!

— Adevărul este că e tare nostim, seamănă cu o bacantă ciufulită, a subliniat Paulina.

— Nostim? a răcnit Lucanus. Îți vine să vomiți! Tot imperiul se prăpădește de râs. Roma a devenit măscăriciul lumii.

— Marcus, nu crezi că exagerezi? a spus Seneca. E cam greu să râzi de cineva care, la trecerea lui prin lume, lasă în urmă doar șiruri de morți.

— Păi ia te uită! i-a spus Lucanus, luând moneda și ducând-o în fața ochilor. Nu e o rușine?

Pe prima față a monedei se vedea efigia tipică a lui Nero, cu gâtul lui ca de taur, cu fălcile ieșite în afară, cu trăsături care exprimau brutalitate și cu o coroană de lauri în jurul capului, peste niște plete care creșteau constant în ultimul timp, pe măsură ce principele se străduia să semene tot mai mult cu Alexandru cel Mare, cel puțin în ceea ce privește înfățișarea. Pe marginea monedei, se putea citi: NERO CLAUDIUS CAESAR AUGUSTUS GERMANICUS.

Însă ceea ce îi atrăgea atenția lui Lucanus era reversul monedei. Aici, Nero apărea cântând la liră și îmbrăcat într-o hlamidă ce-i ajungea până la călcâie. Se putea presupune că este o întruchipare chiar a zeului Apollo, în condiția lui de aed, de cântăreț la țiteră, însă adevărul este că, după expresia feței, aducea mai degrabă cu o bacantă necuviincioasă. Textul gravat în jurul imaginii (PONTIFICE SUPREM CU AUTORITATE DE TRIBUN, ÎMPĂRAT ȘI PĂRINTE AL PATRIEI) sublinia mult mai elocvent frivolitatea imaginii.

— Pe măgar îl recunoști după umbra urechilor, a recunoscut Seneca. În orice caz, nu înțeleg din ce pricină ne vestești vizita ta la noi acasă într-un mod învăluit în mister și cu mult înainte de a veni. Ușa acestei case îți este mereu deschisă. Însă apari aici pe neașteptate și-mi spui că trebuie să vorbești cu mine între patru ochi, ceea ce, firește, nu am acceptat. Iar la desert, după atâtea enigme și secrete, îmi arăți o monedă de un as, care este cea mai cunoscută în tot imperiul. O monedă pe care, după cum și era de așteptat, ne-am săturat să o vedem. Ce anume încerci să dovedești cu această monedă? De ce nu vorbești limpede? Fără doar și poate, nu acesta este stilul tău. Înainte te defineai prin faptul că nu știai să-ți ții gura. Dar spune-ne odată cărui fapt îi datorăm bucuria de a te vedea în

vizită la noi. Au trecut mai multe luni de zile de când nu te-am mai văzut.

— Am fost foarte ocupat, a răspuns Lucanus, pe un ton evaziv.

Seneca a băgat de seamă că nepotul său se cam îmbujorase. În această privință, ca și în multe altele, semăna cu el: minciunile îi erau descoperite de la o distanță de o milă, amândoi erau condamnați să spună mereu adevărul.

Seneca nutrea o afecțiune profundă față de primul născut al fratelui său mai mic. Dacă fiul său nu ar fi murit, amândoi ar fi avut acum aceeași vârstă: douăzeci și cinci de ani. Și ar fi avut și același nume. De câte ori îl rostea, își aducea aminte de cadavrul fiului său, care a murit la câteva zile după ce împlinise vârsta de trei ani. Pe atunci, i se părea că doarme și că nu peste mult timp avea să se trezească și să-i sară în brațe, spunându-i:

— Te iubesc, tati!

Această scenă nu l-a părăsit ani de zile, îi tot revenea noaptea, când se trezea din somn, întotdeauna tresărind, scăldat în sudoare. Dar își dădea seama de fiecare dată, tot în timpul visului, că fiul său nu avea să se mai trezească vreodată. Acest coșmar îl mai chinuia încă, din când în când.

Uneori credea că sufletul fiului său se aciuase în trupul nepotului, transmițându-i astfel întreaga lui zestre genetică, fiindcă nepotul nu semăna deloc cu tatăl său, ce părea să nu înțeleagă nimic altceva dacă nu era vorba despre numere și socoteli și care a tot urcat pe scara curatelei fiscale, până a ajuns administrator al fondurilor imperiale. Dacă nu s-ar fi produs o transmigrație a sufletului fiului său în trupul nepotului, atunci cum de a putut să iasă un tânăr strălucitor dintr-un funcționar cu spiritul complet cenușiu?

Nu împlinise încă douăzeci și unu de ani când nepotul său a câștigat primul premiu pentru poezie, la primele ediții ale Neronianelor. La douăzeci și

trei de ani, după ce publicase câteva tragedii, numeroase poeme și paisprezece librete de pantomimă, avea deja, aproape terminată, marea lui operă în versuri despre războiul civil care a dus la dispariția Republicii.

Lucanus credea despre sine că are să-l depășească pe Vergilius, și nu se sfia să afirme acest lucru. Făcând aluzie la poemul vergilian *Țânțarul*, spunea oricui era dispus să-l asculte că „deja i-o luase înainte din plin țânțarului.” însă nu erau puțini cei care împărtășeau părerea lui. Chiar și el, Seneca, era de acord cu această opinie. Probabil că și Nero o împărtășea. Este posibil ca tocmai această convingere să-l fi determinat să împiedice publicarea poemelor lui Lucanus și să-i interzică să le recite în public.

Avea multe lucruri în comun cu nepotul său. Amândoi se născuseră la Corduba și fuseseră aduși la Roma pe când erau copii. Amândoi erau poeți și pasionați de filosofie. Amândoi au făcut câte o carieră meteorică, iar aceasta le-a adus faimă și putere. Însă în această privință, nepotul avea un avantaj asupra lui, întrucât mulțumită prieteniei lui strânse cu Nero, a fost numit, la numai douăzeci de ani, chestor și augur imperial și și-a îmbrăcat toga cu bordură și cu panglică purpurie a senatorilor. Și mai era ceva prin care îl întrecea, un lucru pentru care îl invidia oarecum: Marcus studiase filosofia la Atena. Educația nepotului se desăvârșise în orașul viselor lui Seneca. Mai aveau în comun faptul că amândoi căzuseră în dizgrație.

Uitându-se la nepotul său, a avut o confuză presimțire. S-a gândit că, în cazul amândurora, este posibil să se fi împlinit postulatul din *Epistole morale către Lucilius*: „Sfârșitul oricărei cariere care ajunge sus este căderea.” Lucanus, oarecum agitat, se uita cu coada ochiului la Paulina. Era evident că prezența ei îl stânjenea. Nu se încumeta să vorbească în fața ei. Era ceva de două ori uimitor, pentru că, pe de o parte, nepotul său se

bucura în mod vădit de compania mătușii, iar pe de altă parte, devenea extrem de locvace când era cu ea. În repetate rânduri, când îi vedea stând de vorbă cu însuflețire, Seneca se simțise ca bătrânul binevoitor care urmărește, nu fără oarecare melancolie și invidie, o pereche de tineri îndrăgostiți.

Însă acum se eliberase de asemenea sentimente, ca și de multe altele. Își amintea cu precizie clipa în care a devenit învingător. Trecuseră de atunci mai bine de doi ani și jumătate, era în perioada nonelor lui august, când se împlineau patruzeci de zile de la plecarea lui precipitată din Roma. Se scurseseră însă și patruzeci de zile de când nu-și mai văzuse soția.

Paulina venise la ferma din Nomentum pe neașteptate, tocmai când el își făcea lunga plimbare matinală, însoțit de Argos. O plimbare pe care el o dedica în bună parte exercițiilor de gimnastică.

Paulina s-a dus să-l caute, întrebând când pe unii, când pe alții cine l-a văzut ultimul și în ce direcție o luase. La un moment dat, a zărit un bărbat slab și musculos, la vreo treizeci și ceva de ani, judecând după agilitatea mișcărilor sale, un bărbat care culegea fructe dintr-un cireș, în vreme ce un câine mare, de vânătoare, se întinsese nu departe de el.

S-a apropiat de acel bărbat prin spatele lui și l-a întrebat de soțul ei.

— Seneca ăla pe care îl căutați a murit, i-a spus bărbatul, stând în continuare cu spatele la ea.

După cum i-a povestit după aceea, Paulina a tras o spaimă soră cu moartea, însă și-a adus aminte că mai mulți oameni îi spuseseră că tocmai îl văzuseră și aproape imediat l-a recunoscut după glasul lui inconfundabil.

— Lucius! a strigat ea. Întoarce-te!

— Iată-mă! i-a zis el, răsucindu-se spre ea. Acum vezi că a dispărut celălalt Seneca? Nu

numai ca înfățișare, ci și înlăuntru.

— Pe toți zeii nemuritori! a exclamat Paulina, dar chiar că acum am un soț cu douăzeci de ani mai tânăr.

Începând din acea clipă, nu s-au mai despărțit nici măcar pentru o zi, nici atunci când s-a dus la Neapole cu scopul de a-și împlini vechiul său vis. În acest oraș, la cei șaizeci și cinci de ani ai săi, s-a înscris la Școala de Filosofie, ca elev al atenianului Metronacte.

Chiar și așa, știa prea bine că dedicându-se exercițiilor fizice, plimbărilor, studiului și scrisului, era foarte puțin timpul care îi mai rămânea pentru soție. De aceea ridicase la rangul de principiu să stea cu Paulina în ceasurile pe care le rezerva odihnei. Iar acum, nu avea de gând să încalce acest principiu numai pentru că nepotul era un încăpățânat.

— Vrei să plec? s spus Paulina, rupând tăcerea. Este vorba despre ceva ce nu poate fi auzit decât de urechi masculine?

— Nu, nu este vorba despre așa ceva, a răspuns Lucanus. Ci despre ceva pe care cu cât îl aud mai puține urechi, cu atât mai bine.

— Păi atunci, eu mă duc, a spus Paulina, ridicându-se de pe locul ei.

— Nici vorbă, a spus Seneca. Nu există nimic pe care să nu-l poți auzi. Dacă Marcus nu vrea să ne povestească ceva în prezența ta, ar fi mai bine să nu mai spună deloc. Nu vreau să ascult ceea ce nu poți să auzi și tu.

— Dragul meu Marcus, l-ai auzit pe unchiul tău ce spune, a zis Paulina, așezându-se din nou. Și nu uita: cel care a vorbit este autoritatea supremă a familiei. Așa că, nepoate, ascultă de el, vorbește sau taci.

— Bagatelizați ceva ce are o însemnătate fundamentală. Ceva ce ne poate transforma viețile, îngropându-le sub lava unui vulcan sau eliberându-

ne din lanțurile ce le încătușează, convertindu-le într-o altă pasăre fenix.

— Dar ce enigmatic ai devenit, nepoate! a spus Paulina. Cum vrei să trivializăm ceva despre care nici măcar nu știm ce anume este?

— Ceea ce se întâmplă cu Marcus, a spus Seneca, este că are impresia că ne citește pasaje din vreuna dintre operele lui. Așa cum Lucretius a îmbinat poezia cu știința, Marcus a contopit poezia cu retorica. Va fi o pasiune trecătoare, proprie tinereții. Însă acum, lasă retorica pentru eroii tăi din *Războiul civil* și dezvăluie-ne odată ce anume te frământă. Ne ții ca pe jar. Așa că, nu mai fi supărat! Ceea ce ție ți se pare o frivolitate din partea noastră este de fapt spaimă. Oamenii au tendința de a-și masca temerile recurgând la glume. Deseori trivialitatea nu este decât un văl sub care vrem să ascundem gravitatea lucrurilor.

Însă Lucanus se încăpățâna să rămână mut. Seneca a băgat de seamă că se simte jignit și că probabil fusese ispitit de gândul de a se ridica de la masă și de a pleca pe neașteptate. Cunoștea foarte bine asemenea porniri ale nepotului său. Este posibil ca într-un asemenea moment să-l fi insultat pe Nero, în ardoarea vreunuia dintre desele lui accese, convertindu-și astfel prietenul în adversar. O ieșire oarecare a lui Lucanus ar fi putut să-i dea prilejul împăratului să-și manifeste invidia care îi rodea măruntaiele, din cauza succeselor continue pe care le culegea tânărul poet, aclamat de toată lumea ca o mare promisiune a literelor latine. Însă Seneca nu l-a întrebat niciodată nimic despre acest lucru.

În curând, aveau să se împlinească doi ani de când Nero i-a interzis să recite în public pasaje din *Războiul civil.* Ruptura dintre cei doi tineri a fost bruscă, de la o zi la alta.

Dar el? O rupsese pentru totdeauna cu Nero sau, pur și simplu, avea loc doar un proces lent de deteriorare a relației lor, cu un sfârșit imprevizibil?

Au trecut aproape șapte luni de când s-au văzut pentru ultima oară.

S-a întâmplat la scurtă vreme după incendiul care a devastat Roma, când s-a dus să-l vadă și s-a oferit din nou să-i restituie bogățiile pe care i le dăruise, de data aceasta cu scopul de a contribui la reconstrucția orașului. Nero a respins oferta.

— Ce crezi că va spune poporul despre mine? l-a întrebat Nero. Ce-ar fi gândit macedonienii despre Alexandru cel Mare, dacă Aristotel i-ar fi întors spatele discipolului său? Cum crezi că s-ar fi simțit Alexandru cel Mare?

S-au despărțit ca doi prieteni, însă după numai câteva zile Nero a trimis după el, ca să-i ceară sprijinul.

— Trebuie să mă ajuți, i-a zis Nero, fără niciun alt fel de introducere. Costurile reconstrucției Romei sunt astronomice. Visteria statului e goală. Nu am altceva de făcut decât să recurg la comorile adunate în temple. Am nevoie de acest aur.

— Și ce vrei să fac eu?

— Să mă ajuți. În prezent, tu ești persoana care se bucură de cel mai mare prestigiu în tot imperiul. Un discurs în Senat, un îndemn venind de la condeiul tău, orice manifestare de sprijin din partea ta ar fi o mare ușurare pentru mine.

S-a speriat de-a binelea. Nero îi cerea să-l ajute să-i jefuiască pe zei de ofrandele făcute de popor. S-a hotărât pe loc să nu i se alăture susținându-i o asemenea infamie, cu atât mai mult cu cât acest aur așa de râvnit nu avea să fie destinat refacerii Romei, ci ridicării unei noi reședințe pentru el însuși.

I-a spus că o să se mai gândească la acest lucru. Nu a îndrăznit să-l refuze deschis. În același an, refuzase să-l însoțească la Neapole, când Nero luase hotărârea să cânte pentru prima oară în public, în marele teatru în aer liber din acest oraș. S-a prefăcut că-i bolnav și a avut grijă să nu fie văzut de nimeni care să nu facă parte din cercul

restrâns de prieteni apropiați și de rude. De atunci nu l-a mai văzut pe Nero.

De la moartea Octaviei, relația lui cu Nero a fost o lungă poveste cu întâlniri și neînțelegeri. Mai întâi, au trecut aproape șapte luni fără să se mai vadă, ceea ce s-a întâmplat chiar în cea de a douăsprezecea zi a calendelor lui februarie din anul consulilor Memmius Regulus și Verginius Rufus, mai exact ziua în care Poppeea a născut o fetiță pe care Nero a numit-o Claudia Augusta.

La primele ore ale dimineții, a venit un curier imperial să-l informeze că împărăteasa intrase în durerile facerii. Au pornit imediat la drum, într-o caleașcă trasă de patru cai, și au străbătut – între a treia și cea de a cincea oră – cele treizeci și cinci de mile care îi despărțeau de Antium.

Însă au fost nevoiți să aștepte până ce împărăteasa a născut, ceea ce s-a întâmplat tocmai pe la începutul celei de a șaptea ore, în plină zi. Când a aflat că are o fetiță, Nero i-a îmbrățișat, radiind de fericire.

— Și s-a născut în aceeași casă în care m-am născut și eu! repeta principele, de fiecare dată când aducea vestea la cunoștința cuiva.

S-au revăzut după alte patru luni, de data aceasta pentru a asista la înmormântarea copilei. Dacă la nașterea fiicei lui se manifestase cu o bucurie debordantă, frizând uneori ridicolul, la moartea ei, principele a plâns peste măsură, manifestându-și durerea ca într-o tragedie grecească.

Copila nu a fost incinerată după tradiția romană, ci îmbălsămată ca o prințesă egipteană. I-au depus sarcofagul, în mod provizoriu, în panteonul familiei Iulia, iar Senatul a decretat divinizarea ei, precum și ridicarea unui templu în care să-i fie păstrate resturile pământești, ce aveau să fie venerate și păzite de către cinci pontifi desemnați în acest scop.

Nero l-a îmbrățișat plângând, i-a zis „tată” și i-a spus că el este singurul care îl înțelege și că nu-și poate închipui viața fără el.

Din acele momente nu s-au mai revăzut decât sporadic. Viața fiecăruia dintre ei avea calea ei. În timp ce Seneca se afunda tot mai mult în studiu și se ocupa de scrierile lui, ferindu-se de orice fel de activitate publică, Nero, străin aproape cu totul de treburile statului, visa să se bucure de faimă și de recunoaștere din partea supușilor săi, etalându-și în lume înzestrarea de actor și de cântăreț.

Pe principe pusese stăpânire o obsesie bolnăvicioasă și atotputernică, și anume aceea că voia să rivalizeze cu Alexandru cel Mare. Aspira să dobândească aceeași glorie, însă voia să o capete pe scenele teatrelor, și nu în bătălii.

Înainte de sfârșitul anului în care a murit prințesa, Seneca și Nero au avut ceea ce avea să fie ultima lor întâlnire lungă. Amândurora li s-a părut atunci că au retrăit împreună cele mai deosebite momente.

Seneca a fost cel care a solicitat întrevederea. Începuse să scrie *Chestiuni naturale* și s-a apucat să facă diverse socoteli, în timp ce redacta prefața. Și, pe neașteptate, l-a apucat o amețeală cosmică și nevoia imperioasă de a-și verifica ipoteza. Întreprinderea avea să fie de mari dimensiuni. Numai Nero ar fi putut să o finanțeze.

Ca și când totul avusese loc adineauri, își aducea aminte clipa când a desfășurat în fața lui Nero o hartă a ținuturilor cunoscute de pe Terra. Când se gândea la acel moment, retrăia până și entuziasmul debordant de care fusese cuprins atunci. Sângele îi zvâcnea în tâmple.

— Uită-te! îi spusese el. Dacă am trimite o expediție spre Apus, care să plece din portul Gades[8], am ajunge, inevitabil, în India. Acest lucru îl știe oricine. Dar uită-te, fii atent! Dacă din circumferința terestră, care ar fi, după calculele lui Eratostene, de treizeci de mii opt sute trei mile,

scad distanța terestră dintre Hispania și India, care este de circa șapte-opt mii de mile, atunci, pe mare, îmi rămâne o distanță de douăzeci și trei de mii de mile. Dar ne putem închipui că există realmente un ocean Atlantic cu o lățime de douăzeci și trei de mii de mile? Este posibil oare ca natura să-și risipească spațiul astfel? Între Hispania și India trebuie să mai existe un continent, necunoscut încă, neexplorat, sau poate nu numai unul. În orice caz, o lume nouă. Imaginația o ia razna când încearcă să-și reprezinte ceea ce înseamnă acest lucru. Plante și animale pe care probabil nu le cunoaștem. Oameni, despre care nu știm cum sunt. Râuri, munți, jungle, un nou univers.

— Pe Apollo al meu, cântărețul la țiteră! a exclamat Nero, entuziasmat. Dar calculele despre care vorbim acum, chiar acum, ca om de știință, le-ai mai făcut deja, cu mulți ani în urmă, ca poet. Nu mai ții minte? Totul este în *Medeea*.

— Am scris-o cu foarte mult timp în urmă… Pe vremea exilului meu în Corsica…

— Stai, așteaptă, i-a spus Nero, pentru că *Medeea* ta este una dintre operele pe care le am mereu la îndemână.

Tremurând de emoție, Nero s-a apropiat de o bibliotecă și s-a întors cu un volum în mână. L-a desfășurat și a citit următoarele versuri:

Mările-mblânzite acceptă rânduiala de om legiuită,
nu mai e nevoie de-o Argo de Palas construită,
cu vâsle iuți, de regi puse-n mișcare:
o navă oarecare acum trece pe mare.
Ale lumii hotare fost-au abolite și-n noi pământuri
orașele-și înalță-acum semețele lor ziduri,
în locul de-altădată nimic nu mai rămâne,
cu porțile deschise stă o întreagă lume.
Din recele Araxas bea apă indianul,

în Elba și Rin setea-și ostoiește persanul.
Cândva, în veacuri, o vreme va veni
și-Oceanul ale cosmosului lanțuri de tot le va slăbi,
atunci, imense orizonturi omul va zări, căci Tethis alte lumi îi va dezvălui,
iar Thule hotar pe Terra va înceta de-a fi.

— Ai văzut? Ai văzut? i-a spus Nero, copleșit de emoții. Poetul o ia întotdeauna înaintea timpului său.

— Ar fi o minune, a spus Seneca. Pentru că nu va fi Tethis, frumoasa zeiță a mărilor, cea care va descoperi noi meleaguri, ci noi, simpli muritori, vom fi cei care vor descoperi lumi noi.

După aceea au făcut împreună planuri detaliate pentru a converti în realitate acel proiect. S-au simțit ca doi copii – coșcogeamitea copii! — ce se joacă pe eșichierul universului și au retrăit ceasurile și zilele pe care le-au petrecut punând la cale o expediție pentru a descoperi izvoarele Nilului.

Chiar și Paulina a crezut că maestrul și discipolul se regăsiseră, pentru că erau din nou legați printr-un proiect comun. Au stabilit să trimită expediția spre India la începutul verii din anul următor. Însă, odată cu venirea toamnei, principele a fost năpădit de o neliniște ce devenea tot mai mare cu fiecare zi. O neliniște care, după instalarea iernii, s-a transformat într-o infernală stare proastă. Îl preocupa doar un singur lucru în această viață: voia să-și pună talentul la încercare în fața unui public imens. Și astfel s-a întâmplat că, la începutul anului consular al lui Gaius Lecanius și Marcus Licinius, Nero a ales Neapole pentru debutul lui. „Pentru că este un oraș grecesc și pentru că aici pot conta pe un public ales”, după cum a declarat el însuși. Seneca a refuzat să-l însoțească.

— N-am de gând să îngroș alaiul unui muțunache, a spus Paulina atunci.

Încurajat de triumful de la Neapole și înnebunit după aplauze și după ovații, împăratul a început să-și facă planuri pentru un lung voiaj prin provincia Achaia, deoarece dorea să facă un mare turneu artistic pe meleagurile grecești. Călătoria în India s-a rătăcit în uitare.

Ca și cum s-ar fi străduit să-și condimenteze delirul cu sânge, principele l-a împins la sinucidere pe un înalt reprezentant al nobilimii senatoriale, renumitul patrician lunius Silvanus Torquatus, strănepot al ilustrului Augustus și membru al unei familii care, tocmai din pricina vechimii obârșiei sale, suferise în mai multe rânduri urmările mâniei despotismului imperial.

Seneca își aducea bine aminte de starea de nesiguranță care pusese stăpânire pe el, atunci când i s-a adus la cunoștință moartea lui lunius Silvanus. Îndârjirea diverșilor împărați față de această familie, de care se simțea foarte legat, i se părea că este consecința unui blestem divin. În timpul domniei împăraților Tiberius, Caligula, Claudius și Nero, fuseseră împinși la moarte șase membri ai acestei stirpe. Toți șase, buni prieteni cu el. Atunci s-a jurat să nu mai calce, din propria lui voință, pragul palatului imperial.

A încălcat jurământul după incendiul de la Roma, când a încercat din nou să scape de toate bogățiile pe care le primise de la principe. I le-a oferit lui Nero, ca să le folosească la reconstrucția orașului. Atunci nu și-a dat seama prea bine dacă o făcea din altruism sau pentru a rupe definitiv ultimele sale legături cu tiranul. Și totuși, în ciuda decepțiilor și a amărăciunilor pe care i le provoca Nero, continua să-i poarte o dragoste paternă.

Și-a adus aminte ce anume îi spusese Paulinei atunci și, fără să-și dea seama, și-a dezvăluit gândurile, dându-le expresie cu glas tare:

— Orice-ar face, nu sunt în stare să nu-l mai iubesc pe Nero. Pentru mine, va fi mereu ca un fiu. Iar tatăl îl iartă întotdeauna chiar și pe cel mai rătăcit dintre fii.

— Dar cum poți să spui așa ceva?! Cum o să-l ierți pe acest monstru? a exclamat Lucanus, ieșind din mutismul lui. Suntem mulți cei care am convenit să scăpăm Roma de cel mai cumplit dintre călăii ei. În curând, vom face vărsare de sânge.

Seneca avea impresia că liniștea se așterne peste ei cu un văl dens, întinzându-se și umplând cu o masă vâscoasă întreaga bibliotecă. Moneda părea că, pe neașteptate, strălucește cu o mai mare intensitate. Fără a se încumeta să se uite unii la alții, cei trei și-au ațintit privirea asupra înfățișării minuscule a aedului cu hlamidă vaporoasă, care țopăia parcă și cânta pe câmpie, în ritmul țiterei lui.

— Prin urmare, există o conjurație, a spus Seneca, după o clipă, ce li s-a părut tuturor nesfârșită.

— Nu, a replicat Lucanus. Este vorba despre o liberă asociere pentru salvarea imperiului.

— Și câți uneltitori sunt?

— Suntem circa treizeci de patrioți, gata să ne dăm viața pentru patrie.

— Vreo treizeci de conspiratori și încă nu ați fost descoperiți? Înseamnă că poliția lui Tigellinus funcționează prost.

— Nu ne-am ales la întâmplare. Printre noi sunt patricieni, cavaleri, ba chiar și militari. Fenius Rufus este unul dintre ei. După cum vezi, ne sprijină însuși prefectul pretoriului.

— Îmi imaginam. Printre alte motive, și fiindcă se teme pentru propria lui viață.

— Cu toții ne temem pentru viața noastră.

— Și în jurul cui se învârtește această liberă asociere de patrioți?

— Păi tocmai despre asta voiam să vorbesc cu tine. Problema nu este clară deloc.

— Dar trebuie să fi fost cineva care să fi tras sforile. Sau mă înșel?

— Cred că a fost Gaius Calpurnius Piso.

— Așa mă gândeam și eu.

— De ce?

— Pentru că, nu de mult, a venit la mine acasă Antonius Natalis, un prieten apropiat de-al lui, ca să-mi transmită dorința lui Piso de a avea o întrevedere cu mine. I-am comunicat că este mai bine pentru amândoi să nu ne vedem.

— Ai intuit ceva?

— Nu. Pur și simplu, nu mi s-a părut oportun. Dacă mai ții minte, chiar în anul când a murit dragul meu prieten Afranius Burrus, cred că asta a fost prin luna octombrie sau poate prin noiembrie, un anume Romanus, o ființă demnă de dispreț, un netrebnic fără pereche, ne-a denunțat pe Piso și pe mine, acuzându-ne că am pus la cale un complot ca să-l înlăturăm pe împărat. Am izbutit să demonstrez că la mijloc este o scorneală și am făcut în așa fel încât a fost surghiunit. Însă totul a fost tare neplăcut. De atunci, am preferat să nu mai am niciun fel de legătură cu Piso.

— Bineînțeles că țin minte. Piso a tras atunci o spaimă soră cu moartea. Cred că tocmai acest lucru l-a tăcut să organizeze Comitetul Permanent al Apărătorilor Libertăților Publice.

— Pe lemurii din infern, Marcus! Zi-le lucrurilor pe nume! S-a hotărât să organizeze un complot, pentru că se teme pentru viața lui.

— Îmi închipui că așa este. EI a fost sufletul mișcării. Totul este bine pus la punct. În rândurile noastre a intrat chiar și cavalerul roman Claudius Senecio.

— Bine, dar acesta este prieten hun cu Nero! a exclamat Seneca.

— Îți dai seama acum de dimensiunea întreprinderii noastre? Au aderat la ea persoane din

anturajul lui Nero. Oameni care îl înconjoară. Contăm pe sprijinul unor tribuni din cohorta pretoriană și al unor centurioni de vază. O să te miri când o să afli câți senatori sunt implicați. Unul dintre ei s-a oferit să pună capăt vieții tiranului. N-ai putea să-i ghicești vreodată numele.

— Și cine este acest nou Brutus?

— Flavius Scaevinus.

— Sibaritul acela care pare să fi venit pe lume pentru a desăvârși până și cea mai neînsemnată plăcere? Dar acesta are o stare de spirit vlăguită de desfrânare.

— E posedat de o furie divină. Vrea să rămână în istorie ca eliberator al Romei.

— Sunt uluit!

— O să fii și mai uimit când o să afli cine îl va ajuta să-l omoare pe tiran.

— După ce l-ai menționat pe Scaevinus, n-o să mă mai mir de nimic.

— Senatorul Afranius Quintianus a solicitat cinstea de a-l asista pe Scaevinus când va înfăptui asasinatul. El se va arunca la picioarele lui Nero, ca și când i-ar cere o favoare, se va agăța cu mâinile de gambele lui, îl va doborî și îl va țintui la pământ. După aceea, Scaevinus va înfige pumnalul în el. Vor fi flancați de câțiva centurioni și tribuni militari, care îi vor da lovitura de grație cu săbiile lor.

— Pe Hercule! Dar lui Scaevinus și tribunilor nu le mai rămâne mare lucru de făcut. Quintianus, care este o namilă de bărbat, o să-l strivească pe principe, o să-l îngroape în grăsimea lui.

— Vrea să se răzbune. Se simte insultat. Nero și-a bătut joc de el într-un poem jignitor.

— În toată povestea asta este ceva ce nu înțeleg, a spus Paulina, care până atunci se mulțumise să asculte adâncită în gânduri și în liniște. De ce ne spui toate astea? Nici măcar n-ar trebui să te ascultăm. De ce ne implici?

— Dacă ar fi fost vorba despre altcineva, și nu de Marcus, nu l-am fi ascultat, a spus Seneca. Nu ne implică. În sânul unei familii nu trebuie să existe secrete.

— Ai dreptate, a recunoscut Paulina. Dar de ce ne povestește aceste lucruri? Numai ca să nu existe secrete?

— Nu insista, a spus Seneca. E bine că ne dezvăluie o chestiune atât de gravă. Dacă Marcus își asumă un risc, datoria noastră este să împărtășim primejdia. Nu mai fi așa de suspicioasă.

— Cum vrei să nu fiu suspicioasă? De ce a șovăit când l-ai întrebat cine este căpetenia? De ce a spus că treaba asta nu este deloc limpede? Ce anume vrea de la tine? Marcus, spune-ne adevărul. Ne ascunzi ceva.

— Ai dreptate, Paulina, a recunoscut Lucanus. Am venit ca purtător de cuvânt al majorității celor asociați, mai ales al militarilor. Unii spun că nu are niciun sens să îndepărtăm un aed ca să punem în locul lui un cântăreț de tragedie. Dacă militarilor nu le place să-l vadă pe Nero cântând la țiteră, nu le place nici să-l vadă pe Piso cântând îmbrăcat ca un actor de tragedie. Pe scurt: tribunul cohortei, Subrius Flavus, printr-o înțelegere făcută în taină cu ceilalți tribuni și cu centurionii, a hotărât ca, odată asasinat Nero de către Piso, să fie ucis și acesta din urmă, iar conducerea imperiului să fie încredințată acelui bărbat care s-a ferit să se mânjească în vreun fel și care, în plus, se ridică deasupra tuturor celorlalți prin nobilele sale virtuți.

— Nu, a urlat Paulina, nici pomeneală!

— Dar se poate ști despre ce naiba vorbești? a întrebat Seneca.

— Tu tot nu ți-ai dat seama? a întrebat Paulina. Vor să-ți încredințeze puterea supremă. Vor ca tu să fii viitorul împărat.

— Așa este? a întrebat Seneca, țintuindu-l cu privirea pe Lucanus.

— Da, a recunoscut el, mutându-și privirea. Am fost autorizat să-ți fac această propunere.

Paulina s-a ridicat brusc de pe locul ei, s-a îndreptat cu pas grăbit spre una dintre biblioteci și s-a întors cu trei tocuri groase și cilindrice, din piele fină, de elan, vopsită în verde, cu litere gravate în aur. Înainte de a le pune pe masă, le-a strâns la piept cu mâna stângă, iar cu dreapta a dat un bobârnac puternic monedei, care a zburat ca un proiectil și a aterizat pe podeaua de marmură, unde a ricoșat de vreo două ori, cu un zornăit vesel. Apoi a curățat masa cu dosul palmei și de-abia atunci a pus pe masă ceea ce ținea în brațe.

— Uite, a spus Paulina, ia seama la ceea ce a realizat unchiul tău în mai puțin de trei ani, de când nu-și mai irosește timpul cu treburile publice.

A tras atunci de capacele celor trei cilindri și a scos, unul câte unul, niște volume groase, scrise pe papirus. L-a așezat pe fiecare alături de învelitoarea lui, a luat apoi unul în mâini, l-a desfășurat lăsând la vedere prima pagină, unde sus se vedea bine, pe o porțiune gălbuie, titlul scris cu litere roșii.

— Vezi? Ai în fața ta cele douăsprezece cărți din *Epistolele morale către Lucilius*, a spus Paulina, întinzându-i volumul lui Lucanus și luând altul de pe masă. Iată aici, cele șapte cărți din *Chestiuni naturale.* Pentru mulți, aceasta ar fi opera de o viață. Iar aceste două cărți, dragul meu Marcus, vor dăinui, sunt nemuritoare. Oamenii le vor citi și când acest greieraș nesemnificativ, care acum cântă la lira lui aici pe pământ, nu va mai fi decât umbra amintirii unui coșmar.

— Ai dreptate, Paulina, a spus Lucanus, ridicând în fiecare mână câte un volum. Am citit aceste cărți și îți împărtășesc părerea, însă trebuie să înțelegi că…

— Nu trebuie să înțeleg nimic. Iar acum, deschide tu însuți acest volum, de a cărui existență nu ai cunoștință.

Lucanus a pus pe masă cele două opere, a luat volumul pe care i l-a înmânat Paulina și a început să-l desfășoare. A simțit imediat aroma pătrunzătoare de clei proaspăt. Nu trecuse multă vreme de când fuseseră lipite colile de papirus, albe încă, fiindcă nu fuseseră impregnate cu ulei de cedru, ca să le apere de voracitatea moliilor.

A citit titlul și a fluierat admirativ. A crezut că nu e scris prea mult, însă când a desfășurat volumul, a observat că avea deja vreo douăsprezece cărți.

— Ce discreți ați fost! Ce vrea să fie asta? a întrebat Lucanus, entuziasmat.

— Un tratat monumental despre etică, a răspuns Paulina. Unchiul tău se gândește să scrie în total cam vreo șaizeci de cărți. Va fi cea mai importantă contribuție a sa, lăsată moștenire omenirii, posterității. Scrie deja la ea de vreo șase luni de zile, începând de astă-toamnă. Iar acum, Marcus, spune-mi, vrei într-adevăr ca unchiul tău să se amestece din nou în politică? Nu crezi că generațiile viitoare așteaptă ceva mai mult de la el? Ca politician, poate fi bun oricine.

— Generații viitoare! a exclamat Lucanus. Iar noi, bieți muritori care avem neșansa de a trăi în prezent? Noi nu contăm? Gândește-te la un lucru, Paulina, și nu mai fi căpoasă. Dacă unchiul meu ar fi proclamat împărat, dacă ar lua frâiele imperiului, s-ar împlini vechiul ideal al stoicilor ca un stat să fie condus de către un înțelept, îți dai seama de ceea ce ar putea să facă atunci pentru umanitate? Olimpul și-ar părăsi ifosele pe care le afișează de la înălțime și ar coborî să sălășluiască pe pământ. O eră de pace și de prosperitate ar deschide porțile spre o nouă Vârstă de Aur. Dreptatea ar ieși învingătoare în disputa cu arbitrariul, iar oamenii s-ar iubi ca frații.

— Iar unchiul tău nu ar mai fi un înțelept.

— În această discuție privitoare la mine, dacă voi fi împărat sau nu, a intervenit Seneca, am și eu

dreptul să-mi spun părerea și să votez? Vă interesează oarecum și părerea mea?

— Decizia îți aparține, a spus Paulina, însă cunosc deja răspunsul.

— Trebuie să accepți, a spus Lucanus. Toată lumea are nevoie de tine. Spune-mi, te implor, care este răspunsul tău?

— Nu.

— Ai înnebunit? Când toată armata este cu tine, când vei avea de partea ta Senatul, când poporul nu-și va mai încăpea în piele de bucurie, pentru că vei fi ales de comiții organizate în acest scop, când din toate provinciile ne vor veni numai suspine de ușurare, când…

— Marcus, nu mai insista! l-a întrerupt Seneca. Am spus că nu.

— Dar…

— Am avut destul timp să reflectez asupra răspunsului meu, în vreme ce voi doi îmi hotărâți viitorul. Este un răspuns foarte chibzuit. Trebuie să recunosc, Marcus, că m-ai ispitit. Mi-a făcut o mare plăcere când mi-ai spus că vor să mă proclame împărat. Chiar dacă le respingem, vorbele măgulitoare sunt întotdeauna o plăcere. Preț de câteva clipe, ai știut să atingi corzile sensibile ale vanității mele. Însă prudența înțeleptului tocmai în asta constă, și anume în faptul că poate să prevadă primejdiile.

— Nu trebuie să-mi dai acum un răspuns, a insistat Lucanus. Mai gândește-te, noaptea e un sfetnic bun. Revin mâine și-mi comunici atunci hotărârea ta.

— Dar ce anume vrei, Marcus, ca eu să dețin puterea absolută asupra întregului imperiu? Asta vrei tu?

— Da, asta doresc.

— Nici măcar Jupiter nu este în stare să îndure puterea absolută. De aceea există legi în natură. Cu timpul, o să ajung și eu un tiran.

— Așa ceva este imposibil!

— Nu este imposibil, Marcus, nu este! Dacă o apuci pe o cale anume, trebuie să respecți legile interne ale acelei căi. Nu vei putea să le încalci. Libertatea ta constă doar în alegerea drumului. Eu am ales. Am ales drumul spre libertate. Și nu-mi pasă dacă acest drum ar putea să mă ducă la moarte, pentru că voi muri ca un om liber, nu ca un sclav.

— Asta înseamnă să fii egoist, dragă unchiule, nu te gândești decât la tine însuți.

— Nu, te înșeli. Cred că libertatea constă în adaptarea legilor la ceea ce este posibil.

— Nu te înțeleg.

— Când au abolit monarhia și au instaurat Republica, strămoșii noștri din vechime au avut în vedere slăbiciunile și vulnerabilitatea ființei umane. Nu au numit un consul care să ne conducă, ci doi, pentru ca unul să ne ferească de abuzurile celuilalt. Într-o astfel de conducere colectivă, puterea le revenea celor doi pe rând: o lună guverna unul, iar luna următoare celălalt. Iar în timpul guvernării unuia, celălalt avea dreptul de a anula toate hotărârile luate de celălalt. Iar la sfârșitul anului, niciunul dintre cei doi nu putea să fie reales. Trebuiau să aștepte cel puțin zece ani. Astfel se evita posibilitatea abuzului de putere. Iar cei doi nu puteau să facă vreo învoială, pentru că aparțineau unor grupări diferite. Dacă unul era patrician, celălalt trebuia să fie plebeu. Și așa se întâmpla cu toate magistraturile, cu toate formele de conducere, care erau alese de comiții democratice.

— Dar știi prea bine că este imposibil să fie restaurată Republica, a argumentat Lucanus.

— Și atunci, dragul meu Marcus, ce mai contează, ce importanță are cine este dictatorul de serviciu? Însă trebuie să mă corectez: în loc de „dictator”, ar trebui să spun „despot.” Dictatura a fost introdusă în vechime ca o magistratură de excepție, pentru momentele în care Republica ar fi

fost în primejdie. Dictatorul, care deținea cu titlu extraordinar puterea executivă și pe cea judiciară, era ales de Senat pe o perioadă limitată, niciodată mai mare de șase luni de zile, și fără posibilitatea de a-și desemna un succesor. Niciun dictator nu a reușit să-și termine mandatul de șase luni, cu toate că ar fi putut să o facă. Toți și-au părăsit funcția înainte de a se scurge cele șase luni.

— Ba da, a răspuns Lucanus, când Silla și-a atribuit dictatura pe perioada pe care și-a dorit-o, iar după aceea, Cezar s-a proclamat dictator perpetuu.

— Dictator perpetuu! Câtă viclenie, câtă ipocrizie ascunde această expresie! Dictatura era o magistratură modestă și exercitată cu modestie în slujba comunității. Cu îndatoriri și cu drepturi bine definite. Silla și Cezar au târât-o prin noroi. Astăzi este sinonimă cu despotismul.

— Mă rog, dar tu nu te asemenea nici cu Silla, nici cu Cezar.

— Ești sigur? Cine știe ce anume se ascunde în adâncurile sufletului?

— Nu te cunoști pe tine însuți?

— Îl cunoaștem mai degrabă pe aproapele nostru decât pe noi înșine. Pentru fiecare dintre noi, cea mai enigmatică ființă din lume este propria noastră persoană. Prin urmare, ce mai contează dacă semăn sau nu cu Silla ori cu Cezar? Nu există, pe lumea asta, nicio ființă umană capabilă să exercite puterea absolută fără a se lăsa coruptă de ea. Nici măcar pentru o lună de zile, după cum au crezut, pe drept cuvânt, strămoșii noștri din vechime, ca să nu mai vorbim de un an, de doi sau de patru.

— Dar tu vei restitui multe dintre libertățile de pe vremea vechii Republici.

— Însă nu aș putea să reinstaurez Republica. Prin urmare, aș fi părtaș la o înșelăciune. Or tocmai pe așa ceva s-a bazat puterea lui Augustus și tocmai pe asta se sprijină și puterea celorlalți

împărați. Pentru imensa majoritate a senatorilor, probabilitatea reîntoarcerii la Republică a fost întotdeauna mai importantă decât Republica însăși. Este aidoma ca orice lucru omenesc: a părea contează mai mult decât a fi.

— Cu tine nu s-ar mai înregistra abuzuri de autoritate.

— Cum aș putea eu să aflu acest lucru? Cine s-ar încumeta să mă corecteze, dacă mă înșel? Cine ar renunța să mă mai aduleze, oricât de viclean ar fi? Nu-ți dai seama oare că, dacă aș accepta această ofertă, m-aș transforma într-un tiran, prin simplul fapt că am acceptat-o?

— Tu n-o să fii niciodată ca Nero.

— Dar ce-aș fi? Un faraon clement? Un suveran cumpătat al unei monarhii deghizate în Republică și care ar conduce inevitabil la plutocrație? Și cine va veni după mine la putere? Un alt Seneca sau un nou Caligula? Cei din vechime știau acest lucru: nici măcar pentru o lună nu se poate atribui întreaga putere unei singure persoane.

— Însă uciderea tiranilor este o datorie a popoarelor.

— Iată încă un lucru pe care l-am învățat pe rătăcitorul drum al vieții mele: se cuvine să creăm sisteme politice drepte, unde să putem îndepărta imediat pe magistratul care își atribuie competențe ce nu-i corespund. Este absurd să credem că omul, și nu sistemul, este cel care hotărăște dreptatea. Această idee demențială am susținut-o și eu în tratatul despre clemență. Îmi pare rău. Am fost sclavul propriei mele trufii. Acum sunt liber, liber chiar și față de mine însumi. Nu am de gând să-mi înstrăinez libertatea.

— Poți să fii liber, când trăiești supus capriciilor unui tiran?

— Știi că niciodată nu m-am supus capriciilor nimănui. Doar alor mele, pe care m-am străduit din răsputeri să le depășesc. Așa cum sunt acum, liber înlăuntrul meu, nimeni și nimic nu ar putea să mă

înlănțuie în sclavie, pentru că eu sunt acum în stare să decid până când voi putea să îndur această viață. Cato și-a pus capăt zilelor ca să nu îndure umilința de a accepta iertarea din partea lui Cezar. Pe vremea când unii înclinau pentru Pompei, iar alții pentru Cezar, el a fost singurul care a rămas fidel partidului ce susținea Republica. A murit liber, ca să nu trăiască aidoma unui sclav. Acesta este uneori prețul libertății.

S-a așternut o tăcere îndelungă, fiecare rumegându-și propriile gânduri, până ce Paulina s-a ridicat în picioare, și-a sprijinit mâinile pe umerii lui Seneca și Lucanus și a spus, cu însuflețire:

— Repaus pentru conspiratori! Să ieșim pe terasă, la aer proaspăt.

Au ieșit pe terasă și s-au apropiat de balustradă, de unde puteau admira Roma, ce se întindea la picioarele lor. Un zefir ușor le mângâia chipurile.

— Nu mă pot încă obișnui cu această priveliște, a spus Paulina, îmbrățișându-l pe Seneca. Parcă s-a întâmplat ieri. Încă mai văd flăcări.

— Nu știu cum de ați avut curaj să rămâneți la Roma, a spus Lucanus. Mi s-a părut imprudent.

— Trebuia să-i ajutăm pe cei care aveau nevoie, a spus Seneca. Până și cel mai mare efort de a ajuta a fost o nimica toată.

Trecuseră de atunci opt luni, dar încă își mai aduceau aminte, de parcă de-abia trecuse, de noaptea dinspre paisprezece spre treisprezece a calendelor lui august, când s-a dezlănțuit cel mai sinistru dintre incendiile cunoscute din istoria Romei.

Acolo jos, la colțul dinspre sud-est al Circului Maximus, într-o hală de pește, un lucrător care de obicei rămânea peste noapte în ea și care făcuse un chef împreună cu prietenii, a scăpat o lumânare peste un morman de suluri de papirus, ce proveneau de la cărțile ce nu se vindeau. Librarii le dădeau la preț de solduri, ca să fie folosite ca ambalaj. Lucrătorul s-a dus beat la culcare, însă

focul s-a extins la toate celelalte magazine, cu mărfuri tocmai potrivite ca să se întreţină. Vântul siroco, foarte puternic, care bătea dinspre Africa, a înteţit incendiul, care a înconjurat Circul şi s-a propagat impetuos, într-un oraş caracterizat prin cvartale înghesuite şi neregulate şi prin străzi foarte înguste. Pompierii au fost prea neputincioşi în faţa incendiului, ca să-l stingă.

Din cele paisprezece districte, în câte se împărţea oraşul, nu au fost cruţate decât patru; trei au fost complet distruse, iar şapte au fost transformate în mormane de moloz, cu câte o casă rămasă în picioare pe ici, pe colo. În cea de a şasea zi a incendiului, când se pregăteau deja să fugă, focul s-a oprit chiar la poalele colinei Esquilinus, pe latura occidentală, în aşa-zisele Esquiliae, unde au fost dărâmate mai multe şiruri de case, iar focul s-a pomenit pentru prima oară în faţa unui obstacol.

Acum, încetul cu încetul, oraşul era refăcut, cu străzi largi şi drepte, cu clădiri separate între ele şi cu arcade spre trotuar. Acum erau mai multe pieţe şi guri de apă.

Lipsea însă spaţiul. Cum şi-a pierdut palatul în incendiu, Nero s-a hotărât să-l reconstruiască, dar mult mai mare. La intersecţia dintre strada Sacra şi strada Nova, unde începea vestibulul de la noua sa reşedinţă, fusese deja amplasată o statuie de marmură, cu o înălţime de o sută douăzeci de picioare, care îl reprezenta pe principe ca o întruchipare a zeului Apollo. În acea incintă imensă, pe care Neron o numise Domus Aurea, palatele luau locul palatelor şi aveau să fie construite din marmură, aur, sidef şi pietre preţioase. Urmau să fie risipite printre parcuri şi grădini împodobite cu fântâni sofisticate, înconjurate de păduri şi de podgorii, de păşuni şi de ogoare. În mijlocul acelui proiect faraonic, camuflat sub o bucolică idilă rurală, se întindea deja un enorm Iac artificial, pe ale cărui maluri se

înălțau grupuri de case, ca să dea impresia de orașe risipite de-a lungul malului.

Într-o epigramă, care circula peste tot prin oraș, operă chiar a lui Lucanus, locuitorii erau îndemnați să fugă din oraș la Veii, aflat la o distanță de paisprezece mile, însă avertizându-i că riscau să fie ajunși din urmă de blestematul de palat imperial.

— Până la ce limite de neimaginat ale perversității poate să ajungă un tiran! a exclamat Lucanus, întinzând brațul și arătând spre valea ce se întindea între Palatin, Caelius și Esquilinus. Cum se poate înconjura de atâta lux, în mijlocul unei mizerii de neînchipuit? Cu nebuniile lui de despot oriental, îl depășește până și pe Caligula. Va trebui să părăsim orașul cu toții, ca să-și poată termina el casa. Într-o bună zi, hotarele reședinței lui vor ajunge să se identifice cu cele ale Romei.

— Va veni un altul, care o va dărâma, a spus Seneca. Iar după aceea altul, care va construi o reședință și mai mare.

— Dar tu ai înapoia poporului tot acest spațiu imens.

— Da, dar oricât de mult i-ar fi de folos poporului acest lucru, foloasele vor fi după capriciile mele, nu după voința lui.

Au părăsit terasa, ca să dea o raită prin parc. Când mergeau adânciți în gânduri pe o alee străjuită de castani, Seneca a rupt-o brusc la fugă, a ajuns până la capătul aleii, s-a răsucit și s-a înapoiat făcând pași mari, alternând cu sărituri.

Lucanus și Paulina s-au oprit ca să-l aștepte. Înainte de a ajunge lângă ei, când îl mai despărțea doar o porțiune de circa douăsprezece picioare, Seneca a făcut o săritură, un salt prin aer și s-a oprit chiar în fața lor.

— Pe Hercule! a exclamat Lucanus. Cine-ar fi crezut! Cum era și cum este acum!

— Așa îl știu de aproape trei ani, a spus Paulina, din ziua în care am primit vestea că a murit.

— Ce spui? Nu mi-ai povestit niciodată acest lucru. Cât de tare trebuie să fi suferit!

— Eu însumi i-am dat știrea despre moartea mea, a spus Seneca, izbucnind în râs. Desigur, acel Seneca, adică cel care a murit atunci, probabil că ar fi acceptat oferta ta.

Seneca și Paulina s-au îmbrățișat și au râs în hohote.

IX

A opta zi de la calendele lui mai (24 aprilie)

Plictisiți să tot aștepte în casă, au ieșit să dea o raită pe câmp, iar după aceea, ținându-se de mână, s-au îndreptat spre aleea străjuită de chiparoși și care ducea la Via Appia. În depărtare pe deasupra coroanelor mari ale unor pini cu trunchiul gros, mai degrabă au ghicit decât au zărit acoperișul cu două pante al templului lui Jupiter.

Era aproape de prânz, iar ceața densă ce se întinsese peste câmpuri încă din zorii zilei se încăpățâna să dispară. Se agățase parcă de pământ, acoperind peisajul cu vălul ei cenușiu și vâscos.

Cu toate că fuseseră precauți și se înfășuraseră fiecare în câte o manta de lână, umezeala îi pătrundea totuși până la oase. Le fusese frig de-a lungul întregii dimineți, chiar dacă o petrecuseră lungiți pe un pat, acoperiți de mantale și stând lângă focul care ardea în camera de zi. Duceau dorul casei lor din Esquilinus, unde aveau încălzite toate încăperile.

Se mai simțeau încă afectați de lunga călătorie pe care o făcuseră pe neașteptate. În numai două zile străbătuseră un traseu pentru care, în mod obișnuit, era nevoie de patru sau de cinci zile.

N-au putut nici măcar să-și petreacă noaptea în hanurile lor favorite din Sinuesa și din Terracina; au trebuit să tragă la un han de doi bani din localitatea Fundi, unde au primit o încăpere fără acces la baie și nu li s-a adus micul dejun la pat.

Acele două zile, cu schimbări bruște și cu hurducăieli pe drumurile din Campania și din Latium, i s-au părut Paulinei mai supărătoare decât călătoria pe care o făcuse mai înainte, împreună cu fratele ci, în orașul natal, unde se afla pe atunci tatăl lor, venit să inspecteze proprietățile familiei. Primiseră un mesaj prin care erau anunțați că tatăl

zace sleit de puteri, pe patul de moarte. Au străbătut cele șapte sute optzeci de mile care despart Arelate de Roma în numai opt zile, mulțumită serviciului imperial de poștă. I s-a părut că a fost ca un zbor de pasăre să străbată Toscana, să traverseze Alpii Maritimi, să ajungă în Provența, de ale cărei peisaje îi era dor, și să sosească la galop în ținuturile scăldate de apele Rhonului. Tocmai la timp, ca să-și poată vedea tatăl mergând pe picioarele lui, vesel și zâmbitor, spunându-le că medicul lui se înșelase din nou. Bătrânul, robust, se bucura încă de o sănătate de fier.

Pentru amândoi, schimbarea fusese mult prea bruscă. Se împlinise deja o săptămână de când se hotărâseră să se ducă ca să se odihnească la vila pe care o aveau la poalele Vezuviului, pe latura orientală. Aici au dat de o climă cu adevărat de vară. Pe cerul fără nori și care rivaliza cu marea în ceea ce privește intensitatea tonurilor de albastru, soarele strălucea cu o putere orbitoare și emana o căldură înăbușitoare. Li se părea că au făcut un salt în timp, ca să se bucure primăvara de zăduful specific lunii august.

De data aceasta, saltul fusese făcut invers. Schimbaseră însorita Campanie pentru un Latium cețos, unde, în acel an, primăvara dădea senzația că nu se grăbește să vină. Cu numai trei zile în urmă stătuseră goi la soare, lângă piscina din grădină, în care înotau în fiecare dimineață. Căldura ce le năvălea atunci în trupuri îi silea să se retragă în cel mai apropiat portic.

Iar acum se aflau aici, stând pe loc, în băltoacele de pe alee, înțepeniți de frig, nehotărâți și neștiind dacă să meargă mai departe, până la intersecția cu Via Appia, unde să-l aștepte pe vizitatorul anunțat, sau să se întoarcă din drum și să se ducă acasă, să se încălzească la gura sobei. Aveau impresia că sunt ca doi copii uluiți că se pot produce schimbări climatice atât de mari și de neplăcute, din cauza

simplului fapt că s-au deplasat o sută șaizeci de mile din sud spre zona septentrională.

Cu numai trei zile în urmă, când admirau fascinați sfârșitul unui apus de soare, ce li s-a părut de o neobișnuită frumusețe, a sosit la ei un curier care călărise zi și noapte, pentru a le aduce un mesaj din partea lui Claudius Senecio, prin care Seneca era rugat să se înapoieze la Roma cât mai curând posibil, deoarece avea să-i transmită ceva foarte urgent, recomandându-i totodată, chiar așa, să nu se întoarcă la reședința din Esquilinus, ci la casa de la periferie. Nota data din ziua a douăsprezecea a calendelor lui mai și fusese redactată la prima oră a nopții, după cum reieșea foarte limpede din cele scrise, nu fără oarece pedanterie.

Inițial, Seneca a fost cât pe ce să ignore mesajul și să dea cu totul uitării această chestiune care, după părerea lui, nu-l privea nicicum și care, în plus, îi tulbura unul dintre rarele și minunatele momente de fericire din viața lui, până când Paulina i-a adus aminte de discuția lor cu nepotul Lucanus și de posibilele implicații într-o ipotetică conjurație. În acea clipă, în creierul lui s-a declanșat alarma.

Claudius Senecio nu se număra tocmai printre puținii prieteni apropiați din grupul său, nici măcar pe vremea când făcea parte din cercul de fideli ai lui Nero. Totuși își aducea aminte de el, ca unul dintre tinerii ce ieșeau în evidență printre cei care îl înconjurau pe augustul său discipol. L-a cunoscut la vârsta adolescenței lui Nero, care s-a tot prelungit, pentru că tânărul nu se dezlipea de copilărie și se încăpățâna să nu facă saltul spre maturitate. Când a fost proclamat împărat, discipolul său a devenit și mai exagerat, de parcă se hotărâse să-și folosească noile puteri de principe pentru a se întoarce la copilărie și să se bucure de libertățile proprii acestei vârste, când a avut parte numai de restricții. Au fost anii de chefuri și de

chiolhanuri nocturne, de escapade prin bordeiele Romei și de încăierări prin cartierele rău famate.

Este vorba despre anii când persoanele însărcinate cu protecția lui Nero au suferit de adevărate crize de nervi. Cu toate că nu a avut niciodată înclinația de a râde de necazurile altora, Seneca nu și-a putut stăpâni hohotele de râs când prietenul său Burrus a apărut într-o zi în camera sa de lucru, palid și urlând desfigurat:

— Nu-mi rămâne altceva de făcut decât să ocup Roma cu cohortele mele, ca să-l pot proteja pe principe! Subrius Flavus mi-a spus că sau îi mai dau încă trei sute de oameni, pe care să-i îmbrace în țărani, sau renunță la funcția de șef al escortei imperiale secrete! Sunt disperat! Ce-aș putea face?

— Să aștepți cu stoicism să se domolească sângele principelui, dragul meu Burrus, i-a răspuns el, printre hohote de râs.

Printre prietenii de nedespărțit ai lui Nero se numărau, în acea vreme, Marcus Salvius Otho, pe care Nero l-a numit guvernator al Lusitaniei, ca să-l îndepărteze de soția lui Poppeea, și Claudius Senecio. Amândoi și-au făcut un rost în viață. Primul a dobândit faimă ca unul dintre guvernatorii de provincie cei mai îndrăgiți de către supuși. Celălalt s-a dedicat afacerilor bancare și, în plus, a scris o serie de piese de teatru ce s-au bucurat de preferințele publicului.

Dintre cei doi, numai Claudius Senecio mai rămăsese de atunci în restrânsul cerc de prieteni apropiați ai împăratului. Și tocmai de aceea a tot continuat să-l vadă de-a lungul anilor în care a rămas sfetnic al lui Nero, însă nu ar fi putut să spună că îl lega o relație specială de Claudius Senecio. Doar că, pur și simplu, se cunoșteau de mai mulți ani de zile.

Iar acum, acest cunoscut năvălea în viața lui cu o forță de uragan. O simplă misivă de-a lui avusese puterea să-l facă să renunțe la dulcea letargie din ținuturile meridionale, silindu-l să facă o călătorie

incomodă și totodată pe neașteptate, ca să ajungă să dârdâie de frig pe o vreme cețoasă, așteptându-l să se ivească dintr-o clipă într-alta.

Ajunseseră la casa de la periferie cu o zi înainte, la lăsarea serii, și primul lucru pe care l-au făcut, înainte de culcare, a fost să trimită un curier la Claudius Senecio, comunicându-i că va fi așteptat începând cu zorii zilei. În curând avea să înceapă cea de a șaptea oră, iar el nu-și făcuse încă apariția.

Au dat să se întoarcă, pentru a se înapoia acasă, însă au șovăit și după ce s-au înțeles dintr-o simplă privire, s-au îmbrățișat ca să se mai încălzească și au continuat să meargă spre Via Appia.

Erau foarte îngrijorați. Au tot recapitulat, punct cu punct, cuvintele lui Lucanus despre uneltirea împotriva lui Nero. Și-au adus aminte cât de tare i-a surprins să afle că și Claudius Senecio, prieten apropiat al principelui, se număra printre conjurați. Trebuie să existe o legătură între ceea ce le-a dezvăluit Lucanus și misiva care suna ca un strigăt de ajutor, judecând după aparența de rece obiectivitate.

De-a lungul întregii călătorii s-au tot frământat, făcând calcule și ipoteze, din care nu s-au oprit nici în puținele ore de odihnă de care au avut parte. Dimineața, neliniștea a revenit cu și mai multă putere, din cauza unor zvonuri ajunse la ei din oraș, prin intermediul servitorilor. Se vorbea despre percheziții și detenții în întreaga Romă.

Cei doi sclavi care fuseseră în acea dimineață la piață în oraș, ca să le aducă brânză proaspătă de capră, le-au povestit că, la traversarea răspântiei dintre strada Sacra și strada Lugaria, au văzut un condamnat care era condus spre For. Le-a atras atenția faptul că bărbatul avea înfățișare de patrician, era tânăr și elegant și mergea cu o aleasă demnitate, în pofida tristei situații în care se găsea.

În aceeași clipă, atât Seneca, cât și Paulina s-au înfiorat și și-au dat seama că amândoi se gândesc la același lucru. Îl vedeau parcă pe Lucanus, cu

îmbrăcămintea sfâșiată și escortat de călăi și de soldați. I-or fi aruncat și vreo funie în jurul gâtului, de care o fi trăgând vreun gardian, ca și cum ar târî un câine, iar în același timp, un alt zbir l-o fi apucat de păr, ca să-și țină capul sus. Un soldat i-o fi înfipt vârful sabiei în bărbie, ca să-l oblige să și-o ridice și să-și expună astfel chipul privirilor vulgului.

Or să-l tortureze în For, în urletele mulțimii, și-or să-l omoare la Gemoniae, aruncându-l acolo, ca să se rostogolească pe acele scări abrupte, or să-i înfigă un cârlig în trupul încă viu și astfel îl vor târî până la Tibru.

Cu toate că nu și-au vorbit, știau amândoi că fiecare se gândise tocmai la acest lucru, când au ascultat relatarea celor doi sclavi. Cu aceste imagini în minte, s-au îndreptat spre Via Appia.

Nu ajunseseră încă la templul lui Jupiter, când au auzit un zgomot răsunător de pași, ca și când cineva s-ar fi străduit să-i ajungă din urmă. S-au întors și l-au văzut pe portar, care venea în fugă după ei, strigându-i și agitându-și brațele. Erau atât de cufundați în gânduri, că nici măcar nu auziseră strigătele lui.

— Domnule, domnule! a spus portarul, gâfâind și adresându-se lui Seneca, vă așteaptă un cavaler acasă. Cred că este chiar cel pe care îl așteptați.

— Dar pe unde a venit? Doar n-o fi căzut din cer!

— A venit călare peste câmp, domnule, însoțit de o escortă formată din doi bărbați. Venea dinspre nord.

Când au ajuns acasă, l-au găsit în atrium pe Claudius Senecio, care se plimba în jurul impluviului și nu se dezbrăcase încă de hainele cu care călătorise, o manta cenușie, de lână, cu glugă din dimie neagră, ce-i acoperea capul până la sprâncene.

— Dar cum de te-au lăsat să aștepți aici? a exclamat Paulina, apropiindu-se de vizitator și

întinzându-i obrajii. Fără doar și poate, servitorii tăi or fi deja la bucătărie, stând comod lângă vatră și încălzindu-se cu vin fiert.

— Servitorii n-au nicio vină, Paulina, a spus Claudius Senecio, izbucnind în râs. Eu n-am vrut să iau loc. Din cauza nervilor, pe care nu-i mai pot stăpâni.

— Dar dă-ți jos odată măcar mantaua aia, a spus Seneca, că mă simt stânjenit văzându-te așa.

Un servitor s-a apropiat în grabă de Senecio, să-l ajute să se dezbrace de manta, în vreme ce Seneca se îndrepta spre oaspetele său, cu brațele deschise și cu o expresie de ușurare pe chip.

— Să trecem în salon, unde focul este deja aprins, a spus Paulina. Voi cere să ni se aducă și niște vin fiert.

Puțin după aceea, așezați în jilțuri foarte comode, din piele, plasate în apropiere de căminul unde trosneau lemnele de-abia puse pe foc, în timp ce savurau un vin aburind, fiert cu șofran, cu felioare de lămâie și cu miere de munte, după ce au vorbit despre ciudățeniile vremii și despre cât de capricioasă s-a dovedit a fi luna aprilie din acel an, Seneca s-a hotărât să îndrepte conversația spre subiectul pe care, tacit, toți trei încercau să-l ocolească.

— Dar pe ce drum ai venit, de nu te-am văzut sosind?

— Am luat-o pe Via Latina, de pe care am ieșit când am ajuns la mica pantă de unde se zărește în depărtare templul Fortunei Muliebris. De aici, am apucat-o prin pădure. Am venit doar cu doi însoțitori, iar alți opt au avut grijă ca nimeni să nu se țină după noi. Nu voiam să vă implic în niciun fel.

— Iar tot acest mister are vreo legătură cu misiva? a întrebat Seneca.

— Da, evenimentele se precipită. Este imposibil de prevăzut ce anume se va întâmpla în clipa următoare. O să vă explic totul, pentru că, se pare,

sunteți singurii care ați rămas străini de ceea ce se întâmplă. Totuși, independent de tot ceea ce se petrece, voiam de mai multă vreme să vă previn în legătură cu ceva, iar acum, cu atât mai mult.

— În legătură cu ce anume? a întrebat Seneca.

— Probabil că nu citești *Acta Diurna*, nu te interesează ce se scrie în ziarul nostru oficial.

— Nu-mi place să citesc ziarul. Ceea ce astăzi pare să fie o chestiune de o extraordinară importanță și de o mare gravitate, mâine va fi un adevărat fleac. Nu-mi place ceea ce este trecător, nu mă interesează. Singurul lucru pentru care este folositor ziarul este să ambalezi peștele.

— Păi ar cam trebui să te intereseze. Mai ales dacă iei în considerație faptul că acum îl conduce ginerele lui Tigellinus. De mai multe luni de zile sunt publicate articole ce apără imaginea lui Alexandru cel Mare și sunt atacați, fără a fi numiți, detractorii lui. După cum știi, Nero se identifică de câtăva vreme cu cuceritorul macedonean.

— Toată lumea cunoaște acest lucru.

— Da, dar se pare că tu ești, din nou, singurul care nu știe un lucru. Am citit ultimele tale scrieri și *Epistolele* cu o adevărată plăcere. Însă în ele nu precupețești nicio jignire la adresa lui Alexandru cel Mare, nici când te referi la Iulius Cezar, care a fost, la urma urmei, ctitorul imperiului.

— Și groparul Republicii și al libertăților cetățenești.

— Bineînțeles. Și acesta este un lucru știut de toată lumea, însă e o deosebire mare între a ști un lucru și a-l și spune. Dar mai știi pe cine tot lauzi în scrierile tale?

— Laud pe oricine este demn de laudă.

— Păi, printre cei demni de laudă apare Cato, cu o suspectă frecvență. Ba chiar mai și minți un piculeț, iartă-mă că ți-o spun. Îl faci mai republican decât era. De fapt, el l-a sprijinit pe Pompei, care probabil ar fi pus și el capăt Republicii. Iar culmea este că în scrierile tale nu se

găsește, oricât am căuta, nici măcar un cuvânt de reproș la adresa lui Brutus sau a lui Cassius, asasinii lui Cezar.

— Au fost niște patrioți, și-au dat viața pentru libertate.

— Dar l-au ucis pe întemeietorul dinastiei din care face parte Nero.

— Oricine l-ar fi asasinat era legitimat să o facă. Știu cu toții, inclusiv Nero, că eu nu sunt de acord cu niciun fel de război, cu excepția celui care este realmente de apărare. În cazul lui Cezar se adaugă circumstanța agravantă că toate războaiele lui au fost ilegale, nu au respectat legile Republicii și niciunul nu a fost aprobat de către Senat. A atacat popoare pașnice, care întrețineau relații de pace cu Roma. Cezar a recurs la înșelăciune, calificând campaniile lui militare drept războaie preventive, menite să preîntâmpine presupuse rele. Care era de fapt adevăratul motiv? Lăcomia. Furtul. Jaful. Avea nevoie de bani, visteria lui era goală și nu s-a dat înapoi de la genocid ca să și-o umple. Și tocmai pentru că războaiele lui au fost ilegale și risca să fie judecat și să putrezească în temniță, ba poate chiar să fie condamnat la moarte și executat în For, nu a mai avut altă cale decât să termine cu democrația. Iar Republica se opunea planurilor lui.

— Și cum crezi că le cad aceste opinii ale tale celor din cercurile ce susțin cu orice preț principatul, pe care doresc să-l convertească într-o monarhie autentică, creditară, unde suveranitatea să se bazeze pe monarh și nu pe entelehia poporului roman și a Senatului?

— Dar eu nu scriu pentru aceste cercuri. Nu mă interesează aceste persoane. Eu mă adresez celor iubitori de libertate.

— Chiar dacă nu te adresezi lor, ei îți citesc scrierile. Nu-ți poți imagina cu câtă insistență vorbește Tigellinus despre operele tale. Influența lui asupra lui Nero este atât de mare, încât la un moment dat, după o lungă discuție cu Tigellinus, l-

am auzit pe împărat exclamând: „Va veni ziua când îi voi expulza pe toți filosofii din Roma! M-am săturat de atâția intelectuali perimați!” Despre toate aceste lucruri voiam să stăm de vorbă, asupra acestor chestiuni doream să te previn, însă misiva mea a fost determinată de o altă problemă, din a cărei pricină este posibil ca eu să am zilele numărate. Iar dacă aș mai fi zăbovit, nu te-aș mai fi putut avertiza. De aceea am trimis mesagerul a doua zi după festivitățile legate de Cercalia.

Seneca și Paulina s-au uitat imediat unul la altul și au rămas apoi cu privirea ațintită asupra lui Claudius Senecio, nevenindu-le parcă să creadă ceea ce vedeau și auzeau. Acel tânăr, care nu împlinise încă treizeci de ani și care arăta doar de douăzeci și ceva, acel flăcăiandru debordând de vitalitate le vorbea despre moartea lui ca și cum i-ar fi anunțat să vrea să-și ia o mică vacanță și să se ducă la vila lui din Baiae.

— Trebuie să știți, a continuat Senecio, că încă de acum trei ani s-a organizat o mișcare civică împotriva lui Nero. Când mă uit în urmă și mă gândesc la numărul mare de persoane implicate, nu pot decât să mă mir că nu ne-au descoperit mai înainte.

— Când te-am salutat, mi-am dat seama pe loc că ați fost deconspirați, a spus Paulina.

— Dar de ce? a întrebat Senecio, uluit.

— Pentru că n-ai avut nimic împotrivă să trecem toți trei în salon. Nu ai insistat să vorbești între patru ochi cu soțul meu. Ceva extrem de important trebuie să te fi adus la noi. Însă, indiferent despre ce ar fi fost vorba, un lucru important sau nu, ți-era totuna.

— Pe Hercule! Trebuie să mulțumim zeilor nemuritori că Tigellinus nu are femei în corpul de polițiști, pentru că altfel eu nu m-aș mai afla aici, ci putrezind undeva la răcoare. Dar încă nu m-au descoperit. Totul a fost foarte bine dirijat, iar cei

care trebuie să fi dat deja socoteală tremură acum ca niște șobolani.

— Ai putea să fii mai explicit? a spus Seneca.

— Piso a fost promotorul. Ne-am alăturat lui, pentru că eram sătui cu toții de nebuniile și de tâmpeniile lui Nero, de crimele și de risipa lui. De opresiunile continue și de strangularea libertăților. De fapt, singurul lucru pe care îl doream era să putem gândi ceea ce vrem și să putem spune ceea ce gândim. Și cum nu se pot vâna iepuri cu tânguieli, am hotărât să facem ceva în acest sens. Dar ar fi trebuit să ne dăm seama încă de la început că aceia care ne conduceau erau, în fond, niște lași. Însă, la urma urmei, totuși ei au pus la cale conjurația, de teamă să nu ajungă să fie victime ale vreunui denunț fals.

— La cine te referi? a întrebat Paulina.

— La Piso, bineînțeles, care acum trei ani era cât pe ce să moară de spaimă când un oarecare Romanus l-a acuzat că, împreună cu soțul tău, urzește o conspirație, dar mă refer și la Fenius Rufus, care, prin autoritatea pe care i-o conferă faptul că este unul dintre cei doi prefecți ai pretoriului, exercită comanda și asupra militarilor uneltitori. Acest om va fi pieirea noastră.

— Pe ce te bazezi? a întrebat Seneca. Mă miră ceea ce spui despre Rufus, l-am crezut întotdeauna un om demn, a fost un excelent magistrat când a fost însărcinat cu șefia prefecturii de aprovizionare și de distribuire a cerealelor.

— Da, este o persoană cinstită când este vorba despre pâine, dar este laș când trebuie să înfrunți sângele. Arc o însărcinare militară fără să aibă și pregătirea necesară. Este un civil care-i conduce pe militari pe câmpul de luptă.

— Ca și cum eu m-aș ocupa de construirea unui apeduct, a spus Seneca. Lumea ar ajunge să moară de sete.

— Nu chiar de sete, dar de murit o să ajungem să murim cu toții. S-au făcut deja câteva arestări.

Am fost de față când a fost interogat primul arestat. Flavius Scaevinus. În afară de Tigellinus și de Nero, au mai asistat la interogatoriu Fenius Rufus și tribunul Subrius Flavus, pe lângă doi centurioni, care fac parte și ei din grupul de conjurați. În timpul interogatoriului, am observat un schimb de priviri între Fenius Rufus și Subrius Flavus. Acesta din urmă, care se afla chiar în spatele lui Nero– Tigellinus era undeva în fața lui i-a făcut un semn lui Fenius Rufus că îi poate reteza capul lui Nero cu o singură lovitură de sabie. Vă jur că de fapt am și văzut cum se rostogolea pe jos țeasta lui Nero. Ba chiar mi-am dus mâna la brâu să-mi scot pumnalul, ca să-l omor, în caz de nevoie.

— Și? au întrebat Seneca și Paulina, într-un glas.

— Fenius Rufus l-a oprit pe Flavus din priviri. Chiar în acea clipă mi-am dat seama nu numai că fusese descoperită conjurația, ci și că fusese trădată. Dacă Fenius Rufus i-ar fi permis lui Subrius Rufus să-i ia viața lui Nero, probabil că am fi ieșit triumfători. Sau, în cel mai rău caz, am fi murit acoperiți de glorie. Acum, vom muri acoperiți de dezonoare. Încetul cu încetul, vom cădea unul câte unul. Crede oare careva că va scăpa? Nu cred să aibă toți fermitatea lui Plautius Lateranus. A murit fără să denunțe pe nimeni, nici măcar pe propriul său călău.

— Când? a întrebat Seneca.

— Chiar în dimineața asta. A fost executat ca un câine, în For. În cele din urmă, însuși Subrius Flavus i-a tăiat capul, după ce a fost umilit ca un sclav. Nu am sesizat în ochii lui Plautius nici măcar o umbră de reproș, ca să nu mai vorbim de ranchiună. Tocmai de aceea am întârziat în dimineața asta.

— Îndurătoare fie zeița Ceres! a exclamat Paulina. Așadar, pe Plautius l-au văzut servitorii noștri.

— Iar Lucanus? a întrebat Seneca, alarmat.

— Întrebi pentru că este prieten bun cu Plautius?

— Bineînțeles.

— Lui Lucanus nu i s-a întâmplat încă nimic.

— Dar cum de s-au petrecut toate astea? a întrebat Paulina. Plautius era unul dintre consulii desemnați pe acest an, un aristocrat dintr-o familie de viță veche, cum de au putut să-l execute ca pe un sclav? De ce nu i s-a permis să-și aleagă singur moartea? Mai mult ca sigur că nici măcar nu a fost judecat.

— Nero nutrea față de el o ură cu totul specială. Era un om de o integritate absolută. Poate că dintre toți cei care suntem implicați în conjurație, el a fost îndemnat de cele mai nobile motive. Mulți ni s-au alăturat numai pentru a se răzbuna pentru jigniri personale, alții de teamă, el a făcut-o din dragoste față de Republică. Visa la reinstaurarea ei.

— Iar Piso ce face? a întrebat Seneca.

— Moare de frică. Ne înțeleseserăm să-l omorâm pe Nero la Circ, în timpul cursei de care organizată în cinstea lui Ceres, una dintre puținele ocazii când Nero mai apare în public. Plănuiserăm ca senatorul Afranius Quintianus, tocmai pentru că este foarte corpolent, să i se arunce la picioare ca și când ar fi vrut să-l implore ceva, să-i solicite un lucru, dar de fapt cu intenția de a-l apuca de gambe și de a-l dărâma la pământ. Flavius Scaevinus ar fi fost primul care l-ar fi înjunghiat după ce ar fi căzut jos. Urma să fie înconjurat de câțiva tribuni și centurioni, ca de pildă Subrius Flavus, care l-ar fi împuns cu pumnalele lor. Centurionul Sulpicius Asprus a jurat să-i taie gâtul. Între timp, Piso ar fi stat în așteptare în templul Ceres ca să apară Fenius Rufus, care urma să-l conducă la cazarma cohortelor pretoriene, să fie proclamat împărat. Acesta era planul, care a dat greș în momentul când a fost arestat Scaevinus. Dar chiar așa stând lucrurile, de ce acești doi oameni, Piso și Rufus, nu

au încercat să răzvrătească poporul sau să răscoale trupele? Puteau măcar să încerce. Triumfau sau mureau în timpul încercării. De murit, tot or să moară, dar ca niște lași. Ar fi putut să o facă. Le-a stat în putință acest lucru.

— Iar acum voi sunteți la mâna lui, a spus Paulina.

— Așa este, a recunoscut Claudius. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îmi reproșez mai tare cât de naiv am fost. Ar fi trebuit să-mi dau seama că am avut încredere în doi șobolani pe care i-am luat drept vulturi. Cel puțin cu Piso trebuia să intru la bănuieli. I-am propus să-l omorâm pe Nero în vila pe care Piso o are la Baiae, fiindcă Nero se duce de obicei să-l viziteze acolo. A refuzat, argumentând că astfel s-ar încălca legea sfântă a ospitalității. De aceea am luat hotărârea să-l executăm în public. Nu aveam altă ocazie. Trebuia să profităm de petrecerea prilejuită de Cerealia.

— Dar cum au descoperit planul? a întrebat Paulina. A fost la mijloc vreun trădător?

— De fapt, nu. S-ar putea spune că a fost o trădare, dar nu un trădător.

— Uneori ești mai enigmatic chiar decât Sibila din Cumae, a spus Paulina. Ce vrei să înțelegem din asta?

— Planul a fost descoperit din cauza unei adevărate copilării, mai precis, din pricina înclinației către teatralitate care îl caracterizează pe Flavius Scaevinus. După ce că nu a făcut nimic altceva în viața lui decât să se dedice plăcerilor, împăunându-se cu gloria iluștrilor lui strămoși, pe neașteptate a dorit să rămână în istorie ca un nou Cassius, ca un alt Brutus, ca salvator al Romei. Din câte se pare, acum mai bine de doi ani a sustras un pumnal din templul zeiței Salus, cel care se înalță pe Quirinale. După cum se spune, pare să fie un pumnal la fel de vechi ca și templul, așa că, dacă acest lucru este adevărat, trebuie să fie de pe vremea regilor. Iar pe atunci, când mișcarea

noastră era la începuturile ei, trebuie să fi visat ceva de genul acesta, pentru că altfel nu s-ar fi încumetat să comită un asemenea sacrilegiu. Este unul dintre puținii aristocrați care mai cred încă în zei, cu o inocență de copil. Și-a propus să înfăptuiască asasinarea tiranului cu un pumnal închinat unei zeițe, de parcă nu ar fi fost mult mai practic să folosească unul dintre splendidele pumnale de oțel turdetan ce se pot achiziționa în orice prăvălie specializată în vânzarea de arme.

— Barem să-l fi ascuțit cum se cuvine, a spus Seneca.

— De aici a început totul. Sigur că l-o fi ascuțit de multe ori și că o *fi* încercat până s-a săturat dacă aluneca ușor în teacă, însă în ajunul zilei alese pentru atentat, după o îndelungată discuție cu Antonius Natalis, purtătorul de cuvânt al lui Piso, s-a întors acasă și după ce și-a făcut testamentul și l-a pecetluit, s-a apucat să se plângă de arma lui, spunând că are tăișul tocit de trecerea vremii. Atunci a pus pe unul dintre liberții lui, un oarecare Milicus, să-i ascută bine pumnalul pe o piatră și să scoată scântei din el, până ce vârful și tăișul vor fi ca briciul unui bărbier. Ba chiar mai mult, a poruncit să i se servească o cină deosebită, s-a așezat la masă și s-a apucat să împartă bani celor mai dragi servitori ai lui, iar pe mulți dintre ei i-a răsplătit punându-i în libertate. Apoi i-a poruncit aceluiași Milicus să-i pregătească pentru a doua zi niște fețe, alea care sunt folosite pentru a opri hemoragia.

— O discreție pitagoreică! a exclamat Paulina. Putea să se suie în For, pe tribuna rostrală, și să-și anunțe intențiile.

— Bun, dar cum a fost descoperit complotul? a întrebat Seneca. Trebuie să fi fost cineva care a trădat.

— Acest cineva a fost Milicus, dar nu suntem siguri dacă a făcut-o pentru că Scaevinus i-a dezvăluit secretul despre conjurație sau fiindcă,

pur și simplu, a intrat la bănuieli și s-a hotărât să-și denunțe stăpânul, mânat de lăcomia de a primi o consistentă recompensă. Este clar că atunci când se va termina totul, Nero îl va copleși cu onoruri și îl va face bogat. De fapt, deja…

— Adică, a intervenit Seneca, întrerupându-l pe Claudius, Milicus a avut aceeași motivație ca și Iulius Cezar. Cu deosebirea că Milicus va fi pomenit ca un ticălos de trădător, pe când Cezar, datorită unuia dintre ciudatele capricii ale istoricilor, care par să se afle în solda tuturor criminalilor care au trecut prin lume, va rămâne în anale drept un geniu militar. Pentru că nu în zadar, ca să se acopere de glorie, a subjugat și a vândut ca sclavi în provinciile din Gallia peste două milioane de persoane.

— Gata, Lucius! a exclamat Paulina. Uneori devii obsedant. Mai uită de Cezar și de Alexandru și lasă-l pe Claudius să termine ce arc de spus.

— Ai dreptate, a recunoscut Seneca, dar asta se datorește probabil faptului că, în străfundurile ființei mele nu-mi vine să știu tot adevărul. Nouă, umaniștilor, nu ne plac poveștile ce se termină prost. Ne produc repulsie finalurile triste.

— Ceea ce este rău la acest sfârșit, a spus Senecio, este că îl trăim acum și că nu s-a terminat încă.

— Mă rog, a spus Seneca, dar știm cum se va termina.

— Pe fulgerele lui Jupiter! a strigat Paulina. O să vă apucați oare să scrieți acum un tratat de artă poetică? Termină odată de spus tot ce ai de spus.

— Bun, să continuăm, a spus Senecio. Eram și eu de față când s-a prezentat acest Milicus. A apărut ca prin minune la prima oră a zilei la Grădinile Serviliane, unde locuiește deocamdată Nero, până i se termină de construit orașul-palat. Nu am mai văzut niciodată o ființă cu o înfățișare atât de demnă de dispreț ca aceea a libertului Milicus. Nu înțeleg cum de a putut să-i treacă prin

minte lui Scaevinus să-i redea libertatea. Pe un personaj cu o asemenea mutră eu l-aș fi trimis fără zăbavă să trudească într-o carieră de piatră. S-a prezentat cu pumnalul stăpânului și l-a acuzat că face parte dintr-o conjurație pentru asasinarea împăratului. Este foarte posibil ca acuzația lui să se fi bazat numai pe presupuneri, pentru că nu a putut să menționeze niciun nume. Se pare că nu știa nimic concret. Asta este impresia pe care mi-a lăsat-o.

— Și ce s-a întâmplat atunci? a întrebat Paulina.

— Atunci au trimis un detașament de soldați după Flavius Scaevinus. Eu mai eram încă împreună cu Nero când a fost adus Scaevinus.

— Și? Mai departe! a insistat Paulina.

— Păi a știut să se apere foarte bine. A desființat întreaga acuzație a libertului său. A spus că povestea cu cina copioasă nu este ceva neobișnuit în casa lui, după cum nici a face daruri servitorilor sau a le acorda libertatea nu era deloc ciudat. A mai spus că avea obiceiul ca, din când în când, să-și aducă testamentul la zi, fiindcă nu poți să știi niciodată când ți se termină firul vieții. Am suspinat ușurat. Întotdeauna când este vorba de cuvântul unui cetățean roman, care, pe deasupra, mai e și patrician, împotriva cuvântului unui libert sau al unui sclav, oricine îi va da dreptate omului născut liber. În plus, din vremuri imemoriale, legile noastre le interzic liberților și sclavilor să depună mărturie împotriva patronilor sau a stăpânilor lor. Declarațiile lor nu au valoare juridică. Dar în zilele noastre legile există doar ca să fie călcate în picioare. În orice caz, am crezut că se terminase, m-am gândit că în chiar acea zi Milicus avea să fie pus în lanțuri și predat lui Scaevinus, care avea să-i hotărască soarta. Acea dihanie spurcată tremura deja de spaimă.

— Și cum s-a salvat? a întrebat Paulina.

— Acea făptură detestabilă a gândit probabil pentru prima oară în viața sa. A pus cap la cap

frânturile și și-a adus aminte că patronul lui se văzuse în repetate rânduri cu Antonius Natalis, despre care știm cu toții că este câinele de pază al lui Piso, confidentul și totodată mesagerul lui. Spre seară a fost adus și Natalis. Ceea ce a urmat a fost, din nefericire, destul de simplu. Au fost întrebați, separat, în jurul căror subiecte s-au învârtit discuțiile lor. Și, după cum este lesne de înțeles, dacă unul afirma că au vorbit despre Lună, celălalt credea că, după cum ține el minte, au discutat despre Soare. Dându-și seama că se contrazic, Nero a dat poruncă să fie puși în lanțuri și să fie târâți în beciurile unde sunt chinuiți sclavii. Când s-au văzut printre instrumentele de tortură, primul care s-a prăbușit a fost Natalis, care l-a indicat pe Piso drept cap al conspirației. Confruntat cu acest fapt și dându-și seama că Natalis mărturisise, Scaevinus și-a recunoscut intenția de a-l înjunghia pe Nero.

— Cum a reacționat Nero? a întrebat Seneca.

— Cu teamă. N-am mai văzut niciodată pe cineva cu o asemenea expresie de groază pe chip. Părea copleșit, distrus, ca și cum nu ar fi putut să priceapă cum de este în stare cineva să-l urască. Se pare că-i convins că trebuie să-l iubim cu toții. Împleticindu-se la vorbă, l-a întrebat pe Scaevinus: „Dar de ce? De ce? Ce anume ți-am făcut eu? Eu am fost mereu prietenul tău.”

— Și ce a spus Scaevinus? a întrebat Paulina.

— I-a răspuns așa: „Mie, personal, nu mi-ai făcut nimic. Însă voiam să înlătur din patria mea rușinea de a fi condusă de un vizitiu, de un histrion, de un piroman, care și-a ucis mama și soția. Ți se pare puțin?”

— Și toate astea s-au petrecut în aceeași zi? a întrebat Paulina.

— Nu. Mărturisirea lui Scaevinus a avut loc a doua zi după Cerealia. În acea zi, eu mă mai aflam încă la Grădinile Serviliane. Atunci m-am hotărât să mă duc acasă și să aștept deznodământul

evenimentelor, ca să-mi pot înfrunta destinul în liniște. Nu mai puteam face nimic altceva. Atunci am trimis și mesagerul la voi. Nu știu cu exactitate ce s-a întâmplat în ultimele trei zile. Nu știu cum merg investigațiile, ce anume or fi descoperii sau nu. Dar, în cele din urmă, totul va ieși la iveală. Chiar Fenius Rufus conduce uneori interogatoriile, cu o duritate uluitoare. Ba aș spune că o face chiar cu cruzime. Realmente nu știu care-i este jocul. Iar când va cădea el, vor cădea și toți militarii implicați. Este doar o chestiune de timp.

Au rămas îndelung pe gânduri, fără să îndrăznească vreunul să rupă tăcerea, bucurându-se de simplul fapt că sunt împreună. Brusc, de parcă o ființă ciudată și invizibilă i-ar fi pus de acord, au schimbat subiectul conversației, pe care, de data aceasta, au îndreptat-o spre filosofie și spre literatură. Pe neașteptate, lumea și-a pierdut actualitatea ei mediocră și trecătoare și a ieșit din beznă, ca să pătrundă în regiunile luminoase ale gândirii umane. Cei trei s-au dedat atunci unei adevărate orgii intelectuale.

La un moment dat, în timpul discuției dintre ei, Claudius, care era un adept al epicureismului, a recitat versurile dedicate de Lucretius – în *Despre natura lucrurilor* – crimelor cauzate de superstițiile religioase și necesității de a depăși teama față de zei. Atunci Paulina a recitat pasajele în care același poet prezintă necesitatea de a ne elibera de teama față de moarte. În continuare, cei trei s-au pornit să caute echivalente în poezia grecească, iar conversația și-a urmat cursul, cu însuflețire, în limba lui Homer.

— Sunt multe lucruri în care sunt de acord cu Epicur, a spus Seneca, însă este ceva la care subscriu astăzi cu totul: activitatea publică este o sursă nesecată de neplăceri și de neliniști.

Claudius și Paulina au izbucnit în râs.

La lăsarea serii, Seneca l-a invitat pe Claudius să rămână cu ei la cină, însă acesta a declinat invitația, scuzându-se că stabilise o întâlnire cu un prieten chiar în acea seară, unul dintre tribunii militari implicați în complot, care, desigur, avea să-i dea informații despre ultimele evenimente. Totuși le-a promis că va reveni a doua zi. S-a simțit mult prea bine și s-a amuzat așa cum nu o mai făcuse de ceva vreme. Puteau să lle siguri că își dorea să repete mâine o zi la fel de minunată ca aceea de azi.

Câteva clipe mai târziu, după ce s-au despărțit de Claudius cu evidente dovezi de afecțiune, Paulina și Seneca l-au văzut îndepărtându-se călare, urmat de cei doi oameni ai săi, galopând ca niște fantome spre lumea ireală a beznei.

Când se pregăteau să se așeze la masă, a sosit unul dintre servitorii lui Lucanus cu un mesaj din partea acestuia, în care le comunica faptul că se bucură de o perfectă sănătate în compania soției lui.

Au avut o cină frugală: piure de dovleac cu morcovi prăjiți. Și-au prelungit masa savurând în tihnă desertul: fragi conservate în miere și struguri stafidiți și macerați în vin tămâios. S-au dus la culcare cu două ore înainte de miezul nopții. Cum au ajuns în pat, s-au învelit cu o pilotă de puf și au adormit imediat.

S-au trezit din somn la cea de a patra oră a dimineții. Afară, peste câmpuri persista aceeași ceață densă. Cântul unui sticlete le-a adus aminte că e primăvară. Mai erau doar șase zile până la sfârșitul lunii aprilie, care avea să rămână undeva în urmă cu toate sărbătorile ei.

Aprilie începuse cu șapte zile de sărbători în cinstea zeiței Cybele, iar după un interval de două zile, au urmat alte opt închinate zeiței Ceres, care au culminat cu marea sărbătoare Cerealia, când a fost inaugurat și templul lui Ceres, ridicat în vecinătatea Circului Maximus; în acea zi, în afară

de cursele de cai, au fost introduse în arenă vulpi, cu cozile unse cu untură de pește, cărora apoi li s-a dat foc. După aceea, a urmat a unsprezecea zi a calendelor lui mai, sărbătoarea Parilia, o petrecere a păstorilor, când se comemorează întemeierea Romei, în urmă cu opt sute optsprezece ani. În noaptea acelei zile primiseră mesajul trimis de Claudius Senecio. A urmat o altă sărbătoare, Vinalia, când se destupau amforele cu vin din ultima recoltă și când beau cu toții vin nou. Vinalia a coincis cu cea de a doua zi a călătoriei de întoarcere la Roma. Au băut vin nou într-un han din localitatea Tes Taverne, însă avea un gust de oțet, de parcă vinul ar fi datat din epoca în care a fost ctitorită Roma. Iar în ziua ce de-abia începuse era o altă sărbătoare, Robigalia, în care se aduceau ofrande zeului Robigus, ca să apere câmpurile cultivate cu grâu de temutele incendii de vară.

S-au hotărât să petreacă și ei măcar cu prilejul acestei sărbători, Robigalia, oferind un banchet în onoarea oaspetelui lor Claudius Senecio, pe care îl așteptau să apară în cursul zilei și în cinstea căruia aveau să aducă drept ofrandă zeului un miel și o gâscă. Pentru el și pentru Paulina, Seneca a ales o varză deosebit de mare, de a cărei „sacrificare" se va ocupa, după cum a spus el însuși, cu propriile sale mâini.

Însă petrecerea pe care se gândeau să o pregătească în stil mare era ultima din luna aprilie, în ajunul calendelor lui mai, o sărbătoare închinată zeiței Salus, ce coincidea cu aniversarea zilei lor de căsătorie, când împlineau cincisprezece ani. Se gândeau să urce pe Quirinale și să aducă drept ofrandă zeiței, la templul ei, cele mai frumoase flori din Roma.

După ce a trecut de amiază, cum Claudius Senecio nu-și tăcuse încă apariția, au început să se agite și au ieșit să dea o raită peste câmp. Ceața se mai rarefiase, învăluind peisajul cu o melancolie

greu de definit și colorându-l în tonalitățile triste ale plumburiului.

Cerul era complet acoperit de nori, iar burnița fină, care îi însoțise în timpul plimbării, amenința acum să se transforme în ploaie torențială. S-au oprit, hotărâți să se întoarcă din drum, și atunci au auzit în depărtare tropot de cai. În curând s-a ivit și Claudius, care venea spre ei călare, urmat de alți doi călăreți. În depărtare, aproape de linia cețoasă a orizontului, unde pășunea se transforma încetul cu încetul în pădure, li s-a părut că zăresc niște siluete estompate, care călăreau prin crâng.

Claudius s-a apropiat de ei la trap, cu obrajii îmbujorați, cu fața luminată de zâmbet și cu înfățișarea cuiva care tocmai a făcut o plimbare de plăcere. Seneca nu a putut să-și cenzureze gândul că acel tânăr ar fi putut să fie fiul lui.

— O să ajung să fac din asta un obicei, a spus Claudius, dându-se jos de pe cal. Este ceva minunat să vii aici. Vă bucurați de natură, cu toate că stați la o zvârlitură de băț de Roma. Călătoria nu durează cine știe ce.

— Luând-o pe Via Appia, la trap, și dacă nu e prea aglomerat, se ajunge aici în două clepsidre, a spus Paulina. Ba chiar și într-o clepsidră, la galop.

— Te văd radiind, a spus Seneca. Se pare că ne aduci vești bune.

— Păi nu puteau să fie mai rele decât cele pe care le știți deja, a replicat Claudius, izbucnind în râs.

— În plus, se pare că te și distrezi, a spus Paulina.

— Este ceva pe care l-am învățat când mi-am făcut serviciul militar la cavalerie, în Africa. La un moment dat, un sacerdot numid mi-a spus că trebuie să râdem de vitregiile sorții, pentru că de ele avem parte din belșug în această viață. De ceea ce este bun râde orice neghiob. De cele rele, nu râde decât înțeleptul.

— Ai dreptate, Claudius, a spus Seneca. Cel mai cumplit rău este să fii îngrijorat, fiindcă atunci devenim propriii noștri călăi. Tortura nu mai vine din afară, ci țâșnește dinlăuntrul nostru. Dar nu este numai cel mai cumplit dintre rele, ci și cel mai puțin necesar. Un gladiator pe cinste se odihnește înainte de a intra în arenă.

— Acum ar cam trebui să ne îngrijoreze ploaia asta, a spus Paulina, și să ne grăbim spre casă.

— Da, s-o luăm la picior! a spus Seneca, dar fără să fim triști.

La scurt timp după aceea, se aflau deja în marea încăpere a bibliotecii. Seneca și Paulina, întinși fiecare pe câte un pat, în vreme ce Claudius luase la rând rafturile care se înălțau pe pereți până în tavan și scotocea printre volume; când și când, trăgea câte unul, îl desfășura, îl cerceta cu privirea și îl rula la loc. De fiecare dată când așeza un sul la locul lui, îl mângâia cu un gest parcă de rămas bun, ca și când și-ar fi cerut scuze pentru întrerupere și l-ar invita să continue să se odihnească. După ce a făcut aceeași operație de vreo treizeci de ori, s-a întors spre Seneca, ținând în mâini un volum desfășurat.

— Așa sunt toate? a întrebat el.

— Cum adică? a răspuns Seneca.

— Subliniate, cu însemnări și mâzgălituri! Pe Palas Atena, pe unele pagini tu ai scris mai mult decât autorul!

Seneca și Paulina au izbucnit în hohote de râs la unison.

— Biblioteca mea este un loc de muncă, nu de ostentație, a spus Seneca.

— Dacă ați ști ce anume mi-a dezvăluit un vânzător acum două zile… a spus Claudius. Mi-a spus că încet, încet a ajuns să vândă mai multe casete goale decât texte. Niște etui-uri de mare preț, din piele lucrată în relief și cu numele autorilor și cu titlurile gravate în aur. Se pare că

există biblioteci întregi pline de asemenea cutii fără nimic înăuntru.

— Ca și capul proprietarilor lor, a spus Seneca. Nimic nu mă mai miră în ziua de azi. A simula este mai important decât a fi.

Dar el oare nu simula, în acele clipe? Spunea întocmai ce gândește? Se uita la acel bărbat tânăr, în plenitudinea vieții, și își reamintea, ca în atâtea alte rânduri, de fiul său mort. Asta i se întâmpla de fiecare dată când vedea un tânăr ce-i stârnea simpatia și care era cam de aceeași vârstă pe care ar fi avut-o și fiul său. Douăzeci și patru de ani nu au fost de ajuns pentru a scăpa de durerea pe care i-a produs-o pierderea lui, au fost suficienți doar pentru a o mai atenua.

Se mai gândea încă la el. Durerea a fost corporală, fizică, de parcă îi fusese introdusă în piept o piatră enormă, ce apăsa cu putere asupra tuturor celorlalte organe vitale, amenințând să i le rupă în mii de fărâme. O durere sfâșietoare și ascuțită, ce l-a însoțit de-a lungul primului an de exil în Corsica. Iar într-o bună zi, nu și-a dat seama când anume, durerile corporale au dispărut, însă visele sau coșmarurile i s-au înmulțit. Chiar și astăzi, după atâția ani, mai avea încă vise cu copilul său. Iar visul era mereu același: un vis vesel, cu râsete, ținându-și poate fiul în brațe, mângâindu-l pe păr, dar copilul dispărea brusc, imaginea lui se estompa, iar el pornea în căutarea lui pe străzile întortocheate, știind că nu avea să-l mai găsească vreodată. După un asemenea vis, își petrecea tot restul zilei afundat într-o adâncă tristețe. Este imposibil ca propria-i moarte să doară la fel de tare.

Glasul Paulinei l-a scos din gândurile lui înnegurate.

— Claudius, nu crezi că e momentul să ne spui care sunt veștile cele rele?

— Piso s-a sinucis.

— La porunca lui Nero? a întrebat Paulina.

— Nu, asta-i ciudățenia. Când a aflat că Natalis l-a denunțat, Piso a luat-o înaintea deciziei principelui și și-a curmat viața.

— O fi făcut-o ca să-și pună nevasta la adăpost, a spus Seneca. O iubea la nebunie. Nu i se poate face niciun reproș din acest punct de vedere.

— O plăcea la nebunie, l-a corectat Claudius. Singurul lucru bun pe care îl are această femeie este frumusețea ei. Îl domina.

— Dacă s-a sinucis fără să fi fost condamnat în prealabil, putea să-și facă testamentul, a spus Paulina. Acesta trebuie să fi fost motivul principal. O fi lăsat un testament, nu?

— Și încă ce testament! Din câte mi s-a spus, un testament plin de laude la adresa lui Nero. Unul dintre cele mai indecente posibil. Și când te gândești că acest om era capul conspirației!…

— S-au mai făcut și alte arestări? a întrebat Paulina.

— Doar câteva, însă încetul cu încetul or să ne prindă pe toți. Fenius Rufus continuă să conducă interogatoriile, când obosește Tigellinus. Nu știu până când îl vor mai suporta ceilalți.

— Astea erau toate veștile rele? a întrebat Seneca.

— Nu. Antonius Natalis te-a menționat și pe tine. A spus că a venit să te vadă din partea lui Piso, să-ți transmită că acesta vrea să stea de vorbă cu tine.

— Ceea ce este adevărat, a confirmat Seneca. Iar eu am refuzat.

— Da, așa a afirmat și el. A explicat că tu ai spus că cel mai bine pentru amândoi este să nu vă întâlniți, dar că, de altminteri, viața ta merge înainte, dacă lui nu i se întâmplă nimic.

— Dar asta-i o minciună! a exclamat Seneca. Cum era să spun eu o ditamai tâmpenie?! Cum să depindă viața mea de ceea ce i se poate întâmpla sau nu cuiva anume?

— Repet ceea ce mi-a relatat tribunul Subrius Flavus, care a asistat la interogatorii. Probabil că Natalis n-a vrut decât să te implice ca să câștige cine știe ce merite în fața lui Nero, pentru că știe că împăratul te urăște.

— Mă urăște?

— Iarăși se pare că ești singurul care nu știe acest lucru.

Au rămas tăcuți o bună bucată de timp, iar după aceea s-au însuflețit stând de vorbă, până când au fost anunțați că cina este gata. Au trecut în sufragerie, unde au zăbovit de la cea de a unsprezece oră a zilei până la cea de a doua oră a nopții. Pe urmă s-au dus într-un mic salon, unde au băut vin nou, de Falemus.

În toiul unei discuții animate despre geografia lumii cunoscute și despre ipoteticele lumi ce rămân de descoperit, Paulina a întrerupt conversația, ca să-i spună lui Claudius:

— Trebuie să vii în ajunul calendelor lui mai. În acea zi sărbătorim cincisprezece ani de la căsătorie.

— Cincisprezece ani! a repetat Claudius, pe gânduri. Într-un asemenea răstimp, în zilele noastre unii divorțează de treizeci de ori!

— Ba și mai și, chiar de mai multe ori! a spus Seneca. Știu despre unii și despre unele care or să divorțeze de cinci ori, în cele cinci zile câte mai sunt până Ia aniversarea nunții noastre.

Serata lor s-a prelungit până târziu, în timp ce afară cădea o ploaie torențială.

X

A șasea zi de la calendele lui mai (26 aprilie)

Stând în picioare pe vârful unui deal, ținându-se de mijloc, Seneca și Paulina admirau ca vrăjiți frumusețea zorilor. Primele raze de soare făceau ca din florile albe de cireș să se prelingă licăre roșiatice. Pe crengile migdalilor, îmbrăcate în verde, se iviseră primele fructe. Ultima oară când i-au admirat din același loc, ramurile lor golașe erau împodobite cu floricele albe, cu nuanțe roșii, deosebit de frumoase. Peste câmpuri se întindea un văl de o policromie exuberantă. Mirosul de pământ îmbibat de ploaie se amesteca acum cu un altul, pătrunzător, care venea de la pietrele umede. Dinspre zidurile vilei și din răzoarele cu legume și cu flori, ajungea până la ei un iz agrest.

Pe cer nu se mai vedea niciun nor. Întreaga boltă era o singură și întinsă pată azurie. Căldura începea să pună stăpânire pe întregul peisaj, invitând la lene. Ploaia din ziua anterioară, care s-a oprit abia după miezul nopții, căzuse cu o furie neobișnuită, o adevărată ploaie torențială. Ploaia a venit ca o furtună de vară, dezlănțuindu-se pe neașteptate, și-a dat drumul Ia mânie, amenințând să inunde ținuturi întregi și deodată, fără să scadă în intensitate, a dispărut la fel de brusc cum se și pornise, lăsând locul unei lâncezeli bucolice a lentei curgeri a vieții.

— În sfârșit, această lună face cinste verbului din care provine numele ei! a exclamat Seneca, arătând spre linia orizontului cu o mișcare a brațului drept, în vreme ce cu stângul o trăgea pe Paulina mai aproape de el. Aprilie, a deschide[2]… în aprilie, natura se deschide spre o nouă fertilitate, se trezește din lunga letargie hibernală și scoate la iveală tot ceea ce ținea mai bine ascuns. Atunci,

până și pietrele cântă de bucurie. Zeița Ceres răspândește fertilitatea cu amândouă mâinile.

— Se deschide ca un trandafir al deșertului, a spus Paulina. Neprevăzutul devine realitate.

Au coborât de pe deal, de care apoi s-au și îndepărtat, mergând până la marginea pădurii, de unde s-au întors mergând în pas întins. Când mai aveau o jumătate de milă până acasă, au rupt-o la fugă.

Au ajuns acasă transpirați, cu respirația întretăiată și aprinși la față. Sângele le zvâcnea în tâmple.

— Cred că de data aceasta am alergat mai repede ca niciodată, a spus Paulina, gâfâind ușor. Sunt sigură că am parcurs această distanță în mai puțin de o clepsidră. Data viitoare o să punem pe cineva să măsoare timpul.

— Marcus, păstorul de capre, a spus Seneca, ar putea să-l măsoare, pentru că se descurcă bine în treburile astea. Dar cine va fi în stare să măsoare și euforia pe care ne-o produc aceste exerciții? Cine poate să măsoare bucuria? După o asemenea cursă pe cinste, simt plăcerea de a trăi, ca și cum simpla existență ar fi singura condiție necesară pentru a atinge fericirea.

— Iar eu simt o foame cumplită. Luăm micul dejun?

S-au dus la bucătărie, s-au așezat la masă și au cerut smochine uscate, bucăți de brânză de capră și felii de pâine unse cu ulei de măsline. Au adăugat la acestea, apă de izvor, iar apoi au ieșit să mai dea o raită pe câmpuri.

De data aceasta, au intrat în pădure și au mers până la pârâul care o traversa. Au căutat un ochi de apă, s-au dezbrăcat, și-au aruncat veșmintele pe iarbă și s-au aruncat în apă de pe o stâncă. Adâncimea și lățimea le permiteau să înoate de la un mal la celălalt, dând din brațe cam de zece ori pe un sens.

Apa rece a pârâului, care venea din înghețatele izvoare ale Munților Albani, îi obliga să se retragă, când și când, pe o mare piatră netedă, ce se găsea în apropiere de unul dintre maluri, unde se întindeau să se încălzească la soare.

Când căldura se răspândea pe pielea lor bronzată, se aruncau din nou în apă; atunci simțeau o usturime dureroasă, ca și când mii de ace de gheață s-ar fi înfipt în toți mușchii din trupurile lor. Acestei senzații îi lua locul imediat alta, în care predomina plăcerea și experiența agreabilă a trupului ce se vedea brusc făcând parte dintr-o explozie de energie dătătoare de viață. Înotând și odihnindu-se la soare, apoi mai făcând și câteva exerciții de gimnastică și sărituri în înălțime și în lungime, dimineața a trecut ca o boare.

În jurul prânzului, când se întorceau la reședință, aflându-se pe o ridicătură a terenului, de unde se zărea toată partea din spatele casei, au văzut venind, pe drumul ce ducea spre Via Appia, o caleașcă trasă de șase cai albi, escortată de circa douăzeci de sulițași precedați de o duzină de alergători. Seneca a recunoscut imediat trăsura îmbrăcată în argint și alaiul specific prietenului său Cesonius Maximus.

— Ce bucurie! a exclamat el. Aceasta o să fie o zi fericită. Nu l-am mai văzut de mult pe Cesonius. Ce dor îmi este de călătoriile noastre nebunești, când ne deghizam în săraci și credeam că o să putem afla ce este sărăcia!

— Ultima a fost atunci când te-ai hotărât să te duci să studiezi filosofia la Atena, dar nu te-a lăsat Nero, a spus Paulina, izbucnind în râs. Poate că Achaia a pierdut un mare discipol, însă, în compensație, eu am câștigat un soț nou.

— Să le ieșim în întâmpinare, a spus Seneca. Mi se pare că este însoțit de cineva. Dar probabil mă înșel, pentru că el, ca și mine, nu face mofturi dacă se pune problema să stea la masă cu servitorii sau să-i invite să călătorească împreună cu el în

caleașcă. Se prea poate ca noi doi să fim singurii din toată Roma care credem cu fermitate în egalitatea absolută a tuturor ființelor umane, fie oameni liberi, fie sclavi. Ne-am născut cu toții liberi sau ne naștem cel puțin ca să fim liberi.

— Mi se pare că lângă el stă Demetrius, a spus Paulina. Da, Demetrius este, acum sunt sigură, este chiar el, cinicul nostru.

— Te invidiez pentru ochii tăi. Ai recunoscut chipurile celor doi prin geam, în vreme ce eu l-am identificat pe Cesonius numai după caleașcă și după alai.

— Dar tu vezi mai bine decât mine lucrurile pe dinlăuntru.

— Dacă ai ști ce mult mi-ar plăcea să le văd la fel de bine și pe dinafară, mai ales când ești dezbrăcată și mă uit la tine.

— Uneori ești un mare lingușitor și un adevărat seducător, a spus Paulina, înroșindu-se. În orice caz, o să pun servitorii să-ți facă infuzii de virnanț, ca să ți se amelioreze vederea.

— Infuziile de virnanț n-or să mă scape și de povara anilor, a replicat Seneca. Mă năruiesc întocmai ca o casă veche. În curând n-o să mai văd lumina soarelui.

— Dar ce cochet ai devenit! a exclamat Paulina. Știi că toți prietenii tăi consideră că ai reîntinerit. Toți cei care te cunosc. Și eu. Și ne faci pe toți să-ți tot repetăm acest lucru. Numai dacă ai ajunge să trăiești cât tatăl tău, deși eu cred că ai să-l întreci, mai ai de trăit douăzeci și nouă de ani! Pe Ceres, douăzeci și nouă de ani! Atunci eu o să fiu o babă de șaptezeci de ani, iar tu o să mă părăsești pentru o jună de numai cincisprezece ani.

— Cine cochetează acum? Cum mă mai silești să-ți spun că, pentru mine, ești tot ceea ce este mai important pe lume și așa vei rămâne. Fără tine, nu aș mai avea putere să trăiesc.

— Bine că ai putere pentru multe alte lucruri! a exclamat Paulina, izbucnind în râs.

S-au prins de mână și au rupt-o la fugă spre casă.

Când au ajuns pe esplanada din fața vestibulului principal, s-au trezit într-un vârtej isteric de animale și de oameni, în care se confundau caii și călăreții lor cu servitorii veniți să-i ajute, gâfâitul celor care sosiseră alergând cu saluturile celor care ieșeau să-i întâmpine, glasurile și strigătele vizitatorilor cu țipetele și chemările gazdelor, fornăitul și nechezatul cailor cu lătratul și mârâitul câinilor.

În acel tumult, zăpăciți de vacarmul infernal ce se dezlănțuise într-o clipă, nu și-au dat seama de faptul că unul dintre servitori deschisese ușa de la caleașcă, pe unde a coborât mătăhălosul de Cesonius Maximus, în vreme ce slăbănogul de Demetrius era cu picioarele pe scară.

Pe neașteptate, s-a făcut auzit glasul de stentor al lui Cesonius Maximus, care, apropiindu-se de ei cu brațele deschise, striga:

— Foarte dragii și nerecunoscătorii mei prieteni! Dar cum de nu v-a trecut prin minte să mă anunțați imediat după ce v-ați întors din Campania? Am aflat din întâmplare, pentru că am dat ieri în forul Boarius de unul dintre servitorii voștri, care se pare că se ducea la cumpărături. Nu vă puteți închipui ce bucurie mi-a făcut să aflu că v-ați întors la Roma. Nu vă așteptam până pe la începutul lui iulie, când vă întoarceți de obicei ca să vă petreceți vara la ferma voastră din Munții Albani. Dar dați-mi voie să vă îmbrățișez! Dacă ați ști cât am așteptat și cât am dorit acest moment!

Seneca și Paulina i-au primit pe cei doi prieteni cu extraordinare dovezi de bucurie, cu îmbrățișări și cu pupături, iar după aceea i-au condus într-o galerie situată la capătul uneia dintre aripile laterale ale vilei.

— Strigătele nu ajung până aici, a spus Paulina, invitându-i cu un gest pe cei doi prieteni să ia loc pe niște jilțuri dispuse în jurul unei fântâni, la

umbra unei boite de viță de vie. Așezați-vă unde vă place.

— Aici o să ne simțim mai în largul nostru, a spus Seneca, asta este cea mai liniștită parte a casei. N-o să ne deranjeze nimeni.

— Mă încântă grădinile înconjurate de colonade! a exclamat Cesonius Maximus. Cred că este una dintre cele mai bune invenții pe care le-am luat de la greci. Trebuie să recunoaștem că austerul nostru atrium roman nu era altceva decât o șandrama cu o deschizătură în tavan, pe unde ieșea fumul de la primitivele noastre vetre, unde găteau și la care se încălzeau strămoșii noștri. Vă mărturisesc că mă sufoc în atrium, în vreme ce porticul debordează de senzualitate. În plus, porticele sunt mai luminoase, stelele pe care le putem vedea sunt mai numeroase.

— Tocmai de aceea îmi place să dorm sub cerul liber, a spus Demetrius, pentru că atunci numai copacii îmi acoperă stelele, și nu tavanele artificiale. Trebuie să recunosc totuși că acest loc împărtășește frumusețea proprie naturii.

— Dacă preferi așa, a spus Paulina, mergem în pădure și ne așezăm în prima poiană care ne iese în cale.

— Și să schimbăm aceste jilțuri moi cu tăria pământului? a protestat Cesonius. În niciun caz! Nu sunt pentru asemenea lucruri complicate. M-am îngrășat peste măsură în ultima vreme. Am ajuns ca un bolovan de seu.

— Nu exagera, a spus Seneca. Văd că ești robust, nu puhav.

— Nu încerca să mă perii, i-a replicat Cesonius. Se pare că livrele pe care le pierzi tu mi le dai mie sau eu mă țin după tine ca să le adun pe măsură ce tu le lepezi.

— Și cărui fapt datorăm această mare cinste? a întrebat Paulina, adresându-se lui Demetrius. Nu ne-am mai văzut de foarte multă vreme, cred că de ani de zile sau cel puțin așa mi se pare mie.

— Am fost în pelerinaj prin provinciile imperiului, a răspuns Demetrius. Am fost în Africa și în Asia, de asemenea în Germania și în Gallii. În Gallia Narbonensis am trecut prin orașul tău natal.

— Prin Arelate? a întrebat Cesonius. Mi-ar plăcea să mă duc și eu în vizită acolo. Este adevărat că femeile de acolo sunt așa de frumoase, după cum se spune? Se pare că au un ten foarte alb, aproape ca zăpada, iar părul este negru ca abanosul. Ies în evidență printr-o privire foarte blândă și plină de vioiciune. Cunoscătorii susțin că au cei mai frumoși ochi din lume. Or fi adevărate toate astea?

— Prietene, nu trebuie să te duci așa departe că să afli răspunsul, i-a răspuns Demetrius. Paulina stă chiar lângă tine. Întoarce capul și uită-te la ea, nu la mine!

— Dar văd că astăzi toți bărbații s-au înțeles să mă facă să roșesc, a spus Paulina, cu obrajii îmbujorați.

— Dar ție, Demetrius, cum de ți-a venit să vii în vizită la noi? a întrebat Seneca. Sau acum te-ai mutat la Cesonius acasă? Dacă vrei, poți să rămâi să locuiești la noi. Știi foarte bine că asta este și casa ta, că ușa noastră este deschisă întotdeauna pentru tine.

— Nici gând! a exclamat Cesonius. Nu este oaspetele casei mele, cred că nu locuiește nicăieri. Am dat de el pe drumul mare, mergea prin rigolă, desculț, după cum se poate vedea, cu această manta ferfeniță, despre care nu poți spune că este cenușie sau galbenă, sprijinindu-se într-o bâtă care, fără doar și poate, trebuie să fi aparținut unuia dintre primii păstori ce au întemeiat Roma. L-am cules de pe drum și l-am luat cu mine.

— Așa este, a recunoscut Demetrius, dar mă îndreptam spre această casă. Și eu am aflat de revenirea voastră, cu toate că sunt la Roma doar de trei zile.

— Ce coincidență! a exclamat Paulina. Și noi lot de trei zile suntem aici. Dar cum ai aflat?

— De la Claudius Senecio, a răspuns Demetrius. M-am întâlnit cu el azi-noapte. Tocmai vizitasem câțiva prieteni din Roma și mă gândeam să-mi petrec noaptea în împrejurimile orașului. Atunci m-a surprins furtuna.

Jupiter era deosebit de furios, fiindcă nu și-a prea menajat tunetele. Cum mă găseam în apropiere de casa lui Claudius, m-am adăpostit în vestibulul lui. Și acolo a dat de mine, când s-a întors acasă călare și ud leoarcă. Am dormit la el acasă. Mi-a povestit că v-a vizitat la vila voastră de la periferie.

— A venit să ne vadă două zile la rând, a recunoscut Seneca, și poate mai vine și astăzi, îl așteptăm. Ne bucură tare mult compania lui.

— Te cred, a spus Demetrius. Am impresia că este unul dintre puținii tineri cumpătați din Roma. Am petrecut o scară foarte plăcută.

— Nu ți-a spus cumva dacă are de gând să vină și azi în vizită la noi? a întrebat Paulina.

— Da, așa avea de gând, dar mai spre seară. De aceea am pornit-o la drum, pentru că eram tare nerăbdător să vă văd. Restul, îl știți deja: pe Via Appia, cum am ieșit din Roma, a dat de mine Cesonius.

— Sunteți la curent cu ceea ce se petrece la Roma? a întrebat Seneca.

— Bineînțeles, a răspuns Demetrius. Am aflat îndată ce am ajuns în oraș. Până și pietrele vorbesc despre asta. Nimic nou sub soare, pentru că tirania este consubstanțială cu civilizația umană. Omul ar trebui să învețe de la animale. S-a cocoțat pe un piedestal, care crește necontenit. Într-o bună zi o să cadă și-o să-și frângă gâtul.

— Dar, a spus Cesonius, dar deocamdată Nero este cel care ne va frânge gâtul la toți. Voi cinicii aveți virtutea de a converti concretul în abstract. Iar în acest caz, concretul este Nero.

— Și nu vi s-a întâmplat să vă gândiți că, venind la noi în vizită, s-ar putea să vă compromiteți? a întrebat Seneca, vorbind ceva mai încet.

— Bineînțeles, a răspuns Cesonius, firește că ne-am gândit și tocmai de aceea am venit.

— Lumea vorbește, a adăugat Demetrius. Poporul crede că Nero va profita de conjurație ca să se debaraseze de maestrul și de tutorele lui, tot așa cum a făcut-o cu mama și cu soția.

— Așa se spune? a întrebat Seneca.

— Asta se spune în șoaptă în toate tavernele, a răspuns Demetrius, chiar și cu riscul de a fi ascultat de iscoadele lui Tigellinus.

— Poporul crede, l-a lămurit Cesonius, că dacă Nero și-a asasinat mama, va ajunge să-l omoare și pe cel care a fost ca un tată pentru el.

— Dar mie mi se pare o imbecilitate! Nu-l cred în stare de așa ceva! i-a retezat-o Seneca.

În aceeași clipă, Seneca și-a dat seama de cumplita răceală a cuvintelor lui. A simțit cum o ceață densă și invizibilă se întinde prin portic, adumbrindu-l și afundându-l într-o liniște apăsătoare și stânjenitoare. A înțeles că trebuia să ia inițiativa de a-i scoate pe ceilalți din muțenia în care el îi scufundase. A vrut să spună ceva ca să-i însuflețească, s-a străduit să găsească o frază ingenioasă care să poată provoca râsul, dar s-a trezit incapabil să rostească vreun cuvânt. A înțeles din nou ce înseamnă expresia populară *a avea senzația că un bou și-a pus copita pe limba cuiva.* A rămas mut, cum i se întâmpla și în copilărie, când trebuia să suporte lungile și interminabilele filipice ale tatălui său.

Singurul lucru care i-a venit în minte atunci a fost să imite ceea ce făceau și ceilalți în acele clipe: să se uite la fântână.

Trecuse aproape o jumătate de oră de când nu știau cum să facă pentru a reînnoda firul conversației, privind țintă la fântână, ca și cum ar fi fost cel mai interesant spectacol din lume.

Fiecare se străduia să găsească formula magică în stare să le îngăduie să iasă din această muțenie, care li se părea că durează de o eternitate, când a apărut, ca să-i scoală din starea lor de tulburare, Marcus, păstorul de capre, care s-a năpustit în portic, ca și cum ar fi fost fugărit de toți lemurii din iad. Mic de statură, slab, desculț și îmbrăcat cu o tunică scurtă, prinsă cu o cingătoare în jurul brâului, își agita brațele cu gesturi ce păreau să îndepărteze de el făpturile invizibile și cumplite. Parcă era desfigurat, iar în ochi i se cuibărise groaza. A încercat să vorbească, însă nervozitatea nu-i îngăduia decât să bâiguie sunete fără noimă.

— Liniștește-te, Marcus, te rog, a spus Seneca, și spune-ne odată ceea ce trebuie să ne spui.

— Dar ce-i cu tine, bietul meu Marcus? a exclamat Paulina, ridicându-se de pe locul ei și apropiindu-se de el, ca să-l liniștească punând mâna pe el.

— Soldați! a strigat Marcus. Mulți soldați! Au înconjurat casa. I-am văzut venind de departe, dar n-am avut timp să ajung înaintea lor. Sunt pretorieni.

— Atunci, să așteptăm să intre și să ne explice motivul vizitei lor, a spus Seneca. Dacă au și înconjurat casa, nu avem de ce să ne ducem în întâmpinarea lor.

După câteva clipe și-au făcut apariția doi servitori, urmați de un tribun militar, căruia, desigur, îi arătau drumul spre porticul foarte retras. Ofițerul i-a dat la o parte cu un gest violent și de dispreț și s-a apropiat de fântână în pas marțial.

Tălpile ghintuite ale sandalelor lui de piele au zgâriat dalele de marmură de pe cărarea ce ducea la fântână, scoțând o serie ritmată de scrâșnete amenințătoare.

Peste tunica din mătase albă cu dungi brodate în aur, purta o platoșă din plăcuțe de fier, pe al cărei pieptar strălucea un oribil cap de Medusă, cu ochii bulbucați, cu colți de mistreț și cu o chică bogată,

în care se tot încrucișau șerpi. Capul îi era apărat de un coif din oțel, cu un cefar lung, lat în falei, iar în vârf un moț din penaj, îmbrăcămintea lui era completată de niște cnemide din argint, o hlamidă roșie, și o sabie ce atârna de cingătoare, protejată de un toc de piele. Faptul că purta casca pe cap îi dădea înfățișarea unui soldat gata să intre în luptă.

— Prietene Flavus, ai venit la mine acasă îmbrăcat cu totul în oțel, i-a spus Seneca. Te temi de ceva?

— Nu fac altceva decât să execut ordinele, a replicat tribunul, pe un ton care aproape că s-ar putea interpreta ca o scuză. Am fost trimis de consiliul imperial.

— Prietene Flavus, mă cunoști de multă vreme, a spus Seneca, și știi foarte bine că detest un asemenea mod de exprimare. A spune că ești trimis de consiliul imperial înseamnă a folosi ca pretext o entitate abstractă. Iar o entitate abstractă nu poate emite ordine. Ordinele le dau oamenii. Cei care ți-or fi dat ordinele vor fi fiind ființe umane, cu prenume și cu nume.

— Așa este, membrii consiliului imperial.

— Și cine sunt acești membri? a insistat Seneca. Ce persoane anume fac parte acum din consiliul imperial?

— Principele, soția lui și principalul prefect al pretoriului, a răspuns tribunul.

— Ca să vezi! a exclamat Seneca. Așadar, consiliul s-a redus la Nero, Poppeea și Tigellinus? Mi se pare cam subțiratic.

— Ca una dintre sfintele trinități de la sectele orientale, a intervenit Demetrius. Acestea vorbesc despre trei ființe diferite și o singură divinitate autentică. Dar spune-mi, tribunule, Medusa aia pe care o etalezi cu atâta mândrie pe piept, este menită să-i încremenească pe dușmanii tăi cu privirea, ca să nu mai folosești sabia ce atârnă de cingătoare?

— N-am venit ca să fiu luat în bătaie de joc!

— Nu te supăra, prietene Flavus, a spus Seneca, îl cunoști prea bine pe dragul nostru Demetrius. Nu-și poate ține gura niciodată când se află în prezența unei autorități.

— Firește că-l știu bine. Nu este altceva decât un câine, ca toți ceilalți cinici.

— Nu-ți permit să-mi insulți prietenii la mine în casă! a exclamat Seneca, indignat. Îți cer să te temperezi sau va trebui să te dau pe ușă afară.

— Nu voi pleca decât după ce-mi voi fi îndeplinit misiunea. Trebuie să-ți pun câteva întrebări. Trebuie să vorbesc cu tine între patru ochi.

— Nu există o mai mare intimitate decât cea oferită de soția mea și de prietenii în care am cea mai mare încredere, a replicat Seneca. Nu mă voi urni de aici. Grăiește, dacă vrei. Astfel, eu voi avea trei martori.

— Bine, dar martorii trebuie să se mulțumească doar să asculte.

— Garantez acest lucru, a acceptat Seneca, aruncând iute o privire către ceilalți.

— Trebuie să știi deja că a fost descoperită o conspirație menită să-l asasineze pe principe. O conducea Gaius Calpurnius Piso, care și-a curmat deja viața. Antonius Natalis, omul lui de încredere, te-a implicat și pe tine în ea.

— M-a implicat? Păi este o minciună! Are mai mare greutate cuvântul lui decât al meu?

— Mă rog, adevărul este că nu te-a implicat direct. A dezvăluit doar că a venit să te vadă din partea lui Piso, să se plângă de faptul că nu vrei să-l primești și ca să te roage să vă vedeți mai des.

— Da, este adevărat. Iar eu am refuzat.

— Așa a mărturisit și el. După cum a spus el, ai fi zis că cel mai bine pentru amândoi ar fi să nu aveți niciun fel de legătură.

— Și asta-i tot? Atunci, cum m-am implicat?

— Este vorba despre câteva cuvinte de-ale tale care au stârnit suspiciunea anchetatorilor. După

spusele lui Natalis, i-ai fi zis să-i comunice lui Piso că, oricum, viața ta depinde de cât de bine îi merge lui.

— Este o minciună sfruntată. N-am spus niciodată un asemenea lucru. Dacă iluștrii membri ai consiliului imperial vor să mă implice dintr-un simplu capriciu, să o spună direct și să nu mai umble cu subterfugii infantile.

— Nu, nu este vorba despre așa ceva. Pur și simplu, vor să știe adevărul. Într-o asemenea investigație, nu se poate lăsa deoparte nici măcar un crâmpei. Vizita mea este una de rutină. Așa trebuie să-mi interpretezi cuvintele.

— Nu vrei să mai zăbovești o clipă împreună cu noi? l-a întrebat Paulina.

— Mi-ar face o mare plăcere, dar trebuie să mă întorc. Mă așteaptă să le dau raportul.

— Atunci, transmite-le membrilor consiliului imperial salutările mele cele mai afectuoase și mai respectuoase, a spus Seneca. Iar ție, Flavus, îți doresc mult noroc. Știu că ai nevoie de așa ceva.

Preț de o clipă, Seneca a crezut că distinge pe chipul tribunului un strop de surprindere, însă trăsăturile lui au căpătat brusc o expresie de duritate. Trădând astfel faptul că sugrumase în fașă expresia care era cât pe ce să i se ivească pe față.

— Salve! a spus tribunul, ridicând brațul.

— Salve, tribunule! i-a răspuns Seneca. Zeii cei nemuritori să fie mereu cu tine!

— Fie ca Marte să te apere, Flavus! a adăugat Paulina. Salve!

— Salve! au salutat la unison Cesonius și Demetrius.

După ce tribunul Subrius Flavus a plecat și au rămas din nou singuri, cei patru au început să vorbească la grămadă, aproape fără să mai audă ceea ce spun ceilalți.

— Parcă am fi un roi de cicade din Attica! a exclamat Cesonius Maximus, izbucnind în râs. Va

trebui să alegem un președinte care să facă ordine în dezbatere.

— Vedeți? a spus Demetrius. Aici este germenul tragediei umane, în dorința de a introduce reguli în viață și de a o îndrepta spre făgașe înguste. Dacă patru persoane stau de vorbă, imediat se și constituie o societate. De aici până la tiranie nu mai e decât un pas.

— Uneori, voi cinicii cam exagerați un piculeț, a spus Paulina.

— Vreți să vă dezvălui un secret? a spus Seneca pe neașteptate, ridicând glasul.

— Dezvăluirile sunt întotdeauna bine venite, a zis Demetrius. Plătim averi profeților, haruspiciilor, astrologilor și altor șarlatani ghicitori, ca să ne dezvăluie tot ceea ce este învăluit în mister. Ba chiar mergem în pelerinaj până la Cumae, să o consultăm acolo pe Sibila. Risipim averi întregi pe…

— Doar nu vei fi fiind tu acela care plătește, face pelerinaje și irosește averi întregi, l-a întrerupt Paulina, izbucnind în râs.

— Dar pe tridentul lui Neptun! Chiar nu-l puteți lăsa pe Seneca să vorbească? a protestat Cesonius. Ce anume vrei să ne dezvălui?

— Că și Subrius Flavus face parte din conjurația împotriva lui Nero, a răspuns Seneca.

— Poftim?! a exclamat Cesonius. Dar n-au trecut nici două zile de când l-a decapitat pe Plautius Lateranus în For! Nu se poate!

— Ba se poate, a spus Seneca, Subrius Flavus este unul dintre conjurați.

— Dar Plautius Lateranus nu știa acest lucru? a întrebat Cesonius.

— Bineînțeles că știa, însă a murit cu demnitate, fără a trăda pe vreunul dintre cei implicați, nici măcar pe cel care îi curma viața.

— Ceea ce povestești este de necrezut, a spus Cesonius. Conjurația a fost descoperită, iar unii dintre uneltitori, deși nu doresc acest lucru,

continuă să execute ordinele venite tocmai din partea celor pe care vor să-i decapiteze. Este de neînțeles.

— Ființa umană este de neînțeles, a intervenit Demetrius.

— De ce-o fi venit oare? a întrebat Paulina, adâncită în gânduri.

— Nu cred că ne-a mințit, a spus Seneca. A venit să verifice mărturisirea lui Natalis. Asta-i tot.

— Eu cred că a venit să te iscodească, să vadă ce faci, a spus Demetrius, ca să-l informeze pe Nero despre starea ta de spirit, să te tatoneze. Așa mi s-a părut mie.

— Eu tot cred că nu ne-a mințit, a spus Seneca. Pur și simplu, a venit să verifice o declarație. Este un procedeu elementar în orice anchetă judiciară. Acest lucru se învață încă de la primul curs de jurisprudență. Orice-ar fi, acum a trecut. N-a fost altceva decât o furtună de vară.

— Da, dar a avut loc în toiul primăverii, a spus Cesonius. Am un groaznic presentiment.

— Repet, a insistat Seneca, nu a fost decât o furtună de vară.

— Eu cred că Demetrius are dreptate, a spus Paulina. Ba chiar mai mult: probabil că a venit să ne spioneze, fără să știe că de fapt asta face.

Au rămas în portic și au stat de vorbă cu însuflețire, cu toate că discuția se învârtea tot mai mult în jurul evenimentelor care, în acele zile, au răscolit viața întregii Rome. Spre cea de a zecea oră, Paulina a cerut să li se servească masa în grădină, acolo unde se aflau.

Câțiva servitori au pus în fața fiecăruia măsuțe cu tăblia din lemn de cedru aromat din Liban, sculptat artistic și sprijinit pe câte un trepied de fildeș, pe care un meșteșugar oriental sculptase vipere în poziție verticală, cu gurile deschise și lăsând la vedere limbile lungi, despicate.

Au împărțit cu toții o supă de fasole verde, gătită după o rețetă din Baiae, fasole adusă din Campania și fiartă într-o oală de argilă de Cumae, gătită cu coriandru și cu arpagic tocat mărunt. Iar după aceea, în timp ce Demetrius a optat pentru aceeași hrană ca și Seneca și Paulina– fructe sălbatice și apă de izvor –, Cesonius a preferat un fel de mâncare acrișoară, din iepure condimentat și gătit cu rondele de lămâie și felii de măr, și niște chiftele din fructe de mare, drese cu piper și cu chimen, pe care le-a stropit din belșug cu vin dulce de Malaca.

După ce au terminat de mâncat și au fost strânse platourile și farfuriile, când servitorii se pregăteau să ia și cea de a patra măsuță, Paulina, pe neașteptate, a pus mâna dreaptă pe tăblia ei, ca să-i oprească.

— Nu, pe asta lăsați-o aici! a poruncit ea servitorului, care s-a arătat surprins. Pune-o la mijloc, ca s-o vedem bine cu toții, și adu-mi o farfurie adâncă, plină cu apă. Să fie una frumoasă, alege și tu o farfurie din vesela de Corint. Mi-a venit o idee. Vreau să vă arăt ceva. Mă întorc imediat.

— Are uneori asemenea porniri, a spus Seneca, uitându-se după Paulina, care a dispărut în casă, alergând.

S-a întors repede, ținând în căușul palmelor, de parcă ar fi fost o piatră prețioasă, ceva ce aducea cu un bulb lemnos de culoare brun-cenușie, dar părând a fi, după aspect, un lucru absolut banal, un fel de obiect în care dai cu piciorul atunci când, mergând pe jos, îți apare în cale.

— Să vedem dacă știi ce-i asta, a spus Paulina, adresându-se lui Demetrius.

— Adevărul este că habar n-am, a răspuns Demetrius. Nici măcar nu-mi pot imagina ce anume este.

— Dar, Paulina! a exclamat Cesonius. Cum de-ți trece prin minte să-l întrebi pe Demetrius, care

trăiește într-o lume de categorii abstracte și de gânduri și mai abstracte!

— Păi dacă ai ști cât de tare se pricepe Demetrius la arta culinară, ai rămâne surprins, a replicat Paulina. Dar tu știi ce anume este asta? Nu-ți fie teamă, că nu mușcă, ia-o!

Cesonius a luat bulbul în mână, s-a uitat la el, l-a cercetat îndelung cu privirea și i l-a înapoiat Paulinei, spunând:

— Păi, indiferent de ce anume este asta, singurul lucru pe care îl știu este că aparține genului feminin.

Seamănă cu un cuib, dar nu arc loc pentru puișori. Parcă s-ar fi distrat cineva adunând mici ramuri uscate și le-a împletit, astfel încât să-i iasă o minge. Da, așa este: o minge pentru copii din triburile ce trăiesc în deșert.

— Cu deșertul ai nimerit-o, prietene Cesonius, a spus Seneca, zâmbind, dar în rest, nu.

— Este un trandafir din deșert, l-a lămurit Paulina.

— Un trandafir? a întrebat Cesonius, uluit. Multe mai sunt de văzut în viața asta!

— Mă rog, așa se numește, a spus Paulina. Mi l-a adus fratele meu din Palestina, când a fost trimis în Gaza. S-ar putea spune că este o plantă nemuritoare, ca zeii din Olimp. Pare un lucru fără viață, dar cum dă de apă, reînvie și se deschide ca o floare primăvara. Dacă îl lași să se usuce, frunzulițele lui verzi se usucă și poate să reziste așa ani și ani, ca un ciotuleț de lemn uscat, mort în aparență, dar păstrând înăuntru o viață latentă. O să-l pun în apa din această farfurie, ca să puteți asista la un fenomen neobișnuit, un adevărat capriciu al naturii. Nu-i trebuie decât două ore ca să se desfacă.

— Trecem în bibliotecă? a întrebat Seneca. Se întunecă, iar seara se face mai rece. Poate că nu vă strică o ceașcă de vin fiert. Eu o să beau o infuzie de lămâioară, poate că mai vrea și altcineva.

— Să mergem, a spus Paulina, luând în mână farfuria. Dar și trandafirul merge cu noi.

Nu trecuse nici măcar o jumătate de oră de când se retrăseseră în bibliotecă, și iar și-a făcut apariția păstorul Marcus, năvălind în încăpere de parcă l-ar fi fugărit cineva. Avea chipul schimonosit și își agita brațele de parcă ar fi vrut să cuprindă între ele un spațiu cât mai mare posibil.

— Vin de-acolo! Vin de-acolo! a spus el, strigând și gâfâind. Iar vin soldați. Călare. Și sunt mult mai mulți ca adineauri, cu mult mai mulți. Merg de parcă ar fi gata să se năpustească asupra dușmanului și-i conduce tot tribunul ăla. Or să ne atace!

— Liniștește-te, Marcus, liniștește-te! i-a spus Seneca. Cum de i-ai văzul așa de bine, că s-a făcut deja noapte?

— Este un întreg detașament de călări, cu tribunul în frunte. Sunt însoțiți de soldați pedeștri, iar pe flancuri sunt unii cu torțe aprinse. La început, am crezut că a luat foc pădurea. Am văzut totul foarte clar, de parcă ar fi fost la lumina zilei. Or să ne atace. De data asta, or să ne atace, sunt sigur!

— Liniștește-te, Marcus! i-a spus și Paulina, care s-a ridicat de pe locul ei, s-a apropiat de păstor și l-a îmbrățișat cu afecțiune. N-o să se întâmple nimic. De ce te agiți atâta?

— Pentru că mi-e tare teamă, doamnă, mi-e frică rău, a răspuns păstorul, scâncind.

— Dar de ce ți-e teamă? a întrebat Paulina.

— Mi-e teamă pentru stăpân, doamnă, pentru stăpân. Mi-e tare frică să nu-i facă rău. Sunt tare mulți, doamnă. N-am putea să le facem față nici măcar dacă ni s-ar alătura însoțitorii prietenilor dumneavoastră.

— Hai, calmează-te, Marcus, a spus Seneca. Or fi venind să-mi mai pună niște întrebări, ca mai înainte. Rămâi aici cu noi.

Tăcuți, adânciți în gânduri, au așteptat să intre în bibliotecă tribunul Subrius Flavus.

Spre mirarea tuturor celor adunați în bibliotecă, în locul tribunului s-a prezentat un centurion, un bătrân veteran călit în sute de bătălii și pe care Seneca îl cunoștea foarte bine, pentru că de zece ani conducea unul dintre detașamentele din garda personală a lui Nero.

— Ce anume te aduce la mine acasă, Sulpicius Asprus? l-a întrebat Seneca. De ce nu a venit superiorul tău, ofițerul comandant? De ce nu a intrat și Subrius Flavus? Știu că el comandă cumplitele forțe ale armatei care asediază casele cetățenilor pașnici.

— El mi-a încredințat misiunea de a vă transmite dorințele principelui. Împăratul îți face favoarea de a-ți alege singur modul în care îți pui capăt zilelor.

— Mă rog, a spus Seneca, fără să se sperie, în vreme ce toți ceilalți, de groază, și-au boldit larg ochii. Marcus, du-te și cheamă-i pe secretarii mei și spune-le să aducă și tăblițele cu testamentul meu. Vreau să fac numai câteva modificări. N-o să uit de tine, Marcus.

— Rămâi pe loc! i-a poruncit centurionul căprarului, când acesta a dat să se ridice. Am primit un ordin categoric să nu te las să-ți faci vreun testament. În orice caz, dacă îl faci, va fi declarat nul.

— Ca să vezi! a exclamat Seneca, pe un ton sarcastic, prin urmare, principele nu numai că-mi ia viața, dar mai vrea și să se facă stăpân peste proprietățile mele! Condamnările lui la moarte par mai degrabă o afacere cu sechestru și cu licitații. Nu cumva o fi inventat povestea cu complotul fiindcă îl frige buza după bani? Iar voi, pretorienii, ați fost coborâți la categoria de perceptori, de simpli încasatori de impozite. Pentru că, de fapt, nu faceți nimic altceva decât să încasați impozitul

pe viață și pe averi. Nu ți-e rușine oare? Mai rămâne dâră de demnitate în armată?

În vreme ce toți ceilalți asistau îngroziți la această scenă, chipul centurionului se făcea tot mai roșu, învinețindu-se chiar, de cât de tare se congestionase. În ochi i s-au ivit două lacrimi, care i-au alunecat pe obraji în jos și s-au pierdut pe undeva pe sub curelele late ale coifului. Pe neașteptate, spre surprinderea tuturor celor de față, centurionul și-a scos sabia din teacă, a aruncat-o pe jos și a strigat:

— Sigur că mi-e rușine! Niciodată în viața mea nu m-am simțit într-atât de umilit! Uitați-vă la mine, mă aflu aici ca să-l împiedic să-și facă testamentul tocmai pe cel pe care credeam că o să-l pot aclama ca împărat. Sunt oare un laș de am ajuns să fac un asemenea lucru? Nu, nu sunt laș! Luați aminte la aceste banderole! Nu le-am cules de pe drum. Pe asta am dobândit-o în niște cumplite bătălii în Britannia, când am mai adăugat o provincie la imperiu. Iar pe asta, în Tracia, în lupta crâncenă de pe râul Nestos, când am supus unul dintre cele mai războinice popoare din lume.

— Cred că trebuie să ne domolim cu toții, a spus Seneca, să acceptăm inevitabilul. Moartea trebuie să fie înfruntată cu aceeași luciditate cu care ne înfruntăm și viața. Dar acum, ia spune-mi, Sulpicius Asprus, din pură curiozitate intelectuală, de ce nu a intrat aici Subrius Flavus?

— Pentru că nu mai putea de rușine. Când am venit mai înainte, am crezut, într-adevăr, că este vorba doar de verificarea declarației lui Antonius Natalis, că trebuie doar să-ți punem niște întrebări. De fapt, am fost trimiși să te spionăm, pentru că voiau să știe ce anume faci.

— Nu înțeleg, a spus Seneca.

— Eram cu Subrius Flavus când s-a dus să transmită cuvintele tale lui Nero. Mai erau de față Poppeea și Tigellinus. Cei trei au insistat să afle dacă te pregătești de sinucidere. Când Subrius

Flavus i-a spus că te-a găsit absolut senin, fără nicio manifestare de nervozitate, și că, după părerea ta, nu ai nimic de ascuns, cei trei s-au mâniat la culme. „Dar cine se crede el că este?” a urlat Poppeea. „Omul ăsta este un pericol public, ca toți stoicii”, acestea au fost cuvintele lui Tigellinus.

— Dar Nero ce a spus? a întrebat Seneca.

— Mai întâi l-a corectat pe Tigellinus: „Ca toți filosofii, vrei să spui.” Iar după aceea: „Cum de are tupeul să nu-i fie frică?” Așa a zis. Iar ceea ce l-a înfuriat cel mai tare a fost faptul că nu ți-e teamă.

— Și de ce ar trebui să-mi fie frică?

— Așa a zis el.

— Bun, atunci să n-o mai lungim, a spus Seneca, adresându-se de data aceasta celor doi prieteni. Întrucât îmi este interzis să vă mulțumesc pentru prietenia și dragostea voastră, o să vă las moștenire singurul lucru pe care realmente îl posed, ceea ce este mai frumos din tot ce am: imaginea propriei mele vieți. Și cred că o să vă mai las și amintirea unei morți demne.

Atunci, ridicându-se de pe locul lui, cu o sprinteneală care l-a luat prin surprindere chiar și pe centurion, a făcut doi pași mari și s-a apropiat de locul unde Sulpicius Asprus își aruncase sabia. S-a aplecat, a înșfăcat arma și și-a făcut câte două tăieturi adânci la fiecare antebraț.

Sângele a început să curgă ușor, iar în unele zone șiroia, țâșnind parcă dintr-un izvor și având o culoare de un roșu-închis; în alte locuri ale tăieturilor, curgea continuu, dens ca lava unui vulcan, având licăriri brune, ceva mai închis, aproape negru roșiatic.

Seneca s-a întors la locul lui, un jilț egiptean din piele, și și-a lăsat brațele să-i atârne pe lângă trup. Cheagurile de sânge au început să păteze covorul persan, care acoperea podeaua de marmură a bibliotecii.

Centurionul se uita la Seneca uluit, nevenindu-i să creadă ceea ce vedea. Demetrius se uita la Seneca cu ochii larg deschiși și cu chipul desfigurat de emoție; păstorul gemea și își acoperea ochii cu mâinile. Cesonius Maximus, ale cărui trăsături se contractaseră de durere, plângea neconsolat și își smulgea părul din cap. Paulina se uita la soțul ei ca un copil speriat, cu gura căscată și cu o expresie de neîncredere în ochi.

— Dar ce-mi este dat să văd, dragi prieteni? a spus Seneca. Unde s-au dus toate discuțiile noastre despre viață și despre moarte? Așa de repede le-ați și aruncat într-un sac fără fund? Stăpâniți-vă, vă implor, ba nu, vă poruncesc, să facem în așa fel încât spectacolul să se termine cu bine. Iar tu, Paulina, adorata mea soție, vino și dă-mi o ultimă îmbrățișare și ieși din bibliotecă, ca să nu mai suferi văzându-mă cât sufăr eu. Un singur lucru te mai rog: după ce am să mă sting, încearcă să-ți stăpânești durerea și n-o face veșnică.

Paulina se uita la el tot cu gura căscată, încleștată într-un rictus dureros, iar ochii i se măreau de la o clipă la alta. În acea rigiditate îngrijorătoare, privirea soției lui răspândea un licăr straniu.

— Te rog, lasă-ne singuri, a insistat Seneca. Nu pot suporta să te văd suferind.

— Nici vorbă! a strigat Paulina, ieșind brusc din tăcerea ei. Nici vorbă! O să mor odată cu tine! Lasă-mă să mor odată cu tine.

— Dar cum aș putea să te împiedic? a întrebat Seneca. Moartea ta va fi mult mai glorioasă decât a mea. Eu am fost obligat să mi-o aleg. A ta este voluntară.

Paulina a ridicat de pe covor sabia însângerată și i-a înmânat-o lui Sulpicius Asprus, spunându-i, în timp ce-i arăta antebrațele goale:

— Domnule centurion, te rog, deschide-mi venele.

Sulpicius Asprus a șovăit câteva clipe, s-a uitat la Seneca pentru a obține aprobarea lui, a împreunat brațele Paulinei, ținându-le cu mâna stângă, în timp ce cu dreapta a făcut o incizie adâncă în antebrațele ei, cu tăișul sabiei.

Seneca s-a ridicat și și-a îmbrățișat soția. Au rămas îndelung așa, înlănțuiți, apoi s-a dus fiecare la locul său, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit și erau gata să petreacă în continuare o seară plăcută.

Seneca a observat că sângele de-abia îi mai curgea din vene. Văzuse cândva sângerând un berbec și știa cât de lentă și lungă poate fi agonia morții. Atunci i-a cerut sabia lui Sulpicius Asprus și și-a făcut mai multe crestături pe coapse. Chipul i s-a schimonosit de durere. Paulina a izbucnit în plâns.

— Este inuman, a spus Demetrius, pe neașteptate. O să suferiți o dublă durere. Ar fi mai bine ca Paulina să se ducă într-o altă încăpere.

— Ai dreptate, a recunoscut Seneca.

— Cred că așa ar fi mai bine, a adăugat Paulina, între hohote de plâns.

Au chemat atunci servitoarele care se ocupau de obicei de Paulina și care au dus-o din bibliotecă. Paulina a ieșit fără să scoată niciun cuvânt, luându-și rămas bun de la toți cu una dintre privirile ei intense și pătrunzătoare, ce îi erau caracteristice. În pragul ușii, s-a întors ca să-și mai vadă o dată soțul și prietenii. Ochii ei frumoși, mari, au strălucit atunci, răspândind licăre enigmatice, în care se amestecau furia și dezorientarea. A dispărut imediat, lăsând în urma ei o dâră de sânge.

Între timp, intraseră în încăpere, încetul cu încetul, cu timiditate la început, apoi în grabă, servitorii casei.

Toți se uitau la Seneca cu o expresie de spaimă în ochi, mulți dintre ei plângeau, câteva femei își înfigeau tăcute unghiile în obraji, zgâriindu-i, doi copii se smiorcăiau, însă cei mari i-au scos imediat

din bibliotecă. Erau cu toții îngroziți de paloarea ce cuprinsese întreaga față a lui Seneca și de surprinzătoarea pată alburie care-i înconjura acum buzele.

Seneca și-a dat seama că bătăile inimii se acceleraseră și că trupul îi fusese acoperit de o sudoare rece. Deodată, s-a simțit într-o stare de euforie și îmboldit de nevoia de a le comunica celorlalți ideile și gândurile care îl asaltau cu o grabă neobișnuită. A poruncit atunci să fie chemați secretarii și le-a dictat ceea ce el a calificat a fi ultimul său testament adresat posterității. Pe suprafața cerată a tăblițelor aduse de secretari, odată cu condeiele alunecau și câteva lacrimi.

Pe neașteptate, respirația lui a devenit asemenea celei unui cal dezlănțuit și a trebuit să facă un mare efort ca să poată continua să dicteze. A amuțit la jumătatea unei fraze. A început să dârdâie de frig și atunci a cerut să i se pregătească o baie cu apă caldă.

Sprijinit de doi servitori, s-a îndreptat spre baie, a intrat în cadă și a poruncit să i se toarne, încetul cu încetul, urcioare cu apă tot mai fierbinte. Însă înainte de a se întinde în cadă, a stat în picioare, a luat apă în căușul palmelor și i-a stropit pe toți câți stăteau în jurul lui.

— Cu această apă, îi fac o libație lui Jupiter Eliberatorul, a spus Seneca, pe un ton solemn, înainte de a se lăsa în cadă.

Carevasăzică, așa este moartea? s-a gândit Seneca. O senzație de toropeală și dorința ca totul să ia sfârșit cât mai repede. O moleșeală care îi luase în stăpânire membrele. A avut oare parte de o moarte demnă? Avea impresia că toată viața a așteptat această clipă.

Și, deodată, au început să năvălească amintirile. O mulțime de scene, de o impresionantă claritate, se buluceau într-un vârtej în care timpul nu mai exista. Și-a văzut fiul, în ziua în care își serba

aniversarea, când i-a dăruit un car de curse, o jucărie la care putea fi înhămată o capră. L-a văzut conducându-și carul prin atriumul casei, ținând frâul într-o mână, iar în cealaltă biciul. Și l-a mai văzut încercând să dea cu biciul în capră, dar lovind de fapt un pahar de alabastru, care s-a făcut țăndări pe jos. Și l-a mai văzut o dată, în aceeași zi, stând la masă în fața unui joc cu figurine făcute din miez de pâine. Când Seneca a vrut să ia una dintre figurine ca să o mănânce, copilul a izbucnit în lacrimi și a strigat:

— Nu, tată, nu, că el vrea să mai trăiască.

A mai văzut-o și pe Paulina, în ziua nunții lor, într-o stolă lungă și cu un văl vaporos, portocaliu, acoperindu-i capul și chipul. L-a văzut de asemenea și pe tată-su, când, copil fiind, i-a brăzdat fața, rănindu-l cu inelul lui, un enorm inel de fier. A mai văzut-o și pe mamă-sa, strângându-l în brațe și ștergându-i lacrimile.

Mai departe, s-a văzut mergând pe una dintre străzile din Suburra. Nu și-a dat seama de faptul că în sistemul de canalizare era o groapă mare și astfel s-a pomenit căzând într-o cloacă. La fund, la fund de tot, a observat o lumină intensă și albăstruie. „Dacă ajung până acolo, s-a gândit el, înseamnă că am ieșit la malul mării.” A rupt-o Ia fugă spre deschizătura care strălucea și, brusc, bezna i-a învăluit gândurile cu totul.

Vărsând lacrimi fără niciun fel de pudoare, gemând ca un copil, sprijinit de Demetrius, Cesonius Maximus s-a înapoiat în bibliotecă. S-a întins în același jilț în care stătuse și mai înainte și și-a oprit privirea la farfuria cu apă pe care Paulina o așezase pentru ei pe o măsuță. Atunci s-a oprit din plâns și a admirat ceea ce, în acele clipe, i s-a părut că este o adevărată minune: trandafirul deșertului își deschisese frunzulițele, care acum aruncau licăre verzui și albăstrui, și formau un

țesut a cărui urzeală și textură se întreceau în frumusețe cu însăși policromia.

Epilog

PE VREMEA CONSULATULUI PENTRU A CINCEA OARĂ AL LUI CEZAR VI, FĂRĂ COLEG

(68 e.n.)

A șasea zi de la calendele lui mai (26 aprilie)

Voluntarii coborau pe foarte larga Via Neroniana, strada principală a orașului Colonia Patricia, vechea Corduba turdetană, iar acum capitală a provinciei Betica. Erau bărbați care făceau parte din toate categoriile sociale ale localității, de la bieții oameni ce lucrau pe câmp cu ziua, până la îndestulații patricieni și marii proprietari de pământuri. Pe toți îi unea un ideal comun: să pună capăt tiraniei. S-au înrolat în mililițiile ce au fost înființate după hotărârea luată în Senatul din Corduba și urmau să se alăture Legiunii V Victrix, comandată de generalul Galba și având tabăra în Cartago Nova, unde se pregăteau să pornească în marș spre Roma, spre a-l înlătura pe Nero.

Acești bărbați proveneau din toate orașele și satele din provincie și știau că pe drum aveau să li se alăture și alți luptători, gata să-și dea viața pentru libertate. Traversau orașul de la nord la sud, înspre poarta Statua. Aveau să treacă podul peste Betis și să meargă pe calea Anticaria până la Malaca. Odată ajunși în acest oraș portuar, o apucau pe Via Herculea, ce se întindea de-a lungul litoralului și-i ducea, trecând prin Sexi, Abdera și Boria, până în Cartago Nova, unde urmau să se alăture armatei care ridicase armele împotriva despotului de la Roma. Din Cartago Nova, pe Via Domitia, se îndreptau spre Galii, unde erau așteptați de frații gali. Galliile și Hispania se înfrățiseră, dornice de libertate. Împreună, aveau să scape lumea de tiran.

Voluntarii care coborau mergeau în pas marțial, cu pieptul scos în afară și cu capul sus, pătrunși de însemnătatea misiunii lor. Pe chip, li se citea o vădită hotărâre, o clară fermitate și un asemenea

curaj în gesturi, încât păreau cu toții mai degrabă împărați decât soldați.

Cei care mergeau pe jos duceau cu ei echipamentul obișnuit al unui legionar; cei care mergeau călare aveau armele călăreților arcași și sulițași. Coifurile lor, proaspăt turnate, aruncau licăre argintii. Armurile străluceau în bătaia puternică a razelor de soare. Ca să-i echipeze, armurăriile din provincie lucraseră zi și noapte. Toate femeile din Corduba, de condiție modestă sau din înalta societate, nu mai pridideseră cu torsul lânii pentru mantalele roșii și al bumbacului pentru tunicile cele albe ale soldaților.

Drumul răsuna în ritmul cadențat al pașilor lor. În urma lor se auzea deja ecoul surd al loviturilor date în dalele din pavaj de copitele cailor și ale animalelor de povară, ce se amestecau cu huruitul produs de roțile carelor. Întregul oraș se umpluse de zgomote în care cu greu se puteau deosebi cele războinice de cele de sărbătoare.

Poporul din Corduba se făcuse luntre și punte ca să-i conducă. Pe ambele laturi ale drumului se îmbulzeau mulțimi de oameni. Cu toții voiau să vadă chipul celor porniți la luptă. Și cu toții se înghesuiau să-i acopere cu garoafe și cu trandafiri. De la etajele superioare ale caselor, cădea peste soldați o ploaie de flori.

Femeile le adresau vorbe dulci, bătrânii îi binecuvântau, bărbații le strigau vorbe de îmbărbătare, copiii îi salutau cu țipete și cu râsete. De pretutindeni se auzea „Trăiască Republica.” Tinerele se strecurau printre rânduri pentru a le da un ultim sărut de rămas bun logodnicilor sau soților lor. Țâncii se repezeau la tații lor ca să-i îmbrățișeze, printre râsete și plânsele de bucurie, pentru că fuseseră molipsiți de veselia generală.

Când treceau prin fața Forului, un bărbat, ce se cățărase în vârful piedestalului unei statui dărâmate a lui Nero, a lansat consemnul, ce apoi a

fost repetat imediat de mii de glasuri. Un urlet de furie s-a răspândit peste toată Corduba:

— Răzbunați-l pe Seneca! Răzbunați-l pe Lucanus!

Din rândurile soldaților a pornit un singur strigăt:

— Îi vom răzbuna!

Și din nou glasurile s-au unit într-o singură rugăciune:

— Răzbunați-l pe Seneca! Răzbunați-l pe Lucanus!

Auzind strigătele, Pompeia Paulina, care se cocoțase pe ghizdurile unui puț ca să poată vedea mai bine, a avut senzația că-i trece un fier roșu prin inimă. Era pentru prima oară când se simțea recunoscătoare față de Nero. Cât îl mai urâse! Nu numai fiindcă îi omorâse soțul, ci și pentru că o împiedicase să moară odată cu el. Nu și-a dat seama cum de s-a întâmplat așa ceva, i s-a povestit după aceea. Își pierduse deja cunoștința. Când a aflat că și ea urma să se sinucidă, Nero, care era ținut la curent de la o clipă la alta cu tot ceea ce se întâmpla în vila lui Seneca, a dat ordin ca ea să fie salvată. Un mesager rapid a țâșnit din Grădinile Serviliane spre casa lui Seneca, pentru a transmite hotărârea principelui. Acolo, medicii de la curte, pe care Nero îi trimitea întotdeauna ca, la nevoie, „să dea o mână de ajutor celor ce nu se zoresc”, au îngrijit-o și i-au tămăduit rănile. S-a trezit înconjurată de doctori și de felceri. Cât îl mai urâse pentru toate aceste lucruri!

Însă acum îi mulțumea. Datorită lui, asista, în acele clipe, la începutul sfârșitului tiraniei. Datorită lui, putea să constate că amintirea pe care o lăsase soțul ei era mai puternică decât bănuise, că adoratul ei Lucius continua să trăiască în inimile tuturor. Datorită lui, știa că soțul ei nu pierise în zadar. Pentru că moartea lui era unul dintre motivele puternice care îi făcuseră pe acești

oameni s-o pornească pe lungul drum spre Roma. Moartea lui le insuflase un avânt dătător de viață, o forță de nestăvilit, care îi îmboldea pe acești voluntari să se arunce într-o încleștare periculoasă, în căutarea gloriei.

Datorită lui Nero putea acum să fie martoră la ceva la care nu mai puteau să asiste nici regretatul Lucanus, nici Claudius Senecio, nici Subrius Flavus, nici Sulpicius Asprus, nicio mulțime de militari, senatori și cavaleri, care au fost decapitați sau siliți să se sinucidă.

Dacă toți cei care au dispărut, soț, rude, prieteni și cunoscuți, ar fi putut să vadă acum, ca și ea, statuia lui Nero, dărâmată de pe soclu, ce fericiți ar fi fost! Zeița Fortuna o răsplătise când i-a dăruit privilegiul de a putea să vadă toate aceste lucruri în numele tuturor.

În nebunia lui narcisiacă și despotică, Nero botezase cu numele lui trei luni, una după alta, pentru că avea pretenția că înseamnă mai mult decât ilustrul Iulius și ilustrul Augustus împreună, care s-au mulțumit să dea numele lor numai unei singure luni din calendarul unui an. Aprilie, mai și iunie au devenit neronia, claudia și germanica. Se aflau la finele lunii neronia, așa că luna următoare, firește, era claudia. Însă acum, Paulina era sigură de un lucru: în acel an, pe întregul cuprins al imperiului, germanica va redeveni luna iunie, zeița Tunona avea să-și recapete luna, tot așa cum, în Corduba, Via Neronia avea să se numească Calea Libertății.

Uluită de tot ceea ce vedea și auzea, buimăcită de vulcanul emoțional ce îi zvâcnea în piept și derutată de propriile ei gânduri, nu a băgat de seamă sosirea în galop a unui călăreț ce venea dinspre poarta Statua, răspândind o veste. Singurul lucru pe care l-a putut observa a fost agitația ciudată ce punea stăpânire peste mulțime și care îi cuprindea totodată și pe milițieni.

— Ce anume spun? a întrebat-o Paulina pe o bătrână ce se afla lângă ea, sprijinită de fântână.

— Că la Cartago Nova soldații l-au proclamat împărat pe Galba.

— Pe toți zeii din Olimp! a exclamat Paulina. Este pentru prima oară când un împărat este proclamat în afara Romei. Cum se mai schimbă vremurile!

De-abia atunci a putut distinge și ea strigătele:

— Trăiască Galba! Moarte lui Nero!

— Moarte asasinului lui Seneca!

— Răzbunați-l pe Seneca!

— Îl vom răzbuna!

După ce au defilat prin fața ei ultimii voluntari, urmați de un grup de puștani care îi aclamau, Paulina a intrat și ea pe drumul mare și a început să meargă după ei. Când a traversat podul împreună cu ultimii voluntari, i s-a părut că întreaga construcție de piatră avea să se prăbușească și că vor ajunge cu toții în apele râului. Simțind în picioare vibrațiile puternice ale dalelor din piatră de calcar, a întins capul instinctiv peste balustradă.

Dedesubt, printre malurile străjuite de crânguri de plopi cu frunze dese, râul Betis își zorea bogatele-i ape în drumul spre mare. A simțit cum este cuprinsă de un ciudat sentiment de plăcere nostalgică, așa cum i se întâmpla de fiecare dată când admira frumoasele meandre pe care le face râul în trecerea lui prin oraș. Un stol de bâtlani roșii a zburat de pe un mal pe celălalt, salutând-o cu un cârâit vesel. În apele torentului, printre stânci, înotau pașnice mai multe familii de rațe.

Ajunsă la celălalt capăt al podului, sus pe culmea unui mic deal și înconjurată de un grup eterogen de persoane, Paulina i-a urmărit cu privirea pe militari până au dispărut în depărtare. Când nu i-a mai zărit, tot i se părea că încă mai ajunge până la urechile ei, din îndepărtatele livezi

de măslini, cupletul incitant pe care îl cântau voluntarii:

Nero, cel cu fudulii,
Ascultă ce îți spun hispanii:
Cântă cât oi mai putea,
Că-n curând te-om înhăța.

Când și-a luat privirea de la linia orizontului și și-a răsucit capul, ca să se uite la cei din jurul său, a observat că un copil o privea țintă. I-a zâmbit, iar copilul i-a întors surâsul. Bărbatul care se afla lângă copil s-a uitat la cei doi și le-a zâmbit și el. Paulina și necunoscutul și-au făcut cu ochiul, într-o complicitate care exprima deosebita lor mulțumire. Pe chipul bărbatului se oglindea mândria.

Pe neașteptate, copilul și-a luat privirea de la Paulina, l-a tras pe bărbat de poalele tunicii, s-a uitat la el cu ochii larg deschiși și i-a spus:

— Tată, tată, uite, femeia aia are ochi de moartă!

Cu o expresie de parcă ar fi vrut să intre în pământ, bărbatul și-a luat copilul de mână și s-a îndepărtat în grabă, după ce a bâiguit câteva scuze ininteligibile.

Atunci Paulina a simțit nevoia să se refugieze în locul ei preferat. Luând-o pe străzile animate din oraș, cu case cu porticuri, s-a întors agale la reședința ei din Corduba, o casă mare, seniorială, situată în imediata vecinătate a templului Magnei Mater, a cărui poartă principală dădea într-o străduță ce se numea Strada Teilor înfloriți, cu toate că nu avea niciun copac. La unul dintre colțuri, pe acea străduță era o cârciumă amărâtă, ce se numea pompos Taverna celor Șapte înțelepți și unde se vindeau bere, vin și pește fript.

Casa era una dintre puținele proprietăți pe care Nero îi mai îngăduise să le mai păstreze, din imensa avere a soțului ei. Din puținul care-i fusese

lăsat din propriul ei patrimoniu făcea parte și vila din Arelate, unde își petrecea de obicei verile, fugind astfel de căldurile cumplite din Corduba. Totuși, în restul anului, prefera să trăiască în orașul natal al soțului, probabil fiindcă avea senzația că aici este mai aproape de el și poate și pentru că în Betica ajunsese să înțeleagă unele aspecte enigmatice ale caracterului soțului ei, cum ar fi înclinația spontană spre improvizație și încrederea oarbă în faptul că, în ultima clipă, va ajunge să controleze o situație sau să rezolve o problemă, grație exclusiv agerimii lui.

După ce a traversat vestibulul, Paulina s-a îndreptat direct spre curtea din spatele casei, unde avea o frumoasă grădină cu flori, arbuști și copaci dispuși în jurul unei fântâni. O grădină înconjurată de ziduri înalte din piatră de calcar, îmbrăcate în iederă. Acesta era locul ei intim, unde se retrăgea să citească și să-și noteze gândurile.

Era totodată și partea din casă unde nu ajungeau zgomotele, strigătele, cântecele și melodiile stridente de la Taverna celor Șapte înțelepți.

S-a așezat într-un jilț, lângă o măsuță pe care era o monedă de argint și o casetă lunguiață, din lemn de măslin.

A luat moneda și, așa cum făcea de obicei de vreo douăzeci de zile, a cercetat cu atenție, aproape cu lăcomie, imaginea de pe avers. Două femei, îmbrăcate în stole lungi, își strângeau mâna dreaptă, în vreme ce în mâna stângă fiecare dintre ele ținea câte un scut și câte o suliță, cu vârful în jos. În legendă, se putea citi:

HISPANIA ȘI GALLIA, PENTRU LIBERTATE

După ce s-a uitat îndelung la monedă, a pus-o cu grijă pe masă, ca și cum ar fi fost vorba despre un obiect fragil, ce s-ar fi putut sparge, și a luat în mâini caseta, cu aceeași delicatețe. A pus-o în poală și a deschis-o. Înainte de a scoate ceea ce

avea înăuntru, a privit cu o nostalgie ce i se oglindea pe chip.

Acolo era un volum din foi legate, cu copertele din piele roșie, lucrate artistic în relief și cu ștanțare în aur, sub forma unei cărți, ceea ce devenise o modă și, se pare, avea să înlăture incomodul sul de papirus, de douăzeci și șase de picioare.

L-a scos din casetă ca pe o bijuterie și a recitit pe copertă, pentru a o mia oară:

LUCIUS ANNAEUS SENECA
Testamentul meu

Tomul și l-a făcut la una dintre librăriile din apropiere de For, pe baza unei copii clandestine pe care o adusese de la Roma. Nu a reușit să vadă niciodată un exemplar original. De parcă i-ar fi înghițit pământul pe copiști. Prieteni misterioși le-or fi oferit adăpost tainic. Însă mica operă a ajuns repede una dintre cărțile cu cea mai mare răspândire în întregul imperiu.

Cu cât poliția lui Tigellinus confisca mai multe exemplare, cu atât mai mare era numărul de copii puse în circulație. Din fiecare casă în care pătrundea un exemplar ieșeau cel puțin două destinate prietenilor de încredere. *Testamentul* lui Seneca se transformase în cea mai citită carte din imperiu.

Paulina a deschis prima pagină și a citit:

Mi se interzice să-mi las bunurile materiale prin testament, dar nu mă pot împiedica să-mi transmit cuvintele.

Drumul vieții mele a fost presărat cu greșeli, ca al tuturor ființelor omenești, însă la bătrânețe am învățat din ele și am apucat-o pe o cale nouă, pe care acum vreau să o fac cunoscută semenilor mei.

Când am început să străbat acest drum – în urma cu mai bine de trei ani – al renunțării la tot

ceea ce este inutil, am intuit că m-ar putea conduce la moarte, dar aceasta mi s-a părut un preț prea mic pentru libertate, ceea ce probabil, în anumite împrejurări, ar putea să fie singurul mod de a o dobândi.

Am considerat dintotdeauna că ceea ce este important în viață nu este să trăiești mulți ani, ci să-i trăiești cu demnitate. Dacă mă obligă să-mi curm viața nu înseamnă că mi-o distrug, pentru că existența umană este dintotdeauna un tot armonios și complet, în caz că știi să pui punct final după cum se cuvine și că ești până la capăt autorul responsabil al propriei tale vieți. Iar în viață, ca și într-o comedie, nu contează cât durează, ci cum este interpretată. Nici nu este cazul să ne întrebăm când anume se termină: puneți-i capăt când vă convine, cu condiția să-i găsiți un final pe cinste.

Paulina a citit mai departe, iar când a ajuns la sfârșit, nu și-a putut stăpâni hohotul de râs. Când și când, în timpul agoniei, nu-și mai dicta gândurile, ci se adresa celor din jur ca să-i consoleze și să-i îmbărbăteze. Secretarii notau și aceste cuvinte, pe care le marcau așa cum se procedează de obicei în textul operelor de teatru, ca să se indice faptul că un actor se adresează publicului direct. Ultimele lui cuvinte, înainte de a amuți, au fost:

Cât despre suferințele mele, nu mai fiți îngrijorați, întrucât cine a putut să ridice vițelul poate să ducă și boul.

Paulina a închis cartea cu zâmbetul pe buze. În acele clipe a crezut că-și vede iarăși soțul. Nebunul divin, care nu era în stare să râdă de cineva, dar era mereu gata să râdă de sine însuși, nu și-a putut sfârși zilele fără să-și ia în zeflemea propria-i umbră.

Se compara cu atletul Milo din Crotona, despre care se spunea că într-o bună zi și-a aruncat în

spate un vițel, pe care mai apoi l-a dus tot timpul în cârcă, astfel că, atunci când acesta a crescut, deja se obișnuise, încetul cu încetul, să-i suporte greutatea. Referindu-se la atacurile lui de astm, Seneca obișnuia să spună:

— Eu mi-am luat moartea în cârcă încă de mic copil.

Paulina a pus cartea la loc în cutie, pe care a așezat-o din nou pe masă, s-a sculat în picioare și și-a ridicat capul ca să se uite Ia cer. Un zâmbet, de data aceasta de speranță, i-a luminat tot chipul. Nu se mai putea considera o femeie înstărită, însă economiile ei i-au permis să echipeze complet cincizeci de legionari și douăzeci de arcași călări.

Mulțumiri

Într-o epocă în care obișnuim să mulțumim chiar și pisicii care se întinde lângă noi când scriem, nu aș vrea să termin această operă fără a da expresie profundei mele recunoștințe față de Tacit și Suetoniu. Generații întregi de istorici și de romancieri au ajuns să-și hrănească familiile lor plagiind lucrările acestor doi oameni. Din câte știu eu, nimeni până acum nu le-a adus mulțumiri.

Cuprins

[1] Cádiz de azi, oraș din sud-vestul Spaniei (n. Tr.).

[2] Ora trei a după-amiezii, cu aproximație. La sfârșitul cărții, cititorul va găsi o explicație succintă referitoare la diviziunile zilei și ale lunii calendaristice la vechii romani, precum și o listă cu unitățile de măsură pentru greutate, lungime, timp și suprafață pe care le-am folosit în această operă (n. A.).

[3] Una dintre gorgone, cele trei fiice monstruoase ale lui Phorcys și Ceto (n. *Tr.)*

[4] Astăzi, Ibiza.

[5] Pinul este un simbol al nemuririi.

[6] Lat. „aristocrați; conservatori" (*n*. tr.).

[7] 54,28 mm *(n. tr.)*

[8] Cádiz de astăzi, oraș-port din sud-vestul Spaniei.

[9] Autorul pune în relație etimologică sp. *Ahril* „aprilie" < lat. *Aprilis* cu verbul sp. *Ahrir* „a deschide", care provine din lat. *Aperio, aperire* (n. *tr.).*

Table of Contents

Table of Contents